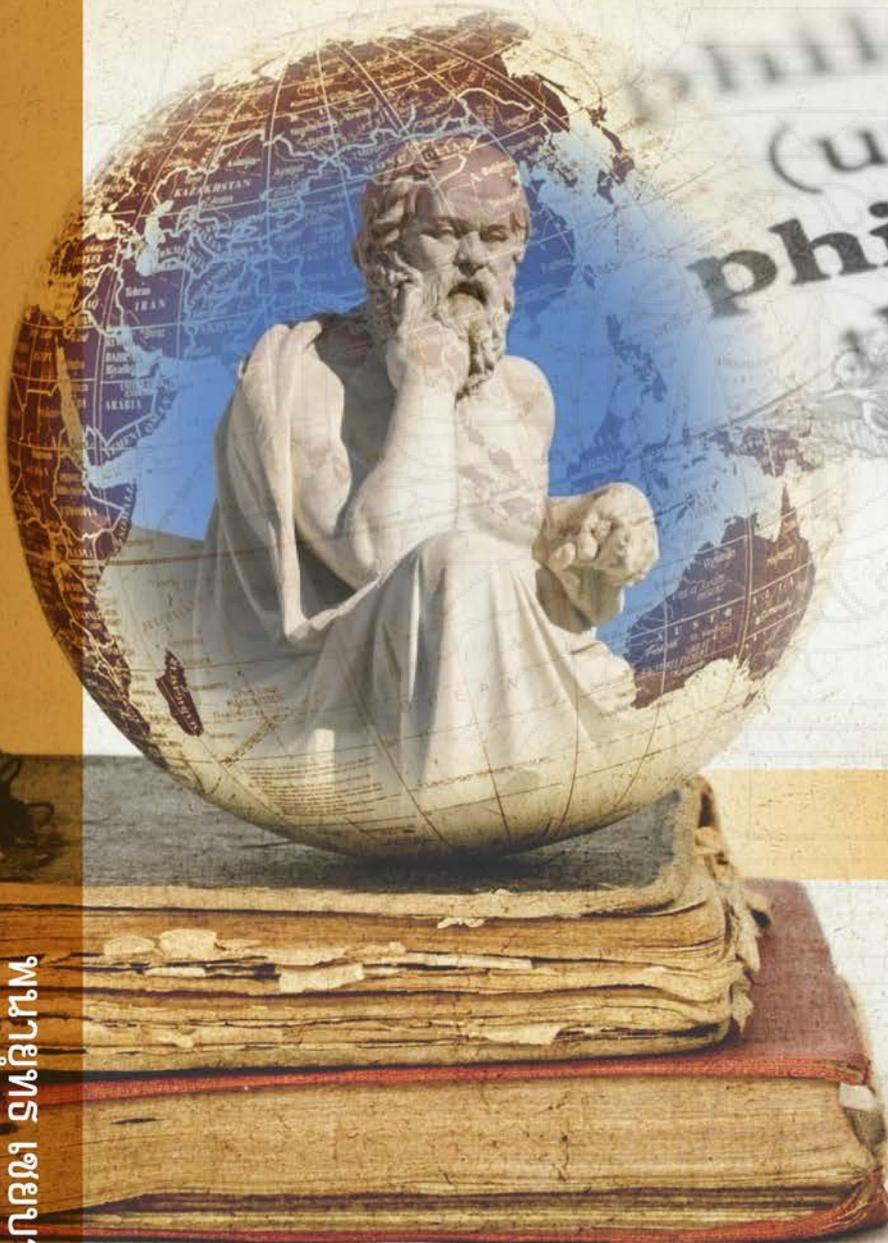

หลักการและปรัชญาการศึกษา

Principle and Educational Philosophy

ED1101

พนายุทธ เชยบาล

คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
2560

เอกสารประกอบการสอน
ED11101 หลักการและปรัชญาการศึกษา
(Principle and Educational Philosophy)

ดร.พนายุทธ เชยบาล

คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
2560

คำนำ

เอกสารประกอบการสอนรายวิชาหลักการศึกษาศาสตร์และปรัชญาการศึกษา(Principle and Educational Philosophy) รหัสวิชา ED11101 เป็นการจัดทำรายละเอียดประกอบการสอนรายวิชา ตามหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต หมวดวิชาชีพครู ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

เนื้อหาของเอกสารประกอบการสอนนี้ประกอบไปด้วย ปรัชญาการศึกษา ความเป็นมาของการศึกษา วิวัฒนาการของการศึกษาไทย รูปแบบของการจัดการศึกษา และการศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจหลักการศึกษาศาสตร์และปรัชญาการศึกษา มีวิสัยทัศน์ด้านการศึกษาศาสตร์ สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา และพัฒนาสถานศึกษาได้อย่างสร้างสรรค์ ผู้สอนมีความมุ่งหวังในการจัดทำเอกสารประกอบการสอนนี้ เพื่อใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้ และเป็นแนวทางที่สามารถปรับปรุงรูปแบบ กิจกรรมการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับเนื้อหา และผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณผู้เขียนเอกสาร ตำรา บทความ และงานวิจัยที่ได้นำมาใช้ในการอ้างอิง และเรียบเรียงเป็นเอกสารประกอบการสอนนี้ตามบรรณานุกรมท้ายบท รวมถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่ให้ความช่วยเหลือ และกำลังใจในการจัดทำเอกสารประกอบการสอนนี้จนแล้วเสร็จ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารประกอบการสอนนี้จะประโยชน์แก่ผู้เรียนที่เรียนในรายวิชานี้ และผู้ที่สนใจศึกษาในเรื่องนี้

ดร.พนายุทธ เชัยบาล
พฤศจิกายน 2557

สารบัญ

	หน้า
คำนำ.....	ก
สารบัญ.....	ค
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ณ
ประมวลรายวิชา (Course Syllabus).....	ฎ
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 1	1
บทที่ 1 ปรัชญาการศึกษา.....	5
ความหมายของปรัชญา.....	6
วิวัฒนาการของปรัชญา.....	8
สาขาของปรัชญา.....	13
ความหมายของการศึกษา.....	29
ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญากับการศึกษา.....	30
ความหมายของปรัชญาการศึกษา.....	32
ลักษณะของปรัชญาการศึกษา.....	33
แนวทางการพิจารณาปรัชญาการศึกษา.....	34
หน้าที่ของปรัชญาการศึกษา.....	52
การสร้างสรรค์ปรัชญาการศึกษา.....	52
ปรัชญาศึกษากับการพัฒนาหลักสูตรในประเทศไทย.....	55
การจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์ และมีปรัชญา.....	63
บทสรุป.....	72
คำถามท้ายบท.....	73
เอกสารอ้างอิง.....	75
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 2.....	79
บทที่ 2 ความเป็นมาของการศึกษา.....	83
ความหมายของการศึกษา.....	83
ความสำคัญของการศึกษา.....	85
ศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา.....	86

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ความมุ่งหมายของการศึกษา.....	87
การศึกษาสมัยโบราณ (Primitive Educations)	89
แนวคิดทางการศึกษาของนักการศึกษา.....	104
บทสรุป.....	109
คำถามท้ายบท.....	110
เอกสารอ้างอิง.....	111
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 3.....	113
บทที่ 3 วิวัฒนาการของการศึกษาไทย.....	117
การศึกษาของไทยสมัยโบราณ (พ.ศ. 1781 - พ.ศ. 2411)	117
การศึกษาของไทยสมัยปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2412 - พ.ศ. 2474)	126
การศึกษาของไทยสมัยการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ (พ.ศ. 2475 - ปัจจุบัน).....	133
บทสรุป.....	138
คำถามท้ายบท.....	139
เอกสารอ้างอิง.....	139
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 4.....	141
บทที่ 4 รูปแบบของการจัดการศึกษา.....	145
ความหมาย ความจำเป็น และวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา.....	145
เป้าหมายของการจัดการศึกษา.....	148
องค์ประกอบของการจัดการศึกษา.....	150
ตัวชี้วัดและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษา.....	152
บทบัญญัติว่าด้วยการศึกษาในรัฐธรรมนูญ.....	153
การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ.....	172
บทสรุป.....	202
คำถามท้ายบท.....	202
เอกสารอ้างอิง.....	204

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
การศึกษากับแผนบริหารการสอนประจำบทที่ 5.....	207
บทที่ 5 การศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	211
การศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	211
สาระสำคัญของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	212
ทศวรรษสหประชาชาติว่าด้วยการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	217
ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ.....	219
กลยุทธ์การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	233
อุปสรรค และความท้าทายของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	237
การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย.....	240
บทสรุป.....	244
คำถามท้ายบท.....	244
เอกสารอ้างอิง.....	245
บรรณานุกรม.....	247
ประวัติผู้สอน.....	257

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	การเปรียบเทียบปรัชญาทั่วไปและปรัชญาการศึกษา.....	34
2	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตราที่ เกี่ยวข้องกับการศึกษา.....	156
3	เปรียบเทียบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูสมัยใหม่กับครูสมัยเก่า.....	188

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (พระองค์เจ้าวรวงศ์ไวยากร)ผู้ทรงบัญญัติคำว่า “ปรัชญา”	7
2 มนุษย์ในยุคดึกดำบรรพ์.....	9
3 ธาเลส บิดาแห่งปรัชญา.....	12
4 ธอร์นไคก์ บิดาแห่งการวัดผลการศึกษา.....	37
5 อีโอดอร์ บรามลด์ บิดาของปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม.....	42
6 พระธรรมปิฎก.....	59
7 จอห์น ดิวอี้.....	61
8 พีรามิดแห่งอียิปต์.....	90
9 อักษรคูนิฟอร์มของชาวอัสซีเรีย.....	91
10 โมเสสกับบัญญัติ 10 ประการ.....	92
11 ภาษาอารบิก.....	93
12 อารยธรรมกรีก.....	93
13 ภาพวาดชาวสปาร์ตา.....	94
14 สนามกีฬาของชาวเอเธนส์.....	95
15 ภาพวาดการสอนหนังสือของชาวโซฟีสท์.....	96
16 โซเครตีส.....	97
17 เฟลโต บิดาปรัชญาสมัยใหม่.....	97
18 อริสโตเติล บิดาแห่งศาสตร์สมัยใหม่.....	97
19 ห้องเรียนของมหาวิทยาลัยแห่งอเล็กซานเดรียในปัจจุบัน.....	99
20 ทัชมาฮาล ประเทศอินเดีย.....	101
21 ขงจื้อ.....	102
22 จอห์น ล็อกก์.....	104
23 ฉง ชาคส์ รุสโซ.....	105
24 โจห์อานน์ ไฮน์ริค เปสตาลอสซี.....	106
25 จอห์น เฟรดเดอริก ฮาร์บาร์ต.....	107

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
26	เฟรเดริก เพรอบेल.....	109
27	อักษรลายสือไทย พยัญชนะ 39 ตัว.....	120
28	แบบเรียนจินดามณี.....	121
29	กฎหมายตราสามดวง.....	124
30	แบบเรียนประถม ก กา.....	125
31	นางแอนนา เอช เลียวโนเวนส์.....	126
32	พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารียงกูร).....	128
33	เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค).....	129
34	แบบเรียนมูลบรรพกิจ.....	130
35	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแห่งแรก.....	132
36	มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยเปิดแห่งแรกของไทย.....	136

ประมวลรายวิชา (Course Syllabus)

1. ข้อมูลทั่วไปของรายวิชา

1.1 ชื่อวิชา	หลักการและปรัชญาการศึกษา (Principle and Educational Philosophy)
1.2 รหัสวิชา	ED11101
1.3 จำนวนหน่วยกิต/ชั่วโมง	3(2-2-5)
1.4 กลุ่มวิชาการศึกษา	หมวดวิชาชีพครู
1.5 อาจารย์ผู้สอน	ดร.พนายุทธ เขยบาล

2. คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาแนวคิดหลักของปรัชญาและปรัชญาการศึกษา การจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์และมีปรัชญา วิวัฒนาการของการศึกษาไทยและการศึกษาโลก หลักการ เป้าประสงค์และรูปแบบของการจัดการศึกษา ทศวรรษสหประชาชาติว่าด้วยการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน บทบัญญัติว่าด้วยการศึกษาในรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ การสร้างสรรค์ปรัชญาการศึกษาและกลยุทธ์ การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน

3. จุดประสงค์

- 3.1 นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจในแนวคิดหลักของปรัชญาและปรัชญาการศึกษา วิวัฒนาการของการศึกษาไทยและการศึกษาโลก
- 3.2 นักศึกษาสามารถศึกษาข้อมูล อภิปราย และนำเสนอเกี่ยวกับทศวรรษสหประชาชาติว่าด้วยการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 3.3 นักศึกษาสามารถวิเคราะห์และอธิบายบทบัญญัติว่าด้วยการศึกษาในรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
- 3.4 นักศึกษาเห็นความสำคัญและนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการจัดทำกลยุทธ์ เป้าประสงค์ และรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน

4. สารการเรียนรู้

ลำดับ	หัวข้อเรื่อง	จำนวน ชั่วโมง
1.	ศึกษาแนวคิดหลักของปรัชญาและปรัชญาการศึกษา	28
2.	การจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์และมีปรัชญา	4
3.	วิวัฒนาการของการศึกษาไทยและการศึกษาโลก	4
4.	หลักการ เป้าประสงค์และรูปแบบของการจัดการศึกษา	4
5.	ทศวรรษสหประชาชาติว่าด้วยการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	4
6.	บทบัญญัติว่าด้วยการศึกษาในรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ	4
7.	การสร้างสรรค์ปรัชญาการศึกษา	4
8.	กลยุทธ์การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน	4
	รวม	56

5. แผนจัดการเรียนรู้รายสัปดาห์ (รวม 16 สัปดาห์)

สัปดาห์ที่	หัวข้อ/รายละเอียด	จำนวนชั่วโมง	กิจกรรมการเรียนรู้ การสอน สื่อที่ใช้
1.	ศึกษาและอภิปรายแนวคิดหลักของปรัชญา การศึกษา - ความหมายของปรัชญา และการศึกษา - ปรัชญาพื้นฐาน - หน้าที่ของปรัชญา - ขอบเขตของปรัชญา - ความมุ่งหวังและประโยชน์ของปรัชญา - ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญากับ การศึกษา - ความหมายของปรัชญาการศึกษา	4	1. บรรยาย 2. ยกตัวอย่างประกอบ 3. อภิปรายกลุ่ม 4. กรณีศึกษา 5. เอกสารประกอบ การสอนบทที่ 1 ปรัชญาการศึกษา
2.	ศึกษาและอภิปรายหลักของปรัชญา การศึกษา - ลักษณะของปรัชญาการศึกษา - แนวทางการพิจารณาปรัชญาการศึกษา - บทบาทของปรัชญาการศึกษา	4	1. บรรยาย 2. ศึกษาค้นคว้า 3. กรณีศึกษา 4. อภิปราย 5. เอกสารประกอบ

ลำดับที่	หัวข้อ/รายละเอียด	จำนวนชั่วโมง	กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อที่ใช้
	- คุณค่าของปรัชญาการศึกษา		การสอนบทที่ 1 ปรัชญาการศึกษา
3.	ศึกษาและอภิปรายปรัชญาการศึกษา ปรัชญาสารัตถนิยม (Essentialism) - ปรัชญาสารัตถนิยม - จุดมุ่งหมายของการศึกษา - องค์ประกอบของการศึกษา - กระบวนการของการศึกษา - บทวิพากษ์ปรัชญาสารัตถนิยม	4	1. บรรยาย 2. ศึกษาค้นคว้า 3. กรณีศึกษา 4. อภิปราย 5. เอกสารประกอบ การสอนบทที่ 1 ปรัชญาการศึกษา
4.	ศึกษาและอภิปรายปรัชญาการศึกษา ปรัชญานิรันตรนิยมวิทยา (Perennialism) - ปรัชญานิรันตรนิยมวิทยา - จุดมุ่งหมายของการศึกษา - องค์ประกอบของการศึกษา - กระบวนการของการศึกษา - บทวิพากษ์ปรัชญานิรันตรนิยม	4	1. บรรยาย 2. ศึกษาค้นคว้า 3. กรณีศึกษา 4. อภิปราย 5. เอกสารประกอบ การสอนบทที่ 1 ปรัชญาการศึกษา
5.	ศึกษาและอภิปรายปรัชญาการศึกษา ปรัชญาพัฒนาการนิยม (Progressivism) - ปรัชญาพัฒนาการนิยม - จุดมุ่งหมายของการศึกษา - องค์ประกอบของการศึกษา - กระบวนการของการศึกษา - บทวิพากษ์ปรัชญาพัฒนาการนิยม	4	1. บรรยาย 2. ศึกษาค้นคว้า 3. กรณีศึกษา 4. อภิปราย 5. เอกสารประกอบ การสอนบทที่ 1 ปรัชญาการศึกษา
6.	ศึกษาและอภิปรายปรัชญาการศึกษา ปรัชญาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) - ปรัชญาปฏิรูปนิยม - จุดมุ่งหมายของการศึกษา	4	1. บรรยาย 2. ศึกษาค้นคว้า 3. กรณีศึกษา 4. อภิปราย

ลำดับที่	หัวข้อ/รายละเอียด	จำนวนชั่วโมง	กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อที่ใช้
	<ul style="list-style-type: none"> - องค์ประกอบของการศึกษา - กระบวนการของการศึกษา - บทวิพากษ์ปรัชญาปฏิรูปนิยม 		5. เอกสารประกอบ การสอนบทที่ 1 ปรัชญาการศึกษา
7.	<p>ศึกษาและอภิปรายปรัชญาการศึกษา ปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existentialism)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปรัชญาอัตถิภาวนิยม - จุดมุ่งหมายของการศึกษา - องค์ประกอบของการศึกษา - กระบวนการของการศึกษา - บทวิพากษ์ปรัชญาอัตถิภาวนิยม 	4	<ol style="list-style-type: none"> 1. บรรยาย 2. ศึกษาค้นคว้า 3. กรณีศึกษา 4. อภิปราย 5. เอกสารประกอบ การสอนบทที่ 1 ปรัชญาการศึกษา
8.	สอบกลางภาค	3	แบบทดสอบกลางภาค
9.	<p>ศึกษาและอภิปรายการสร้างสรรค์ปรัชญา การศึกษา</p> <ul style="list-style-type: none"> - การนำปรัชญาการศึกษาไปใช้ในการจัด การศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ.2542 - ปรัชญาการศึกษากับการพัฒนา หลักสูตรในประเทศไทย 	4	<ol style="list-style-type: none"> 1. บรรยาย 2. ศึกษาค้นคว้า 3. กรณีศึกษา 4. อภิปราย 5. เอกสารประกอบ การสอนบทที่ 1
10.	<p>ศึกษาวิวัฒนาการของการศึกษาโลก</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความหมายของการศึกษา - ความสำคัญของการศึกษา - ศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา - ความมุ่งหมายของการศึกษา - การศึกษาสมัยโบราณ (Primitive Educations) - แนวคิดทางการศึกษาของนักการศึกษา 	4	<ol style="list-style-type: none"> 1. บรรยาย 2. ศึกษาค้นคว้า 3. กรณีศึกษา 4. อภิปราย 5. เอกสารประกอบ การสอนบทที่ 2 ความเป็นมาของ การศึกษา
11.	<p>ศึกษาวิวัฒนาการของการศึกษาโลก</p> <ul style="list-style-type: none"> - การศึกษาของไทยสมัยโบราณ - การศึกษาของไทยสมัยปฏิรูปการศึกษา 	4	<ol style="list-style-type: none"> 1. บรรยาย 2. ศึกษาค้นคว้า 3. กรณีศึกษา 4. อภิปราย

ลำดับที่	หัวข้อ/รายละเอียด	จำนวนชั่วโมง	กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อที่ใช้
	- การศึกษาของไทยสมัยการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ (พ.ศ. 2475 – ปัจจุบัน)		5. เอกสารประกอบการสอนบทที่ 3 วิวัฒนาการของการศึกษาไทย
12.	ศึกษาและวิเคราะห์บทบัญญัติว่าด้วยการศึกษาในรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ - บทบัญญัติว่าด้วยการศึกษาในรัฐธรรมนูญ - สิทธิทางการศึกษาตามรัฐธรรมนูญ - สาระสำคัญในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ	4	1. บรรยาย 2. ศึกษาค้นคว้า 3. กรณีศึกษา 4. วิเคราะห์ 5. อภิปราย 6. เอกสารประกอบการสอนบทที่ 4 รูปแบบของการจัดการศึกษา
13.	ศึกษาและอภิปรายการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ - หลักการในการจัดการศึกษา - สิทธิและหน้าที่ของรัฐในการจัดการศึกษา - สิทธิและหน้าที่ของประชาชนในการจัดการศึกษา - รูปแบบของการจัดการศึกษา - ระดับการจัดการศึกษา - บทบาทของผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา	4	1. บรรยาย 2. ศึกษาค้นคว้า 3. กรณีศึกษา 4. อภิปราย 5. เอกสารประกอบการสอนบทที่ 4 รูปแบบของการจัดการศึกษา
14.	ศึกษาและอภิปรายทศวรรษสหประชาชาติว่าด้วยการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน - การศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน	4	1. บรรยาย 2. ศึกษาค้นคว้า 3. กรณีศึกษา

ลำดับที่	หัวข้อ/รายละเอียด	จำนวนชั่วโมง	กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อที่ใช้
	<ul style="list-style-type: none"> - สาระสำคัญของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน - ทศวรรษสหประชาชาติว่าด้วยการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน 		4. อภิปราย 5. เอกสารประกอบ การสอนบทที่ 5 การศึกษากับ การพัฒนาที่ยั่งยืน
15	ศึกษาและอภิปรายกลยุทธ์การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน <ul style="list-style-type: none"> - ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน - แนวทางในการดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน - อุปสรรค และความท้าทายของการศึกษาเพื่อพัฒนาที่ยั่งยืน - การศึกษาเพื่อพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทย 	4	1. บรรยาย 2. ศึกษาค้นคว้า 3. กรณีศึกษา 4. อภิปราย 5. เอกสารประกอบ การสอนบทที่ 5 การศึกษากับ การพัฒนาที่ยั่งยืน
16	สอบปลายภาค	3	แบบทดสอบปลายภาค

6. กิจกรรมการเรียนการสอน

6.1 การเขียนรายงานและการนำเสนองานกรณีศึกษา โดยผู้สอนกำหนดประเด็นในการศึกษาค้นคว้าเพื่อทำรายงาน หรือกรณีศึกษาให้ผู้เรียนรับผิดชอบ แบ่งกลุ่มจัดทำรายงานทั้งแบบเดี่ยว คู่หรือกลุ่ม แล้วนำเสนอโดยไม่กำหนดรูปแบบการนำเสนอเพื่อให้นักศึกษาได้ออกแบบการนำเสนอได้อย่างหลากหลาย แต่กำหนดเวลาในการนำเสนอเพื่อเสริมสร้างทักษะในการบริหารจัดการ

6.2 การศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์จับประเด็นสาระสำคัญ โดยผู้สอนกำหนดคำสำคัญ (Keyword) ให้ผู้เรียนไปค้นคว้าและเขียนขยายคำสำคัญโดยสรุป และจับประเด็นเป็นมโนทัศน์ของตนเองเป็นการบ้าน แล้วผู้สอนตรวจการบ้าน และขยายคำเพื่อปรับมโนทัศน์ให้ถูกต้องตรงกันก่อนเริ่มกิจกรรมในการเรียนทุกครั้ง

6.3 การอภิปรายร่วมและส่งเสริมให้เกิดการคิดหาคำตอบด้วยการตั้งคำถาม และการบรรยายสรุป โดยผู้สอนจัดกลุ่มย่อยเพื่อให้ผู้เรียนสนทนากลุ่ม ในประเด็นที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม แล้วให้นำเสนอต่อทุกคนในห้องเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ วิพากษ์ และถาม-ตอบ โดยมีการกำหนดเวลาในการสนทนา และการนำเสนอ

7. สื่อประกอบการเรียนการสอน

- 7.1 สไลด์การสอน (Presentation)
- 7.2 เอกสาร บทความวิชาการ และบทความวิจัย
- 7.3 ภาพยนตร์ ทีวีดีสารคดี และสื่ออื่นๆ

8. การวัดผลและประเมินผล

8.1 การวัดผลและประเมินผล

8.1.1 คะแนนระหว่างภาคเรียน	70%	จำแนกเป็น
ก. การทำแบบฝึกหัดและเขียนรายงาน		10%
ข. การสอบย่อยระหว่างและหลังบทเรียน		30%
ค. การเข้าชั้นเรียนและร่วมกิจกรรม		10%
ง. การสอบกลางภาค		20%

8.1.2 คะแนนสอบปลายภาค	30%
-----------------------	-----

8.2 การประเมินผล (เกณฑ์การให้ระดับคะแนน)

ระดับคะแนน A	=	80-100 %	ดีเยี่ยม	(4.00)
ระดับคะแนน B+	=	75-79 %	ดีมาก	(3.50)
ระดับคะแนน B	=	70-74 %	ดี	(3.00)
ระดับคะแนน C+	=	65-69 %	ดีพอใช้	(2.50)
ระดับคะแนน C	=	60-65 %	พอใช้	(2.00)
ระดับคะแนน D+	=	55-59 %	อ่อน	(1.50)
ระดับคะแนน D	=	50-54 %	อ่อนมาก	(1.00)
ระดับคะแนน F	=	0-49 %	ตก	(0.00)

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 1 ปรัชญาการศึกษา

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

หลังจากที่ได้ศึกษาบทเรียนนี้แล้ว ผู้เรียนสามารถ

1. อธิบายความหมายของปรัชญา และการศึกษาได้
2. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญากับการศึกษาได้
3. อธิบายความหมายของปรัชญาการศึกษาได้
4. จำแนกลักษณะของปรัชญาการศึกษาได้
5. บอกแนวทางการพิจารณาปรัชญาได้
6. บอกหน้าที่ของปรัชญาการศึกษาได้
7. อธิบายการสร้างสรรค์ปรัชญาการศึกษาได้
8. มีความสามารถในการสื่อสาร การทำงาน และการนำเสนอผลงาน
9. มีทักษะในการสืบค้น
10. มีความรับผิดชอบต่อนตนเอง และการทำงานร่วมกับผู้อื่น

เนื้อหาสาระการเรียนรู้

เนื้อหาสาระในบทนี้ประกอบด้วย

1. ความหมายของปรัชญา
2. วิวัฒนาการของปรัชญา
3. สาขาของปรัชญา
4. ความหมายของการศึกษา
5. ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญากับการศึกษา
6. ความหมายของปรัชญาการศึกษา
7. ลักษณะของปรัชญาการศึกษา
8. แนวทางการพิจารณาปรัชญาการศึกษา
9. หน้าที่ของปรัชญาการศึกษา
10. การสร้างสรรค์ปรัชญาการศึกษา
11. ปรัชญาศึกษากับการพัฒนาหลักสูตรในประเทศไทย

12. การจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์ และมีปรัชญา

กิจกรรมการเรียนการสอน

1. แนะนำการเรียนการสอน และสร้างข้อตกลงร่วมกันกับผู้เรียนในการเรียนการสอน รายวิชาหลักการศึกษาศาสตร์และปรัชญาการศึกษา
2. บรรยายนำและสรุปเนื้อหาสาระสำคัญประกอบการนำเสนอด้วย Microsoft PowerPoint เรื่อง ปรัชญาการศึกษา
3. แบ่งกลุ่มผู้เรียน และกำหนดประเด็นให้ศึกษาตามลักษณะ แนวทางการพิจารณา และหน้าที่ของปรัชญา และการสร้างสรรค์ปรัชญาการศึกษา
4. ผู้เรียนนำเสนอผลการศึกษาตามประเด็นที่ได้รับมอบหมาย
5. อภิปราย และสรุปการเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับปรัชญาศึกษากับการพัฒนาหลักสูตรในประเทศไทย

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอน บทที่ 1 ปรัชญาการศึกษา
2. การนำเสนอด้วย Microsoft PowerPoint เรื่อง ปรัชญาการศึกษา
3. การวิเคราะห์ นักเรียน ครู หลักสูตรและเนื้อหา และวิธีการสอน ตามลัทธิปรัชญาการศึกษาต่างๆ
4. เอกสารตำรา หนังสือ ตำรา ตามเอกสารอ้างอิงท้ายบทที่ 1

แหล่งเรียนรู้

1. สำนักวิทยบริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี และห้องสมุดต่างๆ
2. เครือข่ายอินเทอร์เน็ตของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
3. เว็บไซต์ต่างๆ เช่น

- 3.1 www.vajiravudh.ac.th
 3.2 www.baanjomyut.com
 3.3 www.km.skn.go.th
 3.4 <http://www.sualci.com/edward-thorndike.html>
 3.5 http://www.watnyanaves.net/th/book_detail/419
 3.6 https://en.wikipedia.org/wiki/John_Dewey
 3.7 <http://socialreconstruction.weebly.com/theodore-brameld.html>
 3.8 http://introductiontopilosophy.blogspot.com/2015/06/blog-post_19.html
 3.9 <http://amazing-aphrodite.weebly.com/thales-of-miletus.html>

การวัดและประเมินผลประจำบทเรียน

จุดประสงค์	วิธีการ	เครื่องมือในการวัด	การวัดและประเมินผล
1. อธิบายความหมายของปรัชญา และการศึกษาได้ 2. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญากับการศึกษาได้ 3. อธิบายความหมายของปรัชญาการศึกษาได้ 4. จำแนกลักษณะของปรัชญาการศึกษาได้ 5. บอกแนวทางการพิจารณาปรัชญาได้ 6. บอกหน้าที่ของปรัชญาการศึกษาได้ 7. อธิบายปรัชญาการศึกษากับการพัฒนาหลักสูตรในประเทศไทยได้	การตอบคำถามท้ายบท	คำถามท้ายบท	ความถูกต้อง และความเข้าใจในการตอบคำถามท้ายบทได้ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80

จุดประสงค์	วิธีการ	เครื่องมือในการวัด	การวัดและประเมินผล
8. มีความสามารถในการสื่อสาร การทำงาน และการนำเสนอผลงาน 9. มีทักษะในการสืบค้น 10. มีความรับผิดชอบต่อนตนเอง และการทำงานร่วมกับผู้อื่น	การสังเกต 1. พฤติกรรมการเรียน 2. พฤติกรรมการทำงาน กลุ่ม 3. ความสนใจในกิจกรรมการเรียน การสอน 4. การตอบคำถามระหว่างการเรียนรู้ การสอน 5. การนำเสนอผลงาน	บันทึก การส่งงานและ การสังเกต	ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการสื่อสารทำงาน นำเสนอผลงาน มีทักษะในการสืบค้น มีความรับผิดชอบต่อนตนเอง และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

บทที่ 1

ปรัชญาการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาเป็นสาขาหนึ่งของปรัชญา ศึกษาศาสตร์ และจิตวิทยาประยุกต์ ที่ใช้ในการพิจารณาวัตถุประสงค์ รูปแบบ วิธีการและผลทางการศึกษาโดยได้รับอิทธิพลจาก 2 ด้านที่สำคัญ ด้านแรกคือทางด้านปรัชญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของจริยธรรมและญาณวิทยา อีกด้านหนึ่งคือความกังวลที่เกิดขึ้นจากเรียนการสอนทางด้านปรัชญาการศึกษานั้นจัดการเรียนในคณะทางด้านครุศาสตร์ และศึกษาศาสตร์ มากกว่าที่จะจัดการเรียนการสอนในคณะจิตวิทยา สำหรับปรัชญาการศึกษานั้นปรากฏย้อนไปได้ถึงในสมัยโซเครตีส แต่ได้รับการยอมรับในฐานะศาสตร์ ๆ หนึ่ง ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 เนื่องจากศาสตร์นี้ยังขาดการเชื่อมต่อกับศาสตร์อื่นๆทางด้านจิตวิทยา ส่งผลให้ปรัชญาการศึกษายังคงเปิดรับแนวความคิดใหม่ๆ โดยในเอกสารประกอบการสอนนี้ได้มีการรวบรวมและเรียบเรียงในการนำเสนอ ดังนี้

1. ความหมายของปรัชญา
2. วิวัฒนาการของปรัชญา
3. สาขาของปรัชญา
4. ความหมายของการศึกษา
5. ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญากับการศึกษา
6. ความหมายของปรัชญาการศึกษา
7. ลักษณะของปรัชญาการศึกษา
8. แนวทางการพิจารณาปรัชญาการศึกษา
9. หน้าที่ของปรัชญาการศึกษา
10. การสร้างสรรค์ปรัชญาการศึกษา
11. ปรัชญาการศึกษากับการพัฒนาหลักสูตรในประเทศไทย
12. การจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์ และมีปรัชญา
13. บทสรุป
14. คำถามท้ายบท
15. เอกสารอ้างอิง

ความหมายของปรัชญา

คำว่า “ปรัชญา” นั้นเป็นศัพท์ที่พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร) (แสดงในภาพที่ 1) ได้ทรงบัญญัติขึ้นเพื่อใช้คู่กับคำภาษาอังกฤษว่า “Philosophy” เป็นคำมารากรากศัพท์ภาษาสันสกฤต 2 คำคือ (ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2529; สกิตวงศ์สวรงค์, 2540; สุนทรานันท์ (อ่อนค้อม) ธรณีนัน, 2540; สุเมธ เมธาวิทยกุล, 2540)

1. ปฺร : ประเสริฐ
2. ชญา : ความรู้, รู้, เข้าใจ

เมื่อรวมกันแล้ว เป็น “ปรัชญา” (ปรัชญา) แปลว่า ความรู้อันประเสริฐ เป็นวิชาที่ว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง

คำว่า “ปรัชญา” ตรงกับคำภาษาบาลีที่ว่า “ปัญญา” ซึ่งมีรากศัพท์มาจาก ป (อุปสรรค = ทัว) + ญา (ธาตุ = รู้) เมื่อรวมกันแล้ว แปลว่า รู้ทั่ว, รู้รอบ

ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525) ได้นิยามความหมายของคำว่า “ปัญญา” เอาไว้ว่า “ความรู้แจ้ง, ความรอบรู้, ความสุขุม, ความฉลาด” และนิยามความหมายของ คำว่า “ปรัชญา” ว่าเป็นวิชาที่ว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง หมายความว่า ปรัชญามีหน้าที่ สืบเสาะหาความรู้เกี่ยวกับความจริงของสรรพสิ่ง ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

จะเห็นได้ว่า ความหมายของคำว่า “ปรัชญา” ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ไม่ตรงกับความหมายของคำว่า “ปัญญา” เพราะการบัญญัติศัพท์คำว่า “ปรัชญา” ไม่ได้บัญญัติมาจากคำว่า “ปัญญา” แต่บัญญัติมาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Philosophy” คำว่า “Philosophy” ในภาษาอังกฤษมาจากคำในภาษา ฝรั่งเศสโบราณที่ว่า “Philosophie” ซึ่งมาจากคำในภาษาลาตินอีกทีหนึ่งว่า “Philosophia” (ฟิลอสโซเฟีย) ที่แผลงมาจากคำภาษากรีกว่า “Philosophia” (ฟิลอสโซเฟีย) อีกต่อหนึ่ง ดังนั้น คำว่า “Philosophy” จึงมาจากคำภาษากรีก ว่า “Philosophia” ซึ่งมีรากศัพท์มาจาก คำ 2 คำคือ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2532; วิธาน สุชีวงศ์ และคณะ, 2532; บุญมี แทนแก้ว, 2536; ธีรยุทธ สุนทรานันท์, 2539)

1. Philos : Love of หรือ Loving of (ความรัก)
2. Sophia : Wisdom หรือ Knowledge (ความรู้, ปัญญา, ความฉลาด)

เมื่อรวมกันแล้ว คำว่า “Philosophy” จึงหมายถึง “Loving of Wisdom” ความรักปัญญา, ความรักในความรู้, ความรักในการแสวงหาความรู้ หรือ การใฝ่ใจในการแสวงหาความรู้

จะอย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาตามคำแปลระหว่าง คำว่า “ปรัชญา” ที่มาจากภาษากรีก กับที่มาจากภาษาสันสกฤตจะแตกต่างกัน กล่าวคือ ที่แปลจากภาษากรีกแปลว่า ความรักในความรู้ หรือความรักปัญญา เพราะความรู้หรือปัญญา เป็นของพระเจ้าแต่ผู้เดียว มนุษย์มีสิทธิ์เพียงสามารถที่จะรัก หรือสนใจที่จะแสวงหาเท่านั้น ไม่สามารถเป็นเจ้าของได้

ส่วนที่แปลจากภาษาสันสกฤต แปลว่า ความรู้อันประเสริฐ หรือความรอบรู้ มนุษย์ทุกคน สามารถมีความรอบรู้ หรือมีความรู้อันประเสริฐได้ อันเนื่องมาจากความรู้ที่สมบูรณ์ สูงสุดนั้นได้ สิ้นความสงสัย

ภาพที่ 1 พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร)
ผู้ทรงบัญญัติคำว่า “ปรัชญา” (ที่มา: www.vajiravudh.ac.th)

วิวัฒนาการของปรัชญา

อริสโตเติล (Aristotle 470-399 B.C.E.) ได้กล่าวเอาไว้เมื่อ 2,000 กว่าปีมาแล้วว่า บ่อเกิดปรัชญาเริ่มต้นที่ความรู้สึกประหลาดใจ หรือความสงสัยในความเร้นลับของโลก ความประหลาดใจหรือความสงสัยจะนำไปสู่ “ความอยากรู้อยากเห็น” ซึ่งแสดงออกมาในรูปของคำถามต่าง ๆ ที่มนุษย์มีต่อสรรพสิ่ง ซึ่งอาจจะเป็นวัตถุ หรือปรากฏการณ์ที่อยู่นอกตัวมนุษย์ และสิ่งที่อยู่ภายในตัวมนุษย์เอง จากนั้นก็แสวงหาคำตอบต่อปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้น ประวัติศาสตร์ปรัชญาเองก็สะท้อน หรือแสดงให้เห็นถึงการแสวงหาความจริงโดยวิธีการแห่งเหตุแห่งผลอันยาวนานของมวลมนุษยชาติ ตัวอย่างของความสงสัยมีหลายประการ ดังนี้ (กรีติ บุญเจือ, 2528)

1. นักปรัชญากรีกโบราณมีความสงสัยเรื่องปฐมธาตุของโลก เมื่อสงสัยก็แสวงหาคำตอบ คำตอบที่ได้ก็มีหลากหลายตามทัศนะของแต่ละท่าน เช่น บ้างก็บอกว่า น้ำเป็นปฐมธาตุของโลก บ้างก็ว่า อวกาศอันไร้ขอบเขต บ้างก็บอกว่าอากาศ บ้างก็บอกว่าไฟ บ้างก็บอกดิน น้ำ ลมไฟ ว่าเป็นปฐมธาตุของโลก

2. นักปรัชญาอินเดียมีความสงสัยในปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ฝนตก ลมพัด พายุร้อง จึงคิดว่า น่าจะมีเทพอยู่ในธรรมชาติเป็นจำนวนมาก และเทพเหล่านั้นอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของเทพผู้เป็นใหญ่อีกทีหนึ่ง นักปรัชญาเหล่านั้นจึงสรุปว่า พระพรหมเป็นเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ เป็นผู้สร้างโลก เป็นผู้ควบคุมธรรมชาติ และมีอำนาจเหนือสิ่งทั้งปวง

ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่ก็มีกำเนิดมาจากความสงสัย เช่น เดสคาร์เตส นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสมีความสงสัยความรู้ที่เกิดจากประสาทสัมผัสว่าอาจไม่เป็นจริง หรืออาจหลอกเราได้ ความรู้ที่เกิดจากเหตุผลอาจผิดพลาด เดสคาร์เตส ตั้งความสงสัยในทุกเรื่อง เพื่อค้นหาความจริงโดยการตั้งคำถามเพื่อค้นหาความชัดเจน โดยเริ่มจากตัวเองเป็นลำดับแรก ในที่สุดก็พบว่า มีอยู่สิ่งเดียวเท่านั้นที่สามารถยืนยันได้อย่างมั่นใจโดยปราศจากความสงสัย นั่นคือความมีอยู่ของผู้สงสัย ข้อนี้แสดงให้เห็นว่า เดสคาร์เตส เริ่มต้นปรัชญาของเขาด้วยความสงสัย(กรีติ บุญเจือ, 2527)

นอกจากประเด็นเรื่องความประหลาดใจ และความสงสัยแล้ว มีบ่อเกิดของปรัชญาในประเด็นอื่น ๆ เป็นตัวอย่างบางส่วนดังนี้ (กรีติ บุญเจือ, 2522)

1. **การคิดคำนึง** หมายถึง การรู้จักพิจารณา ไตร่ตรอง นำเอาปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาขบคิด ในกรณีที่ปัญหานั้นยังหาทางออกไม่ได้ ก็พยายามขบคิดต่อไป ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้มีอยู่ในทุก ๆ คน

2. **ความตระหนักในพื้นฐานของโลกและชีวิต** คนเรามีธรรมชาติต้องการรู้ความเป็นไปของตนเองและสภาพแวดล้อมอยู่เสมอ แม้ว่าในปัจจุบันจะมีมาตรฐานในการให้คำตอบเรื่องต่าง ๆ ที่พิสูจน์ให้เห็นจริงได้อย่างมากมายด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ แต่ก็มีหลายเรื่องที่วิทยาศาสตร์ยังเข้าไม่ถึง และไม่สามารถให้คำตอบที่เป็นที่พึงพอใจได้ เช่น เรื่องโลกหน้า เรื่องความตาย ความสุข ความทุกข์ เป็นต้น ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยศาสนาและปรัชญา

3. **การวิเคราะห์ภาษา** การคิดที่เป็นนามธรรม ไม่สามารถสื่อสาร หรือสื่อความหมายที่ชัดเจนเป็นที่เข้าใจได้กับทุกคน มนุษย์จึงจำเป็นต้องอาศัยภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร ถ้ากรณีใช้ภาษาไม่เป็นหรือไม่รัดกุม การสื่อความหมายก็อาจจะผิดเพี้ยนไป จำเป็นต้องอาศัยการวิเคราะห์ภาษา จึงกลายเป็นที่มาของปรัชญาที่อยู่ในรูปของการวิเคราะห์ภาษา ซึ่งถือว่าเป็นพัฒนาการทางปรัชญาอย่างหนึ่งเรียกว่ากลุ่มปรัชญาวิเคราะห์ (Analytical Philosophy)

4. **ความเป็นคนมีใจกว้าง** วิสัยของนักปราชญ์ผู้รู้ทั้งหลายที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ ความเป็นคนมีจิตใจกว้างขวาง ขบคิดปัญหาต่าง ๆ ด้วยใจเป็นกลาง รับทราบ รับฟังปัญหาต่าง ๆ ได้ทุกกรณี พร้อมทั้งอาศัยความหลากหลายเหล่านั้นนั่นเองในการวิเคราะห์ วิจัย ประเด็นรายละเอียดต่าง ๆ ซึ่งนำไปสู่การเกิดปรัชญาในอีกทางหนึ่งด้วย

5. **การทดสอบเชิงวิจารณ์** การทดสอบพิจารณา วิพากษ์วิจารณ์ เทียบเคียงสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนได้รับคำตอบที่น่าพอใจ กลายเป็นความพยายามการค้นหาคำความจริงอันสูงสุดของสิ่งนั้น ๆ เมื่อสรุปเรื่องนั้น ๆ อย่างมีเหตุผลแล้วก็วางแนวคิดอย่างเป็นหลักการ เช่น วิธีการของโซเครตีส หลักการพิสูจน์ความจริงของเดสคาร์เตส เป็นต้น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางปรัชญา

วิวัฒนาการของปรัชญาสามารถแบ่งได้เป็น 3 ยุคดังนี้ (วิธาน สุชีวงศ์, 2525)

1. **ยุคดึกดำบรรพ์** มนุษย์เกิดความกลัวในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ไฟผ่าฟ้า ท่วม ภัย ฯลฯ มีความเชื่อในอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติ มีการเซ่นสรวงบูชาเพื่อเอาใจเทพเจ้า โดยหวังผลดีงามที่เทพเจ้าจะบันดาลให้ (แสดงในภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 มนุษย์ในยุคดึกดำบรรพ์

(ที่มา: http://introductiontophilosophy.blogspot.com/2015/06/blog-post_19.html)

2. **ยุคโบราณ** สมัยเริ่มต้น : ในทางตะวันตก ประวัติศาสตร์ปรัชญาเริ่มขึ้นที่เมืองไมเลตุส อันเป็นเมืองท่าสำคัญในบรรดา 12 รัฐของกรีกเผ่าไอโอเนียน ตั้งอยู่ทางชายฝั่งทะเลตะวันตกของเอเชียไมเนอร์ ปรัชญาได้ก่อร่างสร้างตัวเป็นระบบครั้งแรกในยุคของธาลีส (585 ก่อน ค.ศ.) จากนั้นก็มีพัฒนาการเรื่อยมาจนถึงยุคปัจจุบัน

ในทางตะวันออก ปรัชญาอินเดียก็ได้เริ่มพัฒนาและก่อตัวเป็นระบบในยุคแรกสุด คือ ยุคพระเวท (ราว 1,500 ปี ก่อน ค.ศ.) เริ่มต้นจากชนเผ่าอารยันซึ่งได้อพยพเข้ามายึดครอง และแผ่อิทธิพลทางด้านอารยธรรมเหนือชนเผ่าดราวิเดียน อิทธิพลของพระเวทได้ก่อให้เกิดระบบปรัชญาและศาสนาหลาย ๆ สำนักตามมา ซึ่งก็รวมทั้งพระพุทธศาสนาด้วย

หากมองจากข้อเท็จจริงจากประวัติศาสตร์ของปรัชญาแล้วจะเห็นว่า พัฒนาการของปรัชญานั้น ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแสวงหาคำตอบในแต่ละยุคสมัย โดยมีความเกี่ยวโยงกันในลักษณะเป็นปฏิพัทธนาการ คือความคิดหนึ่งเกิดขึ้น และถูกเสนอสู่สาธารณะ ก็มีความเห็นออกมาต่อข้อเสนออื่น ซึ่งจะมีทั้งเห็นด้วย และไม่เห็นด้วย ผู้ที่ไม่เห็นด้วยก็อาศัยพื้นฐานคำตอบนั้นมาโต้แย้ง พร้อมทั้งเสนอแนวความคิดแบบใหม่ขึ้นมา และแนวความคิดใหม่ที่ถูกเสนอขึ้นมา ก็จะมีทั้งคนเห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอีกเช่นกัน ผู้ที่เห็นด้วยก็อาจจะสร้างทฤษฎีเพิ่มเติม เสริม หรือสนับสนุน ผู้ที่ไม่เห็นด้วยก็จะชี้ข้อบกพร่อง และนำเสนอคำตอบใหม่ที่ดีกว่า การณ์ดำเนินไปเช่นนี้เรื่อย ๆ จนกว่าจะได้คำตอบที่น่าพอใจ เช่น เมื่อนักปรัชญาตั้งคำถามแรกขึ้นมาว่า โลกเกิดขึ้นมาได้อย่างไร อะไรเป็นปฐมธาตุของโลก คำตอบแรกที่ถูกเสนอขึ้นมาก็คือ “น้ำเป็นปฐมธาตุของสรรพสิ่ง” ผู้ที่เสนอคำถามและคำตอบแรกนี้ก็คือ ธาลีสแห่งสำนักไมเลตุสนั่นเอง คำถามว่า ทำไมธาลีสจึงบอกว่าเป็นน้ำ ข้อนี้ธาลีสไม่ได้อธิบายไว้ แต่ต่อมาก็มีคนมาอธิบายแทนธาลีส (อริสโตเติล) ว่า น้ำจะเป็นเพราะธาลีสได้ประสบการณ์จากการสังเกตภาวะแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวเอง นั่นคือวัฏจักรของการเปลี่ยนแปลงของน้ำทะเลใกล้ ๆ บ้าน (จำนง ทองประเสริฐ, 2522)

จากแนวคิดต่อจากเรื่องน้ำเป็นปฐมธาตุของโลกของธาลีส อแนกซิแมนเดอร์ ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของธาลีสเอง ก็เสนอความคิดแย้งผู้เป็นอาจารย์ เบื้องต้นอแนกซิแมนเดอร์เห็นด้วยกับอาจารย์ที่ว่า น้ำจะมีบางสิ่งบางอย่างที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการที่จะมาทำให้สรรพสิ่งทั้งหลายอุบัติขึ้นมาได้ แต่อแนกซิแมนเดอร์ก็เห็นแย้งอาจารย์ว่า น้ำจะไม่ใช่น้ำ เพราะถึงแม้ว่าจะมีลักษณะเปลี่ยนรูปได้หลากหลายสถานะ แต่น้ำก็เป็นสิ่งเฉพาะสิ่งหนึ่งเหมือนกับสิ่งอื่นๆ ซึ่งต้องมีสิ่งอื่นๆ อีกเป็นปัจจัยก่อให้เกิดปัจจัยที่ก่อให้เกิดสรรพสิ่งจึงน่าจะไม่ใช่สิ่งๆ เดียว น่าจะต้องยังมีอีกมากมาย และอแนกซิแมนเดอร์ก็เรียกสิ่งดังกล่าวนี้ว่า “สิ่งอนันต์”

จากนั้นก็มีการตอบอื่น ๆ อีกตามมา เช่น อแนกซิเมนเนสตอบว่า “อากาศ” เฮราคลิตุสตอบว่า “ไฟ” เอ็มโปเดเคลสตอบว่า “ดิน น้ำ ลม ไฟ” ถัดจากนั้นก็มีความคิดเรื่อง “อะตอม” ว่าเป็นปฐมธาตุของสรรพสิ่งในปรัชญาของเดโมคริตุส ซึ่งถ้าจะนับช่วงเวลาจากคำถามแรกจนถึงสมัยเดโมคริตุสก็กินระยะเวลาถึง 264 กว่าปี (คือนับตั้งแต่ 264-360 ปี ก่อน ค.ศ.) ในปรัชญาตะวันออก โดยเฉพาะในจีนจะขอกกล่าวถึงปรัชญาอินเดีย ก็มีลักษณะเดียวกัน

คำถามแรก ๆ ที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ปรัชญาอินเดียก็คือคำถามเกี่ยวกับธรรมชาติ เริ่มจากธรรมชาติที่อยู่รอบข้างตัวเขาว่า ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติทั้งหลายมีอำนาจอะไรพิเศษอยู่เบื้องหลังหรือไม่ ซึ่งเราก็พอประมวลคำตอบได้ 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่บอกว่า “มี” กับที่บอกว่า “ไม่มี” (จิตรกร ตั้งเกษมสุข, 2526)

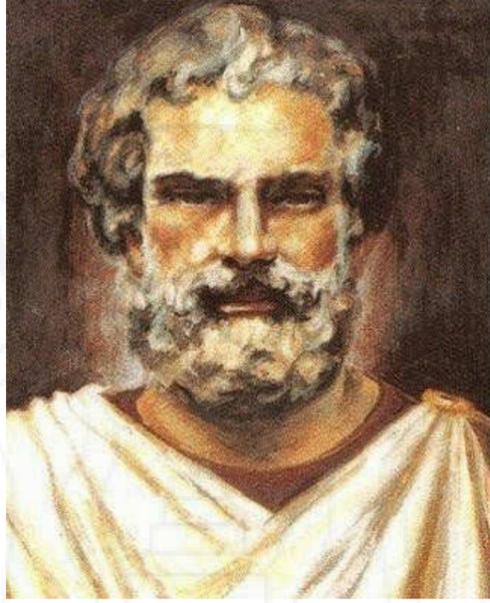
1) กลุ่มที่บอกว่า “มี” ก็อธิบายออกเป็น 2 ประเด็นคือ กลุ่มที่บอกว่ามี บอกว่า ได้แก่ อำนาจพระเป็นเจ้าเบื้องสูง ซึ่งเรียกชื่อต่าง ๆ ตามยุคสมัย ปรัชญากลุ่มนี้ได้แก่ปรัชญาสายอัสติกะ คือสายที่ยอมรับความศักดิ์สิทธิ์ของพระเวท กลุ่มที่บอกว่ามี แต่อธิบายว่า อำนาจนี้ไม่ใช่อำนาจเทพเจ้า แต่เป็นอำนาจกฎธรรมชาติ ปรัชญากลุ่มนี้ได้แก่ ปรัชญาสายนาสติกะ คือสายที่ไม่เชื่อความศักดิ์สิทธิ์ของพระเวท ได้แก่ พุทธปรัชญา ปรัชญาเซน

2) กลุ่มที่บอกว่าไม่มี ก็ได้แก่ปรัชญาจรวาก ปรัชญาสำนักนี้ปฏิเสธระบบความคิดปรัชญา 2 สายดังกล่าวข้างต้น คือไม่เชื่อในอำนาจเทพเจ้า ไม่เชื่อในความเป็นเหตุเป็นผลของธรรมชาติ ไม่สนใจที่จะตอบคำถามอันไร้สาระดังกล่าวข้างต้น มุ่งสอนให้คนแสวงหาความสุข ความสำราญในปัจจุบัน โลกหน้า บาป บุญไม่มี คนเกิดและตายคนเดียว

ปัญหาปฐมธาตุของจักรวาล โดยสภานิยม / ธรรมชาตินิยม (Naturalism) เชื่อว่าปรากฏการณ์ธรรมชาติเป็นไปอย่างมีระเบียบ มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัว ทุกอย่างน่าจะมาจากธาตุเริ่มแรกอย่างใดอย่างหนึ่ง (ชัยวัฒน์ อัทพัฒนา, 2522)

ธาเลส (Thales)	“ปฐมธาตุคือ น้ำ”
อนาซิแมนเดอร์ (Anaximander)	“ปฐมธาตุคือ สารไร้รูป”
อนาซิแมนเนส (Anaximenes)	“ปฐมธาตุคือ อากาศ”
เฮราคลิตุส (Heraclitus)	“ปฐมธาตุคือ ไฟ”
เอ็มพิโดเคลส (Empidocles)	“ปฐมธาตุคือ ดิน น้ำ อากาศ ไฟ”
อนาซาโกเรส (Anaxagoras)	“ปฐมธาตุคือ จิต กับ สาร”

ตั้งแต่นั้นนักปรัชญาที่เด่นที่สุดในยุคโบราณคือ ธาเลส (Thales) (แสดงในภาพที่ 3) ธาเลสซึ่งได้รับการยกย่องให้เป็นบิดาแห่งปรัชญา เพราะเป็นคนแรกที่กล่าวนำปัญหามาพิจารณาอย่างจริงจังโดยไม่อิงอาศัยความเชื่อต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ (เหมือนคนส่วนใหญ่ในสังคมยุคนั้น)

ภาพที่ 3 ธาเลส บิดาแห่งปรัชญา

(ที่มา: <http://amazing-aphrodite.weebly.com/thales-of-miletus.html>)

วิวัฒนาการของปรัชญา ทางตะวันตก เริ่มต้นตั้งแต่สมัยของธาเลส เป็นต้นมา เพราะถือว่าในยุคนั้นได้มีการก่อตั้งสำนักต่าง ๆ ขึ้นสั่งสอนปรัชญา โดยแบ่งเป็นแนวคิดทางอภิปรัชญาและญาณวิทยาอย่างเด่นชัด ทางตะวันออก เริ่มต้นตั้งแต่สมัยพระเวทของอินเดียโบราณ เป็นต้นมา

3. ยุคปัจจุบัน ปัจจุบันวิวัฒนาการของปรัชญาได้แตกออกมาเป็นระบบปรัชญา 5 ระบบ คือ (บรรจบ บรรณรุจิ, 2533)

3.1 เอกนิยมฝ่ายจิต (Idealistic Monism) ได้แก่พวกที่ถือว่า ความแท้จริงของปฐมธาตุมีเพียงสิ่งเดียว มีลักษณะเป็นนามธรรม นั่นคือ “จิต” เช่น ปรัชญาเอกนิยมของสปิโนซ่า (Spinoza) เป็นต้น

3.2 เอกนิยมฝ่ายสสาร (Materialistic Monism) ได้แก่พวกที่ถือว่า ความแท้จริงของปฐมธาตุมีเพียงสิ่งเดียว มีลักษณะเป็นรูปธรรม นั่นคือ “สสาร” เช่น ปรัชญาสสารนิยมของธาเลส (Thales) เป็นต้น

3.3 ทวินิยม (Dualism) ได้แก่พวกที่ถือว่า ความแท้จริงของปฐมธาตุมี 2 อย่างคือ มีทั้งนามธรรมและรูปธรรม เช่น ปรัชญาทวินิยม (Dualism) ของเดสคาร์เตส (Descartes) เป็นต้น

3.4 พหุนิยมฝ่ายจิต (Idealistic Pluralism) ได้แก่พวกที่ถือว่า ความแท้จริงของปฐมธาตุมีมากมาย แต่มีลักษณะเป็นนามธรรม (จิต) เช่น ปรัชญาเกี่ยวกับโมนาด (Monad) ของไลบ์นิซ (Leibniz) เป็นต้น

3.5 พหุนิยมฝ่ายสสาร (Materialistic Pluralism) ได้แก่พวกที่ถือว่า ความแท้จริงของปฐมฐาตุมีมากมาย แต่มีลักษณะเป็นรูปธรรม (สสาร) เช่น ปรัชญาเกี่ยวกับปรมาณุนิยม (Atomism) ของเดโมคริตุส (Democritus) เป็นต้น

สาขาของปรัชญา

ปรัชญา เป็นวิชาที่มีเนื้อหากว้างขวาง เพราะเป็นต้นตอแห่งสรรพวิชา วิชาการหรือศาสตร์ต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่มีปรัชญาเป็นหลักทั้งนั้น จึงมีนักปราชญ์จำนวนมากที่พยายามจะแบ่งแยกปรัชญาออกเป็นสาขาต่าง ๆ เพื่อนำไปศึกษาได้ง่ายขึ้น จะอย่างไรก็ตาม แม้นักปราชญ์จะพยายามแบ่งแยกอย่างไรก็คงอยู่ในขอบเขต 3 เรื่องใหญ่ ๆ ซึ่งได้แบ่งแยกไว้ตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ คือ อภิปรัชญา ญาณวิทยาและคุณวิทยา ดังนั้นสาขาของปรัชญาที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป จึงมี 3 สาขาใหญ่ ๆ คือ (อมร โสภณวิเชษฐวงศ์, 2520; สนิท สีดำแดง, 2538)

1. อภิปรัชญา (Metaphysics) หรือภววิทยา (Ontology) เป็นวิชาที่ว่าด้วยความแท้จริงของสรรพสิ่ง เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ภววิทยา (Ontology) ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความมีอยู่ ความเป็นอยู่ของสรรพสิ่ง โดยทั่วไปแล้วถือว่า สิ่งที่มีอยู่ย่อมเป็นสิ่งแท้จริง และสิ่งแท้จริงย่อมมีอยู่ ความมีอยู่กับความแท้จริงจึงเป็นอันเดียวกัน ดังนั้น ทั้ง 2 คำจึงเป็นอันเดียวกัน ต่างแต่ว่า Ontology ใช้มาก่อน Metaphysics ใช้ทีหลังจากการศึกษาเรื่องของปรัชญา จะเห็นได้ว่าปรัชญามีบ่อเกิดมาจากความสงสัย หรือความประหลาดใจ เริ่มต้นตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ ซึ่งมีความสงสัยเกี่ยวกับปฐมฐาตุของโลก ต่างคนต่างพยายามหาคำตอบเกี่ยวกับคำถามที่ว่า อะไรเป็นปฐมฐาตุของโลก หรืออะไรเป็นบ่อเกิดของโลก บางคนบอกว่า น้ำ เป็นปฐมฐาตุของโลก บางคนบอกว่า ดิน เป็นปฐมฐาตุของโลก เหล่านี้เป็นต้น การยึดถือแนวความคิดอย่างนี้ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นมาจากความสงสัยเพื่อต้องการค้นหา หรือสืบค้นความแท้จริงของโลก

สำนักปรัชญาตะวันออก เช่น นักปรัชญาอินเดียโบราณ ก็มีความสงสัยเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ฝนตก เป็นต้น ท่านเหล่านั้นคิดว่าเหตุที่เป็นเช่นนั้น อาจจะเป็นเพราะมีเทพเจ้าสิงอยู่ อาจจะเป็นเพราะมีพระเจ้าเป็นผู้สร้าง มีลักษณะการสร้างการควบคุมดูแล และการทำลาย ไข้หรือไม่ จึงพยายามค้นหาความเป็นจริงของโลก ต่อมานักปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่ ก็มีความสงสัยเกี่ยวกับสิ่งใกล้ตัวนั่นคือสงสัยเกี่ยวกับตัวตน เกี่ยวกับวิญญาณเกี่ยวกับพระเจ้า แล้วพยายามสืบค้น หาหลักฐานอ้างอิงเพื่อหาความจริงของสิ่งเหล่านี้ เมื่อเป็นเช่นนี้ความสงสัยจึงเป็นบ่อเกิดแห่งปรัชญา เพราะเป็นบ่อเกิดแห่งความคิด และการคิดก็ก่อให้เกิดการคิดหาเหตุผล การวิเคราะห์วิจารณ์ต่อมาเราจะสังเกตเห็นว่า แนวคิดเรื่องแรกที่นักปรัชญาค้นคิดก็คือเรื่องเกี่ยวกับโลก หรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น อะไรเป็นปฐมฐาตุของโลก ฝนตก ฟ้าร้อง

เหล่านี้เกิดมาจากอะไร เป็นสิ่งที่มีอยู่อย่างแท้จริงหรือไม่ ลักษณะการคิดเช่นนี้ เป็นการคิดเกี่ยวกับสาขาของปรัชญาสาขาหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “อภิปรัชญา” (Metaphysics)

คำว่า “อภิปรัชญา” เป็นศัพท์ที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ (พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร) ทรงบัญญัติขึ้นเพื่อใช้คู่กับคำภาษาอังกฤษว่า “Metaphysics” เป็นคำมารากรากศัพท์ภาษาสันสกฤต 3 คำคือ 1) อภิ : ยิ่ง 2) ปร : ประเสริฐ และ 3) ชญา : ความรู้, รู้, เข้าใจ เมื่อรวมกันแล้ว เป็น “อภิปรัชญา” (อภิปรัชญา) แปลว่า ความรู้อันประเสริฐที่ยิ่งใหญ่ เป็นวิชาที่ว่าด้วยความแท้จริงของสรรพสิ่ง คำว่า “อภิปรัชญา” ตรงกับคำภาษาบาลีว่า “ปรมัตถ์” ซึ่งมีรากศัพท์มาจาก ปรม (อย่างยิ่ง, ลึกซึ้ง) + อตถ (เนื้อความ) เมื่อรวมกันแล้ว แปลว่า ความรู้ที่มีเนื้อความที่ลึกซึ้ง ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้นิยามความหมายของคำว่า “อภิปรัชญา” เอาไว้ว่า “สาขาหนึ่งของปรัชญา ว่าด้วยความแท้จริง ซึ่งเป็นเนื้อหาสำคัญของปรัชญา” อภิปรัชญา เป็นปรัชญาบริสุทธิ์สาขาหนึ่ง มีลักษณะเป็นการศึกษาค้นหาความจริงที่สิ้นสุดเดิมที่เรียกว่า “ปฐมปรัชญา” (First Philosophy) หรือปรัชญาเริ่มแรก (Primary Philosophy) ซึ่งเป็นชื่อเรียกผลงานของ อริสโตเติล (Aristotle) อีกอย่างหนึ่ง เหตุที่เรียกวิชาอภิปรัชญาว่า First Philosophy เนื่องจากว่าเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องด้วยหลักพื้นฐานที่แท้จริงของจักรวาลและเป็นวิชาที่ควรศึกษาเป็นอันดับแรก ส่วนวิชาการต่าง ๆ ในสมัยแรก ๆ นั้น ก็รวมอยู่ในปฐมปรัชญาทั้งนั้น เพราะหลักการของปฐมปรัชญาสามารถใช้อธิบายวิชาอื่น ๆ ได้ทุกวิชา จึงเป็นศาสตร์ต้นต่อแห่งศาสตร์ทั้งปวง หรือเป็นศาสตร์ที่ทำให้เกิดศาสตร์ต่าง ๆ ดังนั้น อภิปรัชญา เป็นวิชาที่เกี่ยวกับพื้นฐานที่แท้จริงของจักรวาล เป็นศาสตร์เบื้องต้นแห่งศาสตร์ทั้งปวง เพราะศาสตร์หรือวิชาการต่าง ๆ ได้รวมอยู่ในปฐมปรัชญาหรืออภิปรัชญาทั้งนั้น เราจึงสามารถนำหลักการของปฐมปรัชญาไปอธิบายสาขาของปรัชญาได้ทุกสาขา

อภิปรัชญา (Metaphysics) เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ภาววิทยา (Ontology หรือ Theory of Being) คำว่า “ภาววิทยา” มีความหมายว่า วิชาที่ว่าด้วยความมีอยู่, ความเป็นอยู่ มาจากภาษาสันสกฤต 2 คำคือ 1) ภาว : มี, เป็น และ 2) วิทยา : วิชา, ศาสตร์ คำว่า “Ontology” มาจากรากศัพท์ภาษากรีก 2 คำคือ 1) Onto : Being และ 2) Logos : Science คำว่า “Ontology” เป็นคำที่นักปรัชญาสมัยโบราณใช้มาก่อนคำว่า “Metaphysics” เพราะคำว่า Metaphysics เพิ่งจะเริ่มใช้กันเมื่อประมาณศตวรรษที่ 1 ก่อนคริสต์ศักราชตามที่ สเตซ (Stace) ได้ชี้แจงไว้ คือเมื่อแอนโดรนิคัส (Andronicus) จัดพิมพ์งานของ อริสโตเติล (Aristotle) เข้าเป็นรูปเล่มสมบูรณ์ ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ได้นำเอาตำราปฐมปรัชญาไปพิมพ์ไว้หลังฟิสิกส์ คำว่า “Metaphysics” (เมตาฟิสิกส์) จึงมีความหมายว่า “มาหลังฟิสิกส์” “ล่องพ้นฟิสิกส์” (After Physics) กล่าวคือเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับสิ่งนอกเหนือฟิสิกส์ เมื่อพิจารณาตามรูปศัพท์ คำว่า “Metaphysics” ในภาษากรีกซึ่งเป็นภาษาดั้งเดิมของอภิปรัชญาใช้คำว่า “Meta ta Physika” หรือที่ภาษาอังกฤษใช้ว่า Metaphysics มีรากศัพท์มาจากคำ 2 คำคือ 1) Meta : After, Above (หลัง, เบื้องหลัง, ล่วงเลย) และ 2) Physika :

Physics = Nature (สิ่งที่สัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัส, สิ่งที่สัมผัสได้ด้วยอินทรีย์) เมื่อเป็นเช่นนี้ คำว่า “Metaphysics” จึงหมายถึง “After Physics” แปลว่า “สิ่งที่อยู่เหนือประสาทสัมผัส, สิ่งที่อยู่หลังฟิสิกส์, สิ่งที่อยู่เบื้องหลังวัตถุ หรือวิชาที่ว่าด้วยสิ่งที่อยู่เบื้องหลังสิ่งที่รู้สึกทางประสาทสัมผัส”

จากความหมายดังกล่าวนี้ มีนักปราชญ์ของไทยบางท่าน ได้บัญญัติศัพท์ขึ้นใช้อีกศัพท์หนึ่งคือ “อติอินทรีย์วิทยา” (อติ + อินทรีย์ = ล่วงเลยอินทรีย์ หรือล่วงเลยประสาทสัมผัส) ดังนั้น เราจึงสรุปได้ว่า คำว่า “อภิปรัชญา” มีไวพจน์ที่ใช้อยู่ 4 อย่างได้แก่ 1) อภิปรัชญา 2) ความรู้ขั้นปรมาตม์ 3) Meta ta Physika และ 4) อติอินทรีย์วิทยา เมื่อแยกพิจารณาแล้ว เราจะเห็นว่า ไวพจน์ที่ 1 คืออภิปรัชญา และไวพจน์ที่ 2 คือความรู้ขั้นปรมาตม์ มีความหมายที่เหมือนกัน กล่าวคือ เป็นวิชาที่ว่าด้วยการค้นหาความจริงสูงสุด ไม่มีอะไรที่จริงไปกว่านี้อีกแล้ว ภาษาปรัชญาเรียกลักษณะเช่นนี้ว่า การค้นหาความจริงขั้นอันติมยะ (Ultimate Reality) ในการศึกษาค้นหาความจริงดังกล่าวนี้ เราอาจจะวิเคราะห์ได้ 3 ขั้นตอน ตามความจริงที่เป็นพื้นฐาน ดังนี้ (บุญย นิลเกษ, 2526)

1) ขั้นตอนแรก ความจริงขั้นสมมติ เป็นความจริงที่เราสมมติขึ้นใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น เราได้รับการศึกษาหรือสั่งสอนให้เรียกวัตถุที่เหลว ๆ ต้มได้ อาบได้ ล้างถ้วยชามได้ ฯลฯ ว่า “น้ำ” เมื่อเป็นเช่นนี้ เราจึงไม่เรียกสิ่งนี้เป็นลม หรือเป็นไฟ หรือเป็นดิน การที่เราเรียกอย่างนั้นก็เพราะเรียกตามที่เคยได้รับการศึกษาหรือได้รับการสั่งสอนอบรมมา ลักษณะเช่นนี้แหละเรียกว่า ความจริงขั้นสมมติ

2) ขั้นตอนที่สอง ความจริงตามสภาวะ เป็นความจริงที่อาศัยสภาพที่เป็นอยู่ แม้ว่าจะก่อนหน้านี้จะมีลักษณะเป็นอีกอย่าง แต่เมื่อถึงขั้นนี้มีลักษณะอย่างไร เราก็เรียกตามลักษณะเช่นนั้น เช่น การเรียกตามสภาวะนั้น อาจจะมีได้เพราะสาเหตุหลายอย่าง เป็นต้นว่า วิทยาการมีการก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ นักวิทยาศาสตร์ได้มีการศึกษาทดลอง น้ำที่เราใช้ดื่ม อาบ หรือชำระล้างสิ่งต่าง ๆ นั้น เมื่อได้รับการศึกษาทดลองแล้ว ได้กลายเป็นอย่างอื่นไป ไม่ใช่ น้ำ เพราะเป็นเพียงสารประกอบทางเคมีที่เป็นไฮโดรเจน 2 ปริมาณ รวมกับปริมาณของออกซิเจน อีก 1 เท่านั้น อย่างที่ตั้งเป็นสูตรกันว่า H_2O นั้นเอง ลักษณะเช่นนี้แหละเรียกว่า ความจริงตามสภาวะ

3) ขั้นตอนที่สาม ความจริงขั้นปรมาตม์ เป็นความจริงสูงสุด เมื่อเราวิเคราะห์ลงไปเรื่อย ๆ โดยเอาปริมาณของไฮโดรเจน และปริมาณของออกซิเจนมาแยกย่อยลงไปอีก จะได้เป็น อิเล็กตรอน โปรตรอน และนิวตรอน และอนุภาคที่เล็กกว่าปริมาณแล้ว สภาวะเช่นนี้ สูตรที่เราเรียกว่า H_2O ก็หายไป ก็จะมีแต่ความว่างเปล่า ลักษณะความจริงเช่นนี้แหละเรียกว่า ความจริงขั้นปรมาตม์ นอกจากนี้อภิปรัชญา (Meta ta Physika หรือ Metaphysics) และ อติอินทรีย์วิทยา ต่างก็มีความหมายเหมือนกัน กล่าวคือ ความจริงที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์

นักปรัชญาตะวันตก ได้แบ่งวัตถุในโลกออกเป็น 2 อย่างคือ สิ่งที่ปรากฏ (Appearance) และสิ่งที่จริง (Reality) ส่วนนักปรัชญาทั่วไปยอมรับว่า สิ่งที่ปรากฏต่อประสาทสัมผัสทั้ง 5 นั้น เป็นเพียงสิ่งปรากฏเท่านั้น ไม่ใช่ความจริง เมื่อเป็นเช่นนี้จะต้องมีสิ่งที่เป็นความจริงอยู่ในสิ่งที่ปรากฏนั้น เช่น การเห็นเชือกเป็นงู ในขณะที่เราเดินทางตอนกลางคืนที่มีแสงสว่างพอสลัว ๆ พอเดินผ่าน

สนามหญ้า มองไปเห็นวัตถุชิ้นหนึ่ง ความยาวคอกเศษ ๆ เราถึงกับสะดุ้งตกใจร้องออกมาว่า “งู ๆ ๆ” แต่พอได้สติหายตกใจ นำเอาไฟฉายมาส่องดูแล้วจึงร้องออกมาด้วยความโล่งใจว่า “อ้อ เชือกนั่นเอง ตาเราผาดไป เห็นเชือกเป็นงู” นั่นคือ นักปรัชญาจะพยายามพิสูจน์ให้เห็นว่า จะต้องต้องมีของจริงเป็นฐานรองรับในทุกปรากฏการณ์ เช่น “การเห็นเชือกเป็นงู” กล่าวคือ เชือกเป็นของมีอยู่จริง แต่เพราะเห็นเชือกไม่ชัด จึงเห็นเป็นงู งูในที่นี้ไม่ใช่ของจริง เป็นเพียงภาพปรากฏของเชือกเท่านั้น ทัศนะเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ นักปรัชญาจะพูดถึงลักษณะเหล่านี้ที่คล้ายคลึงกัน ทั้งฝ่ายตะวันตก และฝ่ายตะวันออก ที่ต่างกันเห็นจะเป็นการเรียกชื่อ นั่นคือปรัชญาตะวันตก เรียกว่า “Metaphysics” เพราะเป็นการค้นหาความจริงที่อยู่เบื้องหลัง อันจะมีผลในการทำให้แจ้งสัจจะของปรากฏการณ์ธรรมชาติ และข้อเท็จจริงที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ต่าง ๆ ส่วนปรัชญาตะวันออก เรียกว่า “อภิปรัชญา หรือปรมาตถธรรม” เพราะเมื่อค้นพบปรมาตถธรรมแล้วก็จะนำมาเป็นแนวทางดำเนินชีวิต ให้ก้าวสู่ระดับสูงของการประพุดต่อไป

อภิปรัชญา จัดเป็นปรัชญาบริสุทธิ์ คือเป็นเนื้อหาของวิชาปรัชญาแท้ ๆ เพราะเป็นแนวความคิด หรือเป็นทฤษฎีล้วน ๆ อภิปรัชญาเป็นปรัชญาแบบเก่า หรือที่เรียกว่า “ปรัชญาสมัยโบราณ” อภิปรัชญา เป็นสาขาของปรัชญาสาขาหนึ่ง เป็นสาขาที่รวมศาสตร์ที่ว่าด้วยความมีอยู่ของจักรวาล เป็นสาขาที่ค้นหาเรื่องสภาวะแห่งความเป็นจริง อะไรเป็นสิ่งที่เป็นอย่างจริง และอะไรเป็นสิ่งที่ได้จากสิ่งที่เป็นอย่างจริง โลกคืออะไร จักรวาลมีได้อย่างไร วัตถุหรือจิตเป็นความจริง มนุษย์คืออะไร เหล่านี้ล้วนแต่เป็นปัญหาที่จะหาคำตอบได้จากอภิปรัชญา เมื่อเป็นเช่นนี้ อภิปรัชญา จึงเป็นสาขาของปรัชญาที่ศึกษาถึงความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นจริง ซึ่งพยายามหาคำตอบจากสิ่งต่าง ๆ มากมาย เช่น อะไรคือจิต จิตมีจริงหรือไม่ อะไรคือพระเจ้า พระเจ้ามีจริงหรือไม่ จิตกับพระเจ้ามี่ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างไรหรือไม่ อะไรแน่ที่เป็นความแท้จริง (วิธาน สุชีวกุปต์, 2525)

1.1 ทฤษฎีหลักของอภิปรัชญา ในการศึกษาเกี่ยวกับอภิปรัชญาดังกล่าว จึงเกิดมีทฤษฎีอภิปรัชญาขึ้นมาหลาย แต่ก็อยู่ในลักษณะของ 3 ทฤษฎีหลักดังนี้ (วิธาน สุชีวกุปต์, 2525)

1.1.1 ทฤษฎีสสารนิยม (Materialism) ทฤษฎีนี้พยายามศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสิ่งที่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส เพราะยอมรับเรื่องของวัตถุ หรือสสารเป็นสิ่งที่มีความอยู่จริง จึงพยายามหาความจริงเกี่ยวกับสสาร

1.1.2 ทฤษฎีจิตนิยม (Idealism) ทฤษฎีนี้พยายามศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับอะไรคือธาตุแท้ของมนุษย์ โดยเน้นไปที่เรื่องของจิต เพราะยอมรับว่า จิต เท่านั้นเป็นสิ่งที่มีความอยู่จริง

1.1.3 ทฤษฎีธรรมชาตินิยม (Naturalism) ทฤษฎีนี้พยายามศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเอกภพ หรือธรรมชาติว่า อะไรเป็นผู้สร้าง เกิดขึ้นมาได้อย่างไร มีลักษณะเป็นอย่างไร รวมไปถึงเรื่องของพระผู้เป็นเจ้า ซึ่งถือว่าเป็นผู้มีอำนาจสร้างโลก ควบคุมโลก และทำลายโลก เหล่านี้เป็นต้น

1.2 อภิปรัชญาหรือภววิทยา มีขอบข่ายในการศึกษา 3 เรื่องคือ

1.2.1 อภิปรัชญาหรือภววิทยาว่าด้วยธรรมชาติ ศึกษาเรื่องเอกภพหรือธรรมชาติ ซึ่งรวมไปถึงเรื่องของอวกาศ กาล สสาร ความเป็นเหตุและผล ชีวิต วิวัฒนาการ ความเป็นไปแบบเครื่องจักรกลของเอกภพ และความเป็นไปแบบมีวัตถุประสงค์

1.2.2 อภิปรัชญาหรือภววิทยาว่าด้วยจิต หรือวิญญาณ ศึกษาเรื่องธรรมชาติของวิญญาณ กำเนิดของวิญญาณ จุดหมายปลายทางของวิญญาณ และความสัมพันธ์ระหว่างวิญญาณกับร่างกาย

1.2.3 อภิปรัชญาหรือภววิทยาว่าด้วยพระเจ้า หรือสิ่งสัมบูรณ์ ศึกษาเรื่องธรรมชาติของพระเจ้า คุณลักษณะของพระเจ้า ความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้ากับเอกภพ และกับวิญญาณ

1.3 ความสัมพันธ์ของอภิปรัชญากับศาสตร์อื่นๆ อภิปรัชญา (Metaphysics) เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญาที่ว่าด้วยเรื่องความเป็นจริงและความจริงแท้ (Reality) เกี่ยวกับโลกและจักรวาล ตลอดจนธรรมชาติของมนุษย์ว่ามีความเป็นจริงอย่างไร ความเป็นจริงที่แสวงหานั้นเป็นความจริงสุดท้ายหรือความจริงสูงสุดที่เรียกว่า ความจริงอันติมยะ (Ultimate Reality) อันเป็นพื้นฐานที่มาของความจริงอื่น ๆ ดังนั้น จึงทำให้ปรัชญาสาขานี้ มีความสัมพันธ์กับศาสตร์อื่น ๆ มากมาย จะขอยกมาที่นี้เฉพาะที่เห็นสำคัญเท่านั้นคือ 1) อภิปรัชญากับศาสนา (Metaphysics and Religion) 2) อภิปรัชญากับวิทยาศาสตร์ (Metaphysics and Science) และ 3) อภิปรัชญากับญาณวิทยา (Metaphysics and Epistemology) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.3.1 อภิปรัชญากับศาสนา ระหว่างอภิปรัชญากับศาสนา มีทั้งที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ที่คล้ายคลึงกันมีลักษณะที่สำคัญดังนี้

1) อภิปรัชญาและศาสนา มีวัตถุประสงค์ขั้นต้นเหมือนกัน นั่นคือเพื่อศึกษาเบื้องหลังของโลกหรือจักรวาล

2) ทั้งอภิปรัชญาและศาสนา พยายามที่จะก้าวไปให้พ้นปรากฏการณ์ในปัจจุบัน เพื่อให้มองเห็นความแท้จริง

3) ทั้งอภิปรัชญาและศาสนาเน้นการฝึกจิตว่า เป็นวิธีที่เข้าถึงความแท้จริงได้ ยกเว้นอภิปรัชญาฝ่ายสสารนิยม

4) ทั้งอภิปรัชญาและศาสนา เชื่อในความสามารถของจิตมนุษย์ว่าสามารถสัมผัสความแท้จริงได้ ยกเว้นอภิปรัชญาฝ่ายสสารนิยม

อภิปรัชญาและศาสนา (เทวนิยม) มีลักษณะที่แตกต่างกันดังนี้

1) อภิปรัชญาใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์มาพิจารณาสภาพธรรมที่เป็นโลกุตตระ ส่วนด้านศาสนาใช้วิธีมอบกายถวายชีวิตต่อสภาพธรรมนั้น

2) อภิปรัชญาใช้เหตุผลในการเข้าถึงความแท้จริง ส่วนศาสนาใช้ความภักดีและศรัทธาในพระเจ้าในการเข้าถึงสัจธรรม

3) อภิปรัชญา ไม่เริ่มต้นศรัทธาในสิ่งที่จะศึกษาค้นคว้า แต่เริ่มต้นด้วยความสงสัย ส่วนศาสนาเริ่มต้นด้วยศรัทธา

4) อภิปรัชญามีขอบเขตที่จะต้องศึกษากว้างกว่าศาสนา คือว่าด้วยความแท้จริงเกี่ยวกับโลกทั้งมวล ส่วนศาสนาว่าด้วยเรื่องพระเจ้าในส่วนที่สัมพันธ์กับมนุษย์เท่านั้น

5) อภิปรัชญา ศึกษาเพื่อความรู้จริงเท่านั้น ส่วนศาสนามุ่งปฏิบัติให้เข้าถึงความจริง

1.3.2 อภิปรัชญากับวิทยาศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างอภิปรัชญากับวิทยาศาสตร์ที่จะพึงศึกษา คือ อภิปรัชญา คือการคาดคะเนความจริงก่อนวิทยาศาสตร์ แนวความคิดทางอภิปรัชญาเช่น ธาเลส (Thales) บอกว่า “น้ำ เป็นปฐมธาตุของโลก หรือสรรพสิ่งมาจากน้ำ” หรือ เฮราคลิตุส (Heraclitus) บอกว่า “ไฟ เป็นปฐมธาตุของโลก หรือสรรพสิ่งมาจากไฟ” เหล่านี้เป็นต้น ถือว่าเป็นการคาดคะเน การคาดคะเนเช่นนี้ถือว่าเป็นเรื่องของอภิปรัชญา ต่อมา เรื่องโครงสร้างของเอกภพกายภาพก็ดี เรื่องของส่วนประกอบของสิ่งทั้งหลายก็ดี เป็นหน้าที่ของศาสตร์เช่น ฟิสิกส์ ดาราศาสตร์ เป็นต้นที่จะต้องให้คำตอบโดยใช้วิธีการทดสอบ ทดลอง ซึ่งเป็นเรื่องของวิทยาศาสตร์

1.3.3 อภิปรัชญากับญาณวิทยา โดยทั่วไปแล้วถือว่า อภิปรัชญากับญาณวิทยาเป็น 2 สาขาของปรัชญา โดยอภิปรัชญานั้น เป็นการค้นคว้าถึงธรรมชาติของความแท้จริงสุดท้าย ส่วนญาณวิทยา เป็นการค้นคว้าถึงธรรมชาติของความรู้ กับปัญหาที่ว่า ระหว่างอภิปรัชญากับญาณวิทยา อะไรสำคัญกว่ากัน ยังเป็นเรื่องที่ถกเถียงกันอยู่ นักปรัชญาบางกลุ่มเห็นว่าญาณวิทยามาก่อน เพราะการตรวจสอบถึงความเป็นไปได้และขอบเขตของรู้นั้นเป็นสิ่งสำคัญอันเป็นพื้นฐานในการแสวงหาและค้นคว้าถึงธรรมชาติของความแท้จริงสุดท้ายซึ่งเป็นเรื่องของอภิปรัชญา แต่นักปรัชญาบางกลุ่มก็ได้เริ่มต้นปรัชญาของเขาด้วยอภิปรัชญา และถือว่าญาณวิทยาต้องสอดคล้องหรือคล้อยตามอภิปรัชญา โดยที่ศนะดังกล่าวแล้ว ทั้งญาณวิทยาและอภิปรัชญา ต่างก็เป็นสาขาของตัวเองต่างหากไม่เกี่ยวเนื่องกัน

อภิปรัชญา (Metaphysics) จึงเป็นวิชาที่ว่าด้วยความแท้จริงของสรรพสิ่ง เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ภาววิทยา (Ontology) ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความมีอยู่ ความเป็นอยู่ของสรรพสิ่ง ความมีอยู่ของสรรพสิ่งก็คือความแท้จริงของสรรพสิ่ง ความแท้จริงของสรรพสิ่งย่อมเป็นความมีอยู่ของสรรพสิ่ง ดังนั้น ทั้ง 2 คำจึงเป็นอันเดียวกัน ต่างแต่ว่า Ontology ใช้มาก่อน Metaphysics ใช้ทีหลัง กล่าวคืออภิปรัชญาศึกษาเรื่องธรรมชาติที่แท้จริงเกี่ยวกับโลก วิญญาณหรือจิต และพระผู้เป็นเจ้าของโลกที่เราจะเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติที่แท้จริงของโลก วิญญาณหรือจิต และพระผู้เป็นเจ้านั้น ต้องอาศัยญาณวิทยาเป็นเครื่องมือในการพิสูจน์ความจริงเกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้ ส่วนญาณวิทยา (Epistemology) คือทฤษฎีความรู้ เป็นวิชาที่ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ธรรมชาติและเหตุแห่งความรู้ที่แท้จริง ซึ่งเป็นการศึกษาถึงรายละเอียดของความรู้ทั้งหมด เพื่อให้เห็นความเป็นไป และตัดสินใจได้ว่าอะไรเป็นความจริงแท้ ซึ่งเกิดจากความรู้ที่แท้จริง เป็นการศึกษาสภาพทั่ว ๆ ไปของความรู้อย่างกว้างๆ (อดิศักดิ์ ทองบุญ, 2533; อุรวดี รุจิเกียรติติจร, 2535)

ดังนั้น อภิปรัชญาจะต้องใช้ญาณวิทยาเป็นเครื่องมือในการค้นคว้าธรรมชาติที่แท้จริงของสิ่งที่มีอยู่ กล่าวคือญาณวิทยา เป็นพื้นฐานหรือมูลฐานที่ทำให้เกิดปรัชญานั้น ความจริงญาณวิทยาและอภิปรัชญามีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ซึ่งสิ่งหนึ่งจะปราศจากอีกสิ่งหนึ่งย่อมเป็นไปไม่ได้ ทฤษฎีว่าด้วยความรู้นำไปสู่ความรู้สิ่งต่าง ๆ จะอย่างไรก็ตาม ทั้งอภิปรัชญาและญาณวิทยาต่างก็มีวิธีการอธิบายสิ่งเดียวกัน นั่นคือธรรมชาติที่แท้จริง และทั้งสองอย่างต่างก็อาศัยซึ่งกันและกัน เพื่อค้นหาความจริงของสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง

2. ญาณวิทยา (Epistemology) ญาณวิทยา เป็นคำแปลของคำว่า Epistemology ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยรูปแบบของความรู้ พัฒนาการ และขอบเขตของความรู้ ญาณวิทยาตามศัพท์หมายความว่า ศาสตร์แห่งความรู้ (Science of Knowledge) เป็นคำที่ประกอบขึ้นด้วย คำ 2 คำ คือ Episteme ซึ่งหมายความว่า ความรู้กับคำว่า Logos ซึ่งมีความหมายว่าศาสตร์ ญาณวิทยามีลักษณะเหมือนกับจิตวิทยา (ว่าด้วยการรับรู้) ประการหนึ่งคือ เป็นศาสตร์ที่ไม่พูดถึงหน้าที่ของความรู้ ฉะนั้นจึงทำหน้าที่ไม่เหมือนกับตรรกศาสตร์ (ว่าด้วยความจริงของความรู้)

ดังนั้นญาณวิทยาก็คือทฤษฎีความรู้ (Theory of Knowledge) เป็นวิชาที่ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ธรรมชาติและเหตุแห่งความรู้ที่แท้จริง ซึ่งเป็นการศึกษาถึงรายละเอียดของความรู้ทั้งหมด เพื่อให้เห็นความเป็นไป และตัดสินใจได้ว่าอะไรเป็นความจริงแท้ ซึ่งเกิดจากความรู้ที่แท้จริง เป็นการศึกษาสภาพทั่ว ๆ ไปของความรู้อย่างกว้าง ๆ หากพูดถึงญาณวิทยาแล้ว ต่างก็พยายามที่จะอธิบายหรือตอบปัญหาเกี่ยวกับคำถามต่อไปนี้ (สุเมธ เมธาวิทยกุล, 2540)

- 1) ความรู้คืออะไร มีลักษณะเป็นอย่างไร
- 2) ความรู้เกิดขึ้นได้อย่างไร
- 3) จะสร้างความรู้ได้อย่างไร
- 4) อะไรคือสิ่งที่เราสามารถรู้ได้ และรู้ได้มากน้อยเพียงไร
- 5) อะไรคือเงื่อนไข เหตุปัจจัย หรือแหล่งให้เกิดความรู้ได้
- 6) ความรู้ที่ได้มานั้นเป็นจริงหรือไม่ หากความรู้นั้นเป็นจริง ถูกต้อง เราสามารถ

ทดสอบ

- 7) ความรู้นั้นได้อย่างไร หรือมีมาตรการในการทดสอบได้อย่างไร

สาระสำคัญของญาณวิทยาก็คือ ศึกษาเรื่องกำเนิดความรู้ เนื้อหาของญาณวิทยาก็คือ การศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการ วิธีการ วัตถุประสงค์ ลักษณะ เงื่อนไข ความมีเหตุผล และความคลาดเคลื่อนของความรู้ ผู้รู้บางท่านกล่าวว่าความจริงแล้วญาณวิทยาเป็นการ “อภิปรายปัญหาเกี่ยวกับความรู้ในแง่ปรัชญา” โดยเอาวิธีการของปรัชญาคือ วิธีนิรนัย วิธีอุปนัย วิธีวิเคราะห์ และวิธีสังเคราะห์ มาใช้ในการอภิปราย ปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วนั่นเอง และมีทัศนะแบบปรัชญา คือ เป็นอิสระ ใจกว้าง ใคร่ครวญอย่างไม่ลดละโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานคือ ประสบการณ์และการคิดหาเหตุผล ทฤษฎีบ่อเกิดความรู้ทางญาณวิทยา คือ เหตุผลนิยม (Rationalism) ประจักษ์นิยม (Empiricism)

เพทนาการนิยม (Sensationism) อนุมาณนิยม (Adriorism) อัจฉัตติกญาณนิยม (Inguitionism) และ
ทฤษฎีธรรมชาติของความรู้ คือ จิตนิยม (Idealism) สัจนิยม (Realism) ปฏิบัตินิยม (Pragmatism)
ญาณวิทยาสัมพันธ์กับอภิปรัชญาในประเด็นที่ว่า เรารู้ความจริงนั้นได้อย่างไร หรือเราใช้
อะไรเป็นมาตรฐานการตัดสินความรู้ของเราว่าตรงกับความเป็นจริง

โดยสรุปแล้วปัญหาสำคัญเกี่ยวกับความรู้ของมนุษย์มีอยู่ 4 ประเด็นคือ (เดอน คำดี,
2530)

- 1) ธรรมชาติของความรู้ : ความรู้มีลักษณะอย่างไร
- 2) ต้นกำเนิดของความรู้ : มนุษย์ได้ความรู้มาอย่างไร
- 3) ขอบเขตของความรู้ : ความรู้มีขอบเขตเพียงใด และ
- 4) ความสมเหตุสมผลของความรู้ : เกณฑ์ตรวจสอบความรู้ว่า ตรงกับความจริงหรือไม่

นักปรัชญาตะวันตกกล่าวถึงที่มาหรือบ่อเกิดของความรู้ไว้ 3 ทาง คือ

- 1) **ผัสสะ** (Sensation) คือ ความรู้ที่เกิดจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรู้รส และการสัมผัส
- 2) **เหตุผล** (Reason) คือ ความรู้ที่เกิดจากการคิดตามหลักเหตุผลในใจ หรือรู้โดยอ้างสิ่ง
ที่แน่ใจมากกว่ามาสนับสนุน
- 3) **อัจฉัตติกญาณ** (Intuition) คือ ความรู้ที่ผุดขึ้นในใจโดยตรง แบ่งเป็น 2 ระดับ
คืออัจฉัตติกญาณระดับสามัญ และอัจฉัตติกญาณระดับอุตตระ (Transcendental Intuition) ถ้าเป็น
ความรู้จากญาณพิเศษเรียกว่า “การตรัสรู้” (Enlightenment) ถ้าเป็นความรู้ที่ได้จากการดลใจของ
พระเจ้าก็เรียกว่า “วิวรณ์” (Revelation)

ทฤษฎีทางญาณวิทยามุ่งตอบปัญหาว่า มนุษย์รู้ความจริงได้อย่างไร เป็นผลสืบเนื่องจาก
การที่วิทยาศาสตร์ได้กำหนดและได้กำหนดวิธีการ อันนำมาซึ่งความรู้สากลที่ทุกคนยอมรับ (มติสากล
ของวิทยาศาสตร์) ส่งผลให้มีการตั้งคำถามว่า แล้วปรัชญามีหลักการหาความรู้อย่างไร จึงมี
การนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับหลักการได้มาซึ่งความรู้ของปรัชญา (รู้ความจริงได้อย่างไร) โดยสรุป
แนวคิดที่สำคัญสามแนวคิดกว้างๆ ได้แก่

2.1 แนวคิดเหตุผลนิยม (Rationalism)

พื้นฐานและลักษณะแนวคิด แนวคิดเหตุผลนิยม มีพื้นฐานจากแนวคิดที่อธิบาย
ความเป็นจริงว่า เป็นจิต/อุดมการณ์ จิต (สติปัญญา) ของมนุษย์เป็นคุณลักษณะพิเศษ สามารถรู้
ความจริง เน้นศักยภาพของจิต (สติปัญญา) ซึ่งมีศักยภาพที่จะเข้าใจความจริง ที่เป็นสากล และ
แน่นอนตายตัว ซึ่งประสาทสัมผัสไม่สามารถให้ได้ แนวคิดนี้ เน้นบทบาทของจิต ในการแสวงหา
ความรู้ด้วยการใช้เหตุผล ซึ่งเป็นศักยภาพของมนุษย์ในการใช้สติปัญญา (จิต) เพื่อการรู้ความจริง
ความจริง/ความรู้มีลักษณะที่แน่นอน ชัดเจนและเป็นสากล ดังนั้น ต้องใช้จิตมนุษย์ ที่เป็นสากล จึง

จะเข้าใจกันได้ (สิ่งเหมือนกัน ย่อมเข้าใจกัน) นักปรัชญาที่สำคัญมากในกลุ่มเหตุผลนิยม คือ เรเน เดสคาร์เตส (Rene Descartes, ค.ศ. 1596 – 1650) ซึ่งสรุปความคิดได้ว่า (เดือน คำดี, 2534)

- 1) ความรู้ที่ถูกต้อง ต้องมีความแน่นอน ตายตัว
- 2) มนุษย์มีสติปัญญาที่สามารถบรรลุถึงความจริงได้
- 3) ปฏิเสธความรู้ที่ได้จากประสาทสัมผัส เพราะประสาทสัมผัสหลอกลวงเรา (ประสาทสัมผัส เปลี่ยนไปเปลี่ยนมา ขึ้นกับกาลเวลา สถานที่)
- 4) ใช้วิธีการ “นิรนัย” กล่าวคือ การพิสูจน์ความจริง อาศัยความจริงที่มีอยู่เดิม เช่น นักศึกษาวิทยาลัยแสงธรรมต่างเรียงจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (หรือเทียบเท่า) แล้ว ดังนั้น นาย ก. (นักศึกษาคนหนึ่งของวิทยาลัยแสงธรรม) จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แล้ว เป็นต้น

แนวคิดเหตุผลนิยม สามารถแยกย่อยได้อีกหลายทฤษฎี เช่น

2.1.1 ทฤษฎีการระลึกได้ (Theory of Recollection) เสนอความคิดว่าความรู้ของมนุษย์ คือ การระลึกได้ เนื่องจากความรู้แฝงในวิญญาณมนุษย์ แต่มนุษย์หลงลืมไปเนื่องจากมนุษย์มีร่างกาย จึงจำเป็นต้องช่วยชุด หรือฟื้นความรู้ (ที่เขามืออยู่แล้ว) เพื่อให้เขาระลึกได้ถึงความจริงที่เขา รู้อยู่แล้ว อาศัยประสบการณ์ ครูช่วยกระตุ้น และการทำวิปัสสนา นักปรัชญาที่สำคัญตามแนวคิดนี้ได้แก่ เพลโต (Plato, ราวปี 428 – 347 ก่อน ค.ศ.)

2.1.2 ทฤษฎีส่องสว่าง (Theory of Illumination) เสนอความคิดว่า ความรู้ของมนุษย์ ได้จากการที่พระเจ้าประทานให้ภายในจิต (สติปัญญา) เนื่องจากความรู้ทั้งหลายอยู่ในพระเจ้า มนุษย์ เข้าใจความจริงได้ก็เพราะพระเจ้าประทานให้ นักปรัชญาที่สำคัญตามแนวคิดนี้ได้แก่ นักบุญออกัสติน (St. Augustine, ค.ศ. 354 – 430)

2.1.2 ทฤษฎีอิมมัตติกัน (Theory of Intuitionism) เสนอความคิดว่าความจริงได้มาจากการฝึกจิต จนถึงขั้นอุตรญาณ (ตรัสรู้) ความรู้โดยทางอื่นไม่อาจจะยืนยันได้ว่าจริง นอกจากจะตรงกับความรู้ที่ได้จากญาณพิเศษดังกล่าว นักปรัชญาในกลุ่มนี้แต่ละคนจะอ้างว่าตนเองเป็นคนแรกที่บรรลุถึงญาณนี้ ดังนั้น ถ้าใครจะบรรลุถึงจะต้องเข้าใจความจริงได้เช่นเดียวกัน นักปรัชญาสำคัญในกลุ่มนี้ได้แก่ โจฮานน์ ก็อดต์เลียบ ฟิชเช (Johann Gottlieb Fichte, ค.ศ. 1762 – 1864) ไพรเอดริค วิลเฮล์ม โจเซฟ วอน เชลลิง (Friedrich Wilhelm Joseph von Schelling, ค.ศ. 1775 – 1854) จอร์จ วิลเฮล์ม ไฟร์ดริค เฮเกิล (George Wilhelm Friedrich Hegel, ค.ศ. 1770 – 1831) ฮาร์เธอร์ สโคเปนฮูเออร์ (Arthur Schopenhauer, ค.ศ. 1788 – 1860) ไพรดริค วิลเฮล์ม ไนต์สเช (Friedrich Wilhelm Nietzsche, ค.ศ. 1844 – 1900)

2.2 แนวคิดประสบการณ์นิยม/ประจักษ์นิยม (Empiricism)

พื้นฐานและลักษณะแนวคิด แนวคิดประสบการณ์นิยม มีพื้นฐานจากแนวคิดที่เสนอว่าความเป็นจริง เป็นสสาร (สสารนิยม) ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ (ปรัชญากรีกระยะเริ่มต้น) แนวคิดนี้มีลักษณะตรงกันข้ามกับแนวคิดเหตุผลนิยม ด้วยการ เน้นบทบาทของประสาทสัมผัส ว่า เป็นแหล่งที่มาของความรู้/ความจริง มนุษย์ไม่มีความรู้ติดตัวมาตั้งแต่เกิด แต่ต้องค่อยๆ เรียนรู้จาก

ประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส นักปรัชญาที่มีชื่อเสียงมากในกลุ่มประสบการณ์นิยม ได้แก่ จอห์น ล็อกก์ ซึ่งสรุปความคิดได้ว่า

1) การรู้ความจริงตามแนวเหตุผลนิยม (วิธีการนินัย) มีจุดอ่อน คือ ไม่ได้ความรู้ใหม่ ส่งผลให้วิชาปรัชญาไม่ได้ทำประโยชน์อะไรให้กับสังคม

2) ยอมรับวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ในระดับประสาทสัมผัสในการแสวงหาความรู้ เพื่อได้ความรู้ใหม่ (จากการค้นคว้าทดลอง เป็นสาธารณะ/เผยแพร่ต่อสาธารณชนได้ เป็นสากล ช่วยคาดเดาอนาคตได้) มาเป็นหลักการได้มาซึ่งความรู้ในการแสวงหา/เข้าใจความจริง จึงนำวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาเป็นวิธีการรู้ความจริงตามแนวปรัชญา

3) การได้ความรู้อาศัยใช้วิธีการอุปนัย กล่าวคือ การกระโดดจากความจริง ส่วนย่อย (ที่มั่นใจแล้ว) ไปสู่ความจริงสากล เช่น รถคันที่หนึ่ง ตกน้ำ ผลคือ จมน้ำ รถคันที่สอง ตกน้ำ ผลคือ จม ดังนั้น รถทุกคันที่ตกน้ำ จะต้องจม เป็นต้น

2.2.1 ตัวอย่างแนวคิดที่เกี่ยวข้อง แนวคิดประสบการณ์/ประจักษ์นิยม เน้นความรู้และการตัดสินความจริงอาศัยประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส แนวคิดทำนองนี้เกี่ยวข้องกับแนวคิด/ลัทธิทางปรัชญาหลายแนว เช่น แนวคิดปฏิฐานนิยม (Positivism) และพัฒนาสู่แนวคิดปฏิฐานนิยมใหม่ (Neo-positivism) ได้แก่แนวคิดแนวปฏิฐานนิยมแบบตรรกะ (Logical Positivism) และแนววิเคราะห์ภาษา (Language Analysis) นักปรัชญาสำคัญในกลุ่มนี้ ได้แก่ โอกุสแต้ คอมเต (Auguste Comte, ค.ศ. 1798 – 1857) จอห์น สจิวท มิลล์ (John Stuart Mill, ค.ศ. 1806 – 1873) ลุดวิก วิตเกินสไตน์ (Ludwig Wittgenstein, ค.ศ. 1889 – 1951) เป็นต้น

2.2.2 แนวคิดปฏิบัตินิยม (Pragmatism) พื้นฐานและลักษณะแนวคิด แนวคิดปฏิบัตินิยม (Pragmatism) มีพื้นฐานจากการอธิบายความเป็นจริงว่า เป็นสสาร และจิต (ยอมรับว่าสสารและจิต ต่างมีอยู่จริง และเป็นพื้นฐานของสรรพสิ่ง) จึงเห็นได้ว่าความจริงมีมากมาย เป็นไปไม่ได้ที่จะรู้ทั้งหมด ดังนั้น มนุษย์ควรเลือกที่จะรู้เฉพาะความจริงที่เป็นประโยชน์และสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิต นักปรัชญาสำคัญในกลุ่มนี้ ได้แก่ วิลเลียม เจมส์ และจอห์น ดิวอี้ เป็นต้น ซึ่งสรุปแนวความคิดนี้ได้ว่า (สุจิตรา (อ่อนค้อม) รณริน, 2540)

- 1) เน้นการประนีประนอมความจริง ระหว่างสสารกับจิต
- 2) เน้นความรู้เพื่อเอาไปใช้ประโยชน์/ นำไปปฏิบัติได้จริงในชีวิต
- 3) เน้นการรู้จักตัวเอง เพื่อทำตัวให้ชีวิตดีขึ้น มีความสุขขึ้น

ญาณวิทยาสนามุงการพิจารณาปัญหาเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาในประเด็นทางญาณวิทยา โดยเฉพาะในศาสนาแบบเทวนิยม (ยูดาเย คริสต์ อิสลาม) อาทิเช่น ปัญหาเกี่ยวกับสถานะของความรู้ทางศาสนา เช่น ความรู้ในเชิงรหัสยะ (Mystical Knowledge) ถือเป็นความรู้หรือไม่

ความรู้ที่ได้จากการวิวัฒน์ (Revelation) หรือวิธีการแบบเทววิทยาธรรมชาติ (Natural Theology) สามารถยอมรับได้หรือไม่ การมีประสบการณ์ทางศาสนา การมีอยู่ของพระเจ้า การรับรู้คุณสมบัติต่างๆ ของพระเจ้า เช่น การหยั่งรู้ทุกอย่าง (Omniscience) การมีอำนาจสูงสุด (Omnipotence) หรือการดำรงอยู่ทุกที่ทุกเวลา (Omnipresence) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ปัญหาหลักที่ญาณวิทยาศาสนาให้ความสนใจคือ ปัญหาเรื่องความมีเหตุผล (Rationality) ของความเชื่อทางศาสนา การรับประกัน (Warrant) หรือการให้เหตุผลสนับสนุน (Justification) ความเชื่อทางศาสนา

การอธิบายเนื้อหาญาณวิทยาศาสนาในที่นี้จะเป็นการอธิบายในประเด็นปัญหาหลัก คือ การพิจารณาเรื่องการให้เหตุผลสนับสนุนความเชื่อเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า หรือประเด็นคำถามว่า ความเชื่อเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าเป็นความเชื่อที่สามารถทำให้ถูกหลักการได้หรือไม่ แนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวกับการให้เหตุผลสนับสนุนกับความเชื่อทางศาสนา รวมถึงข้อโต้แย้งของแต่ละแนวคิดโดยสังเขป อาทิเช่น แนวคิดแบบหลักฐานนิยม (Evidentialism) ศรัทธานิยมแบบวิตเกินไจน์ (Wittgensteinian Fideism) และแนวคิดที่พยายามปฏิรูปหลักการทางญาณวิทยาเพื่อใช้แก้ปัญหาการให้เหตุผลสนับสนุนกับความเชื่อทางศาสนาที่เรียกว่า “ญาณวิทยาเชิงปฏิรูป” (Reformed Epistemology) เช่น แนวคิดของ อัลวิน แพลนทิงกา (Alvin Plantinga) และวิลเลียม พี. อัลสตัน (William P. Alston) เป็นต้น ในการกล่าวถึงญาณวิทยาทางศาสนาในที่นี้ จะเป็นการกล่าวถึงลักษณะของความเชื่อศาสนาในบริบทของศาสนาเป็นหลัก เนื่องจากมีการพัฒนาข้อถกเถียงในประเด็นญาณวิทยาเป็นอันมาก

3. คุณวิทยา (Axiology) ปรัชญาสาขาคุณวิทยา เป็นปัญหาของปรัชญาสาขาที่สาม ซึ่งเป็นปัญหาที่เกี่ยวกับค่านิยมหรือคุณค่า (Value) เช่นคำถามที่เกี่ยวกับปัญหาที่ว่า “อะไรเป็นค่านิยมที่สำคัญซึ่งเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของการมีชีวิตอยู่” “ค่านิยมเหล่านั้นเป็นแก่นแท้ของความจริงหรือไม่” “เราจะรู้ได้ด้วยประสบการณ์ของเราอย่างไร” คำว่า Axiology มาจากคำในภาษากรีกว่า “Axios” ซึ่งหมายถึง “เหมือนกับที่มีคุณค่า” (Of Like Value) หรือ “ความมีค่ามากเท่าที่จะเป็นไปได้” (Worth as Much) ปรัชญาคุณวิทยา เป็นเรื่องราวของการสืบทอดธรรมชาติและเกณฑ์มาตรฐานของคุณค่าหรือค่านิยม ซึ่งมีกำเนิดมาจากทฤษฎีแห่งแบบหรือทฤษฎีการจินตนาการของเพลโต (Plato) ในเรื่องความคิดเกี่ยวกับความดี และได้พัฒนาต่อมาโดยผลงานของ อริสโตเติลในเรื่อง “Organon Ethics Poetics และ Metaphysics” ต่อมาคุณวิทยา ปรากฏอยู่ในผลงานของ คานท์ (Kant) โดยเกี่ยวข้องกับการตรวจสอบ คุณวิทยาสัมพันธ์กับความรู้ในเรื่องคุณค่าศีลธรรมสุนทรียศาสตร์ และคุณค่าของศาสนา ในศตวรรษที่ 19 คุณวิทยาได้มีบทบาทในการวิเคราะห์ค่าของประสบการณ์ในสาขาต่าง ๆ เช่น มานุษยวิทยา สังคมวิทยา จิตวิทยา และเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น

รูเนส (Runes) ได้กล่าวว่า ปัญหาของคุณวิทยาจะเกี่ยวข้องกับค่านิยม เป็น 4 กลุ่มด้วยกันคือ 1) ลักษณะของค่านิยม (Nature of Value) ปัญหาเกี่ยวกับลักษณะค่านิยม เช่น ค่านิยมเกี่ยวข้องกับสิ่ง ต่อไปนี้หรือไม่ ได้แก่ ความปรารถนา (Desire) ความสนุกสนาน (Pleasure) ความสนใจ (Interest) ความชอบ (Preference) เจตจำนงที่มีเหตุผล (Rational Will) บุคลิกภาพ

(Personality) และการปฏิบัติ (Pragmatic) เป็นต้น 2) รูปแบบของค่านิยม (Type of Value) ปรัชญาเมธีสาขาคณวิทยาจะแยกค่านิยมออกเป็น 2 แบบ คือ ค่านิยมภายในตัวของมันเอง (Intrinsic Value) และค่านิยมที่เป็นเครื่องมือ (Instrumental Value) ค่านิยมภายในตัวของมันเอง โดยทั่วไปจะกำหนดคุณค่าตามแนวของศีลธรรม หรือตามความจริง ความสวยงามและความศักดิ์สิทธิ์ ส่วนค่านิยมที่เป็นเครื่องมือจะสามารถวินิจฉัยคุณค่าโดยอาศัยองค์ประกอบหรือเครื่องมือในเรื่องของ เศรษฐกิจ สินค้า และเหตุการณ์ต่างๆ ตามธรรมชาติ ค่านิยมจะเกี่ยวข้องและรับรู้ได้โดยทางร่างกายของมนุษย์ และการที่มนุษย์รักในสิ่งจะ (truth) มนุษย์จึงมีค่านิยมด้านความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ เช่นในเรื่องศาสนา โดยหวังจะได้รับผลที่ดีติดตามมาจากความเชื่อเหล่านั้น 3) เกณฑ์มาตรฐานของค่านิยม (Criterion of Value) มาตรฐานสำหรับทดสอบค่านิยมนั้นจะอยู่ภายในหลักของจิตวิทยาและทฤษฎีทางตรรกวิทยา เช่นบางกลุ่มก็เชื่อว่า การมีความสุขสนานมากน้อยเพียงใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับปัจเจกบุคคล (Individual) หรือขึ้นอยู่กับสังคม บางกลุ่มก็ถือว่าการชอบในสิ่งหนึ่งมากกว่าอีกสิ่งหนึ่งนั้น ขึ้นอยู่กับการสำนึกเอง (Intuitive) บางกลุ่มก็ถือเอาการปรับตัวเข้ากับธรรมชาติเป็นมาตรฐานของค่านิยม เช่น กลุ่มธรรมชาตินิยม (Naturalism) เป็นต้น และ 4) สถานภาพทางกายภาพของค่านิยม (Physical Status of Value) อะไรคือความสัมพันธ์ของค่านิยมกับความจริงของประสบการณ์ของมนุษย์ในเรื่องค่านิยมที่แท้จริงของความเป็นอิสระของมนุษย์ ซึ่งสามารถสืบหาด้วยวิธีทางธรรมชาติวิทยา มีคำตอบที่เป็นไปได้ 3 ประการ คือ 1) โดยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมกับประสบการณ์ของมนุษย์ที่มีต่อค่านิยมนั้น 2) โดยอาศัยคุณค่าทางตรรกวิทยา ซึ่งค่านิยมนี้ไม่จำเป็นต้องเห็นหรือมีตัวตนอยู่สิ่งนั้นก็สามารคมิคุณค่าได้ และ 3) โดยกำหนดคุณค่าของวัตถุโดยให้สัมพันธ์กับกรกระทำของมนุษย์ ในส่วนที่คณวิทยาจะเกี่ยวข้องกับการศึกษานั้น

เนลเลอร์ (Kneller) ได้กล่าวไว้ว่า คณวิทยาจะต้องเกี่ยวข้องกับคำถามหลักในการศึกษาอยู่ 3 คำถามด้วยกัน คือ 1) ค่านิยมต่าง ๆ เป็นอัตนัย (Subjective) หรือปรนัย (Objective) นั่นคือ ค่านิยมเกี่ยวข้องกับบุคคล (Personal) หรือไม่ใช่บุคคล (Impersonal) 2) ค่านิยมมีการเปลี่ยนแปลงหรือคงที่ และ 3) ค่านิยมมีเป็นลำดับขั้นหรือไม่ โดยมีรายละเอียดดังนี้ (สุจิตรา (อ่อนค้อม) รมรินทร์, 2540)

1) ค่านิยมต่าง ๆ เป็นปรนัยหรืออัตนัย ค่านิยมที่เป็นปรนัย (Objective) เป็นค่านิยมที่มีอยู่ในตัวของมันเอง โดยไม่เกี่ยวกับความชอบหรือไม่ชอบของมนุษย์ เช่น ความดี สัจจะ และความสวยงาม สิ่งเหล่านี้ถือเป็นความจริงอันยิ่งใหญ่และเป็นส่วนธรรมชาติของสรรพสิ่ง ค่านิยมของสรรพสิ่งมีคุณค่าเป็นจริงในตัวของมันเองการกระทำมีคุณภาพดีตามเนื้อหาหรือตามธรรมชาติของการกระทำนั้น สรรพสิ่งมีความสวยงามในตัวของมันเอง ดังนั้น ในเรื่องของการศึกษา การศึกษาจึงเป็นค่านิยมปรนัยโดยที่มันมีคุณค่าในตัวของมันเอง ไม่ว่าใครจะชอบหรือไม่ชอบ หรือคิดกับมัน

อย่างไรก็ตามที่ โดยที่ค่านิยมที่เป็นอัตนัย (Subjective) เป็นค่านิยมที่ขึ้นอยู่กับความชอบหรือไม่ชอบของมนุษย์ โดยนัยนี้ค่านิยมอัตนัย มนุษย์จะเป็นผู้กำหนดคุณค่าหรือให้คุณค่ากับมัน อะไรก็ตามที่มีคุณค่า ค่านิยมอัตนัยนี้จะถือว่า มันมิได้มีคุณค่าในตัวของมันเองแต่อย่างใด ดังเช่น “การศึกษา” มีคุณค่าก็เพราะมนุษย์แต่ละคนกำหนดคุณค่าให้กับมัน และการศึกษาจะไม่มีคุณค่าใด ๆ เลย ถ้าบุคคลไม่ได้ให้คุณค่ากับการศึกษา หรือไม่เห็นความสำคัญหรือความจำเป็นใด ๆ เช่นนี้เป็นต้น

2) ค่านิยมมีการเปลี่ยนแปลงหรือคงที่ ปัญหาที่ถกเถียงกันว่า ค่านิยมลักษณะแท้จริงตลอดไปหรือไม่ ปัญหานี้เกิดขึ้นเพราะเราได้พบว่า มีค่านิยมที่มีคุณค่าที่ยอมรับกันมาตั้งแต่อดีตมาจนกระทั่งในปัจจุบันคุณค่านั้นก็ยังคงอยู่ ไม่ว่าจะเป็นชนชาติใดผิวสีอะไร ก็ยอมรับในค่านิยมนั้น เช่น ความใจบุญสุนทาน (Charity) ซึ่งเป็นค่านิยมที่มนุษย์ทั่วไปให้คุณค่าว่าดีมาตลอดทุกยุคทุกสมัย และเราก็ยังได้พบว่าค่านิยมเป็นจำนวนมากเกี่ยวข้องหรือมีคุณค่าเพราะความปรารถนาของมนุษย์เอง แต่ความปรารถนาของมนุษย์ย่อมเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้น ค่านิยมที่เกิดขึ้นเพราะความปรารถนาของมนุษย์ก็ย่อมเปลี่ยนไปด้วย การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้อาจเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น เงื่อนไขต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์ ลัทธิความเชื่อศาสนาใหม่ ๆ การค้นพบวิทยาศาสตร์ใหม่ ๆ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ความก้าวหน้าทางการศึกษาและอื่น ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความเชื่ออย่างมั่นคงขึ้นได้ เราอาจตั้งคำถามว่า “การให้เกรดนักเรียนถือเป็นค่านิยมหรือไม่ และมีคุณค่าหรือไม่” และเราไม่อาจตอบได้โดยเด็ดขาดว่าเป็นหรือไม่เป็น หรือมีคุณค่าหรือไม่มีคุณค่า ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องความมุ่งประสงค์ต่าง ๆ ของการให้เกรด วิธีการให้เกรด และผลที่ได้จากการให้เกรด และเมื่อตัดสินใจว่าคำตอบควรจะเป็นอย่างไรจากคำถามข้างต้นนี้แล้ว ก็จะทำให้เกิดคำถามข้อต่อไปว่า “เรารู้ได้อย่างไรว่ามันมีคุณค่า” ซึ่งการตอบคำถามนี้อาจจะอาศัยเกณฑ์มาตรฐาน ที่ผู้ที่มีการศึกษายอมรับและเห็นพ้องต้องกันว่า และมีคำถามที่เกี่ยวข้องต่อไป ก็คือ “ค่านิยมในการให้เกรดนี้จะเปลี่ยนแปลงหรือคงที่แน่นอนไปตลอด”

3) ค่านิยมมีเป็นลำดับขั้นหรือไม่ การตอบคำถามนี้ขึ้นอยู่กับค่านิยมที่แต่ละบุคคลหรือกลุ่มบุคคลยึดปรัชญาที่ต่างกัน เช่นฝ่ายที่ยึดปรัชญาลัทธิจิตนิยม (Idealism) จะมีการลำดับค่านิยมโดยให้ค่านิยมทางวิญญาณสูงกว่าทางวัตถุ และเมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะเห็นคุณค่าทางศาสนาสูง เพราะถือว่าศาสนาจะช่วยให้บุคคลบรรลุถึงเป้าหมายปลายทางสุดท้าย นั่นคือวิญญาณจะประสบสุข ฝ่ายที่ยึดปรัชญาลัทธิ สัจนิยม ก็จะเชื่อในการการลำดับขั้นของค่านิยม โดยให้คุณค่าทางเหตุผลและประจักษ์สูงเพราะฝ่ายนี้ถือว่าเหตุผลหรือการประจักษ์จะช่วยมนุษย์ปรับตัวเข้ากับจุดมุ่งหมายที่แท้จริง กฎของธรรมชาติและกฎทางตรรกวิทยาได้ ฝ่ายนิยมปรัชญาลัทธิปฏิรูปนิยม จะปฏิเสธว่าไม่มีการลำดับขั้นของค่านิยมที่ตายตัวแน่นอน ฝ่ายนี้เชื่อว่ากิจกรรมอย่างหนึ่งจะดีเท่า ๆ กับกิจกรรมอีกอย่างหนึ่ง ถ้ากิจกรรมนั้นเป็นที่พอใจและสนองความต้องการ และนั่นคือคุณค่าของสิ่งนั้นหรือกิจกรรมนั้น และยังเชื่อว่าค่านิยมที่มีคุณค่าพิเศษก็คือการให้คุณค่าที่มีอยู่ดียิ่งขึ้นไปอีก

บัตเลอร์ (Butler) ได้สรุปลักษณะของค่านิยมไว้เป็น 4 ประการด้วยกันคือ 1) ค่านิยมขึ้นอยู่กับความสนใจของบุคคลซึ่งพอใจในค่านิยมเหล่านั้น กล่าวคือ ค่านิยมจะมีได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์ให้การสนับสนุนด้วยความสนใจของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งนั้น (ค่านิยมเป็นอัตนัยและไม่คงที่) 2) ค่านิยมมีอยู่ในตัวของมันเอง คือ เป็นอิสระจากความสนใจและการให้คุณค่าของมนุษย์ (ค่านิยมจะเป็นปรนัยและคงที่) 3) ค่านิยมที่เกิดขึ้นด้วยความรู้สึกที่มีความสุขในปัจจุบัน และเป็นทางไปสู่ความดีต่าง ๆ ในประสบการณ์ที่จะได้ในอนาคตด้วย และ 4) ค่านิยมที่มนุษย์พอใจ และมีความสัมพันธ์กับส่วนต่าง ๆ ของมนุษย์ทั้งหมดรวมทั้งสิ่งแวดล้อมด้วย

ดังนั้นปรัชญาสาขาคุณวิทยา จึงเกี่ยวข้องกับปัญหาเรื่องค่านิยมหรือคุณค่า ซึ่งแยกออกได้เป็น 2 สาขาด้วยกัน คือ ค่านิยมตามแนวจริยศาสตร์ และค่านิยมตามแนวสุนทรียศาสตร์

ในศตวรรษที่ 20 คำว่า “คุณวิทยา” เริ่มมีปรากฏในผลงานปรัชญาทั้งหลายเป็นภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ยังเป็นวิชาที่ว่าด้วยคุณค่าต่าง ๆ คุณค่าที่ว่านั้นแบ่งออกเป็น 4 ประเภทคือ (สมชาย รัตนทองคำ, 2556)

3.1 จริยศาสตร์ (Ethics) เป็นวิชาที่ว่าด้วยหลักแห่งความประพฤติ กล่าวถึงความดี ความชั่ว การตัดสินความดีความชั่ว เป็นการแสวงหาความดีอันสูงสุด คำว่า “จริยศาสตร์” เป็นคำศัพท์สันสกฤต แยกออกได้เป็น 2 คำ คือ จริยะ แปลว่า ความประพฤติ และคำว่า ศาสตร์ แปลว่า ความรู้ หรือ วิชาจริยศาสตร์จึงมีความหมายว่า วิชาที่ว่าด้วยความประพฤติ แปลมาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Ethics ซึ่งมาจากคำในภาษากรีกว่า Peri Ethikes โดยมีรากศัพท์มาจากคำว่า Ethos แปลว่า ขนบธรรมเนียม ภาษาละตินทับศัพท์กรีกว่า Ethica แปลว่า จริยศาสตร์ มีชื่อเรียกหลายอย่าง เช่น Moral Philosophy ปรัชญาศีลธรรม Ethical Philosophy ปรัชญา จริยะ

ดังนั้น สรุปว่า จริยศาสตร์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด สิ่งที่ควรเว้น สิ่งที่ทำ หมายถึง The Science of Morals ; the Principles of Morality ; Rules of Conduct and Behaviour แปลว่า ศาสตร์ที่ว่าด้วยศีลธรรม หลักศีลธรรม กฎที่ว่าด้วยความประพฤติและพฤติกรรม

3.2 สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) เป็นวิชาที่ว่าด้วยความดี หลักการตัดสินความงาม องค์ประกอบของความงาม เป็นเรื่องเกี่ยวกับศิลปะ เป็นการแสวงหาความงามอันสูงสุด สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) เป็นศัพท์ ที่บัญญัติขึ้นโดย อเล็กซานเดอร์ ก๊อตเท็บ โบรมการ์เดิน (Alexander Gottlieb Baumgarte) ซึ่งก่อนหน้าที่เป็นเวลา 2000 กว่าปี นักปราชญ์สมัยกรีก เช่น เพลโต อริสโตเติล กล่าวถึงแต่เรื่องความงามความสะเทือนใจ ซึ่งเป็นความรู้สึกทางการรับรู้ (Sense Perception) ของมนุษย์ ปัญหาที่พวกเขาได้เถียงกันได้แก่ ความงามคืออะไร ค่าของความงามนั้นเป็นจริงมีอยู่โดยตัวของมันเองหรือไม่ หรือว่าค่าของความงามเป็นเพียงความชอบความที่เราใช้กับสิ่งที่เราชอบ ความงามกับสิ่งที่งามสัมพันธ์กันอย่างไร มีมาตรการตายตัวอะไรหรือไม่ที่ทำให้เราตัดสินใจได้ว่าสิ่งนั้นงามหรือไม่งาม สุนทรียศาสตร์นับว่าเป็นแขนงหนึ่งของปรัชญาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหา คุณค่า (Axiology) ในสมัยก่อนวิชานี้เป็นที่รู้จักกันในรูปของวิชา “ทฤษฎีแห่งความงาม” (Theory of Beauty)

สุนทรียศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับความงามซึ่งอาจเป็นความงามในธรรมชาติหรือความงามทางศิลปะก็ได้ เพราะในผลงานทางศิลปะ เราถือว่าเป็นสิ่งที่ตีความงามอยู่ด้วย นอกจากนี้สุนทรียศาสตร์ยังศึกษาวิชาที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกของการรับรู้ความงาม วิชาที่เกี่ยวข้องกับหลักเกณฑ์ของคุณลักษณะของความงาม คุณค่าของความงาม และรสนิยม วิชาที่ส่งเสริมให้สอบสวนและแสวงหาหลักเกณฑ์ของความงามสากลในลักษณะของรูปธรรมที่เห็นได้ชัด รับรู้ได้และชื่นชมได้ วิชาที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ตรงของบุคคล สร้างพฤติกรรม ความพอใจโดยไม่หวังผลตอบแทนในการปฏิบัติ เป็นความรู้สึกพอใจเฉพาะตน สามารถแผ่เสนอแนะผู้อื่นให้มีอารมณ์ร่วมรู้สึกด้วยได้ วิชาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพฤติกรรมตอบสนองของมนุษย์จากสิ่งเร้าภายนอกตามเงื่อนไขของสถานการณ์ เรื่องราวความเชื่อ และผลงานที่มนุษย์สร้าง

3.3 ตรรกศาสตร์ (Logic) เป็นวิชาที่ว่าด้วยการให้เหตุผล การนิยามความหมายอันแท้จริง เป็นการแสวงหาความจริงอันสูงสุด อันประกอบด้วยอุปนัย และนิรนัย คำว่า “ตรรกศาสตร์” ได้มาจากศัพท์ภาษาสันสกฤตสองศัพท์ คือ ตรรก และศาสตร์ ตรรก หมายถึง การตรึกตรอง ความคิด ความนึกคิด และคำว่า ศาสตร์ หมายถึง วิชา ตำรา รวมกันเข้าเป็น “ตรรกศาสตร์” หมายถึง วิชาว่าด้วยความนึกคิดอย่างเป็นระบบ ปราชญ์ทั่วไปจึงมีความเห็นร่วมกันว่า ตรรกศาสตร์ คือ วิชาว่าด้วยการใช้กฎเกณฑ์การใช้เหตุผล ซึ่งตรรกศาสตร์ (หรือตรรกวิทยา) (Logic) เป็นวิชาที่ศึกษา เพื่อแยกการให้เหตุผลที่สมเหตุสมผล ออกจากการให้เหตุผลที่ไม่สมเหตุสมผล นักปราชญ์ซึ่งเรายอมรับว่าเป็นบิดาของวิชาตรรกศาสตร์ คือ อริสโตเติล (Aristotle, 384 – 322 ก่อนคริสตกาล) โดยอริสโตเติลเชื่อว่ามนุษย์เท่านั้นที่สามารถคิดเกี่ยวกับเหตุและผลได้ ท่านได้เขียนตำราชื่อ “Organum” ซึ่งเกี่ยวกับการให้เหตุผลที่ถูกต้อง หลักการของหนังสือเล่มนี้กลายมาเป็นหลักการของตรรกศาสตร์เชิงอนุมาน (Deductive Logic) ปัจจุบัน ตรรกศาสตร์เป็นวิชาแขนงหนึ่งที่มีการศึกษาและพัฒนามาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ ซึ่งคำว่า “ตรรกศาสตร์” มาจากภาษาสันสกฤตว่า “ตรรก” (หมายถึง การตรึกตรอง หรือความคิด) รวมกับ “ศาสตร์” (หมายถึง ระบบความรู้) ดังนั้น “ตรรกศาสตร์” จึงหมายถึง ระบบวิชาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับความคิด” โดยความคิดที่ว่านี้ เป็นความคิดที่เกี่ยวข้องกับการให้เหตุผล มีเกณฑ์ของการใช้เหตุผลอย่างสมเหตุสมผล นักปราชญ์สมัยโบราณได้ศึกษาเกี่ยวกับการให้เหตุผล แต่ยังเป็นการศึกษาที่ไม่เป็นระบบ จนกระทั่งมาในสมัยของอริสโตเติล ได้ทำการศึกษาและพัฒนาตรรกศาสตร์ให้มีระบบยิ่งขึ้น มีการจัดประเภทของการให้เหตุผลเป็นรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเป็นแบบฉบับของการศึกษาตรรกศาสตร์ในสมัยต่อมา

เนื่องจากตรรกศาสตร์เป็นวิชาที่ว่าด้วยกฎเกณฑ์ของการใช้เหตุผลจึงเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาในศาสตร์อื่น ๆ เช่น ปรัชญา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ กฎหมาย เป็นต้น นอกจากนี้ ยังถูกนำมาใช้ในชีวิตประจำวันอยู่เสมอ เพียงแต่ รูปแบบของการให้เหตุผลนั้น มักจะละไว้ในฐานที่เข้าใจ และเพื่อเป็นความรู้พื้นฐานสำหรับผู้ศึกษาที่จะนำไปใช้และศึกษาต่อไป จึงจะกล่าวถึงตรรกศาสตร์และการให้เหตุผลเฉพาะส่วนที่จำเป็นและสำคัญเท่านั้นเหตุผล คือ หลักฐานหรือสิ่งยืนยันความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่งว่าเป็นจริง การใช้เหตุผลเป็นการกระทำหรือ

กิจกรรมในชีวิตประจำวันของคนเรา เมื่อเราเกิดปัญหาหรือข้อขัดแย้งหรือต้องการตัดสินใจต่าง ๆ เราก็สามารถหาข้อยุติได้โดยใช้เหตุผล ผู้ใดมีเหตุผลดีกว่า ข้อสรุปก็เป็นที่ยอมรับได้มากกว่า แต่เหตุผลดังกล่าวอาจไม่ใช่เหตุผลที่ถูกต้องเสมอไป เนื่องจากเรามักใช้เหตุผลตามความเคยชิน โดยขาดหลักเกณฑ์และการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบเป็นเหตุให้เกิดความสับสนได้ ในการวิเคราะห์การอ้างเหตุผลเพื่อตัดสินว่าถูกต้องหรือดีพอที่จะยอมรับได้หรือไม่นั้น จึงเป็นสิ่งที่ทำได้ไม่ถนัดนักถ้าปราศจากหลักเกณฑ์มาช่วยในการพิจารณา การหาเหตุผลมาพิจารณาวินิจฉัยการใช้เหตุผลว่าถูกหรือผิดอย่างไรนั้น เป็นเรื่องของตรรกวิทยา ดังนั้นตรรกวิทยาจึงเป็นความรู้พื้นฐานที่สำคัญอย่างยิ่งของการใช้เหตุผลที่เราจะต้องทำความเข้าใจต่อไป

3.4 เทววิทยา (Theology) เป็นเรื่องของความบริสุทธิ์ทางจิตใจ กล่าวคือหลักคำสอนทางด้านศาสนา คำว่า “เทววิทยา” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายไว้ว่า “วิชาที่ว่าด้วยพระเจ้า (God) และความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้ากับโลก” นอกจากคำว่า “เทววิทยา” แล้ว ในทางอภิปรัชญายังมีคำที่ใช้ในลักษณะเดียวกันอีกคำหนึ่งคือคำว่า “เทวนิยม” (Theism) ซึ่งหมายถึงลัทธิที่เชื่อว่า “มีพระเจ้าผู้ทรงอำนาจยิ่งใหญ่พระองค์เดียว พระเจ้านั้นทรงอำนาจครอบครองโลก และสามารถดลบันดาลความเป็นไปในโลก” ดังนั้นจะเห็นว่า เทววิทยาในทางอภิปรัชญาจะเน้นว่า พระเจ้ามีอยู่จริง เป็นสิ่งที่มีอยู่อย่างเที่ยงแท้ถาวร ไม่ใช่เป็นเพียงอุดมคติตามที่ศนะของธรรมชาตินิยมบางพวกเข้าใจเท่านั้น เทววิทยา แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ เทววิทยาธรรมชาติ (Natural Theology) และเทววิทยาวิรูณ์ (Revealed or Sacred Theology)

เทววิทยาธรรมชาติ หมายถึง พระเจ้าเปิดเผยสัจจะไว้ในธรรมชาติโดยให้มนุษย์ใช้ความสามารถของตนค้นคว้าไปเรื่อย ๆ หมายความว่า ความจริงหรือสัจจะนั้น มิได้ปรากฏเพียงแต่ในคัมภีร์ หากแต่ปรากฏในธรรมชาติด้วย และกฎธรรมชาตินั้นเป็นกฎที่แน่นอนตายตัว ไม่ว่ามนุษย์จะไปตีความอย่างไร กฎก็ยังคงเดิมเป็นนิรันดรไม่สะเทือนไปตามความคิดเห็น และเหตุการณ์ที่มนุษย์ก่อขึ้น เป็นการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับพระเจ้าโดยไม่อาศัยคัมภีร์ ความศรัทธา ประเพณีนิยม หรือแม้แต่สำนักสอนศาสนา เป็นต้น เป็นการศึกษาโดยใช้เหตุผลตามธรรมชาติเป็นหลัก

เทววิทยาวิรูณ์ หมายถึง การเปิดเผยโดยตรงของพระเจ้า หรือที่เรียกว่า “เทวบันดาล” คือการที่พระเจ้าทรงเปิดเผยความรู้แก่มนุษย์ผู้ทรงเลือกแล้ว เช่นเปิดเผยบัญญัติ 10 ประการให้แก่โมเสส หรือคัมภีร์ไบเบิลแก่พระเยซู หรือคัมภีร์อัลกุรอานแก่ท่านนะบีมุฮัมมัด เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวนี้ จึงทำให้ฝ่ายเทววิทยาวิรูณ์ถือเป็นความศักดิ์สิทธิ์ และเป็นสัจจะแท้จริง เพราะผ่านมาจากพระเจ้าโดยตรง จึงเชื่อกันว่าเป็นคัมภีร์ที่ถูกต้องแม่นยำ เพราะมิใช่วิสัยของมนุษย์ที่จะรู้อย่างครบถ้วนเช่นนั้น

ซึ่งลักษณะของวิวัฒนาการนั้นมี 2 ลักษณะคือ 1) การที่สิ่งเหนือธรรมชาติเปิดเผยความรู้แก่มนุษย์ สิ่งเหนือธรรมชาติที่ว่านั้นได้แก่ พระเจ้า พระองค์เป็นผู้ทรงความรู้ เพราะเป็นผู้รอบรู้ทุกอย่าง ทั้งอดีต ปัจจุบันและอนาคต เป็นผู้เปิดเผยความรู้ของพระองค์แก่มนุษย์ และ 2) ความรู้ที่ได้จากการเปิดเผยของสิ่งเหนือธรรมชาติ เมื่อพระเจ้าเปิดเผยความรู้แก่มนุษย์แล้ว จะสังเกตได้ว่ามนุษย์เรามีความรู้ซึ่งได้จากการเปิดเผยของพระเจ้า เพราะหากพระองค์ไม่เปิดเผยความรู้แก่มนุษย์ มนุษย์ไม่สามารถจะมีความรู้ได้เลย

ความหมายของการศึกษา

จากการศึกษาและค้นคว้าได้มีนักการศึกษาของไทยและต่างประเทศได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้หลายท่าน ดังนี้ (วรรณช ทุนทกิจ, 2553)

มอง ซาคส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau) ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาคือ การปรับปรุงคนให้เหมาะกับโอกาสและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป หรืออาจจะกล่าวได้อีกว่า การศึกษา คือการนำความสามารถในตัวบุคคลมาใช้ให้เกิดประโยชน์

จอห์น ฮาร์บาร์ต (John Harbart) ให้ความหมายของการศึกษาว่า การศึกษา คือ การทำพลเมืองให้มีความประพฤติดี และมีอุปนิสัยที่ดีงาม

เฟรเดอริค โฟรเอเบล (Frederic Froebel) ให้ความหมาย การศึกษาว่าหมายถึง การพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กเพื่อให้เด็กพัฒนาตนเอง

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้หลายความหมาย คือ

1. การศึกษาคือชีวิต ไม่ใช่เตรียมตัวเพื่อชีวิต
2. การศึกษาคือความเจริญงอกงาม
3. การศึกษาคือกระบวนการทางสังคม
4. การศึกษาคือการสร้างประสบการณ์แก่ชีวิต

คาร์เตอร์ วี. กู๊ด (Carter V. Good) ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ 3 ความหมาย คือ

1. การศึกษาหมายถึงกระบวนการต่างๆ ที่บุคคลนำมาใช้ในการพัฒนาความรู้ความสามารถเจตคติ ความประพฤติที่ดีมีคุณค่า และมีคุณธรรมเป็นที่ยอมรับนับถือของสังคม
2. การศึกษาเป็นกระบวนการทางสังคม ที่ทำให้บุคคลได้รับความรู้ ความสามารถจากสิ่งแวดล้อมที่โรงเรียนจัดขึ้น

3. การศึกษาหมายถึงการถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ที่รวบรวมไว้อย่างเป็นทางการเป็นระเบียบให้คนรุ่นใหม่ได้ศึกษา

ม.ล.ปิ่น มาลากุล การศึกษาเป็นเครื่องหมายที่ทำให้เกิดความเจริญงอกงามในตัวบุคคล
 ดร.สาโรช บัวศรี การศึกษา หมายถึง การพัฒนาบุคคลและสังคมที่ทำให้คนได้มี
 การเรียนรู้ และพัฒนาขึ้นไปสู่ความเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การศึกษา เป็นกระบวนการให้ส่งเสริมให้บุคคลเจริญเติบโตและมี
 ความเจริญงอกงามทางกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาจนเป็นสมาชิกของสังคมที่มีคุณธรรมสูง

ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญากับการศึกษา

ปรัชญาหรือปรัชญาทั่วไปกับปรัชญาการศึกษามีความใกล้ชิดกันมาก ปรัชญาทั่วไปเป็น
 การศึกษาเกี่ยวกับความจริง วิธีการค้นหาความจริงและคุณค่าของสิ่งต่างๆในสังคม แต่ปรัชญา
 การศึกษาเป็นการนำเอาปรัชญาทั่วไปมาประยุกต์เพื่อนำไปจัดการศึกษา ซึ่งการจัดการศึกษาทำไป
 เพื่อพัฒนาบุคคลพัฒนาสังคมชุมชนให้เกิดความสงบสุข อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ดังนั้น ปรัชญา
 ทั่วไปกับปรัชญาการศึกษาจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออกการที่กล่าวว่าปรัชญากับปรัชญา
 การศึกษามีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันนั้น อาจพิจารณาได้จากนักปรัชญาและ
 นักการศึกษาที่มีแนวคิดชั้นนำตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงสมัยปัจจุบันมักเป็นบุคคล คนเดียวกัน เช่น
 จอห์น ล็อกก์(John Locke), อิมมานูเอล คานท์(Immanuel Kant), จอห์น ฮาร์บาร์ต (John
 Harbart), จอห์น ดิวอี้(John Dewey) เป็นต้น นอกจากนี้ ไม่เพียงแต่จุดเริ่มต้นและวิวัฒนาการของ
 ปรัชญาและปรัชญาการศึกษาเท่านั้นที่เหมือนกัน แต่ทั้งปรัชญาและปรัชญาการศึกษายังมี
 ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันอีกด้วย กล่าวคือ ทั้งปรัชญาและปรัชญาการศึกษาจะสนใจ
 เกี่ยวกับเรื่องราวของมนุษย์ ซึ่งได้แก่ธรรมชาติ ความรู้ ความสัมพันธ์ และพฤติกรรมของมนุษย์ และ
 ขณะเดียวกันสาขาวิชาทั้งสองต่างก็มีความสนใจร่วมกันในเรื่องที่จะทำให้ชุมชน สังคม ประเทศชาติ
 และชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น มีสันติและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข (วรนุช ตุนทกิจ, 2553)

จากการที่ได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาและปรัชญาโดยลำดับแล้วจะได้พิจารณา
 ต่อไปว่า ปรัชญาและการศึกษามีความสัมพันธ์กันในลักษณะใดและนำไปใช้ประโยชน์ต่อการศึกษาได้
 อย่างไร ซึ่ง ปรัชญามุ่งศึกษาเรื่องของชีวิตและความจริงต่างๆจนกระทั่งการสืบค้นถึงความจริงสูงสุด
 โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เพื่อจะหาความจริงอันเป็นที่สุด การศึกษามุ่งศึกษาเกี่ยวกับ
 มนุษย์และวิธีการที่จะพัฒนามนุษย์ให้มีความเจริญงอกงามเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างดีมี
 ความสุขและประสบความสำเร็จในชีวิต การงาน ทั้งปรัชญาและการศึกษา มีจุดสนใจร่วมกันอยู่อย่าง
 หนึ่งก็คือการกำหนดคุณค่าและความหมายของชีวิตมนุษย์ ปรัชญาในแง่หนึ่งจึงมีลักษณะเป็นทฤษฎีทาง

การศึกษาและการศึกษาเป็นการนำเอาปรัชญาไปปฏิบัติให้บังเกิดผล เมื่อเป็นเช่นนี้ปรัชญาจึงมีความสัมพันธ์กับการศึกษาอยู่ 3 ประการ (ไพฑูริย์ สีนลรัตน์, 2529)

1. ปรัชญาตรวจสอบและเสนอแนะจุดมุ่งหมายของการศึกษา การศึกษาเป็นกิจกรรมทางสังคมที่มุ่งผลการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของบุคคลให้เป็นไปในแนวทางที่ปรารถนา ปรัชญาอาจจะช่วยเสริมการศึกษาให้ได้รับคำตอบที่ชัดเจนขึ้นได้หลายประการเช่น

1.1 ปรัชญาอาจช่วยชี้ให้เห็นว่าจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่จะเลือกนั้น สอดคล้องกับสภาพการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการเมืองหรือไม่ มีความเหมาะสมเพียงใด

1.2 ปรัชญาอาจช่วยชี้ให้เห็นว่า จุดมุ่งหมายของการศึกษาที่จะเลือกนั้น ขัดแย้งกับจุดมุ่งหมายของกิจกรรมทางด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมืองหรือไม่ ถ้าขัดแย้งจะแก้ไขให้สอดคล้องกันได้อย่างไร

1.3 ปรัชญาอาจช่วยชี้ให้เห็นว่าจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่จะเลือกนั้น สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่ดีหรือไม่ ชีวิตที่ดีเป็นอย่างไร ธรรมชาติของมนุษย์คืออะไร เพื่อจะได้ใช้ข้อเท็จจริงเหล่านี้ประกอบการพิจารณาเลือกจุดมุ่งหมายของการศึกษาได้ถูกต้องยิ่งขึ้น

ปรัชญาการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กันคือ ปรัชญาการศึกษาของชีวิตและจักรวาลเพื่อหาความจริงอันเป็นที่สุด ส่วนการศึกษามุ่งศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์และวิธีการที่พัฒนามนุษย์ให้มีความเจริญงอกงาม สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยความสุขประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ทั้งปรัชญาและการศึกษามีจุดสนใจร่วมกันอยู่อย่างหนึ่งคือ การจัดการศึกษาต้องอาศัยปรัชญาในการกำหนดจุดมุ่งหมายและหาคำตอบทางการศึกษา สรุปว่าปรัชญา มีความสัมพันธ์กับการศึกษาดังนี้ (วิไล ตั้งจิตสมคิด, 2539)

1. ปรัชญาช่วยพิจารณาและกำหนดเป้าหมายทางการศึกษา การศึกษาเป็นกิจกรรมที่ทำให้บุคคลเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่พึงปรารถนา ปรัชญาจะช่วยกำหนดแนวทางหรือเป้าหมายที่พึงปรารถนา ซึ่งจะสอดคล้องกับข้อเท็จจริงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมฯลฯ และปรัชญาจะช่วยชี้ให้เห็นว่าเป้าหมายทางการศึกษาที่จะเลือกนั้นสอดคล้องกับการมีชีวิตที่ดีหรือไม่ ชีวิตที่ดีควรเป็นอย่างไร ธรรมชาติของมนุษย์คืออะไร ปัญหาเหล่านี้มักปรัชญาอาจเสนอแนวความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาในการเลือกเป้าหมายทางการศึกษา

2. ความหมายที่จะวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์ และพิจารณาดูการศึกษาอย่างละเอียด ลึกซึ้ง ทุกแง่ทุกมุม ให้เข้าใจถึงแนวคิดหลัก ความสำคัญ ความสัมพันธ์ ละเหตุผลต่างๆ อย่างชัดเจนมีความต่อเนื่อง และมีความหมายต่อมนุษย์ สังคมและสิ่งแวดล้อมนี้เองที่เป็นงานสำคัญของปรัชญาต่อการศึกษาหรือที่เราเรียกว่า ปรัชญาการศึกษา นั่นเอง

สรุปว่าปรัชญาการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กันอย่างมาก ปรัชญาช่วยให้เกิดความชัดเจนทางการศึกษาและทำให้นักศึกษาสามารถดำเนินการทางการศึกษาได้อย่างถูกต้องรัดกุม เพราะได้ผ่านการพิจารณา วิพากย์วิเคราะห์อย่างละเอียดทุกแง่มุม ทำให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจน ชัดความไม่สอต่อคล้อง และหาทางพัฒนาแนวคิดใหม่ ใ้กับการศึกษา

ความหมายของปรัชญาการศึกษา

มีผู้ให้นิยามปรัชญาการศึกษา แตกต่างกันไปหลายทัศนะดังต่อไปนี้ (วิไล ตั้งจิตสมคิด, 2544)

เนลเลอร์ (Kneller) กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษา คือ การค้นหาความเข้าใจในเรื่อง การศึกษาทั้งหมด การตีความหมายโดยการใช้ความคิดรวบยอดทั่วไปที่จะช่วยแนะแนวทางในการเลือกจุดมุ่งหมายและนโยบายของการศึกษา

แมคเคลแลน (McClellan) กล่าวว่าปรัชญาการศึกษา คือ สาขาวิชาหนึ่งในบรรดาสาขาต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมาย อันเกี่ยวข้องกับดำรงชีวิตของมนุษย์

สุมิตร คุณานุกร (2523) กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษา คือ อุดมคติ อุดมการณ์อันสูงสุด ซึ่งยึดเป็นหลักในการจัดการศึกษา มีบทบาทในการเป็นแม่บท เป็นต้นกำเนิดความคิดในการกำหนดความมุ่งหมายของการศึกษาและเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ตลอดจนถึงกระบวนการในการเรียนการสอน

วิจิตร ศรีสอาน (2524) กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษา คือจุดมุ่งหมาย ระบบความเชื่อ หรือแนวความคิดที่แสดงออกมาในรูปของอุดมการณ์ หรืออุดมคติ ทำนองเดียวกันกับที่ใช้ในความหมายของปรัชญาชีวิตซึ่งหมายถึง อุดมการณ์ของชีวิต อุดมคติของชีวิต แนวทางดำเนินชีวิตนั่นเอง กล่าวโดยสรุป ปรัชญาการศึกษาคือ จุดมุ่งหมายของการศึกษานั้นเอง

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ปรัชญาการศึกษาคือ แนวความคิด หลักการ และกฎเกณฑ์ ในการกำหนดแนวทางในการจัดการศึกษา ซึ่งนักการศึกษาได้ยึดเป็นหลักในการดำเนินการทางการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนอกจากนี้ปรัชญาการศึกษายังพยายามทำการวิเคราะห์ และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษา ทำให้สามารถมองเห็นปัญหาของการศึกษาได้อย่างชัดเจน ปรัชญาการศึกษาจึงเปรียบเหมือนเข็มทิศนำทางให้นักการศึกษาดำเนินการทางการศึกษาอย่างเป็นระบบ ชัดเจน และสมเหตุสมผล

ลักษณะของปรัชญาการศึกษา

ได้กล่าวมาแล้วว่าปรัชญาการศึกษาเป็นปรัชญาที่ประยุกต์มาจากปรัชญาบริสุทธิ์ ดังนั้นลักษณะของปรัชญาการศึกษาก็จะมีความคล้ายคลึงกับปรัชญาบริสุทธิ์นั่นเอง กล่าวคือ ปรัชญาการศึกษาจะเกี่ยวข้องกับอภิปรัชญา (Metaphysics) ญาณวิทยา (Epistemology) และคุณวิทยา (Axiology) เช่นเดียวกับปรัชญาทั่วไป (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2529)

1. อภิปรัชญา (Metaphysics หรือ Ontology) เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

อภิปรัชญา (Metaphysics หรือ Ontology) ได้แก่ การเรียนรู้เพื่อหลักความจริงต่างๆ ตัวอย่างเช่น การกล่าวว่า "มนุษย์ศึกษาเพื่อหลักความจริงต่างๆ" สิ่งที่นักศึกษาจะต้องคิดต่อไปก็คือ "ความจริงคืออะไร" ความจริงอาจจะเป็นวัตถุหรือสิ่งที่รับรู้ด้วยการสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ก็ได้ หรือความจริงอาจจะเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน เป็นนามธรรมก็ได้ เช่น ความจริงที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ความดี ความถูกต้องดีงาม คำถามต่างๆ ที่มักถูกใช้ในทางวิทยาศาสตร์ วรรณคดี ก็มักจะเกี่ยวข้องกอภิปรัชญาอยู่มาก นักการศึกษาผู้ที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจถึงอภิปรัชญาดีพอ ก็ย่อมจะเกิดความยากลำบากในการที่จะอธิบายปัญหาต่างๆกับผู้เรียนให้เข้าใจโดยแจ่มแจ้ง

2. ญาณวิทยา (Epistemology) และตรรกวิทยา (Logic) ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

ญาณวิทยา (Epistemology) เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติของความจริง ส่วนตรรกวิทยา เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ที่มาจากเหตุผล ทั้งญาณวิทยาและตรรกวิทยาจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจปรัชญาในสาขานี้ ก็จะทำให้สามารถจัดการศึกษาหรือวิเคราะห์ปัญหาทางการศึกษาด้วยวิธีการอย่างฉลาด

3. คุณวิทยา (Axiology) ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

คุณวิทยา (Axiology) ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคุณวิทยาเป็นการศึกษาเกี่ยวกับคุณค่า สามารถจำแนกออกเป็น 2 แขนง คือ สุนทรียศาสตร์ (Aesthetic) และจริยศาสตร์ (Ethics) คำถามหลักของคุณวิทยาคือ "อะไรคือความดี ความงาม" อย่างไรก็ตามนักจริยศาสตร์กับนักการศึกษาต่างก็ไม่ได้สนใจที่จะตั้งระบบจริยธรรมใดๆขึ้นมา แต่ทั้งนักจริยศาสตร์กับนักการศึกษาต่างก็ศึกษาพื้นฐานทางการศึกษาว่า อะไรคือความดี อะไรคือความชั่ว อะไรคือความสวยงาม หรืออะไรคือความน่าเกลียดในทางปฏิบัติผู้ที่ทำหน้าที่เป็นครู อาจไม่ต้องเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของอภิปรัชญาการศึกษาก็ได้ แต่หากไม่เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับญาณวิทยา และตรรกศาสตร์แล้ว ก็อาจจะทำให้การจัดการศึกษาเป็นไปด้วยความลำบาก ส่วนคุณวิทยานั้น เป็นปัญหาที่ครูและนักเรียนจะต้องพบโดยหลีกเลี่ยงไม่ได้ ยกตัวอย่าง เช่น ในการสอนนิชาวรรณคดีหรือประวัติศาสตร์ ทั้งครูและนักเรียนก็มักจะพบว่าเรื่องที่กำลังศึกษาหรือเรียนอยู่นั้น ดี งาม ชั่วหรือเลว

อย่างไร ครูที่มีความรู้ความเข้าใจว่าประเทศชาติ สังคม และชีวิตที่ดีคืออะไร ก็ย่อมจะสามารถกำหนดได้ว่าโรงเรียนและนักเรียนที่ดีควรเป็นเช่นใด ในทางตรงกันข้ามครูที่ไม่เข้าใจเรื่องคุณค่าต่างๆ ที่ดีพอ ก็ย่อมจะทำให้ไม่สามารถอบรมสั่งสอนนักเรียนให้ถูกต้องตามความต้องการของสังคมได้

แนวทางการพิจารณาปรัชญาการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาเป็นปรัชญาที่ประยุกต์มาจากปรัชญาทั่วไป โดยมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ดังตารางที่ 1 (สมชาย รัตนทองคำ, 2556; เตือน คำดี, 2534)

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบปรัชญาทั่วไปและปรัชญาการศึกษา

สมัย	ปรัชญาทั่วไป	ปรัชญาการศึกษา
สมัยเก่า	จิตนิยม (Idealism)	สารัตถนิยม (Essentialism)
	สัจนิยม (Realism)	
	นีโอ-ธอมิซึม (Neo-Thomism)	นิรันตรนิยม (Perennialism)
สมัยปัจจุบัน	ปฏิบัตินิยม (Pragmatism)	ภาวะนิยม (Existentialism)
		ปฏิรูปนิยม (Reconstructionism)
แนวคิดใหม่	ภาวะนิยม (Existentialism)	ภาวะนิยม (Existentialism)
	ปรัชญาวิเคราะห์ (Philosophical Analysis)	ปรัชญาวิเคราะห์ (Philosophical Analysis)
		พุทธปรัชญา (Buddhism)

ปรัชญาการศึกษาในกลุ่มต่างๆมีพื้นฐานจากความเชื่อหรือแนวคิดด้านปรัชญาแตกต่างกันออกไป และเนื่องจากการศึกษาเป็นศาสตร์ประยุกต์ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่นักการศึกษาและนักพัฒนาหลักสูตรจะต้องศึกษาถึงแนวคิดต่างๆของปรัชญา เพื่อเป็นแนวคิดเพื่อทำความเข้าใจและมองปัญหาต่างๆได้อย่างแจ่มแจ้ง นอกจากนี้ยังจะทำให้เกิดการวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อให้เกิดแนวความคิดใหม่ๆด้านการศึกษาได้อีกต่อไป ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจในแนวความคิดของปรัชญาการศึกษา กลุ่มต่างๆจะขอกล่าวถึงปรัชญาการศึกษาเฉพาะในส่วนที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการจัดการศึกษาและการเรียนการสอนที่ผ่านมาเป็นลำดับดังต่อไปนี้ (สงัด อุทรานันท์, 2532; สมชาย รัตนทองคำ, 2556; เตือน คำดี, 2534)

1. ปรัชญาสารัตถนิยม (Essentialism)

ปรัชญาสารัตถนิยม มีลักษณะอนุรักษวัฒนธรรมของสังคม ซึ่ง บราเมลด์(Brameld) ได้เปรียบเทียบการศึกษาแบบนี้ว่า"เป็นแนวทางที่นำไปสู่การอนุรักษวัฒนธรรมของสังคม" ซึ่งปรัชญาสารัตถนิยมมีรากฐานมาจากปรัชญา 2 กลุ่มคือ ลัทธิจิตนิยม (Idealism) และลัทธิสัจนิยม (Realism) เนื่องจากปรัชญาทั้ง 2 ลัทธินี้มีความเชื่อพื้นฐานแตกต่างกัน ดังนั้นจึงจะขอกกล่าวถึงปรัชญาสารัตถนิยมโดยแยกออกเป็น 2 กลุ่มตามรากฐานของปรัชญาดั้งเดิมดังนี้ (สังค อุทรานันท์, 2532; สมชาย รัตนทองคำ, 2556; เดือน คำดี, 2534)

1.1 ปรัชญาสารัตถนิยมตามแนวของลัทธิจิตนิยม

นโยบายทางสังคม ปรัชญาสารัตถนิยมตามแนวของลัทธิจิตนิยมถือว่า บุคคลเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและเป็นเครื่องมือของสังคม ดังนั้นบุคคลจะต้องอุทิศตนเพื่อสังคมที่ตนเองอาศัย นอกจากนั้นยังมีความเห็นว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดซึ่งสังคมจะต้องกระทำคือ การสะสมมรดกของสังคมไว้ให้คนรุ่นต่อไป และสืบทอดวัฒนธรรมในสังคมให้คงอยู่ต่อไป

เป้าหมายทางการศึกษาตามความเชื่อ และทัศนะของนักปรัชญากลุ่มนี้ จึงมีความเห็นว่าโรงเรียนจะต้องพัฒนาคุณธรรม รักษาไว้และถ่ายทอดซึ่งคุณธรรมของสังคมในอดีตให้คงอยู่ตลอดไปยังบุคคลรุ่นต่อไป ดังนั้นสิ่งใดก็ตามที่สังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่เป็นความจริง หรือเป็นสิ่งที่ดีงามแล้ว โรงเรียนหรือสถานศึกษาจะต้องถ่ายทอดสิ่งนั้นไปสู่อนุชนรุ่นหลังต่อไป

นักเรียน ในทัศนะของนักปรัชญาการศึกษาในกลุ่มนี้มีความเชื่อมั่นว่า ผู้เรียนเป็นบุคคลที่มีความรู้สึกนึกคิดที่จะเป็นสิ่งที่นั่นสิ่งนี้ได้ ดังนั้นถ้าหากได้รับการอบรมสั่งสอนที่เหมาะสม ก็จะเป็นผู้ที่มีอุดมการณ์ตามที่ต้องการได้ หน้าที่ของนักเรียนก็คือจะต้องเลียนแบบจากครูและศึกษาเล่าเรียนในรายวิชาต่างๆตามที่ครูกำหนดโดยเฉพาะอย่างยิ่งรายวิชาที่เกี่ยวกับมานุษยวิทยา นอกจากนั้นนักปรัชญากลุ่มนี้ยังมีความเชื่อว่าโดยธรรมชาติของผู้เรียนที่แท้จริงแล้ว ผู้เรียนจะเป็นผู้ที่ต้องทำดีที่สุด เพื่อจะทำให้ตนเองเป็นคนที่มีความสมบูรณ์มากที่สุด

ครู เป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุดในกระบวนการทางการศึกษา เพราะครูเป็นผู้ที่เป็นแบบอย่างของนักเรียน และเป็นสัญลักษณ์ที่นักเรียนจะต้องทำตัวให้เป็นเช่นนั้น ดังนั้นครูจะต้องทำตัวให้ดีที่สุด และจะต้องพยายามฝึกนักเรียนให้เป็นคนที่มีอุดมการณ์ตามที่ต้องการ

หลักสูตรหรือเนื้อหา นักปรัชญากลุ่มนี้มีความเห็นว่า หลักสูตรจะต้องเน้นการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์และประวัติบุคคลสำคัญ โดยถือว่าประวัติศาสตร์จะช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจสังคมและชีวิตภายในสังคม ส่วนการศึกษาเกี่ยวกับมานุษยวิทยา จะช่วยให้เข้าใจมนุษย์ได้ดีขึ้น

วิธีการเรียนการสอน ส่วนใหญ่จะใช้วิธีการบรรยาย อภิปรายและทำตามตัวอย่างที่มีอยู่ ที่มีการสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่อดีต

ข้อวิจารณ์ นักปรัชญากลุ่มสาร์ตถนิยมตามแนวของจิตนิยมถูกวิจารณ์มีดังต่อไปนี้

คือ

1. นักปรัชญากลุ่มนี้แยกร่างกายและจิตใจออกจากกัน ซึ่งเป็นการผิดจากสภาพความเป็นจริง
2. ไม่คำนึงถึงประสบการณ์เดิมของผู้เรียน สอนในสิ่งที่ผู้สอนอยากสอนในความเป็นจริงแล้วถึงแม้ความรู้หรือข้อความรู้ทุกอย่างไม่ได้เกิดจากประสบการณ์ทั้งหมดก็ตาม แต่ต้องยอมรับว่าความคิดส่วนมากของบุคคลมักจะเกิดขึ้นจากประสบการณ์เดิมหรือความรู้เดิมเสมอ
3. การตั้งจุดประสงค์และเป้าหมายของการศึกษาของนักปรัชญากลุ่มสาร์ตถนิยมนี้เป็นสิ่งที่สูงเกินไปซึ่งโดยธรรมชาติแล้ว มนุษย์ไม่สามารถจะกระทำอะไรที่สมบูรณ์ที่สุดได้ทุกอย่าง
4. การจัดการศึกษาในแนวทางของปรัชญากลุ่มจิตนิยมจะเป็นแนวทางนำไปสู่ระบบเผด็จการได้
5. การให้การศึกษาที่เน้นด้านมานุษยวิทยาแต่เพียงอย่างเดียว (เกิดความสุดขั้ว) ทำให้ไม่มีการยอมรับความก้าวหน้าของกลุ่มวิทยาศาสตร์ หรือความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีได้

1.2 ปรัชญาสาร์ตถนิยมตามแนวของลัทธิสัจนิยม

นโยบายทางสังคม ปรัชญาสาร์ตถนิยมตามแนวลัทธิสัจนิยม ได้กำหนดนโยบายทางสังคมในลักษณะใกล้เคียงกับลัทธิจิตนิยมซึ่งเน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมอันเป็นมรดกของสังคมเช่นเดียวกัน แต่มรดกทางสังคมในทัศนะของนักปรัชญากลุ่มนี้จะหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์จะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติ

จุดมุ่งหมายทางการศึกษา ควรมีวัตถุประสงค์ดังนี้คือ

1. เพื่อค้นหาความจริงต่างๆที่มีอยู่
2. เพื่อขยายความจริงและผสมผสานความจริงที่รับรู้แล้ว
3. เพื่อให้มีความรู้เกี่ยวกับชีวิตโดยทั่วไป และเกี่ยวกับหน้าที่ในอาชีพต่างๆ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ความจริงที่มีทฤษฎีสันับสนุน

4. เพื่อทำการถ่ายทอดสิ่งต่างๆที่แจ่มชัดอยู่แล้วให้คนรุ่นหนุ่มสาวและคนชรา

ผู้เรียน นักเรียนจะไม่มีอิสระ แต่จะต้องดำเนินการไปตามกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติ และจะต้องอยู่ในระเบียบวินัยจนกระทั่งสามารถกระทำสิ่งต่างๆได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

ครู จะต้องรับผิดชอบในการแนะนำสิ่งต่างๆที่มีอยู่จริงให้นักเรียนได้รู้จัก โดยวิธีการบรรยาย สาธิตและประสบการณ์ตรง จะต้องให้นักเรียนได้รู้ถึงกฎเกณฑ์และระเบียบต่างๆตาม

ธรรมชาติ และเพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงความลำเอียงอันจะเกิดขึ้นจากครู นักปรัชญากลุ่มนี้จะใช้เครื่องช่วยสอนและสื่อต่างๆด้วย

หลักสูตร นักปรัชญากลุ่มสังคมนิยมจะมองหลักสูตรว่าเป็นสิ่งที่สามารถแบ่งแยกให้เป็นความรู้ย่อยที่สามารถวัดได้ นักปรัชญากลุ่มสังคมนิยมหลายคนได้สนับสนุนแนวความคิดของธอร์นไดค์ (Thorndike) (แสดงในภาพที่ 4) นักจิตวิทยากลุ่มพฤติกรรมนิยมและบิดาแห่งการวัดผลการศึกษาที่กล่าวว่า ถ้าสิ่งต่างๆมีอยู่จริงแล้วสิ่งนั้นจะต้องมีปริมาณและจะสามารถวัดได้ ดังนั้นลักษณะหลักสูตรของปรัชญาสารัตถนิยมตามแนวของสังคมนิยมนั้น นักเรียนจะต้องเรียนการใช้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาในสังคมของตนเอง นักเรียนจะต้องคุ้นเคยกับวิธีการทางฟิสิกส์เคมี และชีววิทยา นักเรียนจะต้องเรียนวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวกับมนุษย์ วรรณคดี และศิลปะที่สำคัญต่างๆของสังคม และในขั้นสุดท้ายควรจะสอนให้รู้เกี่ยวกับปรัชญาและปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นจากการนำเอาความรู้ไปสู่อะกาศปฏิบัติอีกด้วย

ภาพที่ 4 ธอร์นไดค์ บิดาแห่งการวัดผลการศึกษา
(ที่มา: <http://www.sualci.com/edward-thorndike.html>)

วิธีการเรียนการสอน การเรียนการสอนจะเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงต่างๆเพื่อจะสามารถเข้าใจในกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ วิธีการสอนจะเน้นการอุปมาน (Inductive) ซึ่งเป็นการสรุปกฎเกณฑ์จากข้อเท็จจริงต่างๆที่ปรากฏอยู่ วิธีสอนที่นิยมใช้กันมากก็คือ การทัศนศึกษา การใช้ภาพยนตร์ ฟิล์ม เครื่องบันทึกเสียง โทรทัศน์ และวิทยุหรือสื่อประกอบ การเรียนการสอน

ข้อวิจารณ์ การจัดการศึกษาตามแนวความคิดของปรัชญากรุปนี้ ส่วนใหญ่จะขึ้นกับความสัมพันธ์ของเหตุและผลเท่านั้น มักจะไม่คำนึงความเปลี่ยนแปลงของสังคม สิ่งที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์มากอีกประการหนึ่งก็คือการจัดการศึกษาตามแนวนี้จะก่อให้เกิดระบบเผด็จการขึ้นมา ทั้งนี้ เพราะการที่ยอมให้ผู้หนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดเป็นผู้ชี้แนะว่าสิ่งใดเป็นความจริงสิ่งใดไม่เป็นความจริง ก็ย่อมจะเป็นอันตรายอย่างใหญ่หลวงต่อสังคมประชาธิปไตย

โดยสรุปแล้ว กลุ่มปรัชญาสารัตถนิยม เน้นการถ่ายทอดทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นหลักเป็นแก่นของสังคมในด้านความรู้ที่เป็นพื้นฐานเป็นหลัก ส่วนด้านทักษะก็เน้นทักษะที่จำเป็นในการแสวงหาความรู้เพื่อการดำรงชีวิต การจัดการเรียนการสอนเน้นการรับหรือปฏิบัติตามระเบียบวินัยซึ่งได้กำหนดไว้อย่างเข้มงวดกวดขันไม่ใช่เลือกเรียนอะไรอย่างๆ ความเจริญก้าวหน้าหรือความคิดริเริ่มขึ้นกับครูผู้สอนจะเป็นผู้จัดหามาให้ ครูเป็นแบบอย่างฉะนั้นครูต้องได้รับการฝึกฝนอบรมมาอย่างดี เน้นให้ผู้เรียนรับรู้และการจำ

2. ปรัชญานิรันดรนิยม (Perennialism)

ปรัชญานิรันดรนิยม เป็นปรัชญาการศึกษาที่ประยุกต์มาจากปรัชญาบริสุทธิ์ลัทธินีโอธอมิซึม (Neo-Thomism) ซึ่งมีแนวความคิดว่า "ความจริงและความดีสูงสุดย่อมไม่เปลี่ยนแปลงหรือเป็นสิ่งที่เรียกว่า อมตะ" โดยเฉพาะเรื่องของความรู้ค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดี ไม่ว่าจะอยู่ที่แห่งหนใดก็เป็นสิ่งที่ดีเสมอไม่ว่าเวลาจะเปลี่ยนไป ปรัชญานิรันดรนิยมจะมีแนวความคิดพื้นฐานดังนี้

นโยบายสังคม ปรัชญานิรันดรนิยมได้เน้นความสำคัญของความคงที่หรือความไม่เปลี่ยนแปลง ดังนั้นในทัศนะของนักปรัชญากรุปนี้จึงถือว่า ความจริงหรือความรู้ในอดีตย่อมสามารถนำมาใช้ได้ในปัจจุบัน และถือว่าศีลธรรมและความรู้ต่างๆ มาจากวัดและมหาวิทยาลัย สำหรับโรงเรียนที่ต่ำกว่าระดับอุดมศึกษาจะมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมน้อยมาก

จุดมุ่งหมายทางการศึกษา จุดมุ่งหมายสูงสุดของการศึกษาที่จัดสำหรับคนทุกคนในสังคม และทุกยุคทุกสมัยจะมีความเหมือนกัน นั่นก็คือจะเป็นการพัฒนาสติปัญญาและความสามารถของคนในสูงขึ้น

ผู้เรียน ปรัชญาการศึกษากรุปนิรันดรนิยมจะมีความเชื่อว่า นักเรียนเป็นผู้ที่มีเหตุผลและมีแนวโน้มที่จะก้าวไปสู่ความจริงและความรู้ต่างๆ ดังนั้นโรงเรียนจะต้องพัฒนาผู้เรียนให้ได้รับ

ความจริงและความรู้เหล่านั้นนักเรียนจะต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้ที่มีเหตุผล ให้มีความจำและให้มีความตั้งใจในการกระทำสิ่งต่างๆเป็นเลิศ

ครู ในฐานะของนักปรัชญากลุ่มนิรันตรนิยมนั้น ครูจะเป็นตัวอย่างและเป็นผู้ควบคุมดูแลและรักษาระเบียบวินัย และเนื่องจากครูจะต้องเป็นผู้ที่ฝึกอบรมนักเรียนให้เป็นคนมีเหตุผลและเป็นผู้ที่มีความตั้งใจในการทำงาน ดังนั้น ครูจะต้องมีคุณลักษณะดังกล่าว และต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน

หลักสูตร หลักสูตรในทัศนะของนักปรัชญากลุ่มนิรันตรนิยมประกอบด้วยเนื้อหาสาระ 2 ประเภท คือเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับจิตใจซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นการศึกษาทางมานุษยวิทยา และนักปรัชญากลุ่มนิรันตรนิยมในสหรัฐอเมริกาหลายคนได้สนับสนุนแนวความคิดที่จะให้ใช้เรื่องราวและวรรณคดีจากหนังสือ “The Great Book” เป็นวิชาพื้นฐานของหลักสูตรระดับอุดมศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากมีความเห็นว่า เรื่องราวในหนังสือดังกล่าว ได้รับการพิสูจน์ด้วยกาลเวลามาแล้ว

วิธีการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนของกลุ่มนิรันตรนิยมได้ตั้งอยู่บนรากฐานของ การฝึกอบรมทางจิตใจและปัญญาโดยใช้เนื้อหาวิชาต่างๆ และเนื่องจากว่าธรรมชาติของผู้เรียนมีความต้องการอยากจะได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ ดังนั้นนักปรัชญากลุ่มนิรันตรนิยมจึงใช้ธรรมชาติดังกล่าวของผู้เรียนเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนก้าวไปสู่ความมีเหตุผล วิธีการสอนที่กลุ่มนิรันตรนิยมได้ใช้มากก็คือ วิธีการบรรยายเพื่อให้ผู้เรียนได้มีความเข้าใจในสิ่งต่างๆ นอกจากนี้ยังได้ใช้วิธีการให้ท่องจำเนื้อหาสาระต่างๆ และวิธีการถาม-ตอบอีกด้วย

ข้อวิจารณ์ การจัดการศึกษาตามความคิดของนักปรัชญานิรันตรนิยมได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่ากลุ่มนี้สนใจเรื่องราวในอดีตเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากว่าปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีมีมากขึ้น การจะละเลยความก้าวหน้าในปัจจุบันจึงเป็นสิ่งที่ไม่สมควรอย่างยิ่ง ประการต่อไปก็คือ ความจริงสุดยอดในทัศนะของนักปรัชญานิรันตรนิยมมักได้มาโดยการนึกคิดและขึ้นอยู่กับคริสตศาสนา ซึ่งข้อเท็จจริงดังกล่าวมักปรากฏว่าเมื่อมีการทดสอบโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์แล้ว พบว่ามีความผิดพลาดอยู่มาก และประการสุดท้ายกลุ่มนิรันตรนิยมมักจะมองว่า ความรู้เป็นเรื่องที่มีความลึกลับที่สุดในตัวของมันเอง ซึ่งการมองในลักษณะดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นเหตุผลไม่เพียงพอสำหรับเรื่องของการจัดการศึกษาโดยสรุปแล้วเมื่อเปรียบเทียบกับปรัชญากลุ่มสารัตถนิยมแล้ว ปรัชญากลุ่มนิรันตรนิยม เน้นหนักไปทางด้านการพัฒนาปัญญา การใช้เหตุผล โดยยึดความรู้ที่ได้รับการยอมรับแล้วมากกว่าแนวความรู้ใหม่ๆ จึงมักถูกมองว่าอยู่ในกลุ่มพวกหัวสูงกลุ่มพวก

นักปราชญ์ จนลืมนึกไปว่าผู้เรียนกลุ่มปัญญาปานกลางและต่ำก็สามารถเป็นพลเมืองดีและสามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมได้เช่นกัน

3. ปรัชญาพัฒนาการนิยม (Progressivism)

ปรัชญาพัฒนาการนิยม เป็นปรัชญาที่ประยุกต์มาจากปรัชญาบริสุทธ์ของกลุ่มปฏิบัตินิยมพัฒนาการนิยม หมายถึง การนิยามหาความรู้ที่มีอิสรภาพ มีเสรีภาพในการเรียน การค้นคว้า การทดลอง เพื่อพัฒนาประสบการณ์และความรู้อยู่เสมออย่างไม่หยุดนิ่ง แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามปรัชญาพัฒนาการนิยมมีดังนี้

นโยบายทางสังคม นักปรัชญาการศึกษากลุ่มพัฒนาการนิยมจะถือว่าโรงเรียน เป็นเครื่องมือของสังคมที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของสังคมให้ไปสู่อนุชนรุ่นหลัง โรงเรียนที่ดีควรจะต้องสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับในสังคม และควรจะนำนักเรียนไปสู่ความสุขในชีวิตของมนุษย์ในอนาคต การดำเนินการต่างๆ ตามปรัชญาการศึกษากลุ่มนี้จะเน้นวิธีการประชาธิปไตย

เป้าหมายการศึกษา นักปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมมีความเห็นว่าเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการศึกษาก็คือการสร้างสถานการณ์ที่จะสร้างความก้าวหน้าให้แก่ผู้เรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และถือว่าโรงเรียนเป็นสถาบันที่จะต้องมีส่วนในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมให้ดีขึ้น

นักเรียน เป็นผู้ที่จะต้องพบกับสภาพแวดล้อมต่างๆ นักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียน และได้ยอมรับว่านักเรียนแต่ละคนจะมีความแตกต่างกัน

ครู ภาระหน้าที่ของครูก็คือ แนะนำแนวทางให้แก่ผู้เรียนในการทำกิจกรรมต่างๆ พร้อมกับจัดสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้มากที่สุด ครูจะต้องเป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนเช่นเดียวกับนักเรียน และมีหน้าที่ช่วยเหลือนักเรียนในการพัฒนาโครงการต่างๆ ที่นักเรียนได้ทำอยู่ นอกจากนี้ครูควรจะสนับสนุนให้นักเรียนในการพัฒนาโครงการต่างๆ ที่นักเรียนได้ทำอยู่ เป็นผู้สนับสนุนให้นักเรียนได้ร่วมมือกันมากกว่าการแข่งขันกันในการกระทำสิ่งต่างๆ

หลักสูตร ในทัศนะของปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมจะยึดเอาผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียน และคัดค้านอย่างยิ่งต่อหลักสูตรที่ยึดเอาวิชาเป็นศูนย์กลาง การเรียนการสอนมักยึดเอาความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก ดังนั้นหลักสูตรจึงมีความยืดหยุ่นมากที่สุด ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้เรียนเป็นประการสำคัญ หลักสูตรแบบนี้มีชื่อเรียกว่า "หลักสูตรประสบการณ์ (Experience Curriculum)" หรือ "หลักสูตรที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child-centered Curriculum)"

วิธีการเรียนการสอน ใช้วิธีการเรียนการสอนในหลายลักษณะที่เห็นว่าจะนำมาใช้ได้ และมีความแตกต่างกันตั้งแต่จัดแบบตามสบายจนกระทั่งถึงแบบที่มีระเบียบแบบแผน สำหรับวิธีการที่นิยมใช้มากที่สุดก็คือการทำโครงการ การอภิปรายกลุ่ม และการแก้ปัญหาเป็นรายบุคคล การจัด

การเรียนการสอนตามแนวความคิดของกลุ่มพัฒนาการนิยม จะเน้น "คิดอย่างไร" มากกว่า "คิดอะไร" นั่นคือ เน้นกระบวนการมากกว่าจุดหมายปลายทางของการเรียน

ข้อวิจารณ์ ได้มีนักการศึกษาได้วิจารณ์เกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาของกลุ่มพัฒนาการนิยมไว้ดังต่อไปนี้

1. จากหลักการที่ถือเอาผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน และกิจกรรมที่นักเรียนได้ทำเอง จะช่วยให้นักเรียนสามารถก้าวไปสู่การปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ดีขึ้นและมีชีวิตที่ดีขึ้นคำถามจึงอยู่ที่การปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น การเข้าสังคมได้ดีขึ้น และมีชีวิตที่ดีขึ้นนั้นมีความหมายอย่างไร
2. ข้อที่ถูกโจมตีอีกอย่างหนึ่งก็คือ การให้ผู้เรียนได้เรียนตามความสนใจของตนเอง โดยทั่วไปเชื่อว่าจะให้อิสระกับผู้เรียนในระดับสูงกว่าปริญญาตรีในการเลือกเรียนแขนงวิชาต่างๆ ก็เนื่องจากว่าเป็นผู้ที่มีความวุฒิภาวะทางสติปัญญาสูงเพียงพอ แต่การให้ผู้เรียนซึ่งยังไม่มีความพร้อมทางสติปัญญาเลือกเรียนสิ่งต่างๆตามความสนใจของผู้เรียนนั้น อาจประสบความล้มเหลวในที่สุด
3. การที่นักปรัชญาพัฒนาการนิยมสนับสนุนให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง โดยอาศัยความร่วมมือจากเพื่อนและคำแนะนำของครูนั้น ได้มีผู้คัดค้านว่า เนื่องจากความรู้มีอยู่มาก และขณะเดียวกันผู้เรียนก็ยังไม่มีความสามารถจำแนกได้ว่าความรู้ไหนมีความจำเป็นและความรู้ไหนไม่มีความจำเป็น ดังนั้น กลุ่มผู้คัดค้านจึงมีความเห็นว่าผู้เรียนควรจะได้เรียนในสิ่งที่ผู้เชี่ยวชาญได้เสนอแนะให้มากกว่าจะเลือกหรือตัดสินใจด้วยตนเอง
4. จากการที่กลุ่มพัฒนาการนิยมได้กล่าวว่าการเรียน โดยการแก้ปัญหาจะนำไปสู่ความงอกงามทางสติปัญญา และได้นำเอาผลการศึกษาค้นคว้าจาก การวิจัย "Eight Years Study" มายืนยันนั้น ก็มีผู้คัดค้านว่าในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ยังมีตัวแปรอีกมากมายที่ยังไม่ได้ควบคุม ดังนั้น การจะสรุปว่าการเรียนด้วยการแก้ปัญหาเป็นการเรียนที่ดีที่สุดนั้นยังไม่เพียงพอ
5. จากการที่กลุ่มพัฒนาการนิยมกล่าวว่า ผู้เรียนไม่ใช่ผู้ใหญ่ที่ย่อส่วนลงมา ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนจึงควรจัดเพื่อผู้เรียนโดยตรง มีผู้คัดค้านว่า ถ้าหากไม่คำนึงถึงลักษณะที่ผู้เรียนควรจะทำเช่นไรเมื่อเขาเป็นผู้ใหญ่แล้ว ถ้าผู้เรียนต้องการที่จะเป็นผู้ที่สังคมไม่ปรารถนา เช่น ใช้ชีวิตเป็นอันธพาลจะทำอย่างไร
6. การที่กลุ่มพัฒนาการนิยมสนับสนุนให้มีการร่วมมือกันมากกว่าการแข่งขันก็มีผู้ท้วงติงว่า ถ้าหากไม่มีการแนะนำถึงความร่วมมือในสิ่งที่ควรทำหรือไม่ควรทำแล้ว บางครั้ง การร่วมมืออาจนำไปสู่การร่วมมือในทางที่ผิดพลาดได้

นโยบายทางสังคม กลุ่มปฏิรูปนิยมมีความเชื่อว่า การศึกษาควรจะเป็นเครื่องมือโดยตรงสำหรับการเปลี่ยนแปลงสังคม ในภาวะที่สังคมกำลังเผชิญปัญหาต่างๆอยู่นั้น การศึกษาควรจะมีบทบาทในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น

เป้าหมายการศึกษา การศึกษาควรจะมุ่งให้ผู้เรียนสนใจและตระหนักในตนเอง สร้างความรู้สึกว่าผู้เรียนเป็นสมาชิกของสังคม และสามารถปฏิรูปสังคมให้ดีขึ้นได้

นักเรียน จะต้องมีความรู้สึกสำนึกในหน้าที่ของการสร้างสังคมใหม่ โดยเหตุนี้ผู้เรียนจำเป็นจะต้องหาประสบการณ์ด้วยตนเองให้มากที่สุด เพื่อจะได้รู้จักตนเองและรู้ว่าทำอะไรในสังคมในอนาคต และนักเรียนมีเสรีภาพในการทำสิ่งต่างๆที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมได้มากที่สุด

ครู นักปรัชญากลุ่มปฏิรูปนิยมถือว่าครูจะต้องเป็นผู้นำในสังคม สร้างระเบียบแบบแผนที่เหมาะสมให้เกิดขึ้น ครูมีหน้าที่สอนกระบวนการประชาธิปไตยให้นักเรียน สามารถนำกระบวนการนี้ไปใช้ทั้งอยู่ในโรงเรียนและในสังคม

หลักสูตร หลักสูตรในทัศนะของนักปรัชญากลุ่มปฏิรูปนิยมยึดเอาอนาคตเป็นศูนย์กลาง โดยพยายามจัดให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนที่ต้องการจะเป็นในอนาคต เนื้อหาวิชาที่จัดไว้ในหลักสูตรจะเกี่ยวข้องกับสภาพและปัญหาของสังคมปัจจุบันเป็นส่วนใหญ่ เน้นหนักในวิชาสังคมศึกษา มักจะจัดหลักสูตรในรูปของหลักสูตรแบบแกน และยึดเอาภาระหน้าที่ภายในสังคมเป็นหลักในการจัด

การจัดการเรียนการสอน การจัดเวลาสำหรับการสอน จะมีความยืดหยุ่นได้มากเพื่อให้เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในลักษณะต่างๆได้ ครูให้เสรีภาพแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ทำในสิ่งที่ดีที่สุดในส่วนรวม

ข้อวิจารณ์ ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมถูกวิจารณ์ในลักษณะที่ว่า ในการปฏิรูปสังคมนั้น ค่านิยมที่ดีที่สุดที่คนในสังคมพึงมีนั่นคืออะไร และสังคมที่จะช่วยให้คนรู้จักตนเองนั้นควรมีลักษณะอย่างไร ปัญหาดังกล่าวนี้ยังหาข้อยุติไม่ได้แนวคิดการศึกษาปฏิรูปนิยม มุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงและปฏิรูปสังคม ไปสู่สังคมใหม่ที่มีประชาธิปไตย มีความทัดเทียมของบุคคลในสังคม และเป็นสังคมที่มาจากประชาชนโดยแท้จริงมิใช่สังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง การศึกษาจึงมุ่งฝึกให้ผู้เรียนมีเสรีภาพในการคิด ยืดหยุ่นมีหลักในการทำงาน เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของสังคมที่ตนอาศัย ผู้สอนต้องไม่ทะนงว่าเป็นผู้รู้และเก่งผู้เดียวแต่ต้องพยายามประคับประคองและสนับสนุนให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมตามที่มุ่งหมาย

แนวความคิดใหม่ทางปรัชญาการศึกษา ในปัจจุบันได้มีแนวความคิดใหม่ทางปรัชญา 2 แนวคือ ปรัชญาอัตถิภาวะนิยม (Existentialism) และปรัชญาวิเคราะห์ (Philosophical Analysis) ซึ่งปรัชญาทั้ง 2 กลุ่มนี้ ได้สะท้อนให้เห็นจากการจัดการศึกษาในรูปแบบใหม่ในบางแห่ง อย่างไรก็ตามแนวความคิดใหม่นี้ยังไม่ได้ออมรับกันเป็นที่แพร่หลาย และอาจจะถือว่าเป็นความคิดที่เกิดขึ้นเพื่อเพิ่มทางเลือกในการจัดการศึกษามากกว่าที่นำมาใช้กับการจัดการศึกษาโดยทั่วไป ดังจะได้ อธิบายแนวความคิดทั้ง 2 กลุ่มนี้พอสังเขปต่อไป

5. ปรัชญาการศึกษากลุ่มอัตถิภาวะนิยม (Existentialism)

Existencia มีความหมายว่า ความมีอยู่ หรือเป็นแก่นแท้ของความจริง ซึ่งเน้นการมีอยู่ของมนุษย์แต่ละคนซึ่งมีวิวัฒนาการและสภาพของตนเอง ปรัชญาการศึกษากลุ่มภาวะนิยม เป็นแนวความคิดที่เน้นความพึงพอใจของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ให้ความสำคัญกับเสรีภาพ และความเป็นตัวของตัวเองของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นหน้าที่ของมนุษย์แต่ละคนที่จะเลือกอย่างเสรี สร้างลักษณะของตนเองตามแบบอย่างตนเองปรารถนา การที่มนุษย์จะกระทำเช่นนั้นได้จำเป็นต้องมีเสรีภาพเป็นสำคัญ โดยจะเป็นเสรีภาพในการเลือกและตัดสินใจ ซึ่งเสรีภาพต้องควบคู่ไปกับความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจที่มีผลต่อตนเองและผู้อื่นด้วย

นโยบายสังคม กลุ่มภาวะนิยมมีความเชื่อว่า มนุษย์เกิดมาบนโลกพร้อมกับความว่างเปล่าไม่มีสาระอะไรติดมา ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของตัวมนุษย์เองที่จะต้องพยายามค้นหาตัวเอง และเลือกสร้างลักษณะของตนเองที่ตนอยากจะเป็น อาทิ เป็นครู แพทย์ วิศวกร ขาวนา ผู้เสียสละ เป็นต้น ในการเลือกบุคคลมีสิทธิเสรีภาพปราศจากเงื่อนไข และกฎเกณฑ์ของสังคมบีบบังคับ

เป้าหมายการศึกษา มุ่งให้ผู้เรียนได้ค้นพบและรู้จักตนเอง โดยการทบทวน พิจารณา ใคร่ครวญและตรวจสอบตนเองอยู่เสมอๆ เพื่อให้เกิดสำนึกที่ถูกต้อง การศึกษาช่วยให้ผู้เรียนรู้จักสภาพของตนเอง

นักเรียน มีเสรีภาพอย่างมากในการที่จะเลือกเรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองสนใจ ในประเทศไทยได้มีการทดลองจัดตั้งโรงเรียนตามแนวความคิดของปรัชญาภาวะนิยมคือ โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ซึ่งเป็นโรงเรียนที่จัดสอนตามความสามารถของผู้เรียน ตามความชอบของผู้เรียนเป็นหลัก หรือ Summer Hill, Non-grade School เป็นต้น

ครู จะทำหน้าที่เป็นตัวกระตุ้นเร่งเร้าให้ผู้เรียนรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง ครูควรพยายามทำให้ผู้เรียนเข้าใจว่า ชีวิตเป็นของตัวผู้เรียนเองดังนั้นผู้เรียนควรเป็นผู้กำหนดแนวทางชีวิตเอง หลังจากได้ศึกษาข้อมูลต่างๆและได้รับคำแนะนำจากครูหรือผู้มีประสบการณ์แล้ว ผู้สอนควรมีความเป็นกันเองและร่วมคิดร่วมทำกับผู้เรียน

หลักสูตร ให้ความสำคัญกับทุกรายวิชา ทุกเนื้อหาเสมอภาคกัน หากผู้เรียนเห็นว่าวิชาใดเหมาะกับตนที่จะทำให้ตนเข้าใจสังคมและตัวเองได้ ย่อมถือว่าวิชานั้นเหมาะกับผู้เรียน เนื้อหาในหลักสูตรจะมุ่งเน้นการเจริญเติบโตและพัฒนาการผู้เรียน ดังนั้นวิชาที่สอนจึงมีความโน้มเอียงไปทางหมวดมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

การจัดการศึกษาตามแนวคิดของปรัชญากรุปนี้ สะท้อนให้เห็นได้อย่างหลากหลายรูปแบบ เช่นการศึกษาในระบบเปิด มนุษยธรรมในการศึกษา การสอนแบบไม่มีชั้นเรียน การจัดกลุ่มผู้เรียนหลายกลุ่มอายุ เป็นต้น

ข้อวิจารณ์ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามแนวคิดของนักปรัชญากรุปอัตถิภาวะนิยมก็คือ มักจะถูกวิพากษ์วิจารณ์กับการลงทุนทางการศึกษา ทั้งนี้เพราะว่า การจัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการของแต่ละคนนั้น จะต้องเสียค่าใช้จ่ายมากกว่า การจัดการเรียนการสอนเป็นกลุ่ม นอกจากนี้ปรัชญาดังได้กล่าวมาแล้วในตำราบางเล่มยังมีการกล่าวถึงปรัชญาทางการศึกษาอื่นๆอีกได้แก่

6.ลัทธิปรัชญาวิเคราะห์ (Philosophical Analysis)

ปรัชญาวิเคราะห์มีชื่อเรียกอย่างอื่นคือ Analytic Philosophy, Scientific Empiricism ปรัชญากรุปนี้เป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้นใหม่ซึ่งเน้นวิธีการวิทยาศาสตร์ ให้ความสำคัญแก่ข้อมูลทั้งหมด และจะต้องอาศัยวิธีการวิเคราะห์ หรือตรวจสอบภาษาด้วยความระมัดระวัง ดังนั้นปรัชญากรุปนี้จึงเกี่ยวข้องกับญาณวิทยามากกว่าอภิปรัชญา และคุณวิทยา ปรัชญาวิเคราะห์จะอาศัยหลักการของอภิปรัชญาและคุณวิทยามาเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ในแต่ละเรื่องเท่านั้นเอง

เมื่อนำเอาปรัชญามาวิเคราะห์มาใช้กับการศึกษาก็จะพบว่าส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับ การวิเคราะห์ความคิดรวบยอดทางการศึกษา ข้อถกเถียง ข้อความโฆษณาชวนเชื่อ และข้อความต่างๆ ตัวอย่างเช่น การพยายามจะอธิบายว่าการสอนคืออะไร การสอนแตกต่างจากการอบรมอย่างไร และการสอนต่างจากการเรียนอย่างไร หรือการที่จะพยายามพิจารณา

7.พุทธปรัชญา (Buddhism)

พุทธปรัชญาการศึกษา มาจากคำว่า Buddhishic Philosophy of Education ซึ่งได้แนวคิดมาจากพระพุทธศาสนา (Buddhism) จากพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และปรัชญาการศึกษาอื่นๆ การศึกษาในพุทธปรัชญา คือ การศึกษาเพื่อให้เข้าใจความจริง เข้าใจความหมายของชีวิต ทั้งดำรงชีวิตให้สอดคล้องสัมพันธ์กับความจริง

พุทธปรัชญา ได้นำหลักเหตุและผลไปวิเคราะห์และอธิบายความจริงและความเป็นไปของสิ่งทั้งหลายในโลก ได้ชี้แนะให้ทราบว่าอะไรคือความเป็นเลิศ หรือความดีที่พึงปรารถนาในชีวิต และจะศึกษาปฏิบัติให้เป็นผลได้อย่างไร (จิตรกร ตั้งเกษมสุข, 2526)

พุทธปรัชญา หมายถึง ความรู้อันประเสริฐที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้วหรือพุทธธรรม

ความเป็นมาของพุทธปรัชญา พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ และได้หล่อหลอมเป็นวิถีดำเนินชีวิตของคนไทย จึงเห็นควรให้พุทธปรัชญาการศึกษาเป็นปรัชญาการศึกษาที่มีพื้นฐานอยู่บนความเป็นไทย ผู้ที่สนับสนุนให้พิจารณาปรัชญาการศึกษาไทยบนพื้นฐานของพุทธปรัชญา เช่น ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ท่านพุทธทาสภิกขุ พระเทพเวที พระราชวรมณี สุลักษณ์ ศิวรักษ์ และ เอกวิทย์ ณ ถลาง เป็นต้น พระพุทธเจ้าชี้ให้เห็นถึงความจริงหรือสัจธรรมในหลักไตรลักษณ์ ซึ่งได้แก่

- 1) อนิจจัง คือ ความเป็นของไม่เที่ยง
- 2) ทุกขัง คือ ความเป็นทุกข์
- 3) อนัตตา คือ ความเป็นของไม่ใช่ตน

โลกและชีวิตเป็นอนิจจังไม่มีอะไรแน่นอน มนุษย์จึงไม่ควรติดอยู่กับวัตถุหรือมุ่งแสวงหาแต่ความสุขทางวัตถุ เพราะชีวิตแท้จริงแล้วเป็นทุกข์ เพราะประกอบด้วยสิ่งต่างๆ อันเป็นของไม่เที่ยง คือ ชั้น 5 ได้แก่

- 1) รูป คือ ร่างกาย รวมทั้งคุณสมบัติและพฤติกรรมทั้งปวง
- 2) เวทนา คือ อารมณ์ทุกข์และสุขของมนุษย์
- 3) สัญญา คือ การเรียนรู้ ความจำ
- 4) สังขาร คือ องค์ประกอบทางจิตที่คอยปรุงแต่งจิตให้ดีหรือชั่ว ได้แก่ เจตคติ ค่านิยม ความตั้งใจ ความสนใจ ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นแรงขับให้มีการกระทำ

- 5) วิญญาณ คือ การรับรู้เกิดจากประสาทสัมผัสโดยตรง
- มนุษย์เป็นอนัตตา คือไม่มีตัวตนที่แท้จริงที่เห็นว่าเป็นตัวตนอยู่นี้ก็เพราะว่า

องค์ประกอบทั้ง 5 มารวมกันอยู่ในกระแสแห่งการเกิดดับ ซึ่งเป็นไปตามหลักปฏิจสมุปบาท คือ ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ในกฎเหตุและผลหรือเป็นบ่อเกิดแห่งทุกข์

พุทธปรัชญาการศึกษา คือ การพัฒนาชั้น 5 เพื่อให้ความโง่เขลาของผู้เรียนลดน้อยลง และหมดไปในที่สุด และให้อยู่ในสังคมอย่างเป็นคนเก่ง คนดี และคนมีความสุขในโลกปัจจุบันและอนาคต

7.1 ความมุ่งหมายของการศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาของศาสตราจารย์สาโรช

บัวศรี มีอยู่ 4 ประการดังนี้ (เกรียงศักดิ์ รอดเย็น, 2534)

ความมุ่งหมายเกี่ยวกับตัวผู้เรียน การศึกษาจะต้องมุ่งพัฒนาโลก โกรธ หลง ให้ลดลง และพัฒนาความรู้ ความจำ นิสสัย และอื่นๆ ในทางที่เหมาะสม

ความมุ่งหมายเกี่ยวกับสังคม การศึกษาต้องช่วยพัฒนาสังคมให้ร่มเย็นเป็นสุขเนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาซึ่งถ้าเข้าใจพุทธปรัชญาในไตรลักษณ์ อิทธิบาท 4 แล้วก็จะเข้าใจสังคมได้ดีขึ้นและไม่ตกใจไปกับการเปลี่ยนแปลงในสังคม

1) อิทธิบาท 4 คือ สิ่งซึ่งมีคุณธรรมให้บรรลุถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ประกอบด้วย

- 2) ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น
- 3) วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น
- 4) จิตตะ ความเอาใจใส่ ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น
- 5) วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น

ความมุ่งหมายเกี่ยวกับลักษณะของการเรียนรู้ การศึกษาพัฒนาวิคิด และการใช้เหตุผลในตัวผู้เรียนเพื่อให้สามารถนำความรู้ไปแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างผู้มีปัญญา

ความมุ่งหมายเกี่ยวกับความร่มเย็นของชีวิตมนุษย์ทั่วไป การศึกษาต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้เกิดความร่มเย็นแก่ชีวิตในสังคม

นโยบายการศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาของศาสตราจารย์สาโรช บัวศรี

1) การจัดการศึกษาเพื่อนสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งเป็นนโยบายประชาธิปไตย เพราะพุทธปรัชญาเป็นปรัชญาประชาธิปไตย เช่นพระพุทธเจ้าสอนไว้ว่า บุคคลแต่ละคนไม่เหมือนกันเปรียบเสมือนดอกบัว 4 เหล่า

- 2) การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการแบ่งปัน
- 3) การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

วิธีสอนแม่บทสำหรับโรงเรียน ต้องใช้วิธีการแห่งปัญญา คือ สอนตามหลักอริยสัจ สี่ ซึ่งตรงกับวิธีการแก้ปัญหาแบบวิทยาศาสตร์

อริยสัจสี่ ประกอบด้วย

- 1) ทุกข์ คือ ความทุกข์ของมนุษย์เองที่เกิดขึ้นในชีวิต
- 2) สมุทัย คือ เหตุแห่งทุกข์ ได้แก่ ตัณหาหรืออยาก ที่ยึดถือเอาตัวตนเป็นที่ตั้ง
- 3) นิโรธ คือ ความดับทุกข์
- 4) มรรค คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์มี 8 ประการ คือ
 - 4.1) สัมมาทิฐิ คือ การคิดชอบ ความเห็นชอบ
 - 4.2) สัมมาสังกัปปะ คือ การทำใจชอบ ดำริชอบ
 - 4.3) สัมมาวาจา คือ กล่าวชอบ
 - 4.4) สัมมากัมมันตะ คือ การงานชอบ
 - 4.5) สัมมาอาชีวะ คือ อาชีพในทางที่ชอบ
 - 4.6) สัมมาวายามะ คือ ความพยายามชอบ
 - 4.7) สัมมาสติ คือ ตั้งสติชอบ
 - 4.8) สัมมาสมาธิ คือ ความเพ่งอารมณ์ชอบ

ชั้นของอริยสัจสี่

- 1) ชั้นทุกข์ ชีวิตนี้เป็นความทุกข์อย่างยิ่ง
- 2) ชั้นสมุทัย สาเหตุใหญ่ที่ทำให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ตัณหา
- 3) ชั้นนิโรธ การดับทุกข์
- 4) ชั้นมรรค หนทางดับทุกข์

ชั้นของวิธีการแห่งปัญญา (วิทยาศาสตร์)

- 1) การกำหนดปัญหา
- 2) การตั้งสมมุติฐาน
- 3) การทดลองและเก็บข้อมูล
- 4) การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล

7.2 พุทธปัญญาการศึกษาตามแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ

จุดมุ่งหมายของการศึกษา มี 3 ประการคือ

1) เพื่อดับทุกข์ทั้งปวงให้หมดสิ้น คือทุกข์ที่เกิดจากกิเลสเพราะการศึกษาในพุทธศาสนา หมายถึง การสามารถทำให้บุคคลเอาชนะโลกนี้ทั้งหมด (ไม่ต้องการลาภยศทางวัตถุใดๆ) เอาชนะโลกอื่นทั้งหมด (ไม่ต้องการไปเกิดในชาติอื่น) และทำให้อยู่เหนือโลกทั้งปวง (ดับกิเลสโดยสิ้นเชิงไม่เกิดในโลกไหนอีกต่อไป)

2) เพื่อส่งเสริมศีลธรรมทุกชั้นตอนแห่งวิวัฒนาการของมนุษย์ คือ สร้างความถูกต้องเพื่อความก้าวหน้าทั้งทางวัตถุและจิตใจ ต้องชี้ให้เห็นถึงความสุข 2 อย่างคือ ความสุขทางกาย ซึ่งยิ่งเสพยิ่งต้องการมากและทำความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น กับความสุขทางจิต ซึ่งยิ่งแสวงหาเท่าไร ยิ่งทำความร่มเย็นให้มากเท่านั้น

3) เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคม คือ ขจัดความเห็นแก่ตัวและร่วมมือกัน เสริมสร้างสันติสุขในชุมชนและในโลก โดยให้จุดมุ่งหมายทั้ง 3 ข้อนี้นี้ ไปใช้ในการจัดการศึกษาในโรงเรียน พร้อมทั้งยึดหลักพุทธศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา ทดถศึกษา

หน้าที่ของการศึกษาและหน้าที่ครู มี 2 ประการ คือ

1) หน้าที่ในการถ่ายทอดศิลปวิทยา ได้แก่ วิชาชีพลอตจนมรดกทางวัฒนธรรม ทางวิชาการ ซึ่งหมายถึงถ่ายทอดให้นักเรียนได้รู้จริง มีความใฝ่รู้ที่จะค้นคว้าให้รู้มากขึ้น มีการเพิ่มพูนหรือทำให้งามขึ้นและนำไปประกอบอาชีพได้ หรือสร้างความเป็นเลิศทั้งด้านสติปัญญาและเลิศในประโยชน์ของสังคมประเทศชาติ

2) หน้าที่ในการชี้แนะให้รู้จักการดำเนินชีวิตที่พึงามถูกต้อง และการฝึกฝนพัฒนาตนให้สมบูรณ์ เช่น การทำให้คนมีแรงจูงใจที่ถูกต้อง (ฉันทะ) ในการศึกษา การสร้างจิตสำนึกในการศึกษา โรงเรียนวิถิปุทธ

วิถิปุทธ หมายถึง แนวทางดำเนินชีวิตแบบชาวพุทธ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแบบชาวพุทธ โดยมีหลักธรรมที่เป็นเครื่องแสดงถึงความเป็นวิถีชีวิตแบบพุทธ นั่นคือ มรรคมืองค์แปด สรุปลงในไตรสิกขาได้ดังนี้

- 1) สัมมาทิฐิ – ความเห็นชอบ
- 2) สัมมาสังกัปปะ – ความดำริชอบ
- 3) สัมมาวาจา – วาจาชอบ
- 4) สัมมากัมมันตะ – การกระทำชอบ
- 5) สัมมาอาชีวะ – เลี้ยงชีพชอบ
- 6) สัมมาวายามะ – พยายามชอบ
- 7) สัมมาสติ – ระลึกชอบ
- 8) สัมมาสมาธิ - ตั้งจิตชอบ

โรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยภavana 4 คือ พัฒนาการทางกาย สังคม จิต และปัญญา

โรงเรียนจัดพัฒนาผู้เรียนตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการส่งเสริมให้เกิดปัญญา วุฒิธรรม 4 ประการ คือ

- 1) การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีสื่อที่ดี
- 2) เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตรที่ดี
- 3) มีกระบวนการคิด วิเคราะห์ พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี
- 4) ความสามารถที่จะนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องตามหลักธรรม

โยนิโสมนสิการ พระธรรมปิฎก (ประยูร ธมฺมปุตฺโต) ให้ความหมายว่า การทำในใจโดย แยกกาย, กระทำไว้ในใจโดยอุบายอันแยกกาย, การพิจารณาโดยแยกกาย คือการพิจารณาความจริง โดยสืบค้นหาเหตุผลไปตามลำดับจนถึงต้นเหตุ แยกแยะจนมองเห็นตัวสภาวะและความสัมพันธ์แห่ง เหตุปัจจัยหรือตริตรองให้รู้จักสิ่งที่เกิดขึ้น ยังกุศลธรรมให้เกิดขึ้นโดยอุบายที่ชอบซึ่งจะมีเกิดอวิชชา ละเอียดค้นหา, ความรู้จักคิด, คิดถูกวิธี

สาระสำคัญของพุทธปรัชญาการศึกษา ตามความมุ่งหมายของการศึกษา สถานศึกษา หลักสูตร เนื้อหาของหลักสูตร การเรียนการสอน ผู้สอน-ครู นักเรียน การวัดและประเมินผลดังนี้

ความมุ่งหมายของการศึกษา ตามพุทธปรัชญาการศึกษาคือ

- 1) เพื่อพัฒนาร่างกายและจิตใจของผู้เรียนให้สมบูรณ์
- 2) เพื่อให้เข้าใจอุดมการณ์สังคมที่ผู้เรียนในฐานะเป็นพลเมืองดี
- 3) เพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดของผู้เรียนไปสู่การคิดที่ถูกต้อง
- 4) เพื่อพัฒนาศีลธรรมและจริยธรรมของผู้เรียนให้มีความสัมพันธ์อย่างสงประระหว่าง

สมาชิกของสังคมและโลก

- 5) เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะและเจตคติในกลุ่มสาระตามหลักสูตร และระดับ
- ชั้นเรียนตามความต้องการของแต่ละบุคคล และความแตกต่างระหว่างบุคคล

สถานศึกษา สถานศึกษาที่จัดการศึกษาตามพุทธปรัชญาการศึกษา เชื่อว่าผู้เรียนทุกคนพร้อมที่จะเป็นคนเก่ง คนดี และคนมีความสุขทุกช่วงชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคต ดังนั้นสถานศึกษาต้องมีจุดมุ่งหมายดังนี้

1) เตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนทุกคนเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุขในทุกช่วงชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคต

2) จัดสิ่งแวดล้อมและอาคารสถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกให้เอื้อและสอดคล้องต่อการพัฒนาร่างกายและจิตใจของผู้เรียนทุกคน

3) ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักแบ่งปัน และการมีส่วนร่วมภายในสถานศึกษาและในสังคมภายนอกสถานศึกษา

4) ส่งเสริมการเรียนรู้ ทักษะ และเจตคติกลุ่มสาระต่างๆ ทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม

5) ส่งเสริมความแตกต่างระหว่างบุคคลในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

หลักสูตร จุดมุ่งหมายที่สำคัญของหลักสูตร คือ การพัฒนาขั้น 5 คือ

1) เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีร่างกาย สุขภาพ พลานามัยที่แข็งแรง สมบูรณ์ สมส่วน คล่องแคล่วว่องไว มีพัฒนาการทางด้านร่างกายตามวัยและได้มาตรฐานสากล

2) เพื่อพัฒนาผู้เรียนในด้านความรู้สึกรู้จักใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้าได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและมีพัฒนาการไปตามลำดับขั้น

3) เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีสติปัญญา ความรู้ และความสามารถ และการเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับตนเอง สังคมและโลก และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขในปัจจุบันและอนาคต

4) เพื่อพัฒนาแรงขับและคุณสมบัติทางจิตใจของผู้เรียน ได้แก่ อารมณ์ เจตคติ คุณธรรม ศีลธรรม และจริยธรรม

5) เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีจิตสำนึกทั้งในทางกาย ทางวาจา และทางใจ (การคิด)

เนื้อหาของหลักสูตร ตามพุทธปรัชญาการศึกษาเป็นดังนี้

1) มีเนื้อหาวิชาความรู้ ความเข้าใจ และทักษะเกี่ยวกับการพัฒนาด้านร่างกาย ได้แก่ วิชาคหกรรมศาสตร์ วิชาพลานามัย วิชาสุขศึกษา เป็นต้น

2) ควรมีเนื้อหาเกี่ยวกับการเสริมสร้างและฝึกฝนร่างกายให้แข็งแรง เช่นวิชาพลศึกษา การกีฬา นันทนาการ เป็นต้น

3) ควรมีเนื้อหาด้านการพัฒนาความรู้สึกรู้จักคิด ได้แก่ วรรณคดี ภาษาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ธรรมชาติวิทยา ชีววิทยา และนิเวศวิทยา เป็นต้น

4) ควรมีเนื้อหาด้านการพัฒนาความคิดและการใช้สมอง ได้แก่ วิชาวรรณคดี คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์สาขาต่างๆ คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี เป็นต้น

5) ควรมีเนื้อหาด้านการพัฒนาอารมณ์ เจตคติ คุณธรรม ศีลธรรม และจริยธรรม ได้แก่ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศิลปะ ดนตรี เป็นต้น 6. ควรมีเนื้อหาด้านการพัฒนาจิตสำนึกและการใช้เหตุผลทั้งทางกาย ทางวาจา และทางจิตใจ ได้แก่ วิชาศีลธรรม จริยธรรม และสุนทรียภาพ สังคมศึกษา สังคมวิทยา สิ่งแวดล้อม และธรรมชาติศึกษา เป็นต้น

การเรียนการสอน วิธีการสอนต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและสภาพของผู้เรียน ดังนั้นจะยึดหลักปฏิบัติตามอริยสัจสี่ และมรรคแปด ดังนี้

- 1) ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข
- 2) ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยวิธีการแก้ปัญหาและการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทั้งวิธีการเรียนเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม
- 3) คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
- 4) จัดสภาพภายในห้องเรียนและบริเวณสถานศึกษาและสภาพแวดล้อมภายนอกให้อื้อต่อการเรียนรู้ และการเรียนด้วยตัวเอง ส่งเสริมการมีวินัยในตนเองและการมีสมาธิของผู้เรียนแต่ละคนและการเรียนเป็นกลุ่มในบางครั้งตามความเหมาะสม เพื่อส่งเสริมการเป็นคนดีในหมู่คณะ รู้จักแบ่งปัน และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมซึ่งส่งผลต่อการเป็นพลเมืองดีของชาติ รู้จักเสียสละ แบ่งปันการให้ และการมีส่วนร่วมในสังคมประชาธิปไตยต่อไป

5) ให้ความสำคัญกับผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษเป็นรายบุคคล และต้องส่งเสริมเด็กเรียนเก่งให้เจริญงอกงามทั้งความรู้สึกละและสติปัญญา

6) คิดหาวิธีสอน และกิจกรรมและประสบการณ์ที่หลากหลายทั้งในและนอกห้องเรียน และสอดคล้องกับสื่อและเนื้อหา ความรู้และทักษะของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้

ผู้สอน - ครู ตามพุทธปรัชญาการศึกษาเป็นดังนี้

- 1) เป็นผู้ให้วิทยาการ (สืปพายก) ได้แก่ การให้ความรู้ทางวิชาการและการประกอบอาชีพแก่ผู้เรียน รวมถึงต้องหมั่นค้นคว้าและหาความรู้
- 2) มีหน้าที่ชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง (กัลยาณมิตร) คือสอนให้รู้จักคิด มองความหมายของสิ่งต่างๆ อย่างถูกต้อง รู้จักแสดงออกอย่างมีเหตุผล มีความรับผิดชอบและรู้จักดำเนินชีวิตที่ดี

ผู้เรียน ตามพุทธปรัชญาการศึกษาเป็นดังนี้

- 1) เป็นผู้ที่มีความเคารพและศรัทธาต่อครู
- 2) เป็นผู้รับฟังคำแนะนำของครู
- 3) เป็นผู้ที่มีความพร้อมและมีวุฒิภาวะ รู้จักใช้เหตุผลและคุณธรรมในการตัดสินใจ

การวัดและประเมินผล ตามพุทธปรัชญาการศึกษามีลักษณะดังนี้

- 1) โดยวัดผลจากการกระทำของนักเรียน ด้วยการสังเกตพฤติกรรม
- 2) ด้วยการประพฤติปฏิบัติตนของนักเรียน

หน้าที่ของปรัชญาการศึกษา

เนื่องจากปรัชญาการศึกษาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดในการจัดการศึกษา ดังนั้น ปรัชญาการศึกษาจึงมีอิทธิพลต่อการพัฒนาหลักสูตรโดยตรง สังคมใดที่มีแนวความคิดเกี่ยวกับ ปรัชญาการศึกษาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง แนวคิดอันนั้นก็สะท้อนให้เห็นได้จากการจัดหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ซึ่งพิจารณาได้จาก แนวทางการจัดการเรียนการสอนตามลัทธิปรัชญาการศึกษาดังได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ปรัชญาการศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญหนึ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนหลักสูตร ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้ (อุรวดี รุจิเกียรติติจร, 2535)

1. ในส่วนอภิปรัชญา จะเป็นรากฐานของการกำหนดเป้าหมายการศึกษา โดยเหตุนี้ ความสำเร็จหรือความล้มเหลวทางการศึกษาจึงขึ้นอยู่กับความเข้าใจในเรื่องอภิปรัชญาอยู่เป็นอันมาก ถ้านักพัฒนาหลักสูตรมีความเข้าใจในอภิปรัชญาดีก็ย่อมจะสามารถตั้งจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้อย่างเหมาะสม
2. ในส่วนของญาณวิทยา และตรรกวิทยา เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาความรู้ มักมีอิทธิพลโดยตรงต่อการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นส่วนของการนำหลักสูตรไปใช้ กล่าวคือ การที่พยายามแสวงหาวิธีการที่เหมาะสมเพื่อให้การเรียนการสอนบังเกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุดนั้น ถือได้ว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับญาณวิทยาและตรรกวิทยาโดยตรง
3. ในส่วนของคุณวิทยานั้น นักพัฒนาหลักสูตรจำเป็นจะต้องมีความเข้าใจในสังคมที่อยู่นั้นมีอะไรคืออะไร สิ่งไหนดี สิ่งไหนเลว ฯลฯ ถ้านักพัฒนาหลักสูตรมีความเข้าใจเกี่ยวกับคุณวิทยาดีแล้ว ก็ย่อมสามารถจะเลือกสรรหรือกำหนดเนื้อหาสาระที่เหมาะสมไว้ในหลักสูตรต่อไป

การสร้างสรรคปรัชญาการศึกษา

จากปัญหาของวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง และความเจริญทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ซึ่งส่งผลต่อการจัดการศึกษาของไทยเป็นอย่างยิ่ง เพราะการจัดการศึกษาสามารถที่จะขจัดปัญหาต่าง ๆ ไปได้ จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ขึ้น และได้มีการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้บรรจุมาตราต่าง ๆ เพื่อกำหนดเงื่อนไขในการเปลี่ยนแปลง 5 แนวทาง ได้แก่ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

1. การปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน-การประเมินผล
2. การปฏิรูปการฝึกอบรมครู และระบบการพัฒนาครู การใช้ครู
3. ปฏิรูประบบการบริหารจัดการ
4. ปรับระบบการศึกษา
5. ยุทธศาสตร์ของการระดมสรรพกำลังจากทุก ๆ ส่วนของสังคม ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ปรัชญาการศึกษาที่มีความสำคัญต่อการปฏิรูปการศึกษาเป็นอย่างมาก เพราะมีการศึกษาที่โดยอ้อมมีการนำปรัชญาการศึกษาไปใช้ที่นั่น เช่นเดียวกัน ที่ใดมีปรัชญาการศึกษาที่นั่นย่อมมีการจัดการศึกษา โดยคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ในการเรียนการสอน เพื่อใช้เป็นแนวทาง เป็นหลักการ และเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบ

ปรัชญาการศึกษาที่นำมาศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2542 พอจะสรุปเนื้อหาความสำคัญของปรัชญาดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544)

1. ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม (Essentialism) เน้นเนื้อหาสาระและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมของสังคมที่ได้รับการยอมรับและปฏิบัติกันในสังคมจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางในการดำเนินชีวิตของประชาชนในสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายดังนี้

- 1.1 เพื่อทะนุบำรุง และถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมไปสู่ชนรุ่นหลัง มิให้สูญหายหรือถูกทำลายไป
- 1.2 เพื่อให้การศึกษาในสิ่งที่เป็นเนื้อหาสาระอันได้จากมรดกทางวัฒนธรรม
- 1.3 เพื่อให้การศึกษาในเรื่องของความเชื่อ ทศนคติ และค่านิยมของสังคมในอดีต
- 1.4 เพื่อฝึกฝนให้ผู้เรียนมีความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาเล่าเรียนและการทำงาน
- 1.5 เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางปัญญา
- 1.6 เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีระเบียบวินัยในตนเอง และรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น

2. ปรัชญาการศึกษานิรันตรนิยม (Perennialism) จุดมุ่งหมายของปรัชญาการศึกษานิรันตรนิยมอยู่ที่ การสร้างคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์อย่างแท้จริง ปลุกฝังความเชื่อและค่านิยมที่ดีแก่ผู้เรียน มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีเหตุผลยิ่งขึ้น รู้จักและเข้าใจตนเอง พร้อมทั้งเห็นว่าตัวเองนั้นมีพลังธรรมชาติอยู่ภายในแล้ว การศึกษาก็คือการส่งเสริมให้พลังธรรมชาติที่พัฒนาเต็มที่ พลังธรรมชาติใน

ที่นี้ก็คือ สติปัญญาของมนุษย์ ถ้าสติปัญญาได้รับการขัดเกลาและพัฒนาอย่างดีพอ มนุษย์ก็จะทำอะไรได้อย่างมีเหตุผลเสมอ จุดหมายของการศึกษาของทฤษฎีการศึกษารัสนิยมกล่าวไว้ดังนี้ คือ

2.1 มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักและทำความเข้าใจกับตนเองให้มากที่สุด โดยเฉพาะในเรื่องเหตุผลและสติปัญญา

2.2 มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาสติปัญญาและเหตุผลในตัวมนุษย์ให้ดีขึ้น สูงขึ้นเพื่อเป็นคนที่สมบูรณ์

3. ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม(Progressivism) ในส่วนของแนวคิดหลักการของการศึกษาแบบพัฒนาการนิยมนี้ ก็คือการศึกษาจะต้องพัฒนาเด็กทุก ๆ ด้านไม่เฉพาะสติปัญญาเท่านั้น โรงเรียนมีความสัมพันธ์กับสังคมมากขึ้น เด็กจะต้องพร้อมที่จะไปอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ปรับตัวได้อย่างดี กระบวนการเรียนการสอนจึงมีความสำคัญพอ ๆ กับเนื้อหา เรื่องของปัจจุบันมีความสำคัญกว่าอดีตหรืออนาคต จุดมุ่งหมายของการศึกษาการศึกษาตามปรัชญาพัฒนาการนิยมนี้ เกิดขึ้นเพื่อต้านแนวคิดและวิธีการเก่าของการศึกษาที่เน้นแต่เพียงคุณสมบัติด้านใดด้านหนึ่ง เพราะคิดว่าด้านนั้นสำคัญกว่าดังที่สารัตถนิยมเน้นความสามารถทางการจำและเข้าใจ และมองว่าการศึกษาจะต้องให้การศึกษาด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ควบคู่กันไป ความสนใจ ความถนัด และลักษณะพิเศษของผู้เรียนควรได้รับความสนใจและได้รับการส่งเสริมให้มากที่สุดส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย ทั้งในและนอกห้องเรียน และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักตนเองและสังคม เพื่อผู้เรียนจะได้ปรับตัวเข้ากับสังคมได้อย่างมีความสุข ไม่ว่าจะสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม ผู้เรียนจะต้องรู้จักแก้ปัญหาได้

4. ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม (Reconsteuctionism) ปรัชญาการศึกษาในแนวนี้เห็นว่า ปัจจุบัน(รวมทั้งอนาคต) สังคมมีปัญหาทุกทั้งในด้านของเศรษฐกิจ การเมือง ศิลปวัฒนธรรม ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก สังคมจึงต้องการการแก้ปัญหาและหาทางที่จะสร้างค่านิยมและแบบแผนของสังคมขึ้นมาใหม่ การที่จะแก้ปัญหาและสร้างค่านิยมขึ้นมาใหม่ การศึกษาจะต้องมีบทบาทอย่างสำคัญซึ่งความเชื่อและหลักการสำคัญของการศึกษาปฏิรูปนิยมในด้านจุดมุ่งหมายหลักของการศึกษาในแนวทางนี้คือการศึกษาคือต้องเป็นไปเพื่อปรับปรุง พัฒนาและสร้างสรรค์สังคมใหม่ที่ดีและเหมาะสมกว่าขึ้นมาให้ได้ ดังจะกล่าวเป็นรายละเอียดได้คือ

- 4.1 การศึกษาจะต้องช่วยแก้ปัญหาของสังคมที่เป็นอยู่
- 4.2 การศึกษาต้องเป็นไปเพื่อส่งเสริมและพัฒนาสังคมโดยตรง
- 4.3 การศึกษาจะต้องมุ่งสร้างระเบียบใหม่ของสังคมจากพื้นฐานเดิมที่มีอยู่
- 4.4 ระเบียบใหม่ที่สร้างขึ้นรวมทั้งวิธีสร้างต้องอยู่บนพื้นฐานของประชาธิปไตย
- 4.5 การศึกษาต้องให้เด็กเห็นความสำคัญของสังคมคู่ไปกับตนเอง

5. **ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม (Existentialism)** เชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพในทางที่จะเป็นตัวของตัวเองตลอดเวลา นักปรัชญาในกลุ่มนี้สนใจเกี่ยวกับโลกแห่งการดำรงชีวิตอยู่ได้ (A World of Existing) เชื่อว่า คนคือความไม่แน่นอน ไม่มีแก่นสาร ความจริงหรือความรู้ควรจะเป็นเรื่องที่จะช่วยให้ตนเองดำรงชีวิตอยู่ได้ จริยศาสตร์ควรจะเป็นเรื่องของเสรีภาพและความสมัครใจสุนทรียศาสตร์ควรจะเป็นเรื่องของการปฏิบัติหรือหนีสังคม และไม่จำเป็นต้องตรงกับความพอใจของประชาชนส่วนใหญ่ กลุ่มนี้เชื่อว่ามีมนุษย์มีความเป็นอิสระ มีเสรีภาพในการเลือก ในการกระทำ มนุษย์ตัดสินใจด้วยตนเอง เลือกด้วยตนเอง และรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง ลัทธินี้มีความสัมพันธ์กับปรัชญาต่าง ๆ คือ เชื่อว่า ความจริงคือการดำรงอยู่ของชีวิต ไม่เห็นด้วยกับความสมบูรณ์แท้จริงที่สุดของการให้เหตุผลหรือตรรกวิทยาบริสุทธิ์ ลัทธินี้เน้นถึงชีวิตและประสบการณ์ของเอกัตบุคคล เชื่อว่ามนุษย์จะดีก็อยู่ที่การเลือกที่จะทำตนให้เป็นเช่นนั้น นักปรัชญาในกลุ่มนี้บางคนก็เชื่อว่าไม่มีพระเจ้า แต่บางคนเชื่อว่า มีพระเจ้าเป็นผู้ช่วยมนุษย์ให้มีศีลธรรมจรรยาดี เชื่อว่าความจริงคือ ความรู้จะช่วยให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ และถือว่าความรู้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแก่แต่ละบุคคล ความรู้ไม่ใช่ผลบันปลายอันต้องประสงค์ และก็ไม่ใช่มรรคอันจำจะต้องเรียนรู้เพื่อเตรียมตัวไปเผชิญกับชีวิตจริง หากความรู้เป็นมรรควิธีจะให้แต่ละคนเจริญเติบโต และเลือกทำในสิ่งที่ตนประสงค์ยิ่งขึ้นทุกที

6. **ปรัชญาการศึกษาพุทธปรัชญา (Buddhism)** เป็นปรัชญาที่เชื่อว่า การศึกษาคือการพัฒนาบุคคลให้ถึงพร้อมด้วยปัญญา และดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตลอดจนรู้จักแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปรัชญาการศึกษากับการพัฒนาหลักสูตรในประเทศไทย

ธรรมชาติของศาสตร์ทางการศึกษานั้น กล่าวได้ว่า การศึกษาเป็นศาสตร์ประยุกต์ (Applied Science) ดังนั้นแนวคิดตลอดจนวิธีการจัดการศึกษาจึงได้นำเอาความรู้ต่างๆที่ได้จากศาสตร์สาขาต่างๆมาเป็นแนวทางในการดำเนินการจัดการศึกษา โดยศาสตร์ทางการศึกษาจะพยายามเลือกสรรเอาเฉพาะสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นหรือสามารถนำไปปฏิบัติได้ มากเป็นส่วนประกอบในการจัดการศึกษา วิธีการเลือกสรรสิ่งต่างๆจะครอบคลุมไปถึงการเลือกสรรศาสตร์ต่างๆ ในระดับสาขาวิชา และเลือกสรรเนื้อหาสาระในระดับย่อยซึ่งอยู่ภายในแต่ละสาขาวิชาอีกด้วย ในเรื่องปรัชญาการศึกษาที่เช่นเดียวกัน เนื่องจากปรัชญาแต่ละลัทธิจะมีทั้งข้อดีและข้อจำกัดในแต่ละสังคมกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือจะเป็นข้อจำกัดอย่างยิ่งถ้าจะนำเอาปรัชญาลัทธิใดลัทธิหนึ่งมาใช้กับสังคมไทยโดยตรง การจัดการศึกษาของไทยในอดีต ระหว่างปี พ.ศ.2411-2547 อาจกล่าวได้ว่า

เป็นไปตามแนวสาร์ตนิยม แต่ในปัจจุบันอาจเป็นการยากที่จะบอกว่าปรัชญาการศึกษาในหลักสูตรไทยเป็นไปตามลัทธิปรัชญาใด ซึ่งอาจจะบอกได้เพียงแต่ว่าโดยส่วนใหญ่แล้ว มีความสอดคล้องกับลัทธิใดหรือปรัชญาใดมากที่สุดเท่านั้น ตัวอย่างเช่น อาจบอกได้เพียงว่าหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2503 นั้น มีความสอดคล้องกับลัทธิปรัชญาแบบ สาร์ตนิยม มากที่สุด หรือหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 นั้นมีความสอดคล้องกับปรัชญาลัทธิปฏิรูปนิยมมากที่สุด ที่กล่าวหลักสูตรของไทย มีความสอดคล้องกับลัทธิปรัชญาแบบนั้นแบบนั้นมากที่สุดนั้น เป็นเพียงการกล่าวว่าเป็นส่วนใหญ่เท่านั้น แนวคิดในการจัดการศึกษาค่อนข้างไปในลัทธิปรัชญาใดปรัชญาหนึ่งเท่านั้น ไม่ได้หมายความว่าทุกอย่างจะเป็นไปตามแนวคิดของปรัชญาลัทธิเหล่านั้นทั้งหมด ทั้งนี้เนื่องจากว่า นอกจากจะมีแนวคิดตามปรัชญานั้นๆแล้วยังมีความคิดจากปรัชญาลัทธิอื่นๆผสมผสานอยู่ด้วย ปรัชญาลัทธิอื่นๆผสมผสานอยู่ด้วย ปรัชญาที่เกิดจากการผสมผสานแนวความคิดของปรัชญาอื่นๆอยู่ มีชื่อเฉพาะว่า "ปรัชญาแบบผสมผสาน(Eclecticism)" โดยลักษณะเช่นนี้จึงกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า หลักสูตรประถมศึกษาของไทยเป็นไปตามลัทธิปรัชญาแบบผสมผสานก็ได้ ซึ่งแนวคิดปรัชญาแบบนี้จะทำการเลือกสรรเอาส่วนที่เห็นว่ามีเหมาะสมจากปรัชญาลัทธิต่างๆมาผสมผสานกันโดยไม่ยึดลัทธิใดลัทธิหนึ่งโดยตรงส่วนใหญ่ ไม่ว่าตำราเล่มไหนก็จะกล่าวถึงปรัชญาการศึกษาทางตะวันตก เช่น สาร์ตนิยม (Essentialism) ปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) เป็นต้น ส่วนปรัชญาการศึกษาไทยแทบไม่กล่าวถึงอย่างเป็นทางการ อาจมีบ้างเป็นการแถมหรือเสริมเข้ามา โดยอาจเรียกว่า แนวคิดทางการศึกษาของนักการศึกษาไทย ทั้งที่จริงๆ ไม่ว่าจะปรัชญา หรือ แนวคิดโดยเนื้อแท้ก็ไม่ต่างกัน ปรัชญาก็คือแนวคิดหรือความคิด แนวคิดก็คือปรัชญา นั่นเอง (เกรียงศักดิ์ รอดเย็น, 2534)

ต่างกันโดยตัวหนังสือ แต่เนื่องจากนักวิชาการไทยเรียน/ลอกตำรามาจากฝรั่งปรัชญาจึงมีแต่ของ ฝรั่ง และเราก็มักจะเชื่อตามนั้น (ไม่เชื่อก็คงไม่ได้) นักการศึกษาไทยที่เด่นๆ มีมากมาย ซึ่งได้ให้แนวคิด (ปรัชญา) ทางการศึกษาไว้มากมาย หากดูได้จากตำราการศึกษาต่างๆ แต่อย่าตีตรูบบแบบของคำว่า ปรัชญา ต้องขยายกรอบความคิดของคำว่า "ปรัชญา" ให้ครอบคลุมขอบเขตเนื้อหา กว้างขวางอันสะท้อน ความเชื่อ,ความคิด,วิถีปฏิบัติ ต่างๆสามารถระบุนามของนักการศึกษาไทย ดังกล่าวได้ เช่น ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี, น.พ.ประเวศ วะสี, ดร.โกวิท วรพิพัฒน์, พระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตโต) เป็นต้น (เกรียงศักดิ์ รอดเย็น, 2534) และประวัติการศึกษาไทยตั้งแต่สมัย

สุขุขทัยเป็นต้นมาแสดงว่า การศึกษาไทย มีปรัชญาการศึกษาเป็นของตนเองโดยมีพื้นฐานมาจาก พระพุทธศาสนา อาจกล่าวได้ว่าปรัชญาการศึกษาไทย ยึดตามแนวพุทธปรัชญานั้นเองไม่ว่าหลักสูตร, ครู, วิธีการจัดการเรียนการสอนหรือการบริหารล้วนอยู่ภายใต้อิทธิพลของพระพุทธ ศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สมัยสุขุขทัย ยุคยาหรือรัตนโกสินทร์ตอนต้น ล้วนใช้หลักสูตรที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ พระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ครูก็คือพระสงฆ์หรือผู้ที่ผ่านการศึกษอบรมมาจากพระ โรงเรียนก็คือวัด หรือ วัง ซึ่งสนิทแนบแน่นกับวัด (จิตรกร ตั้งเกษมสุข, 2526)

แม้ครอบครัวจะเป็นสถานที่บ่มเพาะบุคคล (โรงเรียน) ครอบครัวไทยก็ไม่ห่างไกล พระพุทธศาสนา ดังนั้นรวมความว่า โดยประวัติศาสตร์การศึกษาไทยยึดแนวพุทธปรัชญา โดยประการ ทั้งปวง ดังนั้นคำถามของนักศึกษาข้างต้น น่าจะกระจ่างขึ้นถ้าตอบว่า ปรัชญาการศึกษาไทย ก็คือ พุทธปรัชญานั้นเอง แต่เป็นพุทธปรัชญาที่ประยุกต์มาใช้ในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษา ตาม ความเหมาะสมกับกาละ (กาลเวลา) เทศะ (ประเทศ, ภูมิภาค) และบุคคลประชาชน, กลุ่มชนที่มี วิถีชีวิตชนบประเพณีวัฒนธรรมของกลุ่มตน) และแม้กาลเวลาจะผ่านไป พุทธปรัชญาการศึกษา ยังมี อิทธิพลอยู่ในปรัชญาการศึกษาไทย ซึ่งเดินตามแนวปรัชญาการศึกษาตะวันตก (ฝรั่ง) ผู้ต้องการทราบ รายละเอียดเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาไทยในยุคร่วมสมัย น่าจะหาอ่านได้จากหนังสือของพระธรรม ปิฎก(ประยุกต์ ปยุตโต) ซึ่งมีอยู่แพร่หลาย แต่ในที่นี้ผมจะนำปรัชญาการศึกษาไทยที่ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี เสนอไว้มากล่าวเพียงบางประเด็นสั้นๆ พอให้เห็นว่าปรัชญาการศึกษาไทยไม่ว่า โดยนัก การศึกษาไทยท่านใด มักจะหนีไม่พ้นพุทธปรัชญาไปได้ (เกรียงศักดิ์ รอดเย็น, 2534)

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี กล่าวว่า การศึกษา คือ การพัฒนาขั้นห้าเพื่อให้บุคคล มวล ลดน้อยลง หรือ หหมดไป เนื่องจากมีคำจำกัดความดังนี้ “การพัฒนา” เชื่อว่า ทุก คนเข้าใจ ไม่ต้องอธิบาย “ขั้นห้า” ได้แก่ ร่างกาย และจิตใจ ขยายความโดยรักษาคำว่าภาษาบาลี) ได้ดังนี้ ขั้น 5 - ชีวิต (คน) 1) รูป (ร่างกาย) นาม (จิตใจ) 2) เวทนา (ความรู้สึก) สุข ทุกข์ เฉยๆ 3) สัญญา (ความจำ) 4) สังขารเครื่องปรุงแต่ง หมายถึง สิ่งหรือคุณสมบัติที่มาปรุงแต่ง หรือ ทำให้ จิตใจเป็นไปในทางใดทางหนึ่ง เช่น คิดดี คิดชั่ว, เหมือนสีที่ช้ย้อมผ้าให้เป็นสีต่างๆ ตามชนิดของสี นั้นๆ) และ 5) วิญญาณ (การรู้แจ้ง, รู้ชัด เช่น เห็น (ใช้ตา) ภูเขา รู้ว่า (วิญญาณ) เป็นภูเขา เป็นต้น) ที่ เรียกว่า “ขั้นห้า” เพราะขั้นห้าแปลว่า กอง หรือ กลุ่ม หรือองค์ประกอบต่างๆ (เช่น ผม, ขน, เล็บ...) เข้าด้วยกันเป็นคน ฉะนั้นขั้นห้า ดังกล่าวจะเป็นไปอย่างไร (สุขหรือทุกข์) ย่อมขึ้นอยู่กับการศึกษา หรือ การพัฒนา ซึ่งตามปรัชญาที่ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี เสนอไว้นี้ การศึกษา/พัฒนา ขั้น ห้า (ชีวิต) มีเป้าหมายอยู่ที่การลด หรือ ทำให้หมดไปซึ่งอกุศลมูล อันได้แก่ ความโลภ (โลภะ) ความโกรธ (โทสะ) และ ความหลง (โมหะ) ปรัชญาการศึกษา ของศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี

ได้กล่าวถึง 1) ความหมายของการศึกษาคืออะไร (คือการพัฒนาขั้นห้า-ชีวิต) และ 2) วัตถุประสงค์ของการศึกษาคืออะไร (คือการลดหรือทำให้หมดไปซึ่งโลภะ, โทสะ, โมหะ) อาจจะขัด หรือ ผิด ความรู้สึกของเราอยู่บ้าง ในแง่ที่ว่า ถ้าศึกษาเพื่อลด/ทำให้หมด, โลภะ โทสะ โมหะ มันจะเป็นไปได้ หรือ จะอยู่ในสังคมที่เต็มไปด้วยการแข่งขันช่วงชิงโอกาสต่างๆ ผู้แข็งแรง ผู้ชนะ เท่านั้นจะอยู่ในสังคมได้ (เกรียงศักดิ์ รอดเย็น, 2534)

ในช่วงต้นของการสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ คือ ระหว่างปี พ.ศ.2325-2426 ความมุ่งหมายของการศึกษาในขณะนั้นคือ การให้สามารถ อ่าน-เขียนภาษาไทย และคิดเลข สมัยรัชกาลที่ 5 ประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากแนวคิดการจัดการศึกษาของประเทศยุโรป พระองค์ทรงตั้งโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบขึ้น สมัยรัชกาลที่ 6 ประเทศไทยเริ่มมีแผนการศึกษาและเริ่มมีการนำปรัชญาและทฤษฎีการศึกษาจากประเทศยุโรปมาดัดแปลงใช้ในโรงเรียนฝึกหัดครู

1. ปรัชญาการศึกษา ตามแนวพุทธธรรมโดยพระธรรมปิฎก (จิตรกร ตั้งเกษมสุข, 2526)

จากพระธรรมปิฎก (แสดงในภาพที่ 6) ตั้งแต่ครั้งยังดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชวรมณี ได้อธิบายว่า ชีวิตเกิดจากรวมตัวขององค์ประกอบต่าง ๆ จำนวนมากจึงได้จัดเป็น 2 ประเภท คือ องค์ประกอบทางร่างกายและจิตใจ ซึ่ง ทุกส่วนจะมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาไปตามสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยต่าง ๆ “การศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชีวิตเข้าถึงอิสรภาพ” คือ ทำให้ชีวิตหลุดพ้นจากอำนาจครอบงำของปัจจัยแวดล้อมภายนอกให้มากที่สุด และมีความเป็นใหญ่ในตัวในการที่กำหนดความเป็นอยู่ของตนให้มากที่สุด การมีความรู้ ความเข้าใจในสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความจริง เพื่อประโยชน์ในการปรับตัวและสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องและการแก้ปัญหาอย่างถูกต้อง การทำลายอวิชชา เป็นภาวะแห่งความไม่รู้หรือหลงผิดและการทำลายตัณหา การปรับตัวเพื่อเพิ่มพูนความสามารถในการดำรงอยู่ การพัฒนาทางองค์ประกอบทางด้านร่างกายให้มีสุขภาพดี แข็งแรง และการพัฒนาองค์ประกอบทางด้านจิตใจให้มีสติปัญญา และคุณธรรมมากขึ้น การรู้จักและเข้าใจถึงความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันของตนกับสิ่งแวดล้อมและการรู้จักปรับสิ่งแวดล้อมเป็นประโยชน์แก่ตน โดยการรู้จักเอาประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมแต่พอสมควรเท่าที่มีอยู่

ภาพที่ 6 พระธรรมปิฎก

(ที่มา: http://www.watnyanaves.net/th/book_detail/419)

2. ปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช (เกรียงศักดิ์ รอดเย็น, 2534)

ประเทศไทยเช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ ทั่วโลกที่ต้องเผชิญกับภาวะวิกฤตด้านต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อม

ความหมายของการศึกษา จากกระแสพระราชดำรัสและพระราชกรณียกิจต่างๆ การศึกษาเป็นเสมือนเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา เพื่อช่วยให้เป็นพลเมืองดีมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ

จุดมุ่งหมายของการศึกษา การศึกษาต้องมุ่งพัฒนาและเพิ่มพูนองค์ความรู้ใหม่ พัฒนาศักยภาพของผู้เรียน มุ่งสร้างปัญญา และคุณธรรมของชีวิตเพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตเพื่อตนเอง พึ่งพาตนเองได้แนวทางการจัดการศึกษา เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการศึกษา การจัดการศึกษาด้านวิชาการโดยการต่อยอดความรู้ควบคู่ไปกับการฝึกฝน ชัดเจนทางความคิด ความประพฤติและคุณธรรมโดยให้ความเข้าใจในหลักเหตุผล มีความซื่อสัตย์สุจริต รู้จักรับผิดชอบ และตัดสินใจในทางที่ถูกต้อง

3. ปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวพุทธธรรม

จากการวิเคราะห์ของสาโรช บัวศรีสาโรช บัวศรี ได้เชิญชวนให้นักศึกษาไทยหันมาพิจารณาถึงการสร้างปรัชญาการศึกษาไทย จากพุทธศาสนาขึ้นแทนการรับเอาปรัชญาจากประเทศมาใช้ โดยได้เสนอโครงสร้างของปรัชญาการศึกษาซึ่งประกอบด้วย (เกรียงศักดิ์ รอดเย็น, 2534)

ความหมายและจุดมุ่งหมายของการศึกษา

- 1) แนวนโยบายของการศึกษาหรือแนวทางที่จะให้ถึงจุดหมาย
- 2) วิธีการของการศึกษา

การศึกษาตามความหมายในนัยทางพระพุทธศาสนา คือ การพัฒนาขั้น 5 ของบุคคล ทั้งทางร่างกายและจิตใจเพื่อให้บรรลุชีวิตที่ร่มเย็น ก็คือชีวิตที่มีอภุศลมูล คือ ความโลภ โกรธ หลง น้อยที่สุดนโยบายหรือแนวทางการศึกษา

แนวทางตามหลักพุทธธรรมที่จะนำไปสู่จุดหมายของการศึกษาดังกล่าวได้ก็คือ มรรค 8 ซึ่งย่อได้เป็น ศีล สมาธิ และปัญญา นอกจากนี้ผู้เรียนได้ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับ

- 1) ตนเอง
- 2) สิ่งแวดล้อม
- 3) การปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อม

วิธีการของการศึกษา กระบวนการตามหลักพุทธธรรมที่สามารถช่วยให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปอย่างเหมาะสมได้แก่ การสอนตามขั้นทั้ง 4 ของอริยสัจ 4 ซึ่งได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

4) ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม

ความเป็นมาของการศึกษา มาจากคำว่า ปฏิรูป ซึ่งหมายถึง บูรณะหรือทำใหม่ ซึ่งเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ.1930 เกิดนักคิดกลุ่มหนึ่ง เรียกว่า นักคิดแนวหน้า ฮีโอดอร์ บราเมลล์ คือ ผู้ที่ทำให้ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมเป็นที่จัก และจอห์น ดิวอี้ (แสดงในภาพที่ 6) คือ ผู้นำของปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมตอนแรก ปฏิรูปนิยม กลุ่มนี้มีความคิดว่า สังคมอยู่ในสภาวะวิกฤตทางวัฒนธรรม ดังนั้นการศึกษาไม่ควรทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมแต่ควรแก้ไข โดยการพัฒนาสังคมไม่สามารถพึ่งส่วนอื่นๆ ไม่ได้ไม่ว่า จะเป็นทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สื่อมวลชน และยังเชื่อว่าการศึกษาคือความหวัง เพราะแก่นของการศึกษาคือ ความรู้ซึ่งมีพลัง และคุณธรรม

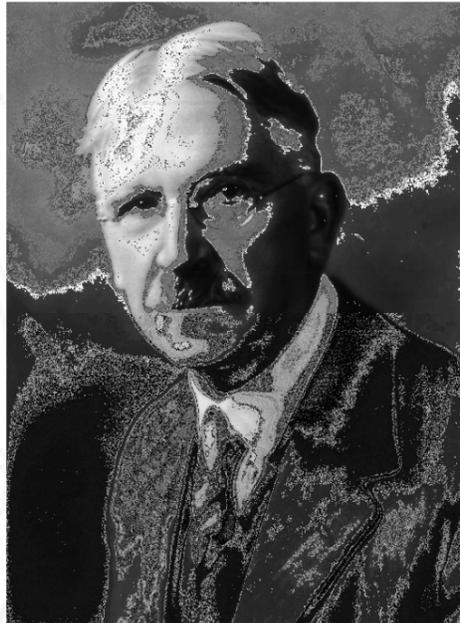
หลักการสำคัญ จุดหมายหลัก คือ สร้างสรรค์ความเจริญให้แก่สังคม โดยสังคมใหม่ที่สร้างนั้นต้องเป็นสังคมประชาธิปไตย การศึกษาจะต้องช่วยเปลี่ยนแปลงความคิดของคนให้เป็นในทางที่ดี เด็กโรงเรียน และการศึกษาต้องมีส่วนร่วมต่อการวางแผนพัฒนาสังคม ครูต้องทำให้นักเรียนมีความเข้าใจการสร้างสังคมใหม่ขึ้น แต่ต้องเปิดให้เด็กแสดงออกอย่างเสรี วิธีการและจุดมุ่งหมายของการศึกษาต้องทันสมัยเนื้อหาวิชา วิธีสอน ระเบียบการบริหารงาน และวิธีการฝึกอบรมครูต้องได้ปฏิรูปใหม่ให้สอดคล้องกับทฤษฎีธรรมชาติของมนุษย์

ความเชื่อทางการศึกษา การศึกษาช่วยส่งเสริมและแก้ปัญหาสังคมที่เป็นอยู่ การศึกษาต้องสร้างระเบียบใหม่ของสังคมบนรากฐานของประชาธิปไตย การศึกษาต้องให้เด็กเห็นความสำคัญของส่วนรวมควบคู่กับตนเอง

ลักษณะของหลักสูตรตามแนวทางของปรัชญาปฏิรูปนิยม ยึดหลักสูตรแกนกลาง (Core Curriculum) เน้นด้านสังคมเป็นแกนสำคัญเนื้อหาสาระมาจากปัญหาสังคม เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีความพร้อมในการคิดหาแนวทางแก้ปัญหา ศึกษาเน้นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอนาคต ต้องการให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการปฏิรูปสังคม เป็นที่มาการตั้งโรงเรียนชุมชน

ลักษณะของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

- 1) คล้ายคลึงกับปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม
- 2) เป็นการเรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการต่างๆเช่น
 - 2.1) วิธีการทางวิทยาศาสตร์
 - 2.2) วิธีแบบโครงการ
 - 2.3) วิธีการแก้ปัญหา
 - 2.4) วิธีการทางประวัติศาสตร์
 - 2.5) วิธีการทางปรัชญา

ภาพที่ 7 จอห์น ดิวอี้

(ที่มา: https://en.wikipedia.org/wiki/John_Dewey)

ปรัชญานี้เชื่อว่าการพัฒนาสังคม ช่วยแก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้น ในสังคมด้วยการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ที่มีต่อสังคม เน้นหาสาระของหลักสูตรก็จะสอดคล้องกับสภาพปัญหาปัจจุบัน เน้นประสบการณ์ และกระบวนการทางประชาธิปไตย

5. ปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวพุทธธรรมจากกรณีวิเคราะห์ของสาโรช บัวศรี

กระบวนการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ 4 โดยสาโรช บัวศรี เป็นผู้ริเริ่มจุดประกายความคิดในการนำหลักพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนการสอน ซึ่งกระบวนการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ 4 เป็นรูปแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ ที่ประยุกต์หลักธรรมอริยสัจ 4 ประการ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค โดยใช้ควบคู่กับแนวทางปฏิบัติที่เรียกว่า "กิจในอริยสัจ 4" ประกอบด้วย ปริญา (การกำหนดรู้) ปหานะ (การละ) สัจฉิกิริยา (การทำให้แจ้ง) และภavana (การเจริญหรือการลงมือปฏิบัติ) โดยประกอบด้วยกระบวนการแก้ปัญหา 4 ขั้น ดังนี้ 1) ขั้นกำหนดปัญหา (ขั้นทุกข์) คือ การให้ผู้เรียนระบุปัญหาที่ต้องการแก้ไข 2) ขั้นตั้งสมมติฐาน (ขั้นสมุทัย) คือ การให้ผู้เรียนวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา และตั้งสมมติฐาน 3) ขั้นทดลองและเก็บข้อมูล (ขั้นนิโรธ) คือ การให้ผู้เรียนกำหนดวัตถุประสงค์ และวิธีการทดลองเพื่อพิสูจน์สมมติฐานและเก็บรวบรวมข้อมูล และ 4) ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (ขั้นมรรค) คือ การนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุป

ความหมายและจุดมุ่งหมายของการศึกษา คือ การพัฒนาขั้น 5 ของบุคคลทั้งทางร่างกาย และ จิตใจ เพื่อให้บรรลุชีวิตที่ร่มเย็น

นโยบายหรือแนวทางการศึกษา แนวทางตามหลักพุทธธรรม ที่จะนำไปสู่จุดหมายของการศึกษาดังกล่าวได้ก็คือ มรรค 8 ซึ่งย่อได้เป็น ศีล สมาธิ และปัญญา ควรให้ผู้เรียนได้ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับ 1) ตนเอง 2) สิ่งแวดล้อม และ 3) การปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อม โดยให้เรียนวิชาต่างๆ เพื่อจะได้พบว่าตนเองถนัดอะไร มีศักยภาพไปในทางใด

วิธีการของการศึกษา การจัดการเรียนการสอนเป็นไปอย่างเหมาะสม ได้แก่ การสอนตามขั้นทั้ง 4 ของอริยสัจ ซึ่งได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

5) การจัดการเรียนรู้ตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ

การจัดการเรียนรู้ตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ มีลักษณะดังนี้ (สุวิทย์ มูลคำ, 2547)

ความหมาย การจัดการเรียนรู้ตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ โดยผู้เรียนพยายามค้นคิดวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยใช้ลำดับขั้นตอนทั้งสี่ขั้นของอริยสัจ เป็นแนวทางการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

วัตถุประสงค์ เพื่อฝึกฝนให้ผู้เรียนคิดค้นแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยใช้ลำดับขั้นตอนทั้งสี่ของอริยสัจเป็นแนวทางการแก้ปัญหา

องค์ประกอบสำคัญ การจัดการเรียนรู้ตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ มีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

- 1) หัวข้อปัญหา
- 2) ลำดับขั้นตอนการแก้ปัญหา
- 3) สรุปแนวทางการแก้ปัญหา

ความเป็นมาของวิธีสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับวิธีสอนของไทย ความเป็นมาของวิธีสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ เนื่องจากอริยสัจสี่ เป็นคำสอนที่ถือได้ว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาประการหนึ่ง เราจึงพยายามทำการคาดหมายหรืออนุมานเอาวิธีสอนมาจากอริยสัจสี่ และจากการอนุมานก็พอจะมองเห็นหรือพอที่จะอนุมานได้ว่า วิธีการแห่งปัญญา หรือวิธีการคิดแบบ Reflective Thinking นั้น คล้ายกับวิธีการอริยสัจสี่อย่างที่สุด

การจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์ และมีปรัชญา

สังคมไทยในปัจจุบันประสบกับปัญหาต่าง ๆ มากมาย ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการตั้งเป้าหมายการพัฒนาประเทศที่มุ่งไปสู่การเป็น เศรษฐกิจเสรีทุนนิยม ทั้งนี้ จากการที่รัฐบาลได้ประกาศนโยบาย Creative Thailand นั้น ประเทศไทยจำเป็นต้องสร้างพื้นฐานที่สำคัญของประเทศ คือ การจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์ (Creative Education) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนให้ประเทศไทยก้าวไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ (วรชัญ ครุจิต, 2551) การจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์ขึ้นอยู่กับกระบวนการสำคัญคือ “ความคิดสร้างสรรค์” ซึ่งมีเทคนิคสำคัญ คือ การมองโลก 95% ที่เป็นด้านบวกแทนการมองโลกเพียงแค่ 5% ที่เป็นด้านลบ และการเปิดใจให้กว้าง ยอมรับในความคิดเห็นของคนอื่น ตลอดจนเปลี่ยนวิธีการตั้งคำถามเพื่อให้เกิดการจินตนาการมากขึ้นสำหรับเทคนิคความคิดสร้างสรรค์นั้น ยกตัวอย่าง 2 เทคนิคสำคัญ คือ เทคนิคการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Lateral Thinking) และเทคนิคการคิดเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพแบบ Simplicity โดยเอ็ดเวิร์ด เดอ โบโน (Edward De Bono) ซึ่งทั้งสองเทคนิคสามารถนำไปปรับใช้และประยุกต์กับการจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2545) การจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 3 ปัจจัยสำคัญ คือ คนสร้างสรรค์ สื่อสร้างสรรค์ และสภาพแวดล้อมสร้างสรรค์ ซึ่งต่างก็สัมพันธ์กัน โดยส่วนที่สำคัญที่สุดก็คือคนสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของความสร้างสรรค์ ทั้งสื่อสร้างสรรค์ และสภาพแวดล้อมสร้างสรรค์ โดยในท้ายที่สุดสภาพแวดล้อมจะกลับมาเอื้อประโยชน์ให้คนสร้างสรรค์อีกครั้งหนึ่ง (รัศมี ธีษิต, 2554) กระบวนการในการผลิตเด็กและเยาวชน คือ การใส่ตัวบ่อนที่เป็นความสร้างสรรค์ คุณธรรมจริยธรรม และกระบวนการคิดเข้าไปสู่เด็ก ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างกระบวนการในการกลั่นกรองตัวบ่อนที่ถูกต้อง และนำไปสู่ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ คือ เด็กมีคุณธรรม จริยธรรม และความดีงามการใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์ก็มี

ความสำคัญ โดยสามารถใช้ในการสร้างเครือข่ายองค์ความรู้สร้างสรรค์ของบุคลากรทางการศึกษา การผลิตสื่อออนไลน์ อาทิ เกม, VDO Clip, Voice Clip และสื่ออื่น ๆ ที่นำเสนอผ่านทางอินเทอร์เน็ต เพื่อเป็นการสร้างทางเลือกให้กับเด็กและเยาวชน มากขึ้น การจัดการความรู้ผ่านระบบภายใน โรงเรียน และการกระตุ้นเด็กและเยาวชนให้มีส่วนร่วมในการผลิตสื่อสีขาวออกสู่เครือข่าย อินเทอร์เน็ต (ประกอบ กรณีกิจ, เนาวนิตย์ สงคราม และจินตวีร์ คล้ายสังข์, 2557)

“การศึกษา” มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการผลิตบุคลากรของประเทศ หากประเทศตั้งเป้าหมายในการก้าวไปสู่ทิศทางใด ก็จะต้องย้อนกลับมาที่การจัดการศึกษาของประเทศ นั้นๆ ทั้งในด้านของหลักสูตร แนวทางการจัดการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล ในปัจจุบัน สังคมไทยกำลังต่อสู้อยู่ในโลกยุคไร้พรมแดน และเศรษฐกิจเสรีทุนนิยมอย่างเต็มรูปแบบ แนวทางการจัดการศึกษาของประเทศไทยที่ผ่านมาจึงมุ่งเน้นการผลิตบุคลากร เพื่อเป็นตัวป้อนเข้าสู่ สังคม และสอดคล้องกับความต้องการทางด้านการผลิตเป็นสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ, 2544) ซึ่งส่งผลกระทบต่อทางด้านเศรษฐกิจและสังคมตามมาหลายประการ ไม่ว่าจะเป็น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการว่างงาน ปัญหาชุมชนแออัด ปัญหาการย้ายถิ่นฐานของประชากรจาก ภาคชนบทสู่เมือง และปัญหาอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งปัญหาดังกล่าวหยั่งรากลึกไปถึงระดับครอบครัว ซึ่งถือเป็นรากแก้วที่สำคัญของประเทศ ผลที่เกิดขึ้นจึงมิได้เกิดขึ้นในระดับมหภาค ซึ่งเป็นผลกระทบ ในเชิงลบต่อเศรษฐกิจและสังคมในภาพรวมของประเทศ แต่เป็นผลกระทบในระดับจุลภาค กล่าวคือ ปัญหาเด็กติดเกม การทำร้ายร่างกายเด็กและเยาวชน ปัญหาเด็กติดเกม และปัญหาอื่น ๆ ที่สะท้อนให้เห็นมากขึ้นทุกวัน ตามข่าวหน้าหนึ่งตามหนังสือพิมพ์ ซึ่งในท้ายที่สุดจะกลายเป็นปัญหาที่ค้ำคั้นของ บรรดาผู้ใหญ่ และเป็นปัญหาที่ถูกกลเล่เลียดความใส่ใจจากผู้ใหญ่ในอนาคต ในขณะที่ปัญหาเหล่านี้ เปรียบเสมือนปลวกที่กัดกินฐานรากของบ้านที่เป็นไม้ เมื่อเจ้าของบ้านละเลยปล่อยให้กัดกินทุกวัน บ้านทั้งหลังก็ต้องพังทลายลงมาในวันหนึ่ง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543) ในขณะที่รัฐบาลได้ประกาศนโยบาย “Creative Thailand” และการประกาศนโยบายที่จะมุ่งสร้าง “Creative Economy” นั้น รัฐบาลจำเป็นต้องคำนึงถึงปัญหาฐานรากดังกล่าว ซึ่งก่อนที่ประเทศไทย จะก้าวไปถึง Creative Thailand ได้นั้น เราจำเป็นต้องสร้างบุคลากรของประเทศ ให้กลายเป็น “Creative People” การปรับทัศนคติด้านความคิดสร้างสรรค์ และการคิดนอกกรอบให้กับ ประชาชน และการสร้างภาพของประเทศไทยที่สร้างสรรค์ให้กับประชาชนให้เห็นเป็นภาพเดียว กัน และแน่นอนว่าการจะมุ่งสร้างประชาชนให้สร้างสรรค์นั้น จำเป็นต้องเริ่มต้นที่ “การจัดการศึกษา อย่างสร้างสรรค์” หรือ Creative Education ซึ่งครอบคลุมทั้งในมิติการเรียนตามหลักสูตรใน ห้องเรียน และการเรียนตามอัธยาศัย ซึ่งไม่จำกัดอายุ ฐานะ และอาชีพ (ไพฑูรย์ สีนลรัตน์, 2558)

1. ปัญหา “การศึกษาไทย”

ประเด็นวิกฤติทางสังคมไทยที่เกิดขึ้น หนีไม่พ้นประเด็นทางด้านคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชน ผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้านเมืองหลายท่านออกมาแสดงความวิตกกังวลต่อปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัด อาทิ ปัญหาเด็กเรียนช่างกลตีกัน เมื่อเกิดปัญหา หน่วยงานที่รับผิดชอบต่างก็ออกมาแสดงความตระหนักและพยายามแก้ปัญหา แต่เมื่อแก้ปัญหาไม่ได้ก็เลือกที่จะกดดันโรงเรียนให้ปิดทำการสักระยะ หรือใช้กระบวนการทางสังคมในการบีบโรงเรียนให้ออกกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ด้วยหวังว่าจะเป็น การแก้ปัญหามากขึ้น แต่การณ์กลับไม่เป็นเช่นนั้น ปัญหายังคงเกิดขึ้นเรื่อย ๆ จนเกือบจะกลายเป็นค่านิยมทางสังคมใหม่ของสังคม โดยเฉพาะค่านิยมที่ว่านักเรียนช่างกลจะต้องตีกัน ในขณะเดียวกัน ปัญหาของเด็กและเยาวชนในด้านอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น ดังนั้นปัญหาของเด็กและเยาวชนไทยในปัจจุบัน จึงมี 5 มิติ ได้แก่ (วรชัย ครุจิต, 2551)

1.1 ปัญหาขาดศีลธรรมและรักชาติวัฒนธรรมไทย ซึ่งผลการวิจัยระบุว่า เด็กไทยจะมีค่านิยมใหม่ คิดว่าถ้าเก่งแล้วโกง ฉลาดแกมโกง เป็นเรื่องที่ปกติธรรมดาคนไทยยอมรับได้ สภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยเป็นเรื่องที่เชย การพูดไทยคำอังกฤษคำเป็นเรื่องที่เด็กไทยนิยม

1.2 เรื่องการบริโภค เด็กไทยมีค่านิยมการบริโภค เลียนแบบสื่อ โดยเฉพาะละครโฆษณา ซึ่งมักนำเสนอเนื้อหา รูปภาพเพื่อสร้างความต้องการทำให้ผู้บริโภคคิดว่าตัวเองมีปัญหา และจำเป็นต้องหาสินค้ามาใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงแล้วไม่ได้มีปัญหา จึงทำให้เด็กไทยเกิดพฤติกรรมความอยากได้อะไรก็มีสินค้านั้นล่าสุด บางคนถึงกับต้องกู้หนี้ยืมสิน หรือใช้ตัวเข้าแลกเพื่อให้ได้เงินและนำมาซื้อของฟุ่มเฟือย

1.3 การพนัน ซึ่งเป็นภัยเงียบที่แฝงเข้ามาถึงตัวเด็กอย่างง่ายมาก โดยเฉพาะ ทางหนังสือพิมพ์กีฬาต่างๆ ที่มักจะนำเสนอข้อมูลของช่องทางการพนันกีฬาประเภทต่างๆ เอาไว้ให้เด็กและเยาวชน สามารถเลือกใช้เป็นแนวทางการเล่นพนันได้ ถือเป็นเรื่องที่น่าเศร้ามากที่สุดที่จะบ่อนทำลายอนาคตของเด็กไทยให้จมลง เพราะเป็นการชี้โพรงให้เด็กเกิดความอยากได้ อยากมี ไม่รู้จักพอ

1.4 ใช้ความรุนแรง ทั้งทางด้านร่างกาย วาจา และจิตใจ เป็นผลมาจาก การเล่นเกม ชมภาพยนตร์ ละคร ที่มีภาพ ภาษาที่มีความรุนแรง ส่งผลให้เด็กเกิดความอาฆาต พยาบาท แก่แค้น เกิดพฤติกรรมความรุนแรงทางเพศ มีการบังคับข่มขืน และเมื่อมีการเสพสื่อดังกล่าวบ่อยครั้งก็จะกลายเป็นเรื่องชินชา ทั้งๆ ที่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องของสังคมไทย

1.5 ทักษะคิดการแสดงออกทางเพศ ปัจจุบันเรื่องเพศเป็นเรื่องที่ขายง่าย โดยเฉพาะ เรื่องการมีเพศสัมพันธ์ การนำเสนอค่านิยมทางเพศ ซึ่งเห็นได้ว่า เพลงไทยกว่า 90% เป็นเพลงเกี่ยวกับความรัก บางเพลงมีเป้าหมายการนำเสนอเนื้อหาที่ช่วยในการหาความรักแบบไร้เหตุผล ทำให้พบสถิติเด็กไทยเสียตัวมากขึ้น และเป็นการร่วมรักแบบข้ามคืน โดยที่ยังไม่รู้จักกันมากขึ้นด้วย หากย้อนถามกลับไปว่า แล้วเราจะแก้ปัญหาได้อย่างไร แทนที่คำถามนี้ จะถามกลับไปให้รัฐบาลเพียง

ฝ่ายเดียว เราอาจจะต้องถามกลับมาที่ตัวเอง คือ ถามกลับมาที่ประชาชนทุกคนว่า แล้วเราต้องการสังคมที่เป็นอย่างไร เนื่องจากผลกระทบทางสังคมที่เห็นได้ชัดเจนนี้ สืบเนื่องมาจากระบบการศึกษา ที่มุ่งเน้นการแข่งขัน การวัดผลการเรียนจากคะแนนสอบซึ่งมีระบบการวัดในระดับชาติ ค่านิยมของคนในสังคมที่ต้องการให้ลูกเรียนในโรงเรียนที่มีชื่อเสียง ซึ่งขยายผลการแข่งขันมาจนถึงเด็กนักเรียนในระดับอนุบาลที่ต้องกวดวิชาแข่ง ชันกันเพื่อให้สามารถเข้าเรียนโรงเรียนที่พ่อแม่พึงประสงค์ได้ นี่ เป็นเพียงคำถามที่กระตุ้นให้ย้อนกลับไปมองให้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากระบบ การศึกษา ที่มุ่งเน้นแนวคิดปรัชญาสำนึกนิยมเป็นสำคัญ ในเศรษฐกิจยุคเสรีทุนนิยมอย่างเต็มรูปแบบ ที่ใช้เงินเป็นตัวตัดสินคุณภาพชีวิต

2. จุดเริ่มต้นของการจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์

เมื่อได้เห็นปัญหาของการศึกษากันอย่างชัดเจนแล้ว แนวคิดที่สอดคล้องกับนโยบาย “Creative Thailand” ของรัฐบาล ก็คือการจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์ (Creative Education) ซึ่งต้องเริ่มต้นจากการเข้าใจความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) ก่อน ซึ่งลักษณะและรูปแบบของการคิดอย่างสร้างสรรค์ อาจกล่าวได้ ดังนี้ (รัศมี ธีรนัย, 2554)

2.1 การมอง 95% กล่าวคือ มนุษย์โดยปกติจะมีสัดส่วนของข้อดี 95% และข้อเสีย 5% ซึ่งมนุษย์ทั่วไปเมื่อมองใครคนหนึ่ง มักจะมองที่ข้อเสียที่มีเพียง 5% เท่านั้น แต่ข้อดีอีก 95% กลับไม่ได้รับความใส่ใจ ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากระบบการศึกษาของไทย ที่ให้เด็กทำข้อสอบแบบปรนัย มีข้อที่ถูกเพียงคำตอบเดียว ซึ่งเป็นการฝึกให้เด็กมองแต่ความผิดพลาด ดังนั้น หากต้องการคิดอย่างสร้างสรรค์ จึงต้องเริ่มฝึกมองข้อดีที่มีอยู่ 95% หรือที่สมัยนี้นิยมเรียกกันว่าคิดบวก (Think Plus)

2.2 คำตอบที่ถูกต้องมีมากกว่าหนึ่งคำตอบ ในกรณีนี้ สามารถชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนได้ 2 ประเด็น กล่าวคือ ประเด็นแรกเป็นเรื่องของ “ความใจกว้าง” เน้นอนว่าคนที่คิดไม่เหมือนเรา ไม่จำเป็นต้องคิดผิด ดังนั้นเมื่อคนสองคนที่คิดเห็นแตกต่างกันมาคุยกัน หากเข้าใจไม่ตรงกัน ก็ไม่จำเป็นต้องหาให้ได้ว่าใครกันแน่ที่ผิด คำตอบของทั้งสองคนอาจจะถูกต้องก็ได้ ประเด็นที่สองเป็นเรื่องของความหลากหลายของการสร้างสรรค์คำตอบ อาทิ หากครูต้องการตั้งคำถามนักเรียนอย่างสร้างสรรค์ และต้องการกระตุ้นให้นักเรียนคิดสร้างสรรค์ แทนที่จะถามว่า $4 + 4 = ?$ อาจจะเปลี่ยนคำถามเป็นว่า อะไรบวกกันได้ 8 บ้าง ซึ่งมีคำตอบมากกว่า 1 และทำให้เด็กคิดและจินตนาการด้านตัวเลขมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม การจะก้าวออกนอกกรอบไปสู่ความสร้างสรรค์ได้นั้น อาจจะต้องใช้ความกล้าหาญทางจริยธรรม (Moral Courage) ตามแนวคิดของปรัชญาอัตถิภาวนิยม เพราะระบบการศึกษาไทยนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้กล่อมเกลาระเบียบวินัย และวิธีการคิดให้อยู่ในกรอบที่กำหนดไว้ ทำให้มีน้อยคนที่จะกล้าคิดแตกต่าง ส่วนหนึ่งเพราะกลัวว่าตนเองคิดผิด กลัวคนอื่นจะวิจารณ์ วิพากษ์วิจารณ์กับสิ่งต่าง ๆ นานา ทำยที่สุดจึงจบอยู่ที่การหยุด “คิด” และปล่อยทุกเรื่องให้ไปตามน้ำ

3. เทคนิคการคิดอย่างสร้างสรรค์

เทคนิคการคิดสร้างสรรค์นั้น มีผู้คิดคนหลายท่านด้วยกัน ตัวอย่างเช่นวิธีการคิดของ เอ็ดเวิร์ด เดอ โบโน (Edward De Bono) ดังนี้ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2545)

3.1 เทคนิคการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Lateral Thinking) มี 5 เทคนิคหลัก ๆ ด้วยกัน ได้แก่

3.1.1 Focus คือ การคิดว่าจะทำอะไรแบบเจาะจงชัดเจน โดยการตั้งโฟกัสมี 2 แบบ ได้แก่ การโฟกัสไปที่จุดต่าง ๆ ว่าเราจะริเริ่มอะไรได้บ้าง (General Area Focus) และการโฟกัสไปที่วัตถุประสงค์ว่าเราจะทำอะไรบ้าง (Purpose Focus)

3.1.2 Alternatives คือ การหาทางเลือก โดยเป็นการหาทางเลือกหลาย ๆ ทาง จากนั้นจึงค่อยนำมาเลือกความคิดสร้างสรรค์ที่ถูกต้องที่สุด

3.1.3 Challenge หรือการทำทลาย คือ การเริ่มทำอะไรใหม่ ๆ และพาตัวเองออกจากสิ่งเดิมๆ

3.1.4 Random Entry หรือ Random Word กล่าวคือ การสุ่มตัวหนังสือในเรื่องที่เราสนใจขึ้นมาหนึ่งคำ จากหนังสือที่อยู่ใกล้ ๆ ตัว เพื่อให้คำ ๆ นั้นเป็นจุดเริ่มต้นของการคิด

3.1.5 Provocation หรือ PO (Provocative Operacy) เป็นการเริ่มต้นความคิดใหม่ ๆ ที่ดูแปลกแหวกแนวในตอนแรก และนำกลับมาเป็นความคิดใหม่ที่สามารถใช้งานได้ เหมือนกับเป็นการทำการทดลองในใจ

3.2 เทคนิคการคิดเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพแบบ Simplicity ซึ่งมีแนวคิดสำคัญคือการคิดออกแบบประสิทธิภาพ เพื่อให้คนทำงานสำเร็จได้อย่างเร็วขึ้น ง่ายขึ้น ดีขึ้น และสะดวกขึ้น โดยแบ่งเป็น 3 เทคนิคหลัก ได้แก่

3.2.1 Removal (การตัด) ประกอบด้วย Historical Review การทบทวนเหตุการณ์ในอดีต และทำการตัดขั้นตอนบางขั้นเพื่อให้กระชับมากขึ้น Combine สองเชื่อมโยงงานที่แยกกันอยู่ เพื่อให้ขั้นตอนกระชับขึ้น Shift and Delegate การแบ่งงานให้คนอื่นทำ Challenge ทดลองตัดขั้นตอนบางขั้นตอนที่ไม่จำเป็นออก Value Shedding ตัดขั้นตอนที่ทำแล้วมีประโยชน์เป็นผลพลอยได้ แต่ไม่ใช่ประโยชน์หลัก ๆ ออกไป

3.2.2 Replacement (การแทน) ประกอบด้วย Wishful Thinking โดยการตั้งต้นคิดในมุมของผู้รับบริการหรือผู้ปฏิบัติงานบ้างว่าเขาต้องการ อะไร Provocative Amputation มองหาวิธีการที่มาแทนขั้นตอนที่จำเป็นมากในระบบ แต่ทำให้งานสำเร็จเร็วขึ้น และดีขึ้น โดยใช้ทรัพยากรลดลง และเวลาลดลง ประหยัดพลังงานมากขึ้น Bulk and Exception การรวมทุกอย่างเข้าระบบเดียวกัน แต่แยกกลุ่มออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เป็นส่วนใหญ่และกลุ่มที่เป็นส่วนน้อย เพื่อให้ต่างก็ทำงานคล่องตัวฉับไว Modules and Small Units การออกแบบโครงสร้างใหม่ในส่วนงานเล็ก ๆ เพื่อให้งานง่ายขึ้นและเร็วขึ้น

3.2.3 Restructuring (การเปลี่ยน) ประกอบด้วย Rearrange Existing Parts การจัดเรียงความคิดสร้างสรรค์ที่ได้มาจากเทคนิคข้างต้นให้เกิดความเรียบง่ายมากขึ้น Taking a Very Broad and Narrow View การทดลองมองภาพสองภาพ คือ ภาพรวมกว้าง ๆ ว่าสามารถเปลี่ยนอะไรใหม่ ๆ ได้บ้าง และขั้นตอนย่อย ๆ เป็นขั้นตอนต่อขั้นตอน ซึ่งอาจจะได้ความคิดใหม่ ๆ ที่มีผลใหญ่ ๆ ได้

เทคนิคและขั้นตอนดังกล่าว เป็นการยกตัวอย่างเพื่อแนะนำการก้าวออกนอกกรอบและเสริมความกล้าที่จะคิดแตกต่าง แน่นนอนว่าการมองการศึกษาให้สร้างสรรค์นั้น หรือการจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์ จำเป็นต้องเริ่มต้นจากเคล็ดลับและเทคนิคในการ “คิดสร้างสรรค์” เป็นอันดับแรก และสัมมาทิฐิ สุดยอดหลักธรรมแห่งความคิดสร้างสรรค์ ต้นเหตุของการกระทำจึงอยู่ที่การ “คิด” ดังนั้นการคิดอย่างสร้างสรรค์จะก่อให้เกิดผลแห่งการกระทำที่สร้างสรรค์ตามมา สอดคล้องกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่เรียกว่า “สัมมาทิฐิ” หรือ “ความเห็นชอบ” ซึ่งเป็นหลักธรรมหนึ่งในมรรค 8 และความเห็นถูกต้อง หมายถึง ความเห็นที่ถูกต้องธรรม เห็นตามความเป็นจริงเป็นความเห็นที่เกิดจากโยนิโสมนสิการ ประกอบด้วยปัญญาความคิดที่ถูกต้อง จะนำไปสู่หนทางที่ถูกต้อง ดังนั้น การจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์นั้น จึงต้องเริ่มต้นจากการคิดอย่างถูกต้อง

4. ปัจจัยหลักในการจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์

กระบวนการในการจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์นั้น หากตัดระบบและหลักสูตรทุกประการทิ้งไปก่อน จากนั้นจึงเริ่มต้นจากการพิจารณาปัจจัยสำคัญต่อการจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์ ควรให้ความสำคัญต่อปัจจัย 3 ประการ ดังต่อไปนี้ (ไพฑูริย์ สิ้นลาร์ตัน, 2558)

4.1 คนสร้างสรรค์ คำว่า “คน” ในที่นี้ หมายถึงมนุษย์ทุกคนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการศึกษา เริ่มตั้งแต่พ่อแม่ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ผู้บริหารการศึกษา หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ซึ่ง “คน” นั้น ถือเป็นปัจจัยแรกที่กระทบต่อเด็กและเยาวชน หาก “คน” ใกล้เคียงที่เด็กและเยาวชนสัมพันธ์ด้วยไม่สร้างสรรค์ แน่นนอนว่าเด็กและเยาวชนอาจจะสร้างสรรค์ไม่ออก เมื่อคนสร้างสรรค์

4.2 สื่อสร้างสรรค์ ซึ่งเด็กและเยาวชนสามารถเข้าถึงคอมพิวเตอร์ และรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ โดยไม่จำเป็นต้องออกไปไหน เพียงแค่ปลายนิ้วคลิกลงบนแป้นพิมพ์ และเมาส์ โลกทั้งใบจะมาจดจ่ออยู่ตรงหน้า ซึ่งมีทั้งสื่อที่ดี และสื่อที่ไม่ดี ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ภาครัฐ และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องควรที่จะออกแบบสื่อที่มีความสร้างสรรค์ ไม่ว่าจะเป็น เกม, Social Network, VDO on Demand บน You Tube, Google VDO ฯลฯ เพื่อเป็นการเพิ่มทางเลือก การบริโภคสื่อที่ดีให้กับเด็กและเยาวชน ตลอดจนเป็นการกระตุ้นให้เด็กและเยาวชนสนใจต่อสื่อที่ดี ๆ มากขึ้น โดยนำเสนอในรูปแบบที่เด็กและเยาวชนนิยม สามารถเข้าใจได้ง่าย สนุก และทันสมัย

4.3 สภาพแวดล้อมสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นผลมาจากการที่คนสร้างสรรค์ และสื่อสร้างสรรค์ โดยสภาพแวดล้อมในตัวเองนั้น ไม่สามารถจัดการตัวเองได้ ขึ้นอยู่กับคนที่จัดสรรเป็นหลัก ดังนั้น หากเริ่มต้นที่ “คนสร้างสรรค์” ผลิต “สื่อสร้างสรรค์” ในท้ายที่สุด “สภาพแวดล้อมก็จะสร้างสรรค์” ซึ่งเมื่อสภาพแวดล้อมสร้างสรรค์ จะเอื้อผลที่ดีให้กับคนที่สร้างสรรค์ และสื่อที่สร้างสรรค์ได้ในที่สุด

แนวคิดสร้างสรรค์ดังกล่าวอาจจะเป็นนามธรรมมากเกินไป ไม่สามารถจับต้องได้ และดูเหมือนจะเป็นไปไม่ได้ในสังคมปัจจุบันแต่อย่างไรก็ตาม 3 ปัจจัยหลักนั้น เกี่ยวพันกับกระบวนการจัดการศึกษาทั้งระบบของการผลิตมนุษย์ที่มีคุณภาพ เปี่ยมไปด้วยคุณธรรมและจริยธรรมอันสมบูรณ์ ตอบโจทย์ปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบัน ซึ่งกระบวนการผลิตเด็กและเยาวชนคนหนึ่งนั้น จำเป็นต้องพิจารณาที่ Input (ตัวป้อน) Process (กระบวนการ) และ Output (ผลลัพธ์) ซึ่งอธิบายได้ ดังนี้ Input หรือ ตัวป้อน หมายถึง ความคิดสร้างสรรค์ที่ดีของคน ความรู้และเนื้อหาของสื่อที่สร้างสรรค์ และสภาพแวดล้อมที่สร้างสรรค์ ทั้งในด้านเนื้อหาที่เป็นองค์ความรู้โดยทั่วไป และเนื้อหาที่เป็นกระบวนการคิด Process หรือ กระบวนการ หมายถึง การรับตัวป้อนเชิงบวกเข้าสู่ตัวเด็กและเยาวชน ผ่านกระบวนการทำซ้ำ (Repeat) และกระบวนการเลียนแบบ จนก่อให้เกิดเป็นกระบวนการคิด ซึ่งกลายมาเป็นอุปนิสัยของเด็กและเยาวชน ซึ่งกระบวนการเป็นสิ่งที่สำคัญต่อผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น Output หรือ ผลลัพธ์ หมายถึง เด็กและเยาวชนที่มีคุณภาพ มีคุณธรรมจริยธรรม มีความคิดสร้างสรรค์ กระบวนการผลิตดังกล่าว เป็นการยกตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม และเรียบง่าย ซึ่งอาจจะใช้ได้กับเด็กบางคน สังคมบางกลุ่มเท่านั้น แต่กระบวนการดังกล่าว เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงภาพกว้างของกระบวนการจัดการศึกษาของสังคม โดยมองภาพเป็นองค์รวม และชี้ให้เห็นว่าปัญหาของเด็กและเยาวชนไทย ตลอดจนปัญหาของสังคมไทยนั้น มีกระบวนการความเป็นมาอย่างไร ดังนั้น การแก้ปัญหาจึงไม่ใช่เพียงการคิดแบบแยกส่วนและแก้ปัญหาเป็นจุด ๆ แต่ควรพิจารณาระบบการศึกษาทั้งระบบ และเริ่มต้นดำเนินการ เพื่อเป้าหมายในการก้าวไปสู่สังคมที่พึงประสงค์ในอนาคต กล่าวคือ คนไทยทุกคนได้รับการพัฒนาให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม อารมณ์ มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีทักษะในการประกอบอาชีพ มีความมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10)

5. กรณีศึกษาการจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์ และมีปรัชญา : โรงเรียนสัตยาไส

โรงเรียนสัตยาไส ซึ่งมีปรัชญาการศึกษาที่ว่า “สังคมเล็ก ๆ ที่มีแต่คนดี” ของ ดร.อรรถ ชูมสาย ณ อยุธยา นั้น เป็นตัวอย่างที่ดีของกระบวนการที่กล่าวไปในข้างต้น โดยอาจวิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (พนายุทธ เขยบาล, 2550)

5.1 รูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์ มุ่งสร้างผู้เรียนในเป็นคนดี (มนุษย์ที่มีคุณค่าความเป็นมนุษย์ปรากฏขึ้นมาในจิตใจ และปรากฏในการกระทำ) โดยผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วม ตลอดจนการพัฒนาในหลายมิติและในหลายระดับที่แตกต่างกัน

ได้แก่ สิ่งแวดล้อม ทั้งบทบาทของรัฐบาล, โทรทัศน์, อินเทอร์เน็ต, สื่อและการบันเทิง, ศูนย์การเรียนรู้ มหาวิทยาลัย ชุมชน ทั้งบทบาทของผู้ปกครอง, ชุมชนทั่วไป โรงเรียน ประกอบด้วย บรรยากาศของโรงเรียน, วัตถุประสงค์ของโรงเรียน, พันธกิจ, ผู้บริหารโรงเรียน และห้องเรียน นับได้ว่าเป็น การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาโดยนำบริบท (Context) นอกโรงเรียน และนอก ห้องเรียน ที่เป็นการมองถึงความสัมพันธ์ และความสำคัญในแต่ละองค์ประกอบของบริบทที่ต่าง ล้วนแล้วส่งผลกระทบต่อคุณภาพ ผู้เรียน

5.2 กระบวนการเรียนรู้ที่ใช้จัดการเรียนการสอนมีการบูรณาการหลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ จิตวิทยา และพระพุทธศาสนาเข้าด้วยกันอย่างลงตัว เป็นการให้ ความสำคัญกับการฝึกหรือพัฒนาจิต หรือเน้นจิตเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา โดยจิตสำนึกจะใช้ วิจารณ์ญาณในการพิจารณาสิ่งที่ดี/ไม่ดี และนำไปปฏิบัติ/ปฏิเสธ ด้วยการใส่โปรแกรม คิดดี ทำดี พุทธิ ลงไปในจิตใต้สำนึกของผู้เรียน โดยมุ่งรักษาสุขภาพจิตและสุขภาพกาย เพื่อช่วยให้กระบวนการ ทำงานของจิตใต้สำนึกและจิตสำนึกมีประสิทธิภาพ ตลอดจนการยกระดับจิตใจผู้เรียนให้สูงขึ้น เป็น คนดีที่คงทนด้วยการหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ดี สถานที่ไม่ดี การดูทีวีหรือภาพยนตร์ที่ไม่เหมาะสม การสวดมนต์ การทำจิตใจให้สงบนิ่ง การฝึกสมาธิ การแผ่เมตตา นำไปสู่การหยั่งรู้ได้ด้วยตนเอง (Intuition)

5.3 หลักการของการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างให้ผู้เรียนเป็นคนดี โดยผ่าน แบบอย่างที่ดี คือ ครู และผู้ปกครองทุก ๆ คนในโรงเรียน โดยครูเป็นผู้ที่สร้างแรงบันดาลใจ สามารถ เข้าถึงจิตใจของผู้เรียน และสามารถ “พูดภาษาใจ” ซึ่งเป็นภาษาสากลในการสื่อสารระหว่างครูและ นักเรียน ครูถือเป็นต้นแบบสำหรับคุณธรรม จึงทำให้นักเรียนมีคุณธรรมโดยอัตโนมัติ

5.4 กระบวนการเรียนการสอนที่เน้นคุณธรรม ผู้เรียนจะมีส่วนร่วมในกระบวนการ เรียนการสอน มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น โดยให้ผู้เรียนนั่งสมาธิทุกชั่วโมงหรือทุกวิชาเพื่อให้ ผู้เรียนมีความสงบและ มีความจำดีขึ้น ครูจะใช้ความรักความเมตตาในการสร้างแรงบันดาลใจให้กับ ผู้เรียน โดยประสานความคิด ใจ และการกระทำ (3 H : Head, Hearth, Hand) นอกจากนี้ ครูต้อง สร้างบรรยากาศของความสงบ ความรัก ความเมตตา ความปลอดภัย สำหรับบรรยากาศ การเรียนรู้ นั้น ครูสนับสนุนให้เด็กคิดวิเคราะห์ ใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดเอง และตอบคำถาม ทำายที่สุดทุกวิชาและทุกกิจกรรมต้องบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์ (ความรัก ความเมตตา ความจริง ความสงบสุข ความประพฤติชอบ อหิงสา) ลงไป โดยผ่านการจัดการเรียน การสอนที่หลากหลาย เช่น สร้างแรงบันดาลใจ ใช้การเปรียบเทียบ ใช้การเล่านิทาน เล่าเรื่องราว บุคคลสำคัญของโลก ใช้เพลงและดนตรีในการบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์ เป็นต้น

5.5 บทบาทของผู้บริหารมีความสำคัญต่อการพัฒนาโรงเรียน ดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา ได้ทุ่มเท และเอาใจใส่ต่อการศึกษาอย่างแท้จริง ให้ความรัก ความเมตตาต่อครูและนักเรียน เป็นแบบอย่างเป็นแรงบันดาลใจต่อครูและนักเรียน ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรักความศรัทธา

6. เทคโนโลยีเพื่อการจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์

เครื่องมือสำคัญที่มีบทบาทและอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์ คงหนีไม่พ้นการใช้เทคโนโลยี โดยเฉพาะในโลกยุคไร้พรมแดนด้วยแล้ว ข้อมูลข่าวสารมาเร็วไปเร็วเพียงคลิกปลายนิ้ว ยังไม่ทันกะพริบตา ข้อมูลจำนวนมากมายก้หลังไหลเข้ามา ดังนั้น การจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์ควรจะรู้จักใช้เทคโนโลยีในการสร้างประโยชน์ และร่วมสรสร้างสร้างสรรค์ในวงการศึกษา ในประเด็น ต่าง ๆ อาทิ (ประกอบ กรณีกิจ, เนาวนิตย์ สงคราม และจินตวีร์ คล้ายสังข์, 2557)

6.1 เครือข่ายองค์ความรู้สร้างสรรค์ของบุคลากรทางการศึกษา (Education Network) เน้นอนว่า การหลุดพ้นจากกรอบความคิดเดิม ๆ นั้นเป็นเรื่องยาก จึงมีความจำเป็นต้องอาศัยเพื่อนที่คอยให้กำลังใจ ชี้แนะ รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนการสอนอย่างสร้างสรรค์ การสร้างเครือข่ายบนอินเทอร์เน็ต เป็นช่องทางที่สำคัญที่กระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่าง บุคลากรทางการศึกษา ประกอบด้วย ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษาต่าง ๆ รวมไปถึงการให้กำลังใจระหว่างสมาชิกที่กำลังสร้างความกล้าหาญในการทิ้งระบบเดิมและสร้างระบบใหม่ รูปแบบของการสร้างเครือข่ายนั้น ประกอบด้วย การใช้ Social Network อาทิ Twitter, Face book, Hi 5 รวมไปถึงการสร้างเว็บบล็อก (Blog) ของตนเอง

6.2 การผลิตสื่อออนไลน์ อาทิ เกม, VDO Clip, Voice Clip และสื่ออื่น ๆ ที่นำเสนอผ่านทางอินเทอร์เน็ต เพื่อสร้างทางเลือกในการบริโภคสื่อให้กับเด็กและเยาวชน แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ สื่อต่าง ๆ นั้นจะต้องมีความน่าสนใจ เข้ากับความสนใจของเด็กและเยาวชน มีความทันสมัย เพื่อดึงดูดใจให้เด็กและเยาวชนหันเข้าหาสื่อดี ๆ มากขึ้น

6.3 การจัดการความรู้ผ่านระบบภายในโรงเรียน (Knowledge Management) แตกต่างจากเครือข่ายองค์ความรู้ในเรื่องของความเป็นส่วนตัว และความเป็นระบบโรงเรียน หรือสถาบันการศึกษา ทั้งนี้ ระบบการจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพ จะผสมานบริบทต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างบูรณาการ ทั้งโรงเรียน บ้าน และชุมชน

6.4 การกระตุ้นเด็กและเยาวชนให้มีส่วนร่วมในการผลิตสื่อสีขาวออกสู่เครือข่ายอินเทอร์เน็ต ประเด็นนี้ เป็นกลยุทธ์ในการเข้าถึงเด็กและเยาวชนโดยผ่านกลุ่มคนที่มีความสนใจเหมือนกัน อยู่ในวัยเดียวกันในการสื่อสารกัน

การใช้สื่อดังที่ได้กล่าวในข้างต้นนั้น เป็นเพียงการยกตัวอย่างการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ เพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับการจัดการศึกษา ซึ่งสิ่งที่ครู และผู้บริหารการศึกษาจำเป็นต้องมีในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ คือ การปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยีที่ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นโทรศัพท์มือถือ Social Network ที่เกิดขึ้นใหม่ ทั้งนี้เพื่อให้รู้เท่า และรู้ทันเทคโนโลยี และจะได้รู้จักใช้ประโยชน์เทคโนโลยีอย่างถูกต้อง

บทสรุป

ปรัชญาการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กันโดยปรัชญาช่วยให้เกิดความชัดเจนทางการศึกษา และทำให้นักศึกษาสามารถดำเนินการทางการศึกษาได้อย่างถูกต้องรัดกุมเพราะได้ผ่านการพิจารณา วิพากษ์วิเคราะห์อย่างละเอียดทุกแง่มุม ทำให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจน ขจัดความไม่สอดคล้อง และหาทางพัฒนาแนวคิดใหม่ ใ้กับการศึกษา ปรัชญาการศึกษา จึงเป็น แนวความคิด หลักการ และกฎเกณฑ์ ในการกำหนดแนวทางในการจัดการศึกษา ซึ่งนักการศึกษาหลายคนได้ยึดเป็นหลักในการดำเนินการทางการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนอกจากนี้ปรัชญาการศึกษายังพยายามทำการวิเคราะห์และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษา ทำให้สามารถมองเห็นปัญหาของการศึกษาได้อย่างชัดเจน ปรัชญาการศึกษาจึงเปรียบเหมือนเข็มทิศนำทางให้นักการศึกษาดำเนินการทางการศึกษาอย่างเป็นระบบ ชัดเจน และสมเหตุสมผล

ดังนั้นปรัชญาการศึกษาจึงมีอิทธิพลต่อการพัฒนาหลักสูตรโดยตรง สังคมใดที่มีแนวความคิดเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง แนวคิดอันนั้นก็สะท้อนให้เห็นได้จากการจัดหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ส่วนการจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์ เป็นแนวทางหนึ่ง สำหรับเป็นทางเลือกในการจัดการศึกษาของระบบการศึกษาไทย โดยมีแนวคิดบนพื้นฐานของการมองไปสู่เป้าหมายคุณภาพของคนในสังคมไทยที่ควรจะเป็น โดยผ่านปัญหาเชิงโครงสร้างของสังคมไทย ทั้งนี้ ปัญหาต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก การจะแก้ปัญหาดัง ๆ ได้นั้น ต้องมองจากภาพรวม ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ผูกพันกันอย่างลึกซึ้ง จากนั้นก็มองหาสาเหตุของปัญหาที่แท้จริงและแก้ทั้งระบบ ซึ่งรัฐบาลได้ประกาศนโยบาย Creative Thailand โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นพื้นฐานของการพัฒนาประเทศ ตลอดจนระบบเศรษฐกิจ ดังนั้นการจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์ ความคิดวิธีคิดอย่างสร้างสรรค์ และความคิดสร้างสรรค์” นั้น เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ในที่สุด กระบวนการในการจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์นั้น จึงมีความเป็นระบบ และทุกส่วนสัมพันธ์กัน โดยมุ่งเน้นไปที่การคิดของ “คน” ซึ่งเป็นคนสร้าง “สื่อ” และเป็นผู้สร้าง “สภาพแวดล้อม” ซึ่งการใส่ความคิดสร้างสรรค์เข้าไปสู่สังคมนั้น ต้องเริ่มต้นที่การใส่ความคิดสร้างสรรค์เข้าไปในคนเป็นอันดับแรก และจากนั้นสิ่งที่เหลือก็จะตามมา และท้ายที่สุดประเทศไทยก็จะได้ผลลัพธ์ (Output) ที่มีคุณภาพ คือ เป็นคนที่มีคุณธรรมจริยธรรม และความดีงาม อันควรจะเป็นผลของการจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์ของสังคมไทย

คำถามท้ายบท

คำชี้แจง โปรดตอบคำถามต่อไปนี้เพื่อแสดงความรู้ความเข้าใจของตนเองเกี่ยวกับ
ปรัชญาการศึกษา

1. ปรัชญาคืออะไร
2. ปรัชญาเกิดขึ้นได้อย่างไร
3. ปรัชญามีความสัมพันธ์กับการศึกษาอย่างไร
4. ปรัชญาการศึกษา คืออะไร
6. ปรัชญาการศึกษามีลักษณะอย่างไร
7. อภิปรัชญาเกี่ยวข้องกับการศึกษาอย่างไร
8. ญาณวิทยาเกี่ยวข้องกับการศึกษาอย่างไร
9. คุณวิทยาเกี่ยวข้องกับการศึกษาอย่างไร
10. ปรัชญาสารัตถนิยมมีลักษณะเป็นอย่างไร
11. ปรัชญาสารัตถนิยมมีเป้าหมายทางการศึกษาอย่างไร
13. นักเรียนตามปรัชญาสารัตถนิยมเป็นอย่างไร
14. ครู ตามปรัชญาสารัตถนิยมเป็นอย่างไร
15. หลักสูตรและเนื้อหา ตามปรัชญาสารัตถนิยมเป็นอย่างไร
16. วิธีการสอน ตามปรัชญาสารัตถนิยมเป็นอย่างไร
17. ปรัชญานิรันตรนิยมมีลักษณะเป็นอย่างไร
18. ปรัชญานิรันตรนิยมมีเป้าหมายทางการศึกษาอย่างไร
19. นักเรียนตามปรัชญานิรันตรนิยมเป็นอย่างไร
20. ครู ตามปรัชญานิรันตรนิยมเป็นอย่างไร
21. หลักสูตรและเนื้อหา ตามปรัชญานิรันตรนิยมเป็นอย่างไร
22. วิธีการสอน ตามปรัชญานิรันตรนิยมเป็นอย่างไร
23. ปรัชญาพิพัฒนาการนิยมมีลักษณะเป็นอย่างไร
24. ปรัชญาพิพัฒนาการนิยมมีเป้าหมายทางการศึกษาอย่างไร
25. นักเรียนตามปรัชญาพิพัฒนาการนิยมเป็นอย่างไร
26. ครู ตามปรัชญาพิพัฒนาการนิยมเป็นอย่างไร

27. หลักสูตรและเนื้อหา ตามปรัชญาพัฒนาการนิยมเป็นอย่างไร
28. วิธีการสอน ตามปรัชญาพัฒนาการนิยมเป็นอย่างไร
29. ปรัชญาปฏิรูปนิยมมีลักษณะเป็นอย่างไร
30. ปรัชญาปฏิรูปนิยมมีเป้าหมายทางการศึกษาอย่างไร
31. นักเรียนตามปรัชญาปฏิรูปนิยมเป็นอย่างไร
32. ครู ตามปรัชญาปฏิรูปนิยมเป็นอย่างไร
33. หลักสูตรและเนื้อหา ตามปรัชญาปฏิรูปนิยมเป็นอย่างไร
34. วิธีการสอน ตามปรัชญาปฏิรูปนิยมเป็นอย่างไร
35. ปรัชญาอัตถิภาวะนิยมมีลักษณะเป็นอย่างไร
36. ปรัชญาอัตถิภาวะนิยมมีเป้าหมายทางการศึกษาอย่างไร
37. นักเรียนตามปรัชญาอัตถิภาวะนิยมอย่างไร
38. ครู ตามปรัชญาอัตถิภาวะนิยมเป็นอย่างไร
39. หลักสูตรและเนื้อหา ตามปรัชญาอัตถิภาวะนิยมเป็นอย่างไร
40. วิธีการสอน ตามปรัชญาอัตถิภาวะนิยมเป็นอย่างไร
41. ลัทธิปรัชญาวิเคราะห์มีลักษณะเป็นอย่างไร
42. ลัทธิปรัชญาวิเคราะห์มีเป้าหมายทางการศึกษาอย่างไร
43. นักเรียนตามลัทธิปรัชญาวิเคราะห์อย่างไร
44. ครู ตามลัทธิปรัชญาวิเคราะห์เป็นอย่างไร
45. หลักสูตรและเนื้อหา ตามลัทธิปรัชญาวิเคราะห์เป็นอย่างไร
46. วิธีการสอน ตามลัทธิปรัชญาวิเคราะห์เป็นอย่างไร
47. ปรัชญาการศึกษาที่มีหน้าที่ยังไรบ้าง
48. ปรัชญาการศึกษาที่มีบทบาทอย่างไรในการพัฒนาหลักสูตรในประเทศไทย
49. ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธธรรมโดยพรธรรมปิฎกมีลักษณะเป็นอย่างไร
50. ปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ภูมิพลอดุลยเดช มีลักษณะเป็นอย่างไร
51. การจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์มีลักษณะอย่างไร
52. การจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์และมีปรัชญาควรเป็นอย่างไร
53. เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอย่างสร้างสรรค์ควรเป็นอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- กิริติ บุญเจือ. (2528). **แก่นปรัชญากรีก**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- _____. (2527). **แก่นปรัชญายุคกลาง**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- _____. (2522). **ปรัชญาลัทธิอภิปรัชญา**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2545). **การคิดเชิงสร้างสรรค์ = Creative thinking**. กรุงเทพฯ: ชัคเชส มีเดีย.
- เกรียงศักดิ์ รอดเย็น. (2534). **ปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสารัตถศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิตรกร ตั้งเกษมสุข. (2526). **พุทธปรัชญาการศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ: บางกอกการพิมพ์.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2534). **ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ชัยวัฒน์ อุตพัฒนา. (2522). **ปรัชญาตะวันตกร่วมสมัย 1**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เดือน คำดี. (2530). **ปัญหาปรัชญา**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- _____. (2534). **พุทธปรัชญา**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ธีรยุทธ สุนทร. (2539). **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บุญมี แทนแก้ว. (2536). **ปรัชญา**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- บุญย์ นิลเกษ. (2526). **เมตาฟิสิกส์เบื้องต้น**. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย เชียงใหม่.
- บรรจบ บรรณรุจิ (2533). **จิต มโน ญาณ**. กรุงเทพฯ : ไร่เรือนสมาธิ.
- ประกอบ กรณ์กิจ, เนาวนิตย์ สงคราม และจินตวีร์ คล้ายสังข์. (2557). **รวมบทความ เรื่อง เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา : นวัตกรรมการเรียนรู้แบบผสมผสาน**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พนายุทธ เขยบาล. (2550) **การนำเสนอแบบจำลองการบริหารจัดการโรงเรียนทางเลือกในประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ไพฑูรย์ สิ้นลรัตน์. (2529). **ปรัชญาการศึกษาเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2529). **ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รัศมี ฉันทธร. (2554). จิตวิทยาเพื่อการสร้างสรรค์ทางบวก. กรุงเทพฯ: บิสซิเดย์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ:
อักษรเจริญทัศน์ .

_____ . (2532). พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ - ไทย. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.

วรัชญ์ ครุจิต. (2551). คู่มือประชาสัมพันธ์ยุคดิจิทัล. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

วรรณช ตุนทกิจ. (2553). ความหมายของการศึกษา. สมุทรสาคร : สพท.

วิจิตร ศรีสอ้าน. (2542). การปฏิรูปอุดมศึกษาไทย: ความสำเร็จและความล้มเหลว. วารสาร
ครุศาสตร์, 28(2) : 33-48.

วิธาน สุชีวงศ์. (2525). อภิปรัชญา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วิธาน สุชีวงศ์ และคณะ. (2532). ปรัชญาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วิไล ตั้งจิตสมคิด. (2539). การศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

_____ . (2544). การศึกษาและความเป็นครูไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์

สงัด อุทรานันท์. (2532). พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

สถิต วงศ์สุวรรณ. (2540). ปรัชญาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : อักษรพิทยา.

สนิท สีสำแดง. (2538). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา. กรุงเทพฯ : นีลนารากการพิมพ์.

_____ . (2544). ปรัชญาเถรวาท. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สาโรช บัวศรี. (มปป). วิธีสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ. มสพ.

สุจิตรา (อ่อนค้อม) รณริน. (2540). ปรัชญาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : ทิพย์วิสุทธิ.

สุเมธ เมธาวิทย์กุล. (2540). ปรัชญาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สุมิตร คุณานุกร. (2523). หลักสูตรและการสอน. กรุงเทพฯ: ศึกษิตสยาม.

สุวิทย์ มูลคำ. (2547). การจัดการเรียนรู้ตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ : มสพ.

สมชาย รัตนทองคำ. (2556). เอกสารประกอบการสอน 475 788 การสอนทางกายภาพบำบัด

ภาคต้นปีการศึกษา 2556. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544). การปฏิรูปการศึกษา : วาระแห่งชาติจาก

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 สู่การปฏิบัติ ยุทธศาสตร์ที่จะพา

ประเทศพ้นวิกฤติ. กรุงเทพฯ : หจก.ภาพพิมพ์.

_____ . (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: พริกหวาน

กราฟฟิค.

_____ . (2543). ความร่วมมือของภาคเอกชนในการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ :

พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

- อดิศักดิ์ ทองบุญ. (2533). **คู่มืออภิปรัชญา**. กรุงเทพฯ ฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- _____. (2536). **ปรัชญาอินเดียร่วมสมัย**. กรุงเทพฯ ฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- _____. (2532). **ปรัชญาอินเดีย**. กรุงเทพฯ ฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- อมร โสภณวิเศษรวงศ์. (2520). **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ ฯ : ประสานมิตร.
- อุรวดี รุจิเกียรติติจร. (2535). **ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น**. ขอนแก่น. ขอนแก่นการพิมพ์.
- www.vajiravudh.ac.th
- www.baanjomyut.com
- www.km.skn.go.th
- <http://www.sualci.com/edward-thorndike.html>
- http://www.watnyanaves.net/th/book_detail/419
- https://en.wikipedia.org/wiki/John_Dewey
- <http://socialreconstruction.weebly.com/theodore-brameld.html>
- http://introductiontopilosophy.blogspot.com/2015/06/blog-post_19.html
- <http://amazing-aphrodite.weebly.com/thales-of-miletus.html>

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 2 ความเป็นมาของการศึกษา

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

หลังจากที่ได้ศึกษาบทเรียนนี้แล้ว ผู้เรียนสามารถ

1. อธิบายความหมายของการศึกษาได้
2. บอกความสำคัญของการศึกษาได้
3. อธิบายเกี่ยวกับศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้
4. บอกความมุ่งหมายของการศึกษาได้
5. อธิบายถึงลักษณะของการศึกษาสมัยโบราณได้
6. อธิบายแนวคิดทางการศึกษาของนักการศึกษาได้
7. มีความสามารถในการสื่อสาร การทำงาน และการนำเสนอผลงาน
8. มีทักษะในการสืบค้น
9. มีความรับผิดชอบต่อนตนเอง และการทำงานร่วมกับผู้อื่น

เนื้อหาสาระการเรียนรู้

เนื้อหาสาระในบทนี้ประกอบด้วย

1. ความหมายของการศึกษา
2. ความสำคัญของการศึกษา
3. ศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
4. ความมุ่งหมายของการศึกษา
5. การศึกษาสมัยโบราณ
6. แนวคิดทางการศึกษาของนักการศึกษา

กิจกรรมการเรียนการสอน

1. บรรยายนำและสรุปเนื้อหาสาระสำคัญประกอบการนำเสนอด้วย Microsoft PowerPoint เรื่อง ความเป็นมาของการศึกษา

2. แบ่งกลุ่มผู้เรียน กำหนดคำสำคัญ และประเด็นให้ศึกษาความหมายของการศึกษา ความสำคัญของการศึกษา ศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ความมุ่งหมายของการศึกษา การศึกษา สมัยโบราณ และแนวคิดทางการศึกษาของนักการศึกษา
4. ผู้เรียนนำเสนอผลการศึกษาตามประเด็นที่ได้รับมอบหมาย
5. อภิปราย และสรุปการเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับความเป็นมาของการศึกษา

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอน บทที่ 2 ความเป็นมาของการศึกษา
2. การนำเสนอด้วย Microsoft PowerPoint เรื่อง ความเป็นมาของการศึกษา
3. กรณีศึกษาของความสำเร็จที่เป็นผลเนื่องมาจากการศึกษา
4. เอกสารตำรา หนังสือ ตำรา ตามเอกสารอ้างอิงท้ายบทที่ 2

แหล่งเรียนรู้

1. สำนักวิทยบริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี และห้องสมุดต่างๆ
2. เครือข่ายอินเทอร์เน็ตของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
3. เว็บไซต์ต่างๆ เช่น
 - 3.1 <http://www.history.com/topics/ancient-history/the-egyptian-pyramids>
 - 3.2 <http://worldcivil14.blogspot.com/2014/09/cuneiform.html>
 - 3.3 <https://en.wikipedia.org/wiki/Moses>
 - 3.4 http://psuarab.blogspot.com/2012_01_28_archive.html
 - 3.5 <https://my.dek-d.com/kunsawat-atrwb/writer/viewlongc.php?id=767358&chapter=1>
 - 3.6 <http://damansky-world.exteen.com/20110408/entry>
 - 3.7 https://www.tripadvisor.co.uk/LocationPhotos-g189487-w2-Olympia_Elis_Region_West_Greece.html
 - 3.8 <http://surftofind.com/sophists>
 - 3.9 <http://rich.lyrics.im/2015/11/socrates-successful-secret.html>
 - 3.10 <https://sites.google.com/a/web1.dara.ac.th/daraastro-astronomer/home/1995>

- 3.11 <http://quatr.us/egypt/people/university.htm>
 3.12 <https://supawann096.wordpress.com>
 3.13 <http://www.princecommercial.net>
 3.14 <http://www.iep.utm.edu/locke/>

การวัดและประเมินผลประจำบทเรียน

จุดประสงค์	วิธีการ	เครื่องมือในการวัด	การวัดและประเมินผล
1. อธิบายความหมายของการศึกษาได้ 2. บอกความสำคัญของการศึกษาได้ 3. อธิบายเกี่ยวกับศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้ 4. บอกความมุ่งหมายของการศึกษาได้ 5. อธิบายถึงลักษณะของการศึกษาศสมัยโบราณได้ 6. อธิบายแนวคิดทางการศึกษาของนักการศึกษาได้	การตอบคำถามท้ายบท	คำถามท้ายบท	ความถูกต้อง และความเข้าใจในการตอบคำถามท้ายบทได้ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80
7. มีความสามารถในการสื่อสาร การทำงาน และการนำเสนอผลงาน 8. มีทักษะในการสืบค้น 9. มีความรับผิดชอบต่อนตนเอง และการทำงานร่วมกับผู้อื่น	การสังเกต 1. พฤติกรรมการเรียน 2. พฤติกรรมการทำงาน กลุ่ม 3. ความสนใจในกิจกรรมการเรียนการสอน 4. การตอบคำถามระหว่างการเรียนการสอน 5. การนำเสนอผลงาน	บันทึก การส่งงานและการสังเกต	ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการสื่อสารทำงาน นำเสนอผลงาน มีทักษะในการสืบค้น มีความรับผิดชอบต่อนตนเอง และการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

บทที่ 2

ความเป็นมาของการศึกษา

การศึกษาเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุด ในการพัฒนาสังคมให้คนซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม เป็นคนมีคุณภาพ คุณธรรม กล่าวคือ การศึกษาช่วยสร้างจิตสำนึกในการเป็นมนุษย์ มีจิตวิญญาณของ ผู้มีอารยธรรมทางปัญญาและความงดงามทางจิตใจ การศึกษาสร้างให้คนมีความรู้ในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ มีความอดทนในการต่อสู้กับอุปสรรคของชีวิต การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคน ทุกวัย ดังนั้นการเข้าใจถึงความเป็นมาของการการศึกษาจึงมีความสำคัญ โดยมีนำเสนอเพื่อให้เกิด ความเข้าใจตามลำดับดังนี้

1. ความหมายของการศึกษา
2. ความสำคัญของการศึกษา
3. ศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
4. ความมุ่งหมายของการศึกษา
5. การศึกษาสมัยโบราณ (Primitive Educations)
6. แนวคิดทางการศึกษาของนักการศึกษา
7. บทสรุป
8. คำถามท้ายบท
9. เอกสารอ้างอิง

ความหมายของการศึกษา

การเริ่มต้นทำความเข้าใจกับการศึกษา การเข้าใจความหมายถือเป็นพื้นฐานสำคัญ โดย ได้แบ่งการทำความเข้าใจเป็นสามส่วนคือ ตามรูปศัพท์ ตามทัศนะของนักการศึกษาต่างประเทศ และ ไทยตามลำดับดังนี้

1. ความหมายการศึกษาตามรูปศัพท์ คำว่า “Education” ซึ่งในภาษาอังกฤษนั้น มี รากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Educare แปลว่า บำรุง เลี้ยง อบรม รักษา ทำให้งอกงาม หรืออีก นัยหนึ่ง Educare หมายถึง การอบรมเด็กทั้ง ทางกายและทางสมอง ส่วนคำว่า “การศึกษา” ใน ภาษาไทยนั้น เป็นคำมาจากภาษาสันสกฤต ตรงกับภาษาบาลีว่า สิกขา(ราชบัณฑิตยสถาน, 2532) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายว่า การเล่าเรียน ฝึกฝน และอบรม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525)

2. ความหมายของการศึกษาตามทัศนะของนักการศึกษาต่างประเทศ มีหลากหลาย

ทัศนะดังนี้ (วรรณช ตุนทกิจ, 2553)

อริสโตเติล (Aristotle ก่อน ค.ศ.384-322) ชาวกรีก กล่าวว่า การศึกษา หมายถึง การอบรมคนให้เป็นพลเมืองดี และดำเนินชีวิตด้วยการทำดี

จอห์น ล็อกก์ (John Locke ค.ศ.1632-1704) ชาวอังกฤษ กล่าวว่า การศึกษา คือ องค์ประกอบของพลศึกษา จริยศึกษา และพุทธิศึกษา

ฌอง ซาคส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau ค.ศ. 1712-1778) กล่าวว่า การศึกษา คือ การนำความสามารถในตัวบุคคลมาใช้ให้เกิดประโยชน์โดยการจัดการศึกษาต้องสอดคล้องกับ ธรรมชาติของบุคคล และได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษา คือ การปรับปรุงคนให้เหมาะกับโอกาสและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป หรืออาจกล่าวได้ว่า การศึกษาคือ การนำความสามารถในตัวบุคคลมาใช้ให้เกิดประโยชน์

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey ค.ศ.1857-1952) ชาวอเมริกัน กล่าวว่า การศึกษา คือ ชีวิต (Education is Life) ไม่ใช่เป็นการเตรียมตัวเพื่อชีวิตในภายหน้า การศึกษา คือ ความเจริญงอกงาม (Education is Growth) ทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และยังได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้หลายความหมาย ดังนี้

- 1) การศึกษาคือชีวิต ไม่ใช่เตรียมตัวเพื่อชีวิต
- 2) การศึกษาคือความเจริญงอกงาม
- 3) การศึกษาคือกระบวนการทางสังคม
- 4) การศึกษาคือการสร้างประสบการณ์แก่ชีวิต

ทาลคอตต์ พาร์สัน (Talcott Parson) นักสังคมวิทยา กล่าวว่า การศึกษาคือ เครื่องมือเตรียมเด็กและเยาวชนให้มีบทบาทในวงการอาชีพต่าง ๆ ของผู้ใหญ่

จอห์น เฟรเดริก ฮาร์บาร์ต (John Frederich Harbart) ให้ความหมายของการศึกษาว่าการศึกษาคือ การทำพลเมืองให้มีความประพฤติดี และมีอุปนิสัยที่ดีงาม

เฟรเดริก โพรเอเบล (Frederich Froebel) การศึกษา หมายถึง การพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กเพื่อให้เด็กพัฒนาตนเอง

คาร์เตอร์ วี. กู๊ด (Carter V. Good) ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ 3 ความหมาย คือ

- 1) การศึกษาหมายถึงกระบวนการต่าง ๆ ที่บุคคลนำมาใช้ในการพัฒนาความรู้ ความสามารถ เจตคติ ความประพฤติที่ดีมีคุณค่า และมีคุณธรรมเป็นที่ยอมรับนับถือของสังคม
- 2) การศึกษาเป็นกระบวนการทางสังคมที่ทำให้บุคคลได้รับความรู้ความสามารถจากสิ่งแวดล้อมที่โรงเรียนจัดขึ้น
- 3) การศึกษาหมายถึงการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ที่รวบรวมไว้อย่างเป็นทางการระเบียบให้คนรุ่นใหม่ได้ศึกษา

3. ความหมายของการศึกษาตามทัศนะของนักการศึกษาไทย มีดังนี้ (วรรณุช ตุนทกิจ, 2553)

ปิ่น มาลากุล กล่าวว่า การศึกษาเป็นเครื่องหมายที่ทำให้เกิดความเจริญงอกงามในตัวบุคคล

สาโรช บัวศรี กล่าวถึงการศึกษาว่า หมายถึง การพัฒนาบุคคลและสังคมที่ทำให้คนได้มีการเรียนรู้ และพัฒนาขึ้นไปสู่ความเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และยังเป็นการพัฒนาขั้น 5 โดยใช้มรรค 8 เพื่อให้บุคคลบรรลุ คือ ความโลภ ความโกรธ และความหลง ลดน้อยลง หรือเบาบางลงมากที่สุด ซึ่งขั้น 5 ประกอบด้วย รูป คือ ร่างกาย (Physical Structure) เวทนา คือ ความรู้สึก (Feeling หรือ Sensation) สัญญา คือ ความทรงจำ (Memory หรือ Perception) สังขาร คือ เครื่องปรุงแต่ง (Aggregate) เช่น ทัศนคติ ความสนใจ ความสามารถ และทักษะ เป็นต้น วิญญาณ คือ การเกิดความรู้ (Consciousness)

วิจิตร ศรีสอาน กล่าวว่า การศึกษา เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลให้เป็นไปในแนวทางที่พึงปรารถนา การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้เป็นไปอย่างตั้งใจ มีการกำหนด จุดมุ่งหมายและดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีกระบวนการเหมาะสมและผ่านสถาบันทางสังคม ที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ด้านการศึกษา

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การศึกษา เป็นกระบวนการส่งเสริมให้บุคคลเจริญเติบโตและมีความเจริญงอกงามทางกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาจนเป็นสมาชิกของสังคมที่มีคุณธรรมสูง

ความสำคัญของการศึกษา

โลกของการเรียนรู้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามความก้าวหน้าในเชิงวิชาการและวิวัฒนาการของเครื่องมือสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ ให้ข้อมูลความรู้ที่ค้นพบและสร้างขึ้น มีปริมาณเพิ่มมากขึ้นอย่างเท่าทวีคูณ และถูกกระจายออกไปทั่วโลกอย่างไร้ขอบเขต มีการประเมินกันว่าความรู้ที่มนุษย์ค้นพบตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 20 มาจนถึงปัจจุบัน มีปริมาณเท่ากับความรู้ที่สะสมมาตั้งแต่สร้างโลกมาจนถึงกลางศตวรรษที่ 20 ความรู้ในศตวรรษที่ 20 เป็นความรู้ที่เข้าถึงได้ง่ายขึ้น สามารถต่อยอดไปสู่ความรู้ใหม่ๆ หรือมีการพิสูจน์ซ้ำ หรือหักล้างความรู้เดิมๆได้ง่ายขึ้น ต่างกับในอดีต ที่ความรู้คงอยู่เฉพาะในสถาบันใดสถาบันหนึ่ง หรือสำนักใดสำนักหนึ่ง ในปัจจุบันความรู้จำนวนมากมาจกมหาศาล ปรากฏอยู่ในรูปแบบเอกสาร วารสาร หนังสือ และ รูปแบบอิเล็กทรอนิกส์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต นอกจากนั้นความรู้ที่เคยถูกเสนอไว้และเชื่อถือกันมาอาจถูกความรู้ใหม่ๆหักล้าง หรือความรู้ถูกทำให้สมบูรณ์ขึ้นกว่าเดิม

ความรู้จึงถือได้ว่ามีวันล้าสมัยได้หรืออาจกล่าวได้ว่า ความรู้มีอายุการใช้งาน (Shelflife) และดูเหมือนว่าอายุการใช้งานของความรู้ในปัจจุบันและในอนาคตจะสั้นลง แม้ว่าความรู้ที่ถูกนำมาใช้ส่วนมาก จะถูกยอมรับต่อเมื่อมีการพิสูจน์หรือทดสอบว่ามีความแม่นยำตรง (Validity) ซึ่งก็ได้แก่ความรู้

ที่ได้รับจากกระบวนการศึกษาค้นคว้าวิจัยอย่างเป็นระบบ ตามระเบียบแบบแผน วิธีวิจัย แต่ความรู้เฉพาะตนหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Tacit or Implicit Knowledge) ก็นับว่า เป็นความรู้ที่พยายามนำมาใช้แม้จะไม่ได้ผ่านการพิสูจน์ทดสอบวิจัยตามขั้นตอน เพราะพบว่าผลที่ได้รับที่ปฏิบัติสืบทอดกันมานานประสบความสำเร็จ และถูกนำมาทดสอบตามกระบวนการวิจัยสมัยใหม่ เช่น ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร การฝังเข็ม รักษาโรค เป็นต้น ซึ่งการศึกษาเป็นกระบวนการที่ได้มาซึ่งความรู้ ซึ่งมีความสำคัญหลายประการดังนี้ (วิไล ตั้งจิตสมคิด, 2539)

1. การศึกษาช่วยขัดเกลาให้คนเป็นมนุษย์ ดังคำกล่าวของท่านพุทธทาสภิกขุว่า “ เป็นมนุษย์เป็นได้เพราะใจสูง เหมือนหนึ่งยุงมีดีที่แววขน ถ้าใจต่ำเป็นได้แต่คน ย่อมเสียที่ที่ตนได้เกิดมา ”
2. การศึกษาช่วยอบรมพลเมือง ให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพชีวิต สามารถช่วยให้ตนเองดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขอย่างมีปัญญา
3. การศึกษาช่วยค้ำจุนให้ชาติสามารถดำรงอยู่ได้ เพราะการศึกษาเป็นกระบวนการหนึ่งในการ ปลุกฝังความรักและหวงแหนในสิ่งที่แสดงความเป็นชาติได้แก่ ศิลปวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ เอกราช อาณาเขต
4. การศึกษาช่วยสร้างพลเมืองให้มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ ในการเลี้ยงตนเองและครอบครัว
5. การศึกษาช่วยให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกและสามารถปกป้องตนเองและประเทศชาติให้ดำรงสถานะภาพอยู่ได้ในสังคมโลกอย่างมีเสถียรภาพ

ศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

การจัดการศึกษาเกี่ยวข้องกับศาสตร์หลายศาสตร์ด้วยกันได้แก่ (วิไล ตั้งจิตสมคิด, 2544)

1. วัฒนธรรม วัฒนธรรมคือ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่สั่งงาม มีความสงบสุข ความมั่นคง เจริญก้าวหน้าเมื่อใดก็ตามที่เกิดการหลงลืมวัฒนธรรมอันดีงามก็จะประสบปัญหาต่าง ๆ จึงเป็นวิถีชีวิต (Way of Life) มีพลวัตร เคลื่อนไหว เชื่อมโยงกันทุกด้าน
2. ศาสนา ศาสนาเป็นองค์ความรู้ระดับสูงสุดของมนุษย์ ซึ่งมีจุดประสงค์ให้มนุษย์ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมที่สั่งงามอันจะก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ความเชื่อทางศาสนามีผลต่อรูปแบบการจัดการศึกษาในประเทศนั้น
3. การเมืองการปกครอง การเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบที่ปกครองโดยประชาชน เพื่อประชาชน ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน นั่นคือหลักแห่งความเสมอภาค ความเสมอภาคทางกฎหมาย ความเสมอภาคทางการเมือง ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ ความเสมอภาคทางด้านโอกาส

จากหลักการนี้ประชาชนจึงมีความเสมอภาคในการได้รับโอกาสทางการศึกษาเล่าเรียน การเมือง การปกครองระบอบเผด็จการเป็นระบอบที่ให้ความสำคัญของผู้ใช้ในการใช้อำนาจรัฐในทุกๆด้านโดยไม่คำนึงถึงเสรีภาพของประชาชน ประชาชนมีหน้าที่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้นำ ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในทางการเมือง รัฐจะใช้อำนาจลงโทษประชาชนที่ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐ ฉะนั้นระบบการศึกษาที่อยู่ประชาชนที่ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐ ฉะนั้นระบบการศึกษาที่อยู่ภายใต้ระบอบนี้จะถูกครอบงำทางความคิด เสรีภาพทางวิชาการถูกปิดกั้น

4. ระบบเศรษฐกิจ ระบบการผลิตและกระจายสินค้าและบริการ ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรในสังคมหนึ่ง ระบบเศรษฐกิจประกอบด้วยการรวมสถาบัน หน่วยงานและผู้บริโภคซึ่งประกอบเป็นโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนหนึ่ง มโนทัศน์ที่เกี่ยวข้อง คือ วิธีการผลิต การศึกษา เรื่องเศรษฐกิจจึงเป็นการศึกษาในวิชาเศรษฐศาสตร์นั่นเองการศึกษาเป็นรากฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ หากต้องการให้ประเทศพัฒนาทางเศรษฐกิจ ยกระดับไปเป็นประเทศที่ร่ำรวย ประชากรอยู่ดีกินดี ก็จำเป็นต้องให้ประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศได้รับการศึกษา

6.จิตวิทยา จิตวิทยาเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นจิตวิทยาการพัฒนาการ จิตวิทยาการเรียนรู้ เพราะการศึกษาเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน การจัดการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน การศึกษาตามอัธยาศัย ต้องใช้จิตวิทยาเพื่อช่วยให้การเรียนรู้ของผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมาย

7. เทคโนโลยี บทบาทของเทคโนโลยีที่มีต่อการศึกษา “การศึกษาร้างเทคโนโลยี เทคโนโลยีสร้างโอกาสทางการศึกษา”

8. การบริหารธุรกิจ ปัจจุบันแนวคิดและวิธีการทางการบริหาร ธุรกิจเข้ามามีบทบาทต่อการจัดการศึกษามากขึ้น วอวิธีการต่างๆเหล่านี้ ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ กลยุทธ์ เป้าหมาย ตัวบ่งชี้ การควบคุมคุณภาพ การประกันคุณภาพ การคิดจุดคุ้มทุน ฯลฯ

ความมุ่งหมายของการศึกษา

การศึกษาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยพัฒนาความสามารถที่ติดตัวมนุษย์แต่ละคน การเรียนในโรงเรียนก็ดี กระบวนการสอนก็ดี เป็นเพียงวิธีการที่จะนำไปสู่ผล ฉะนั้น การใดที่ทำให้บุคคลมีความรู้ความสามารถ ความเข้าใจ มีทักษะ และทำให้นิสัยเปลี่ยนไปในทางที่ดีงาม ที่ถูกต้อง ที่สังคมยอมรับ ถือได้ว่าเป็นการศึกษาทั้งสิ้น

การศึกษาก็เช่นเดียวกับกิจกรรมอื่นๆ ของมนุษย์ ที่จะต้องมีความมุ่งหมาย บางครั้งความมุ่งหมายการศึกษาแสดงออกในลักษณะที่คลุมเครือ กว้างขวาง และเป็นนามธรรม บางครั้งมีลักษณะเป็นคำแถลงการณ์ บางครั้งก็เป็นรูปธรรมชัดเจน อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าความมุ่งหมายจะมีลักษณะอย่างไร ย่อมจะชี้แนะทางการศึกษาทั้งสิ้น

โดยปกติประเทศต่างๆ จะกำหนดความมุ่งหมายเป็นประเด็นกว้างๆ ดังนี้ (ไพพรรณ เกียรติโชติชัย, 2545)

1. **ด้านบุคคล** การศึกษามีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาอำนาจ และความสามารถภายในของบุคคล
2. **ด้านเศรษฐกิจ** การศึกษามีความมุ่งหมายที่จะพัฒนา ความรู้ ทักษะ ของแต่ละบุคคล ให้สามารถมีบทบาทที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ในฐานะผู้ประกอบการอาชีพ
3. **ด้านสังคมและจริยธรรม** การศึกษามีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาค่านิยม และเจตคติอันจะก่อให้เกิดความซื่อสัตย์ และการมีส่วนร่วมอย่างมีความรับผิดชอบต่อชีวิตและสังคม
4. **ด้านการเมือง** การศึกษามีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาความรู้สึกรัก ที่จะเป็นส่วนหนึ่งของประเทศ และสร้างความสำนึกในหน้าที่ต่อส่วนรวม

จากประสบการณ์ของธนาคารโลก ซึ่งเกี่ยวข้องกับการลงทุนทางการศึกษา มานานหลายทศวรรษ พบว่าการศึกษาช่วยสนองต่อความมุ่งหมายต่อไปนี้ (สมาน อัครภูมิ, 2551)

1. **สนองความต้องการขั้นพื้นฐานด้านความรู้ของมนุษย์** ช่วยให้มนุษย์มีเครื่องมือและวิธีการ ที่จะช่วยสนองความต้องการด้านอื่นๆ ตลอดจนช่วยกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา
2. **การศึกษาทำให้มีกำลังคนที่มีทักษะที่จำเป็น** เพื่อการอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจด้านต่างๆ การศึกษาช่วยให้มีวิธีการพัฒนาความรู้ ทักษะ และสมรรถนะในการผลิตของกำลังแรงงาน เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดเจตคติที่ทันสมัย และเป็นบุคคลที่มีความหวัง
3. **การศึกษากำหนดรายได้ของบุคคลในปัจจุบัน ช่วยกระจายรายได้และการจ้างงานในอนาคต** ในทางเศรษฐกิจ ไม่เพียงแต่ระดับมัธยมศึกษา ระดับช่างเทคนิคหรืออุดมศึกษาเท่านั้นที่สนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่การศึกษาในระดับประถมศึกษา การศึกษานอกระบบ ตลอดจนการฝึกอบรมล้วนมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งสิ้น
4. **การศึกษามีอิทธิพลต่อสวัสดิการสังคม** มีผลโดยตรงต่อสุขภาพ อัตราการเกิด ความยืนยาวของอายุ ตลอดจนช่วยเพิ่มกำไรในการลงทุนทางสังคม และทางกายภาพในรูปแบบอื่นๆ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาคน มีความมุ่งหมาย เพื่อประโยชน์ของบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

การศึกษาสมัยโบราณ (Primitive Educations)

อารยธรรมที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันเป็นผลของ “การศึกษา” เพราะ “การศึกษา” ช่วยให้มีการสืบทอดแบบอย่างของคนรุ่นก่อนและช่วยพัฒนาแบบอย่างดังกล่าวให้เจริญงอกงามยิ่ง ๆ ขึ้นไป การศึกษาช่วยให้มนุษย์รู้จักปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม และ ช่วยให้มนุษย์รู้จักปรับสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับตัวเองด้วย ในที่สุดมนุษย์ก็สามารถ ควบคุมสิ่งแวดล้อมได้มากขึ้นตามลำดับอย่างในปัจจุบันนี้ ความเจริญของมนุษย์อาศัย พัฒนาการของเครื่องมือสื่อสาร การขนส่ง และการคมนาคมอย่างอื่น มนุษย์เรียนรู้วิธีทำ ความคิดให้กลายเป็นความจริง เพื่อช่วยให้การดำรงชีวิตของตนดีขึ้น (ธีรศักดิ์ อัครบรร, 2544) ซึ่งเป็นพัฒนาการ แบบสร้างสรรค์ ดังจะเห็นได้จากพัฒนาการในด้าน ศีลธรรม วรรณกรรม และศาสนา ซึ่ง พัฒนามาจากวัฒนธรรมสมัยโบราณ การสืบทอดวัฒนธรรมดังกล่าวซึ่งเป็นกระบวนการที่ เรียกว่า “การศึกษา” นั้น เริ่มด้วยภาษาพูดแล้วตามด้วยภาษาเขียน และอาศัยการ ขนส่ง และการคมนาคมอย่างอื่น แพร่หลายขยายวัฒนธรรมนั้น ๆ กว้างไกลออกไปยัง ส่วนต่าง ๆ ของโลก กระบวนการใช้ความคิดและแสวงหาสิ่งใหม่ ๆ ของมนุษย์ก้าวหน้า ไปไม่มีที่ สิ้นสุดการศึกษาที่พลอยก้าวหน้าตามไปด้วยเช่นเดียวกัน (Hessong, Robert & Weeks, 1987) แรก ที่เดียวกระบวนการศึกษาของมนุษย์มีรูปแบบง่าย ๆ มีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อการดำรงชีวิตอยู่รอด ปลอดภัย สิ่งที่น่ามาสอนส่วนใหญ่จึงเกี่ยวกับความรู้ที่จะแสวงหา และใช้ปัจจัยสี่ คือ อาหาร ยารักษา โรค เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และการต่อสู้ การศึกษายุคโบราณจึงเกี่ยวกับความเป็นอยู่ในขณะนั้น โดยสืบทอดวิธีการในอดีตมาใช้ และพัฒนาให้ดีขึ้นทีละน้อย ผู้ให้การศึกษาสมัยโบราณส่วนใหญ่ ได้แก่ พ่อแม่ หรือ ครูญาติ ผู้หญิงสอนผู้หญิง ผู้ชายสอนผู้ชาย (ยนต์ ชุมจิต, 2544)

1. การศึกษาในยุคแรกมีอารยธรรม (Early Civilization) มนุษย์ที่มีการศึกษาอยู่ใน ยุคนั้นคือชาวอัสซีเรีย ชาวอียิปต์ ชาวเปอร์เซีย ชาว จีน ชาวอินเดีย รูปแบบวิธีการศึกษา และ ทักษะคติในการศึกษาของยุคนั้นแตกต่างกัน บ้างตามเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ที่น่าสนใจคือ (ธีรศักดิ์ อัครบรร, 2544; ยนต์ ชุมจิต, 2544; Hessong, Robert & Weeks, 1987)

1.1 การศึกษาของชาวอียิปต์ อียิปต์เป็นชาติที่เจริญอย่างมากในยุคโบราณ ทั้งนี้ เพราะปรากฏหลักฐานต่าง ๆ คือ โบราณสถานอันสำคัญของอียิปต์ เช่น พีระมิด (Pyramid) (แสดง ในภาพที่ 8) ซึ่งแสดงว่าอียิปต์สมัย นั้นมีวิชาการด้านสถาปัตยกรรมอันยอดเยี่ยม มีความรู้ด้าน ก่อสร้างเป็นอย่างดี นอกจาก ความรู้ด้านก่อสร้างแล้ว อียิปต์ยังรู้วิธีการเก็บศพให้อยู่ได้นานหลายพัน ปี รู้จักใช้หนังสือ และมีอักษรเป็นภาษาของตนเอง รู้จักทำหมึกหรือสีสำหรับเขียน โดยใช้ยางไม้ผสม กับ น้ำทำให้ข้นแล้วผสมกับเขม่าไฟเคียวจนเป็นหมึก ต่อมาชาวอียิปต์ได้คิดค้นวิธีการทำ กระดาษโดยใช้ต้นปาไปรัส (Papyrus) และปฐมอารยธรรมของอียิปต์ที่กล่าวไว้ข้างต้นได้ เผยแพร่ไปสู่ยุโรปและ ทั่วโลกในเวลาต่อมา อักษรไฮโรกลิฟิคมี่ใช้ตั้งแต่ สมัยราชวงศ์แรก ๆ ของอียิปต์ ตัวอักษรดังกล่าวได้ วิวัฒนาการกระทั่งเป็นตัวพยัญชนะและได้ใช้ในการ แต่งวรรณคดี วรรณคดีอียิปต์ส่วนใหญ่มี

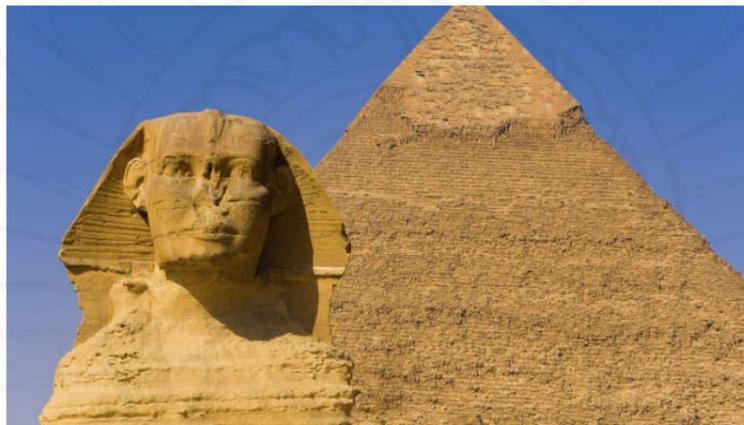
เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา วรณคดีที่เกี่ยวกับศาสนาได้แก่ บทละครแห่งเมมฟิส และบทเพลงสรรเสริญโอรสแห่งอิกนาตัน

ความเจริญทางการศึกษาของอียิปต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านปรัชญาของอียิปต์โบราณส่วนใหญ่เกี่ยวกับศีลธรรมและการเมือง แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาของอียิปต์ โบราณคือความคิดเกี่ยวกับความเป็นอมตะของโลก ลัทธิที่เป็นเหตุและผลตาม ธรรมชาติ นักปราชญ์อียิปต์โบราณชื่อ เคเฮปเปอร์ โซเนบ มีศักดิ์เป็นพระได้เป็น ผู้ประพันธ์เรียกร้องให้ชนชั้นสูงเลิกแสดงความไม่ยุติธรรมต่อคนจน เป็นต้น

ความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์ ชาวอียิปต์ให้ความสนใจทางด้านดาราศาสตร์ และคณิตศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์อียิปต์ได้ศึกษาและคำนวณเวลาที่เกิดน้ำท่วมของแม่น้ำ ไนล์วางโครงสร้างปิรามิด คิดคำนวณหาค่าบวกลบและหาร แต่ยังไม่พบวิธีการคูณ รู้จักระบบมาตราสิบ แต่ยังไม่มีการใช้เลขศูนย์ มีเอกสารที่เก่าแก่ที่สุดทางคณิตศาสตร์ เรียกว่า อาริเมสปาไปรัส มีอายุ 2,000 ถึง 1,700 ก่อนคริสตกาลซึ่งเป็นเอกสารที่เป็นที่ อ้างอิงในงานเขียนเกี่ยวกับวิชาคณิตศาสตร์ต่อมา

ความเจริญทางการแพทย์ มีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับวิชาสรีรวิทยา และวิธีการเก็บรักษาศพมิให้เน่าเปื่อย แพทย์อียิปต์โบราณได้ทำการค้นคว้าเกี่ยวกับการ ผ่าตัดกระดูก การศึกษาเกี่ยวกับโลหิต แพทย์ได้พบว่าหัวใจเป็นศูนย์กลางของระบบ หมุนเวียนของโลหิต มีการค้นคว้าการรักษาบาดแผล

การรักษาโรคตาโดยจักษุแพทย์ ของอียิปต์ปรากฏว่ามีชื่อเสียงไปทั่วโลกอารยธรรมของอียิปต์มีความสำคัญแก่โลกสมัยใหม่มาก ชาวอียิปต์นอกจากจะมี ผลงานด้านปรัชญา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และวรรณคดีแล้ว ยังประสบความสำเร็จ ทางด้านการชลประทาน วิศวกรรม การทำเครื่องปั้น แก้ว และกระดาษ และสิ่งสำคัญ ที่ชาวอียิปต์ให้แก่อารยธรรมคือ ศาสนา ซึ่งมีหลักศีลธรรมให้แก่บุคคลและสังคม

ภาพที่ 8 ปิรามิดแห่งอียิปต์

(ที่มา: <http://www.history.com/topics/ancient-history/the-egyptian-pyramids>)

1.2 การศึกษาของชาวอัสซีเรีย ความเจริญด้านการศึกษาของชาวอัสซีเรีย ได้แก่ การคิดระบบการเขียนหนังสือ โดยการประดิษฐ์อักษรคูนิฟอร์มขึ้นมา (แสดงในภาพที่ 9) ซึ่งแปลว่า รูปมูมลาก พวกนี้ไม่ใช่กระดาษเหมือนชาว อียิปต์ แต่ใช้ดินเหนียวแทน ตัวหนังสือจะพิมพ์กดลงบน ดินปั้น ใช้ไม้เป็นรูปปลีมสลักกด ดินเหนียวให้เป็นรอยแล้วนำไปเผาเป็นแผ่น ๆ เหมือนกระเบื้อง วรรณกรรมที่เป็นที่รู้จัก กันอย่างกว้างขวางและมีขนาดยาวคือ มหากาพย์กิลกาเมช มีเนื้อหาเกี่ยวกับการผจญภัยของกษัตริย์ในเทพนิยายของนครเออร์ดู มหากาพย์กิลกาเมชเขียนลงบนแผ่นดินเผา ขนาดใหญ่จำนวน 12 แผ่น รวมด้วยกันทั้งสิ้น 3,000 บรรทัด เฉพาะโคลงที่กล่าวถึง การสร้างโลกนั้น ได้รับความสนใจจากคนในสมัยหลังเป็นอย่างมาก

ผลงานทางด้านวิทยาศาสตร์ของชาวอัสซีเรีย ประชาชาติอัสซีเรียเป็นชนชาติแรกที่ รู้จัก แบ่งปีออกเป็น 12 เดือน และได้ทำเครื่องหมายของเดือนทั้ง 12 เดือนเป็นรูปต่าง ๆ รู้จักแบ่งเดือน เป็นสัปดาห์ วัน ชั่วโมง และนาที และเนื่องจากเป็นชนชาติที่มีความรู้ ทางด้านการคำนวณ ได้ค้นพบ วิธีคูณและหาร คิดการคำนวณหาค่าของสแควร์รูท และ คิวบรูท ระบบเกี่ยวกับตัวเลขและน้ำหนัก มาตรฐานต่าง ๆ เป็นจุดทศนิยม ซึ่งมีตัวเลขไม่ เกิน 60 เป็นจำนวนสูงสุด นอกจากนี้ยังได้คิด ประดิษฐ์นาฬิกา และปฏิทินทางจันทรคติด้วย

ความเจริญทางด้านศิลปะของชาวอัสซีเรียนั้น มีความเป็นเลิศในการทำโลหะต่าง ๆ การเจียรไนเพชรพลอย ทางด้านจิตรกรรม สามารถปั้นรูปมนุษย์และสัตว์ได้เหมือน ของจริงมาก พวกศิลปินมีจินตนาการและแรงคล้อยใจของตนเองอย่างมีอิสระไม่มีอิทธิพล ของศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง ทางด้านกฎหมาย ประมวลกฎหมายที่นับว่าเก่าแก่ที่สุด ปรากฏในปัจจุบันได้แก่ กฎหมายของพระเจ้าฮัมมูราบี ซึ่งได้ชื่อว่า มีบทลงโทษที่รุนแรง มากโดยอาศัยหลัก “ เล็กซ์ ตาลิ โอนิส หรือตาต่อตา ฟันต่อฟัน ” ประมวลกฎหมาย ของพระเจ้าฮัมมูราบีส่วนใหญ่ได้อาศัยรากฐานของขนบธรรมเนียม และการปฏิบัติตนของ ชนชาติอัสซีเรียเป็นสำคัญ และมีลักษณะหลายประการที่คล้ายคลึงกับ ประมวลกฎหมาย ของโมเสส ซึ่งเป็นประมวลกฎหมายของพวกฮีบรูในสมัยโบราณ

𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤	𐎥	𐎦	𐎧	𐎨	𐎩	𐎪	𐎫	𐎬	𐎭	𐎮	𐎯
A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P
𐎱	𐎲	𐎳	𐎴	𐎵	𐎶	𐎷	𐎸	𐎹	𐎺	𐎻	𐎼	𐎽	𐎾	𐎿	𐏀
Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z						
𐏁	𐏂	𐏃	𐏄	𐏅	𐏆	𐏇	𐏈	𐏉	𐏊	𐏋	𐏌	𐏍	𐏎	𐏏	𐏐
a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p
𐏑	𐏒	𐏓	𐏔	𐏕	𐏖	𐏗	𐏘	𐏙	𐏚	𐏛	𐏜	𐏝	𐏞	𐏟	𐏠
q	r	s	t	u	v	w	x	y	z						

ภาพที่ 9 อักษรคูนิฟอร์มของชาวอัสซีเรีย

(ที่มา: <http://worldcivil14.blogspot.com/2014/09/cuneiform.html>)

1.3 การศึกษาของชาวฮีบรู ฮีบรูเป็นชนชาติที่เป็นที่มาของคริสต์ศาสนา ในสมัยพระเจ้าโซโลมอน (Solomon) กษัตริย์องค์หนึ่งของฮีบรู ชาติฮีบรูเจริญรุ่งเรืองขึ้น มีการสร้างวิหารอย่างงดงาม แสดงถึงความเจริญอย่างสูงทางด้านศิลปกรรม

ในสมัยโมเสส (Moses) ผู้นำที่สำคัญคนหนึ่งของฮีบรู และเป็นผู้นำให้ชนชาติฮีบรูนับถือยาเวห์หรือยะโฮวาห์เป็นพระเจ้าสูงสุด โมเสสได้อ้างว่าได้รับบัญญัติ 10 ประการ มาจากพระเจ้า ซึ่งโมเสสได้ใช้บัญญัติ 10 ประการ (แสดงในภาพที่ 10) เป็นหลักในการปกครองและควบคุมศีลธรรมจรรยาของชาวฮีบรู สิ่งที่ชาวฮีบรูได้ให้ไว้เป็นมรดกที่สำคัญที่สุดแก่ชาวโลกคือ ศาสนาและวรรณคดี วรรณคดีชิ้นสำคัญของพวกฮีบรู คือ พระคัมภีร์เดิม โดยรวบรวมจากระเบียบ ประเพณี ประวัติศาสตร์ สุภาษิต บทเพลงสวด ตลอดจนคำทำนายต่าง ๆ ที่เขียนสรรเสริญพระ เป็นเจ้าของตน พระคัมภีร์เดิมรวมกับพระคัมภีร์ใหม่ เรียกว่า พระคัมภีร์ไบเบิล ซึ่งเป็น คัมภีร์ของศาสนาคริสต์

ภาพที่ 10 โมเสสกับบัญญัติ 10 ประการ
(ที่มา: <https://en.wikipedia.org/wiki/Moses>)

1.4 การศึกษาของชาวเปอร์เซีย (Persia) ชนชาติเปอร์เซีย เป็นชนชาติที่แตกแขนงมาจากชนชาติอิหร่าน บิดามารดาของ ชาวเปอร์เซีย อบรมลูกของตนให้เป็นคนซื่อตรง และเป็นทหารที่ดี เด็กแรกเกิดจนถึง อายุ 5 ขวบ จะอยู่ในความดูแลของมารดา การศึกษาอบรมเด็กเล็กจนถึงอายุ 20 ปี จะอบรมสิ่งสำคัญอยู่ 3 ประการคือ ขี่ม้า ยิงธนู และพูดความจริง

ชนชาติเปอร์เซียใช้ภาษาอารบิก (แสดงในภาพที่ 11) เป็นหลักในการคิดอักษรชนิด รูปเล่ม 29 ตัว ขึ้น เป็นอักษรประจำชาติเปอร์เซีย การใช้เงินตราของเปอร์เซียเริ่มในสมัยพระเจ้า ดาโรอัส ทรงริเริ่มให้รัฐและประเทศที่อยู่ในปกครองทำเงินตราใช้ในการแลกเปลี่ยนซื้อขาย ซึ่งมีประโยชน์ในทางเศรษฐกิจของประชาชนและประเทศเป็นอย่างมาก

ز	ر	ذ	د	خ	ح	ج	ث	ت	ب	ا	
zal	ra	dzal	dal	kha	ha	ca	jim	tha	ta	ba	alif
z	r	dz	d	kh	h	c	j	th	t	b	-
[z, ʒ]	[r]	[dz]	[d]	[x, k]	[h]	[tʃ]	[ʒ]	[t]	[b]	[ʔ]	
ق	ف	غ	ع	ظ	ط	ض	ص	ش	س		
qaf	pa	fa	nga	ghain	ain	dzo	tho	dad	sad	shin	sin
q	p	f	ng	gh	-	dz	th	dh	s	sh	s
[k]	[p]	[f, p]	[ŋ]	[ɣ, ʕ]	[ʔ]	[z]	[t]	[z, ʒ]	[s]	[ʃ, s]	[s]
ن	ي	ء	لا	ه	و	ف	م	ل	گ	ک	
nya	ya	hamzah	lam-alif	ha	va	wau	nun	mim	lam	gaf	kaf
ny	y	-	la	h	v	w	n	m	l	g	k
[n]	[j]		[la]	[h]	[v]	[w]	[n]	[m]	[l]	[g]	[k]

ภาพที่ 11 ภาษาอารบิก

(ที่มา: http://psuarab.blogspot.com/2012_01_28_archive.html)

1.5 การศึกษาของชาวกรีก การศึกษาของกรีกในสมัยนั้น เพลโตและอริสโตเติลได้ ให้นิยามของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาคือ การเรียนรู้ในสิ่งที่เราอาจจะชอบหรือไม่ชอบก็ได้ และบาง สิ่งที่อาจถูก หรือผิด และการสอนบางอย่างอาจเป็นจริง หรือบางอย่างอาจเป็นเท็จการศึกษาในยุค นั้น รัฐเป็นผู้กำหนดค่าของเพลโตว่า “รัฐได้กำหนดให้เขาเรียนกฎหมาย และใช้ ชีวิตตาม แบบที่ได้เตรียมไว้ ไม่ใช่ปล่อยให้ตามอำเภอใจของตน (แสดงในภาพที่ 12)

ภาพที่ 12 อารยธรรมกรีก

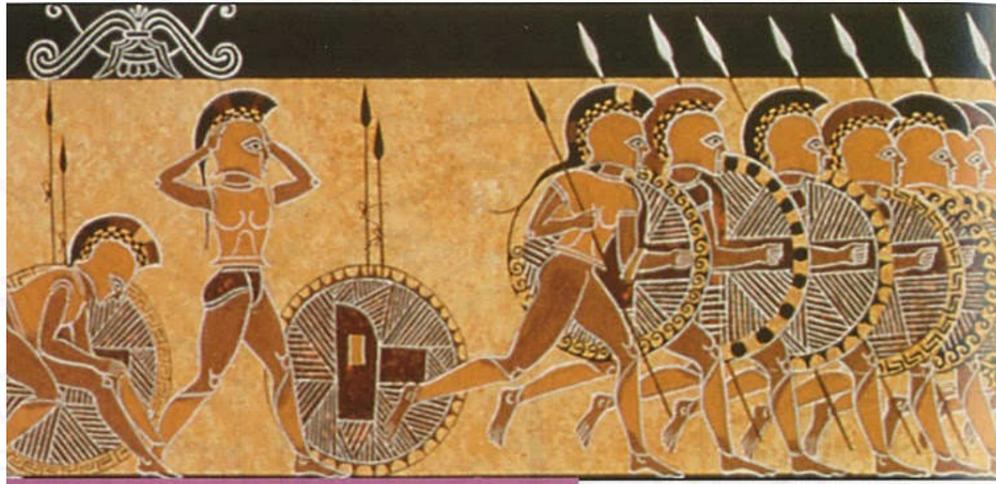
(ที่มา: <https://my.dek-d.com/kunsawat-at-rwb/writer/viewlongc.php?id=767358&chapter=1>)

การศึกษาของกรีกแตกต่างกันของชน 2 เผ่า คือ การศึกษาแบบสปาร์ตา ซึ่ง อยู่ตอนใต้ และการศึกษาแบบเอเธนส์ ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือ ลักษณะการศึกษาของคน ทั้ง 2 เผ่าแตกต่างกันดังนี้

1.6 การศึกษาของสปาร์ตา ความหมายของการศึกษา คือ การอบรมให้ชายชาวสปาร์ตามีความเข้มแข็ง อดทน กล้าหาญ เพื่อเป็นทหารที่ดี ทุกคนต้องสละชีวิตเพื่อชาติ รัฐเป็นผู้จัดการอบรม และวางกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เด็กผู้ชายตั้งแต่เกิดจนถึงอายุ 7 ขวบ จะอยู่ในความดูแลของมารดา มารดาจะอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดีคุณธรรม มีมารยาท มีความ อดทน และมีความรักชาติ เมื่อเด็กชายอายุได้ 8 ขวบ เจ้าหน้าที่ของรัฐจะนำไปเข้า โรงเรียนของรัฐ แบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ 7-12 ปี, 13-15 ปี, 15-18 ปี

วิชาที่ศึกษาในชั้นเรียน คือวิชาดนตรี (Music) และการออกกำลังกาย (Gymnastic) เล่นกีฬา เพื่อฝึกฝนให้ร่างกายแข็งแรง ว่องไว และอดทน นอกจากนั้น ส่วนหญิงชาวสปาร์ตา จะได้รับการเลี้ยงดู และอบรมสั่งสอนอยู่ที่บ้าน มีการ ฝึกฝนให้ร่างกายแข็งแรง ฝึกให้มีกิริยามารยาทที่ดี รู้จักขนบธรรมเนียมประเพณี รู้จัก การเข้าสังคมและฝึกหัดเพื่อเป็นแม่บ้านที่ดี

วิธีการศึกษาและอบรมต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าชาวสปาร์ตาเฝ้าฝึกคนให้เป็นทหารที่เข้มแข็งเพียงอย่างเดียว ไม่ให้การศึกษาทางด้านศิลปะวิทยาการ พาณิชยการ และด้านอุตสาหกรรมแก่ชาวสปาร์ตาเลยทำให้ศิลปะวิทยาการต่าง ๆ ไม่ เจริญ สปาร์ตามีได้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์สิ่งที่เราเรียกว่าอารยธรรมกรีกในยุคที่ เรียกว่ายุคทองเลย (แสดงในภาพที่ 13)

ภาพที่ 13 ภาพวาดชาวสปาร์ตา

(ที่มา: <http://damansky-world.exteen.com/20110408/entry>)

1.7 การศึกษาของเอเธนส์ ชาวเอเธนส์ได้สร้างความเจริญทางอารยธรรมและวัฒนธรรมที่สำคัญอย่างมากมาย ด้านหนังสือก็มีหนังสือใช้ มีการเล่นกีฬา มีสนามกีฬา ณ หุ่นโอลิมเปีย (Olympia) ใช้สำหรับแข่งขันกีฬาของชาวเอเธนส์ (แสดงในภาพที่ 14) รู้จักเล่นดนตรี และการละคร

การศึกษาของชาวเอเธนส์ เจริญขึ้นในสมัยศตวรรษที่ 5 และ 4 ก่อนคริสตกาล การศึกษามุ่งเน้นให้ชาวเอเธนส์มีความรักชาติ รักประชาธิปไตย รู้จักหน้าที่ของตน รู้จักขนบธรรมเนียมประเพณี มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต ชาวเอเธนส์มีความพึงพอใจในการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งมีความแตกต่างจากประชาธิปไตยสมัยปัจจุบัน เป็นต้นว่าสิทธิในการปกครองจำกัดอยู่เพียงหนึ่งในหกของจำนวนพลเมือง ทั้งหมด หญิงชาวเอเธนส์ไม่มีสิทธิหรือหน้าที่ใดๆ นอกบ้าน ชายชาวเอเธนส์แต่ละคน สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการออกกฎหมายด้วยตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องเลือกผู้แทน เข้ามาเนื่องจากชายที่สิทธิเป็นราษฎรมีจำนวนเพียงหนึ่งในสามของพลเมืองทั้งหมด เท่านั้น อีกสองในสามนั้นเป็นคนต่างด้าวซึ่งเป็นชาวกรีกที่มาจากนครรัฐอื่น ๆ ชาวต่างชาติและพวกทาส 479 ปีก่อนคริสตกาล หลังจากกรีกชนะเปอร์เซีย กรีกในสมัยนั้นมีความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการเป็นอย่างมาก ชนชั้นกรรมากรพออ่านออกเขียนได้ มีการปรับปรุงการศึกษาใหม่เพื่อให้ได้ผลดียิ่งขึ้น การศึกษาสอนให้ชนในชาติรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน มีความประพฤติดี และมีเสรีภาพในการเลือกเรียนตามที่ตนชอบ การศึกษาจัดเป็น 3 ระดับ คือ

1. ระดับประถมศึกษา (Grammatist) เริ่มตั้งแต่อายุ 7-13 ปี สอนให้ อ่าน เขียน เลข และขับร้อง
2. ระดับมัธยมศึกษา (Grammaticus) เริ่มตั้งแต่อายุ 13-16 ปี การศึกษา ในระดับนี้สอนให้เรียนรู้ด้านไวยากรณ์ เรขาคณิต วาดเขียน ดนตรี
3. ระดับอุดมศึกษา เริ่มตั้งแต่อายุ 16 ปีขึ้นไป การศึกษาระดับนี้แบ่ง ออกเป็น 2 ประเภท คือ
 - 3.1 สอนด้านวาทศิลป์ (Rhetoric School) สอนโดยพวกโซฟิสต์ (Sophists)
 - 3.2 สอนด้านปรัชญา (Philosophical School) สอนโดย โซเครตีส (Socrates), เพลโต (Plato) และ อริสโตเติล (Aristotle)

ภาพที่ 14 สนามกีฬาของชาวเอเธนส์

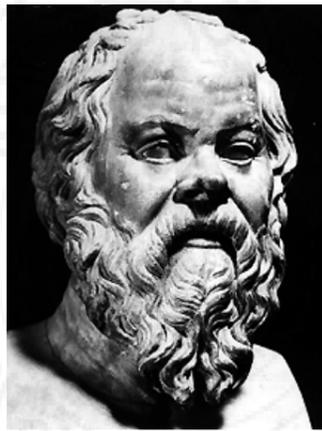
(ที่มา: https://www.tripadvisor.co.uk/LocationPhotos-g189487-w2-Olympia_Elis_Region_West_Greece.html)

พวกโซฟิสต์ (Sophists) เป็นคนต่างด้าวที่เข้ามาทำงานหาเงินด้วยการสอนหนังสือโดยการบรรยายให้ฟังเป็นกลุ่มไม่เกิน 10 คน วิชาที่สอนคือ คณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ เรขาคณิต วาทศิลป์ และดนตรี เป็นต้น พวกโซฟิสต์ถือว่าผู้ที่มีความรู้จะรู้ว่า อะไรดีอะไรชั่ว โดยไม่มีการอบรมด้านศีลธรรมเป็นสาเหตุให้คนเป็นคนเห็นแก่ตัวมากขึ้น (ดังภาพที่ 15)

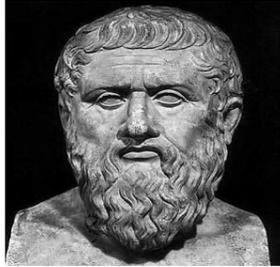
ภาพที่ 15 ภาพวาดการสอนหนังสือของชาวโซฟิสต์
(ที่มา: <http://surftofind.com/sophists>)

โซเครตีส ได้รับกายกย่องให้เป็นบรมครูสั่งสอนสานุศิษย์โดยมิได้รู้สึกเหน็ด เหนื่อย วิธีของโซเครตีสชักชวนให้คนขบคิดปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้าน ศีลธรรมจรรยาโซเครตีสได้สั่งสอนชาวเอเธนส์อยู่เป็นเวลาถึง 30 ปี ในที่สุดถูกกล่าวหา ว่าเป็นผู้ทำลายความเลื่อมใสและคตินิยมของชาวเอเธนส์ คณะลูกขุนได้ตัดสินคดีและมี มติให้ลงโทษถึงตาย โซเครตีสได้ถูกบังคับให้ดื่มยาพิษตายเมื่อปี 399 ก่อนคริสตกาล (แสดงในภาพที่ 16)

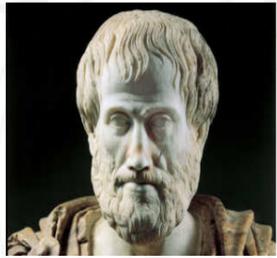
ภาพที่ 16 โซเครตีส
(ที่มา: <http://rich.lyrics.im/2015/11/socrates-successful-secret.html>)

เพลโต เป็นศิษย์คนสำคัญของโซเครตีส เพลโตได้เขียนชีวประวัติและผลงาน ของโซเครตีสไว้มากมาย เพลโตได้เขียนหนังสือ “สาธารณรัฐ” ซึ่งเป็นที่นิยมศึกษากัน มาก เพลโตได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับรัฐในอุดมคติรัฐดังกล่าวมีรูปแบบการปกครองและการ บริหารงานตามทัศนะทางปรัชญาของเขา รัฐของเพลโตวางอยู่บนรากฐานของความ ยุติธรรม ซึ่งจะก่อให้เกิดระเบียบทั้งปวง เพลโตยังได้ชี้ให้เห็นว่า ช่วงปีแรกๆ ของชีวิต นั้นนับได้ว่าเป็นระยะเวลาสำคัญยิ่ง ด้วยเป็นเวลาที่ กำลังจะสร้างอุปนิสัยต่าง ๆ ในช่วง ระยะเวลานี้เป็นเวลาที่เด็กกำลังเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ดังนั้น จึงควรให้ความดูแลเอาใจ ใส่กับสุขภาพร่างกายของเด็กเป็นอย่างดี เพลโตได้กล่าวอีกว่า วิชาดนตรีและ วิชา วรรณคดีเป็นวิชาที่เหมาะสมกับการพัฒนาทางด้านอารมณ์และจินตนาการ (แสดงในภาพที่ 17)

ภาพที่ 17 เพลโต บิดาปรัชญาสมัยใหม่
(ที่มา: <https://pantip.com/topic/32816855>)

อริสโตเติล เป็นผู้สนใจในวิชาความรู้แทบทุกแขนง และได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับความรู้เหล่านี้ เช่น คณิตศาสตร์ พฤษศาสตร์ รัฐศาสตร์ ธรรมจริยา ตรรกวิทยา วิชาวาทศิลป์ และอื่น ๆ อีกมาก อริสโตเติลได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีมันสมองที่รอบรู้ ได้รับสมญาว่าเป็นบิดาแห่งศาสตร์สมัยใหม่ ส่วนเพลโตได้รับสมญาว่าเป็นบิดาปรัชญาสมัยใหม่ (แสดงในภาพที่ 18)

ภาพที่ 18 อริสโตเติล บิดาแห่งศาสตร์สมัยใหม่
(ที่มา: <https://sites.google.com/a/web1.dara.ac.th/daraastro-astronomer/home/1995>)

1.8 การศึกษาของชาวโรมัน การศึกษาของโรมันแบ่งออกได้ดังนี้ คือ

1.8.1 การศึกษาสมัยโบราณ การศึกษาสมัยโบราณของโรมันเริ่มที่บ้าน บ้านเป็นเสมือนโรงเรียน มีพ่อและแม่ เป็นผู้ให้การศึกษอบรม การศึกษาที่สอนที่บ้านได้แก่ จริยศึกษา พุทธิศึกษา และพลศึกษา สอนให้เด็กมีความกล้าหาญ รู้จักพึ่งตัวเอง รู้จักทำมาหากิน รักชาติบ้านเมือง นอกจากนั้นยังสอนการอ่าน การเขียน พลศึกษา และขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ สอนให้ท่องจำกฎหมาย 12 หมู่ เพื่อให้เด็กมีความรู้ในสิทธิหน้าที่และกฎหมายของ บ้านเมือง นำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต สอนให้เคารพเทพเจ้า บิดามารดา ครูบา อาจารย์ ผู้มีพระคุณ รู้จักรับผิดชอบ มีความกล้าหาญ ซื่อสัตย์สุจริต สำหรับเด็กหญิงจะได้รับการศึกษอบรมให้เป็นแม่บ้านที่ดี รู้จักเข้าสังคมและสอน ให้ปั่นฝ้ายและทอผ้าได้

1.8.2 การศึกษาสมัยใหม่ การจัดการศึกษาแบบใหม่ของโรมันได้มีขึ้น ประมาณ 100 ปีก่อนคริสตกาล จนถึงปี ค.ศ. 100 เป็นโรงเรียนเอกชนแบบโรมันผสมกรีก การศึกษาแบบใหม่แบ่งออก ได้เป็น 4 ระดับคือ

1.8.2.1 การศึกษาระดับประถมศึกษา (Ludis Literarum) เริ่มรับนักเรียนเมื่ออายุ ประมาณ 7-12 ปี โดยจัดการศึกษาแบบที่เด็กผู้ชายมาศึกษารวมกับเด็กผู้หญิง หรือที่ เรียกว่าสหศึกษาสำหรับกระดานดำนั้น ชาวโรมันเป็นผู้ประดิษฐ์ขึ้นใช้ในชวงยุคทองของ เอเธนส์ การศึกษาระดับประถมศึกษาในสมัยนี้เด็กจะได้เรียน อ่าน เขียน เลข สุภาชิต กฎหมาย 12 หมู่ โรงเรียนส่วนใหญ่จะเป็นโรงเรียนกลางแจ้งหรือเรียนตามศาลา

1.8.2.2 การศึกษาระดับมัธยมศึกษา (Grammar School) หลังจากเด็กจบการศึกษา ระดับประถมศึกษาแล้ว เด็กก็จะถูกส่งเข้าเรียนในโรงเรียนที่เรียกว่า เดอะแกรมมติกุส เป็นเด็กที่มีอายุระหว่าง 12-16 ปี หลักสูตรที่เรียน ได้แก่ การวิเคราะห์ และเรียนรู้ เกี่ยวกับนักประพันธ์โคลงกลอนร้อยแก้ว การศึกษาระดับมัธยมศึกษาในกรุงโรม เปรียบเสมือนพื้นฐานการฝึกหัดวาทศิลป์ มีข้อแตกต่างจากการศึกษาระดับมัธยมของกรีก คือ การศึกษาของโรมันมีการสอนภาษา และวัฒนธรรมต่างชาติ แต่ของกรีกไม่มี

1.8.2.3 การศึกษาวาทศิลป์ (Rhetorical School) เริ่มตั้งแต่อายุ 16 ปีขึ้นไป โรงเรียนวาทศิลป์ได้ตั้งขึ้นประมาณ 55 ปีก่อนคริสตกาล การศึกษาวาทศิลป์เป็นการศึกษาที่ชาวโรมันให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะชาวโรมันถือว่า ผู้มีการศึกษาดี มีความเฉลียวฉลาด ต้องเป็นนักพูดที่ดี มี วาทศิลป์ในการพูด การโต้ตอบอย่างมีไหวพริบ

1.8.2.4 การศึกษาระดับอุดมศึกษา หรือการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย เริ่มหลังจาก จบการศึกษาจากโรงเรียนวาทศิลป์แล้ว มหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้น ได้แก่ มหาวิทยาลัยโรด (Rhode University), มหาวิทยาลัยแห่งอเล็กซานเดรีย (University of Alexandria) (แสดงในภาพที่ 19) มีการสอนหลายสาขาวิชา ซึ่งได้แก่ คณิตศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ กลศาสตร์ วาทศิลป์ นิติศาสตร์ และแพทยศาสตร์ เป็นต้น

ภาพที่ 19 ห้องเรียนของมหาวิทยาลัยแห่งอเล็กซานเดรียในปัจจุบัน
(ที่มา: <http://quatr.us/egypt/people/university.htm>)

1.9 การศึกษาของชาวอินเดียโบราณ พวกอารยันที่เข้ามาทางช่องเขาคินดูกุสแถบ อาฟกานิสถาน ครอบครองบริเวณลุ่ม แม่น้ำสินธุและได้ริเริ่มวัฒนธรรมฮินดูขึ้นในด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษา ศาสนา ซึ่งยังคงแพร่หลายอยู่ในส่วนใหญ่ของอินเดีย ยกเว้นทางตอนใต้ สิ่งที่สามารถ ค้นคว้าหา หลักฐานเกี่ยวกับความเจริญของพวกอารยันก็มาจากหลักฐานทางวรรณคดีชั้นที่เก่าแก่ ที่สุด เรียกว่า “พระเวท” คัมภีร์พระเวทเป็นคัมภีร์ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับศาสนาของอารยัน ถือว่าเป็น หนังสือคู่มือที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา รวบรวมโคลงทางศาสนา ประกอบด้วยบทร้องที่ใช้ ในการสวดระหว่างพิธีบูชาญู พระเวทเป็นคัมภีร์ของศาสนา พราหมณ์ ซึ่งต่อมาเป็นลัทธิฮินดู เรียกว่า คัมภีร์ไตรเวท มฤคเวท

วรรณคดีที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในประวัติศาสตร์ของอารยธรรมอินเดียต่อจาก คัมภีร์พระเวท คือ มหากาพย์เรื่อง “มหากาพย์” และ “รามายณะ” วรรณคดีทั้ง 2 เล่ม นี้มีความสำคัญต่อชีวิตจิตใจของชาวอินเดียในสมัยนั้นเป็นอย่างมากจนบางครั้งระยะเวลา ระหว่าง 1,000-500 ปีก่อนคริสตกาลเรียกว่าสมัย “มหากาพย์” (Epic Age) วรรณคดี ทั้ง 2 เรื่องแสดงให้เห็น ถึงลักษณะสังคม การเมือง ศาสนา และชีวิตความเป็นอยู่ของ ชาวอินเดียในขณะนั้นได้อย่างดียิ่ง ชาวอินเดียนับถือมหากาพย์ทั้ง 2 นี้เหมือนนับถือ คัมภีร์พระเวท และเหมือนกับที่ชาวคริสต์นับถือ คัมภีร์ไบเบิล

สำหรับด้านศาสนานั้นได้วิวัฒนาการมาเป็นลำดับ โดยจากเดิมที่ชาวอินเดียมีความเชื่อถือในคัมภีร์พระเวท ซึ่งเป็นคัมภีร์ของศาสนาพราหมณ์ มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้ ตรงกับ

ความต้องการของประชาชนอยู่เสมอ จนกลายมาเป็นลัทธิฮินดูในภายหลัง หลัก ความเชื่อของลัทธิฮินดูทำให้ผู้นับถือนับถือลัทธิฮินดูจำต้องเชื่อว่าคนทุกคนที่เกิดมาไม่เท่ากัน

ประมาณปลายศตวรรษที่ 6 พวกชนชั้นสูงในอินเดียโดยเฉพาะพวกในวรรณะ กษัตริย์เริ่มไม่พอใจการที่พวกพราหมณ์มีอำนาจมากขึ้น จากความไม่พอใจนี้ทำให้มีผู้ริเริ่ม ก่อหลักปรัชญาใหม่ ๆ ขึ้นในบรรดาปรัชญาและความคิดใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นนี้มีเพียง 2 ลัทธิที่มีความสำคัญในระยะต่อมาคือลัทธิชินศาสตรและพุทธศาสนา

ลัทธิชินศาสตรต่อมากลายเป็นลัทธิฮินดูไป และเจ้าของลัทธินี้คือ พระมหาวีระ ลัทธิชินศาสตรนี้แพร่หลายเฉพาะในอินเดียเท่านั้น และยังคงอยู่มาจนปัจจุบันนี้ ส่วน พุทธศาสนาแพร่หลายอย่างรวดเร็วในอินเดีย และยังคงแพร่หลายออกไปนอกประเทศ และได้กลายเป็นศาสนาประจำชาติของลังกา พม่า เขมร ไทย ส่วนประเทศอื่นก็มี จีน เกาหลี ญี่ปุ่น ธิเบต และมองโกเลียสำหรับอินเดียปัจจุบันนับถือศาสนาพุทธเป็นจำนวน น้อย

ลัทธิชินศาสตร หลักปรัชญาและคำสั่งสอนของชินศาสตรนี้เป็นทำนองลัทธิโยคี คือ ทรมาณหรือละทิ้งความเอาใจใส่ต่อร่างกายเพื่อให้จิตใจบริสุทธิ์ การที่จะทำให้วิญญาณ บริสุทธิ์เพื่อไปรวมกับพรหมได้นั้น จะต้องทำทุกขกรรมหรือทรมาณกายอยู่ถึง 12 ปี จุดประสงค์ก็คือเพื่อให้หลุดพ้นจากกรรมเช่นเดียวกับพุทธศาสนา การหลุดพ้นจาก กรรมนี้เรียกว่า โมกษะ คือวิญญาณเข้าไปรวมอยู่ในบรมสุข พ้นจากความทุกข์ปวง

ยุคพุทธศาสนา ในตอนปลายของยุคคัมภีร์พราหมณ์นั้น ประเทศสักกะ ตั้งอยู่บริเวณเทือกเขาหิมาลัย มีเมืองหลวงชื่อ กบิลพัสดุ์ อันเป็นเมืองกำเนิดของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงค้นคว้าหาธรรมวิเศษอยู่ 6 ปี จึงตรัสรู้เมื่อวันที่เพ็ญเดือน 6 ก่อน พุทธศักราช 45 ปี ในขณะที่มีพระชนมายุได้ 35 พรรษา หลักธรรมของพระพุทธเจ้า เป็นสังฆธรรม ความดีและความชั่วของตนเอง หลักธรรมดังกล่าวเรียกว่า “อริยสัจ” แปลว่า ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ คือ

ทุกข์ หมายถึง ชีวิตทั้งหลายเป็นความทุกข์

สมุทัย หมายถึง สาเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์

นิโรธ หมายถึง ความดับทุกข์

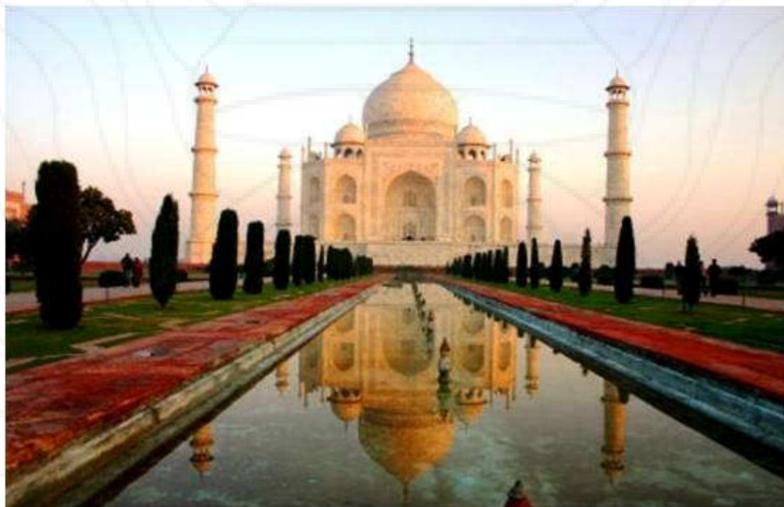
มรรค หมายถึง หนทางที่จะนำไปสู่ความดับทุกข์

ค.ศ. 320 ราชวงศ์คุปตะซึ่งมีกษัตริย์ที่เข้มแข็งของอินเดียทรงพระนามว่า “จันทร คุปตะ” กษัตริย์คุปตะ ได้ให้การอุปถัมภ์และฟื้นฟูลัทธิฮินดู ความเจริญในด้านวรรณคดีในสมัยราชวงศ์คุปตะนั้นนับว่าเป็นสมัยทองของวรรณคดี สันสกฤต นักเขียนวรรณกรรมภาษาสันสกฤตที่มีชื่อในสมัยคุปตะที่มีชื่อ เช่น กาลิหาส (ประมาณ ค.ศ. 400-455) ได้รับการยกย่องว่าเป็นเอกทางวรรณคดี สันสกฤต บทละคร ของกาลิหาส จัดอยู่ในประเภทวรรณคดีคลาสสิก กาลิหาสจัดว่าเป็นกวีที่มีชื่อมากคน หนึ่ง ในด้านการเขียนบทละคร เช่นเรื่องสกุณฑลา

ความเจริญทางการศึกษา อินเดียเห็นจะเป็นแห่งแรกในโลกที่มีความเจริญทางความรู้ต่าง ๆ ถึงกับมีมหาวิทยาลัยขึ้น เช่น มหาวิทยาลัยที่กรุงอุชเชนีมีชื่อในด้าน ดาราศาสตร์ มหาวิทยาลัยที่อาจนตะก็มีชื่อเสียงในด้านศิลปกรรม มหาวิทยาลัยที่เมืองพาราณสีก็มีชื่อในด้าน คำสอนของพราหมณ์ และนอกนั้นยังเป็นศูนย์กลางของนักปรัชญา

สมัยราชวงศ์โมกุล ปกครองอินเดียนั้น การศึกษาทางด้านวรรณคดีเจริญมาก จักรพรรดิหลายพระองค์ทรงเป็นกวีด้วยพระองค์เอง เช่น ปราภุผลงานบันทึกของพระเจ้าบาบรู และพระเจ้าจาห์งกี เป็นต้น การศึกษาพื้นเมืองก็มีทั่วไปตามโบสถ์วิหาร ต่าง ๆ มีการสอนการอ่าน การเขียน คำนวณ ควบไปกับคัมภีร์โกหร่าน มีวิชาการ ชั้นสูง เช่น ตรรกวิทยา เลขคณิต และฟิสิกส์ เป็นต้น

สมัยอังกฤษเข้ามาปกครองอินเดียนั้น ชาวอังกฤษได้คุ้นเคยกับขนบธรรมเนียม ประเพณีอินเดียเป็นอย่างดี มีการแปลวรรณคดีชั้นสูงของอินเดีย อาทิ เช่น วรรณคดี เรื่องสกุณฑลา ได้แปลเป็นภาษาอังกฤษ อังกฤษพยายามทำให้พวกพื้นเมืองได้รับ การศึกษาและความคิดแบบ ตะวันตกไว้ให้แพร่หลาย แต่กระนั้นพวกมิชชันนารีก็ได้เริ่ม ความเจริญหลายด้านในอินเดีย อาทิเช่น การพิมพ์หนังสือพิมพ์ การตั้งวิทยาลัย “รามโมहन รอย” ผู้ถือกำเนิดในสกุลพราหมณ์ เป็นนัก ปรับปรุงสังคมที่เด่นคนหนึ่ง เป็น ผู้เห็นความสำคัญของการปรับปรุงการศึกษาแบบตะวันตกเพื่อ ปรับปรุงประเทศอินเดียให้ ทันสมัย สมัยลอร์ด เคอซอน มาเป็นผู้สำเร็จราชการเมื่อปี ค.ศ. 1899-1905 เป็นสมัยที่ การปกครองของอังกฤษในอินเดียเจริญสุดขีด มีการปรับปรุงการเก็บภาษีที่ดิน จัดตั้ง ธนาคารตามชนบท ตั้งสหกรณ์เพื่อปรับปรุงสวัสดิภาพของชาวนา ตลอดจนเพื่อปรับปรุง รื้อฟื้นโบราณสถานที่สำคัญต่าง ๆ ในอินเดีย เช่น สุสานทัชมาฮัล (แสดงในภาพที่ 20) วิหารที่สูญชี ตลอดจนที่ตักศิลาในแถบปัญจาบ

ภาพที่ 20 ทัชมาฮาล ประเทศอินเดีย
(ที่มา: <https://supawann096.wordpress.com>)

1.10 การศึกษาของชาวจีนโบราณ ความเจริญของจีนในสมัยราชวงศ์ต่างๆ **สมัยราชวงศ์เซี่ย** ความเจริญที่ปรากฏในสมัยราชวงศ์เซี่ย คือ หลักฐานทาง ศาสนาปรากฏว่าหัวหน้าทางศาสนาเป็นผู้มีหน้าที่ทำปฏิทิน

สมัยราชวงศ์ซัง ลักษณะเด่นของสิ่งที่ค้นพบในสมัยราชวงศ์ซัง ณ เมือง อั้นหยาง คือ การเขียนหนังสือ ตัวหนังสือจีนในปัจจุบัน วิวัฒนาการมาจากตัวอักษรใน สมัยราชวงศ์ซัง หนังสือของจีนได้ทำลายอุปสรรคความแตกต่างในด้านสำเนียงเฉพาะ ท้องถิ่น ชาวจีนที่รู้หนังสือทุกคนสามารถที่จะอ่านหนังสือเล่มเดียวกันได้

สมัยราชวงศ์โจว ยุคปรัชญาเมธีและยุคตำราตันติ เป็นยุคที่สำคัญที่สุดในด้านความคิดของจีน ความเจริญรุ่งเรืองทางด้านภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และสถาบัน ต่าง ๆ บทบาทที่เด่นชัดของปรัชญาเมธีในสมัยราชวงศ์โจวเป็นทั้งการผลิต และการให้ องค์ประกอบที่สำคัญในความโน้มเอียงทางด้านมนุษยศาสตร์ หนังสือตันติทั้งห้าเป็นหนังสือตันติทั้งห้า หนังสือตันติเล่มหนึ่งในห้าเล่มนั้นชื่อ “ซือจิง” หรือตำาน ร้อยกรอง “ซูจิง” เป็นเล่มที่เรียงในอันดับถัดมาเป็นตำานประวัติศาสตร์ “อี้จิง” หรือ ตำานผลัดเปลี่ยนเป็นหนังสือที่รู้จักกันดีในนามว่า หนังสือเกี่ยวกับการทำ นาย “ซุนซิว” หรือตำานฤดูใบไม้ผลิ และฤดูใบไม้ร่วง หนังสือตันติทั้งห้านี้ชื่อ “หลี่จี้” หรือ ตำานประเพณี (เรียกหนังสือเกี่ยวกับพิธีรีตอง)

ลัทธิขงจื้อ ขงจื้อได้ชื่อว่าเป็นครูและเป็นปรัชญาเมธีที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออก ขงจื้อ (แสดงในภาพที่ 21) นับว่าเป็นนักศีลธรรมที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคนแรกของจีนเป็นผู้วางรากฐาน ประเพณีด้านจริยธรรมที่สำคัญลงในอารยธรรมที่เฟื่องใญ่อยู่ที่คุณค่าทางด้านจริยธรรมเหนือสิ่งอื่นใด ขงจื้อได้ตั้งตัวเป็นครูสอนประวัติศาสตร์ โคลง ฉันท กาศย กลอน วิชา ที่เกี่ยวกับการปกครอง ดนตรี ทำให้เขามี ลูกศิษย์มากมาย เขาใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ในการรวบรวมเอกสารในการสอนต่าง ๆ ของเขา เช่น ตำารประวัติศาสตร์ หนังสือ เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี หนังสือเกี่ยวกับโคลงกลอน ตำารดนตรี และงาน ประพันธ์อื่น ๆ เป็นต้น

ภาพที่ 21 ขงจื้อ

(ที่มา: <http://www.princecommercial.net>)

ลัทธิเต๋า ลัทธิเต๋าในสมัยราชวงศ์โจว นั้น ได้มาจากหนังสือสามเล่มที่ไม่ทราบว่าเป็นผู้แต่งในหนังสือสามเล่มนี้ เล่มที่น้ำหนักมากที่สุดชื่อ “เล่าจื๊อ” หรือเต๋าเต๋อจิง ใช้ถ้อยคำแบบห้วน ๆ และซาบซึ้ง ทำให้นักคิดชาวจีนรุ่นหลัง ๆ ตีความหมายไป ต่าง ๆ กัน ตำราเล่มที่สองชื่อ “จวงจื๊อ” หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยนิยายเปรียบเทียบ คำอุปมาอุปไมย และข้อความที่เป็นโคลงกลอนเป็นตอน ๆ ที่ไพเราะ งานชิ้นที่สามชื่อ “เลี้ยวจื๊อ” มีเนื้อหาและแบบการเขียนคล้ายกับจวงจื๊อมาก ลัทธิเต๋าเกิดจากเล่าจื๊อซึ่งเป็น นักปราชญ์ที่มีชื่อเสียงมากคนหนึ่ง หลักความคิดส่วนใหญ่ของเล่าจื๊อปรากฏอยู่ในหนังสือ เต๋าเต๋อเซง ซึ่งได้นิยมแพร่หลายมากในบรรดานักแปรรุ่นสมัยใหม่ และปรัชญาในหนังสือ นี้มีอิทธิพลแก่ความคิดและศิลปวิทยาของจีนเป็นส่วนมาก

สมัยราชวงศ์จิ้น พระเจ้าจิ้นซีฮ่องเต้ เป็นกษัตริย์พระองค์แรกของราชวงศ์นี้ พระองค์ทรงใช้พวกนักกฎหมายเป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน

สมัยราชวงศ์ฮั่น ในสมัยราชวงศ์ฮั่น ถือว่าปทานุกรม “เอ๋อหย่า” ซึ่งเรียบเรียง ขึ้นในศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสตกาล เป็นปทานุกรมฉบับแรกของจีน สิ่งประดิษฐ์ของชาวจีนที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาถึงปัจจุบันมีอยู่ 2 อย่าง คือ กระดาษและเครื่องปั้นดินเผา สิ่งประดิษฐ์ทั้ง 2 อย่างได้มีกำเนิดมาตั้งแต่สมัย ราชวงศ์ฮั่น การประดิษฐ์กระดาษของจีนทำให้จีนมีเอกสารที่เป็นหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์เป็นแหล่งที่มีการบันทึกและวิชาการได้รับการยกย่องอย่างสูง

สมัยราชวงศ์ถัง พระเจ้าแผ่นดินทรงพระนามว่าพระเจ้าไทจง มีความสามารถในการปกครองบ้านเมืองเป็นอย่างมาก ความเจริญทางด้านวิชาการในสมัยราชวงศ์ถังก็มี อยู่มากมาย เช่น ด้านดาราศาสตร์ คณิตศาสตร์ ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย ด้านวิชาการ แพทย์ซึ่งพระสงฆ์ในพุทธศาสนานำมาจากอินเดีย สิ่งประดิษฐ์คิดค้นอันมีค่ามหาศาลที่ จีนได้ให้แก่ชาวโลกคือแท่นพิมพ์ เป็นสิ่งประดิษฐ์เป็นผลสำเร็จในสมัยราชวงศ์ถัง

สมัยราชวงศ์ซ่ง ในสมัยราชวงศ์ซ่ง ศิลปะเด่นที่สุดของตนก็คือการวาดภาพ ทั้งนี้ เพราะศิลปะการวาดภาพในราชวงศ์ซ่งนั้นเจริญถึงที่สุดได้รับการส่งเสริมอย่าง กว้างขวางในด้าน การแพทย์ ปรากฏว่ามีการใช้วัคซีนป้องกันฝีดาษในสมัยนั้น มีการใช้ เข็มทิ่มแม่เหล็กช่วยในการเดินเรือ ชาวจีนรู้จักนำประทัดเอามาใช้สงคราม ทำเป็นจรวด สำหรับยิง

สมัยราชวงศ์หมิง ในสมัยมิงโกลจีนได้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างจีน และประเทศตะวันตก การประดิษฐ์คิดค้นหลายประการอันเป็นความสำเร็จของชาวจีนนั้น เข้าไปสู่ยุโรปโดยผ่านทางพวกอาหรับอีกทอดหนึ่ง อาทิเช่น การทำกระดาษ แท่นพิมพ์ และการใช้เข็มทิ่ม ทางจีนก็ได้ซื้อสินค้า ใหม่ ๆ แปลก ๆ จากยุโรป การใช้ลูกคิดเริ่ม ปรากฏเป็นครั้งแรกในระยะนี้

สมัยราชวงศ์เหม็ง ราชวงศ์เหม็งครองจีนต่อจากราชวงศ์หมิงโกล ในระยะนี้ความ เจริญของจีนเด่นไป ในด้านการปกครอง กฎหมาย ศิลปวิทยา

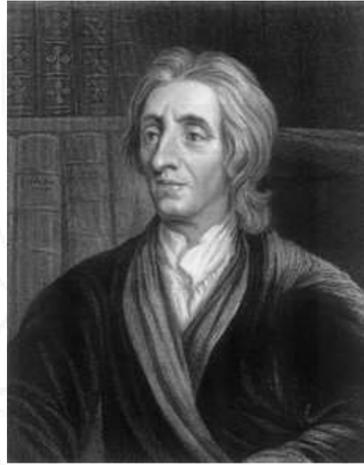
สมัยราชวงศ์เซ็งหรือแมนจู สมัยนี้เป็นสมัยที่งานประพันธ์ในด้านต่าง ๆ เจริญ สูงสุด โดยเฉพาะใน 4 ด้าน คือ วรรณคดี ประวัติศาสตร์ ปรัชญา และงานประพันธ์ ทั่วไป หลังจาก ราชวงศ์แมนจูเสื่อมลงก็มีคนจีนชื่อ “ซุนยัตเซน” ได้ตั้งสมาคมลับของ ตนเองขึ้นในนามว่า “สมาคม

2. กู้ชาติ” เพื่อช่วยเหลือความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น อาทิเช่น ปรับปรุง การศึกษา การเกษตร และอุตสาหกรรม เป็นต้น ชุนยัตเซนซึ่งได้รับ เลือกเป็นประธานาธิบดีชั่วคราว ก็ลาออกจากตำแหน่งและมอบอำนาจให้แก่ยวนซีไซ่เป็น ประธานาธิบดีแทน

แนวคิดทางการศึกษาของนักการศึกษา

การศึกษาถือเป็นระบบใหญ่ที่มนุษย์ออกแบบพัฒนาเพื่อเป็นกลไกหลักของสังคม เด็ก พัฒนาไปเช่นไร อนาคตผู้ใหญ่ก็จะเป็นเช่นนั้น พวกเขาจะก้าวเข้าสู่ทรัพยากรบุคคลของโลก ทำให้ สังคมดำเนินไปตามวิถีคิดที่ได้เรียนรู้มา ซึ่งได้มีนักการศึกษาได้เสนอแนวคิดทางการศึกษาไว้ ตามลำดับดังนี้ (ธีรศักดิ์ อัครบวร, 2544; ยนต์ ชุมจิต, 2544; Hessong, Robert & Weeks, 1987)

1. จอห์น ล็อกก์ (John Locke ค.ศ. 1632-1704)

ภาพที่ 22 จอห์น ล็อกก์

(ที่มา: <http://www.iep.utm.edu/locke/>)

จอห์น ล็อกก์ (แสดงในภาพที่ 22) เป็นชาวอังกฤษ เกิดที่ริงตัน (Wrington), โซเมอร์เซตไชร์ (Somersetshire) เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม ค.ศ.1632 จอห์น ล็อกก์เป็นตัวแทนอันยิ่งใหญ่ของ แนวทางการศึกษาที่มีแนวความคิดที่ อาศัยระเบียบแบบแผนเป็นปัจจัยสำคัญ เน้นความสำคัญของวิธี ที่เรียกว่า สำคัญกว่าวิชา ที่เรียน หลักการศึกษาของจอห์น ล็อกก์มีดังนี้คือ

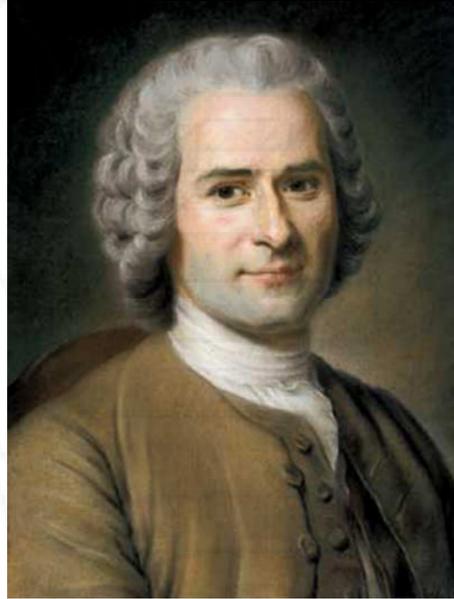
- 1) จิตใจอาจบรรลุสู่ธรรมได้โดยอาศัยการศึกษาเท่านั้น และจะต้องใช้ระเบียบ วินัย อย่างเข้มงวด จอห์น ล็อกก์ได้เขียนหนังสือเล่มหนึ่งเรื่อง “Essay Concerning Human”
- 2) จอห์น ล็อกก์เขียนหนังสืออีกเล่มหนึ่งชื่อ “The Conduct of Understanding” และชี้ ให้ผู้อ่านเห็นว่าจิตมนุษย์อาจทำให้เจริญขึ้นได้โดยการรำลึก (Reflection) และภาวนา (Mediation) มิใช่จากการศึกษาเล่าเรียน

3) ในหนังสือ Thoughts Concerning Mediation จอห์น ล็อกก์พูดถึงความเห็นทาง การศึกษาไว้ 3 ประการ คือ

- 3.1) พลศึกษา มุ่งหมายเอาความแข็งแรงแห่งร่างกายเป็นสำคัญ
- 3.2) จริยศึกษา มุ่งหมายเอาคุณธรรมเป็นสำคัญ
- 3.3) พุทธิศึกษา มุ่งหมายเอาความรู้เป็นสำคัญ

2. งานของฌอง ชาคส์ รูสโซและโจห์อานน์ ไฮน์ริค เปสตาลอสซี

2.1 ฌอง ชาคส์ รูสโซ (แสดงในภาพที่ 23) เป็นชาวสวิสฝรั่งเศส เกิดที่เมืองเจนีวา เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน ค.ศ.1712

ภาพที่ 23 ฌอง ชาคส์ รูสโซ

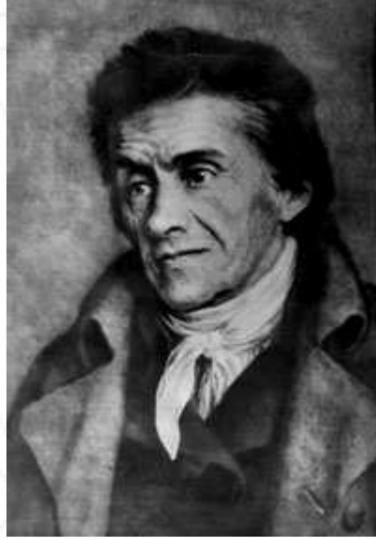
(ที่มา: http://123ne.blogspot.com/2012/03/blog-post_29.html)

หลักการศึกษาระบบของ ฌอง ชาคส์ รูสโซ

- 1) พลศึกษา ให้เด็กได้ไปเล่นโดยอิสระเต็มที่ เพื่อเด็กจะได้เจริญเติบโตตาม ธรรมชาติ
- 2) จริยศึกษา การประพฤติดีนั้น เด็กจะต้องรู้และเข้าใจจากผลที่ได้ปฏิบัติและ ประสบด้วยตนเองไม่บังคับให้เด็กรู้ดีหรือชั่วด้วยตนเอง

อิทธิพลของฌอง ชาคส์ รูสโซ คำสอนที่ให้คนกลับไปหาธรรมชาติ เป็นการยกย่องการดำเนินชีวิตเรียบง่าย ตามธรรมชาติ และยกย่องคุณค่าของคนว่า คนมีธรรมชาติที่ดีอยู่แล้วแต่สังคมทำให้คนไม่เสมอ กัน ความคิดนี้ฌอง ชาคส์ รูสโซได้อธิบายไว้ในบทเรียงความเรื่อง

2.2 โจห์อานน์ ไฮน์ริค เปสตาลอสซี (Johann Heinrich Pestalozzi ค.ศ.1746-1826) โจห์อานน์ ไฮน์ริค เปสตาลอสซี (แสดงในภาพที่ 24) เป็นนักการศึกษาชาวสวิส เกิดที่เมืองซูริก เมื่อวันที่ 12 มกราคม ค.ศ. 1746

ภาพที่ 24 โจห์อานน์ ไฮน์ริค เปสตาลอสซี
(ที่มา: <https://blog.hslu.ch/theoriensozialpaedagogik/pestalozzi/>)

หลักการศึกษานักเรียนของโจห์อานน์ ไฮน์ริค เปสตาลอสซี

- 1) บ้านเป็นสถานที่ที่จะทำให้การศึกษาแก่เด็กอย่างดีเยี่ยม เพราะเป็น ศูนย์กลางแห่งความรักและความร่วมมือในกิจที่เป็นไปเพื่อส่วนร่วม
- 2) เนื่องจากบ้านแห่งเดียวไม่เพียงพอในการให้การศึกษาเด็ก โรงเรียนจึงต้อง มีขึ้น โรงเรียนจะต้องจำลองสภาพและจิตใจของบ้านที่ดี ครูทำหน้าที่แทนพ่อแม่เด็กและ จะต้องมีความรักเด็กเป็นแรงจูงใจ การใช้ระเบียบวินัยถึงจะเข้มงวด แต่ก็เกินไปโดย ละมุนละม่อม
- 3) จุดมุ่งหมายอันสำคัญของการศึกษาคือพัฒนาการของเด็กที่กลมกลืนกันใน บรรดาคุณสมบัติต่าง ๆ ในตัวของเด็ก ขั้นแรกคือเตรียมเด็กเพื่อให้เป็นคนที่มีการศึกษา ให้เป็นพลเมืองดี และให้เป็นคนที่ดี
- 4) การสอนนั้นต้องเป็นไปตามจิตใจของคน หมายความว่า ต้องสอดคล้องกับ จิตวิทยาของบุคคลและเชื้อชาติ คือ ต้องมีการจัดลักษณะของนักเรียนให้เป็นหมู่พวก และจัดวิชาที่เรียนให้สอดคล้องกับความเจริญเติบโตและตรงความประสงค์ของเด็ก และ กิจกรรมที่เขาพึงปฏิบัติ

5) หลักสูตรจะต้องขยายออกไปในลักษณะที่เป็นไปในทางปฏิบัติและทาง วิชาการ ที่จริงเขาไม่ได้ใช้คำใดคำหนึ่งโดยเฉพาะ แต่ความคิดของเขานั้นอยู่ที่ว่าหลักสูตร นั้นต้องเป็นแบบที่ให้ ประสบการณ์และให้มีกิจกรรม

6) การสอนหนังสือเป็นงานที่ต้องใช้ฝีมือ (หรือทักษะ) และต้อง ประกอบด้วย คุณธรรม ครูจะเรียนรู้ในหน้าที่และอาชีพของตนได้ดีในโรงเรียนแบบที่ เรียกว่า “โรงเรียนทดลอง” ซึ่งทำให้ต้องปรับปรุงตัวเองเรื่อยไป

3. จอห์น เพรตเดอริค ฮาร์บาร์ต

จอห์น เพรตเดอริค ฮาร์บาร์ต (แสดงในภาพที่ 25) เกิดที่โอลเดินเบิร์ก เป็นบุตรชาย ของข้าราชการเยอรมัน

ภาพที่ 25 จอห์น เพรตเดอริค ฮาร์บาร์ต

(ที่มา: <https://plato.stanford.edu/entries/johann-herbart/>)

หลักการศึกษานักเรียนของจอห์น เพรตเดอริค ฮาร์บาร์ต

นักปรัชญาที่มีระเบียบแบบแผนอย่างจอห์น เพรตเดอริค ฮาร์บาร์ตนั้นเห็นว่าการศึกษาก็เป็น วิทยาศาสตร์แขนงหนึ่ง จอห์น เพรตเดอริค ฮาร์บาร์ตมีความเชื่อว่า การศึกษาย่อมประกอบด้วยลักษณะ ใหญ่ ๆ 3 ประการ คือ การปกครองดูแล การให้ความรู้ และการฝึกอบรม การศึกษา นั้นเกิดขึ้นได้เพราะเด็กอยู่ในสภาพ “ไม้อ่อน” สามารถจะรับและเก็บบรรดา

ความ ประทับใจต่าง ๆ ไปได้ แต่สภาพ “แห่งไม้อ่อน” นั้นก็จัดโดยอายุและสภาวะบางประการ ทั้งธรรมชาติวิสัยของเด็กแต่ละคน เมื่อนิสัยใจคอเด็กแต่ละคนเจริญเติบโตขึ้นก็รับอิทธิพล จากภายนอก ได้ยากเข้า เมื่อเด็กยังเยาว์อยู่ก็จำเป็นต้องมีการดูแลปกครอง เด็กที่ยังไม่รู้จัก รับผิดชอบชีวิตนั้นก็จะต้องมี คนคอยแนะนำจนกว่าจะสามารถนำตัวเองได้ การศึกษา ในลักษณะนี้เรียกว่าการปกครอง เพราะ มีหน้าที่ควบคุมความประพฤติของเด็กในปัจจุบัน ส่วนการสอนและการฝึกฝนเป็นเรื่องสำหรับอนาคต จอห์น เพรดเดอริก ฮาร์บาร์ตเน้นว่าการสอนหนังสือเป็น ศิลปะประณีต การเตรียมตัวนั้นแม้จะลง แรงไปเท่าไรๆ ก็คุ้มค่า นอกจากนี้เขายังได้ กล่าวถึงวิธีการสอนบางวิชาไว้โดยละเอียด และแนะนำให้ ใช้ทัศนูปกรณ์ เช่น รูปภาพ แผนที่ แผ่นผัง ในหลักสูตร นอกจากจะกล่าวถึงความมุ่งหมายและวิธีการ สอนแล้ว เขา ยังพูดถึงระเบียบและอันดับของสิ่งที่เรียน เพื่อให้เหมาะแก่วัยของเด็ก คือ เรียนรู้ ประวัติของชาติมนุษยนั้นเอง ทั้งนี้ก็มาจากหลักที่ว่า คนเราตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งเติบโต เป็นผู้ใหญ่ มีความเปลี่ยนแปลงเป็นระยะเหมือนประวัติศาสตร์ซึ่งดั้งเดิมก็เป็นคนป่าเถื่อน และวิวัฒนาการมา เรื่อย ๆ จนถึงความเป็นอารยะอย่างทุกวันนี้

จอห์น เพรดเดอริก ฮาร์บาร์ตให้หลักในการจัดหลักสูตรไว้ 3 ประการ ได้แก่

- 1) ความต่อเนื่องในระหว่างวิชา
- 2) จุดรวมหรือแกนของวิชา
- 3) พื้นฐานทางวัฒนธรรม

4. เฟรเดอริก โพรเอเบล

เฟรเดอริก โพรเอเบล (แสดงในภาพที่ 26) เป็นบุตรของหมอสอนศาสนา เกิดที่หมู่บ้าน แห่งหนึ่งในกรุงฮังการี เมื่อ ค.ศ.1782

ภาพที่ 26 เฟรเดอริก โพรเอเบล

(ที่มา: http://ece.pkru.ac.th/early/web_std/Untitled-6.html)

หลักการของเฟรเดอริก โพรเอเบล ได้แก่

- 1) การศึกษานั้นเป็นกรรมวิธีของธรรมชาติ
- 2) ตัวเด็กนั้นเป็นอินทรีย์ทั้งหมด ถ้ามีการช่วยเหลือให้เด็กได้ทำอะไรที่เหมาะสม และดำเนินการถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาติแล้วก็มีพัฒนาการ
- 3) โลกพิภพนั้นก็เท่ากับเป็นอินทรีย์อันมหึมา ซึ่งประกอบไปด้วยอินทรีย์ส่วนย่อยๆ ทั้งหมด เช่น มือและนิ้วนั้นก็เป็นส่วนหนึ่งแห่งสรรพางค์กาย เพราะฉะนั้น

เฟรเดอริก โพรเอเบลตีความหมายของการศึกษาในแง่วิทยาการกล่าวคือ เขากล่าวว่า การศึกษาเป็นกรรมวิธีแห่งความเจริญเติบโต ซึ่งเกิดจากการเคลื่อนไหวทั้งปวงเด็กก็ต้อง เป็นอินทรีย์ และอวัยวะส่วนหนึ่งของสังคม นอกจากนั้นเขายังพิจารณาการศึกษาในแง่ ประวัติศาสตร์และในแง่ วิวัฒนาการเขาบอกว่ามนุษย์เป็นทรัพยากรแห่งเชื้อชาติของตน ทรัพยากรดังกล่าวก็คือ วัตถุประสงค์ การศึกษาจะปลูกปั้นให้เป็นไปตามเป้าหมาย ด้วยการ ค้นคว้า การประดิษฐ์ และการถ่ายทอดให้แก่กันสืบต่อมานี้เองมนุษย์จึงสามารถสร้าง อารยธรรมของตนได้

บทสรุป

การศึกษาเป็นกระบวนการส่งเสริมให้บุคคลเจริญเติบโตและมีความเจริญอกงามทางกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาจนเป็นสมาชิกของสังคมที่มีคุณธรรมสูง เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยพัฒนาความสามารถที่ติดตัวมนุษย์แต่ละคน การเรียนในโรงเรียนก็คือ กระบวนการสอนที่ดี เป็นเพียงวิธีการที่จะนำไปสู่ผล ฉะนั้น การใดที่ทำให้บุคคลมีความรู้ ความสามารถ ความเข้าใจ มีทักษะ และทำให้นิสัยเปลี่ยนไปในทางที่ดีงาม ที่ถูกต้อง ที่สังคมยอมรับ ถือได้ว่าเป็นการศึกษาทั้งสิ้น

การศึกษาเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมดังกล่าวซึ่งเป็นกระบวนการที่ เรียกว่า เริ่มด้วย ภาษาพูดแล้วตามด้วยภาษาเขียน และอาศัยการ ขนส่ง และการคมนาคมอย่างอื่น แพร่หลายขยาย วัฒนธรรมนั้น ๆ กว้างไกลออกไปยัง ส่วนต่าง ๆ ของโลก กระบวนการใช้ความคิดและแสวงหาสิ่งใหม่ ๆ ของมนุษย์ก้าวหน้า ไปไม่มีที่สิ้นสุดการศึกษาก็พลอยก้าวหน้าตามไปด้วยเช่นเดียวกัน แรกทีเดียว กระบวนการศึกษาของมนุษย์มีรูปแบบง่าย ๆ มีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อการดำรงชีวิตอยู่รอดปลอดภัย สิ่งที่น่ามาสอนส่วนใหญ่จึงเกี่ยวกับความรู้ที่จะแสวงหา การศึกษายุคโบราณจึงเกี่ยวกับความเป็นอยู่ในขณะนั้น โดยสืบทอดวิธีการในอดีตมาใช้ และพัฒนาให้ดีขึ้นทีละน้อย

คำถามท้ายบท

คำชี้แจง โปรดตอบคำถามต่อไปนี้เพื่อแสดงความรู้ความเข้าใจของตนเองเกี่ยวกับ
ความเป็นมาของการศึกษา

1. การศึกษา หมายถึงอะไร
2. การศึกษามีความสำคัญอย่างไร
3. ศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามีอะไรบ้าง และเกี่ยวข้องอย่างไร
4. การศึกษามีความมุ่งหมายอย่างไร
5. การศึกษาของชาวอียิปต์เป็นอย่างไร
6. การศึกษาของชาวอัสซีเรียเป็นอย่างไร
7. การศึกษาของชาวฮิบรูเป็นอย่างไร
8. การศึกษาของชาวเปอร์เซียเป็นอย่างไร
9. การศึกษาของชาวกรีกเป็นอย่างไร
10. การศึกษาของชาวสปาร์ตารเป็นอย่างไร
11. การศึกษาตามแนวคิดของพวกโซพิสต์เป็นอย่างไร
12. การศึกษาตามแนวคิดของโซเครตีสเป็นอย่างไร
13. การศึกษาตามแนวคิดของเพลโตเป็นอย่างไร
14. การศึกษาตามแนวคิดของอริสโตเติลเป็นอย่างไร
15. การศึกษาของชาวโรมันสมัยโบราณเป็นอย่างไร
16. การศึกษาของชาวโรมันสมัยใหม่เป็นอย่างไร
17. การศึกษาของชาวอินเดียโบราณเป็นอย่างไร
18. การศึกษาของชาวจีนโบราณเป็นอย่างไร
19. จอห์น ล็อกก์ มีแนวคิดในการจัดการศึกษาอย่างไร
20. รูสโซมีแนวคิดในการจัดการศึกษาอย่างไร
21. เปสตาลอซซีมีแนวคิดในการจัดการศึกษาอย่างไร
22. ฮาร์บาร์ตมีแนวคิดในการจัดการศึกษาอย่างไร
23. โพรเอเบลมีแนวคิดในการจัดการศึกษาอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- กิริติ บุญเจือ. (2522). **ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ธีรศักดิ์ อัครบวร. (2544). **ความเป็นครูไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ก.พลพิมพ์(1996).
- พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์. (2549). พัฒนาการของการศึกษาไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2489-ปัจจุบัน. **วารสารรามคำแหง**. 23(1), 87-94.
- ไพพรรณ เกียรติโชติชัย. (2545). **กระบวนทัศน์ใหม่แห่งการศึกษาในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ : บริษัทการศึกษาจำกัด.
- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. (2529). **ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยนต์ ชุมจิต. (2544). **การศึกษาและความเป็นครูไทย**. กรุงเทพฯ: โอ เอส พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- _____. (2532). **พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ – ไทย**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- รุ่ง แก้วแดง. (2546). **โรงเรียนนิติบุคคล**. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- วรรณช ตุนทกิจ. (2553). **ความหมายของการศึกษา**. สมุทรสาคร : สพท.
- วิไล ตั้งจิตสมคิด. (2539). **การศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- _____. (2544). **การศึกษาและความเป็นครูไทย**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์
- สงัด อุทรานันท์. (2532). **พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมาน อัครภูมิ. (2551). **การบริหารการศึกษาสมัยใหม่: แนวคิด ทฤษฎี และการปฏิบัติ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. อุบลราชธานี: อุบลกิจออฟเซตการพิมพ์.
- สาโรช บัวศรี. (มปป.). **วิธีสอนตามขั้นหนังสือของอริยสัจ** : มสพ.
- สุวิทย์ มูลคำ. (2547). **การจัดการเรียนรู้ตามขั้นหนังสือของอริยสัจ** : มสพ.
- สมชาย รัตนทองคำ. (2556). **ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา**. เอกสารประกอบ การสอน 475 759 การสอนทางกายภาพบำบัด :
- อดิศักดิ์ ทองบุญ. (2533). **คู่มืออภิปรัชญา**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- _____. (2536). **ปรัชญาอินเดียร่วมสมัย**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- _____. (2532). **ปรัชญาอินเดีย**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- อุดมศักดิ์ มีสุข. (มปป). **ปรัชญาการศึกษา**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, สาขา อาชีวศึกษา.

อุรวดี รุจิเกียรติติจร. (2535). **ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น**. ขอนแก่น. ขอนแก่นการพิมพ์.

อมร โสภณวิเชษฐวงศ์. (2520). **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : ประสานมิตร.

Hessong, Robert F. and Thomas H. Weeks. (1987). **Introduction to Education**.

New York : Mcmilland Publishing.

<http://www.history.com/topics/ancient-history/the-egyptian-pyramids>

<http://worldcivil14.blogspot.com/2014/09/cuneiform.html>

<https://en.wikipedia.org/wiki/Moses>

http://psuarab.blogspot.com/2012_01_28_archive.html

<https://my.dek-d.com/kunsawat-atrwb/writer/viewlongc.php?id=767358&chapter=1>

<http://damansky-world.exteen.com/20110408/entry>

https://www.tripadvisor.co.uk/LocationPhotos-g189487-w2-Olympia_Elis_Region_West_Greece.html

<http://surftofind.com/sophists>

<http://rich.lyrics.im/2015/11/socrates-successful-secret.html>

<https://sites.google.com/a/web1.dara.ac.th/daraastro-astronomer/home/1995>

<http://quatr.us/egypt/people/university.htm>

<https://supawann096.wordpress.com>

<http://www.princecommercial.net>

<http://www.iep.utm.edu/locke/>

http://123ne.blogspot.com/2012/03/blog-post_29.html

<https://blog.hslu.ch/theoriensozialpaedagogik/pestalozzi/>

<https://plato.stanford.edu/entries/johann-herbart/>

http://ece.pkru.ac.th/early/web_std/Untitled-6.html

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 3 วิวัฒนาการของการศึกษาไทย

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

หลังจากที่ได้ศึกษาบทเรียนนี้แล้ว ผู้เรียนสามารถ

1. อธิบายการศึกษาของไทยสมัยโบราณได้
2. อธิบายการศึกษาของไทยสมัยปฏิรูปการศึกษาได้
3. อธิบายการศึกษาของไทยสมัยการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญได้
4. มีความสามารถในการสื่อสาร การทำงาน และการนำเสนอผลงาน
5. มีทักษะในการสืบค้น
6. มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และการทำงานร่วมกับผู้อื่น

เนื้อหาสาระการเรียนรู้

เนื้อหาสาระในบทนี้ประกอบด้วย

1. การศึกษาของไทยสมัยโบราณ (พ.ศ. 1781 - พ.ศ. 2411)
2. การศึกษาของไทยสมัยปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2412 - พ.ศ. 2474)
3. การศึกษาของไทยสมัยการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ (พ.ศ. 2475 - ปัจจุบัน)

กิจกรรมการเรียนการสอน

1. บรรยายนำและสรุปเนื้อหาสาระสำคัญประกอบการนำเสนอด้วย Microsoft PowerPoint เรื่อง วิวัฒนาการของการศึกษาไทย
2. แบ่งกลุ่มผู้เรียน กำหนดคำสำคัญ และประเด็นให้ศึกษาการศึกษาของไทยสมัยโบราณ (พ.ศ. 1781 - พ.ศ. 2411) การศึกษาของไทยสมัยปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2412 - พ.ศ. 2474) และ การศึกษาของไทยสมัยการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ (พ.ศ. 2475 - ปัจจุบัน)
3. ผู้เรียนนำเสนอผลการศึกษิตตามประเด็นที่ได้รับมอบหมาย
4. อภิปราย และสรุปการเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับความเป็นมาของการศึกษา

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอน บทที่ 3 วิวัฒนาการของการศึกษาไทย
2. การนำเสนอด้วย Microsoft PowerPoint เรื่อง วิวัฒนาการของการศึกษาไทย
3. พระบรมสาทิสลักษณ์ พระบรมฉายาลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ และภาพผู้นำของไทยในอดีตเพื่อนำไปสู่ปรากฏการณ์ทางการศึกษาในยุคสมัยนั้น
4. เอกสารตำรา หนังสือ ตำรา ตามเอกสารอ้างอิงท้ายบทที่ 3

แหล่งเรียนรู้

1. สำนักวิทยบริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี และห้องสมุดต่างๆ
2. เครือข่ายอินเทอร์เน็ตของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
3. เว็บไซต์ต่างๆ เช่น
 - 3.1 <http://numkhingzz.exteen.com/20120514/entry>
 - 3.2 http://khunmaebook.tarad.com/product.detail_646347_th_6736814
 - 3.3 <http://fairylegal.blogspot.com/2012/03/three-emblems-law.html>
 - 3.4 <http://www.tarad.com/product/645657>
 - 3.5 <http://oknation.nationtv.tv/blog/bongbongstory/2009/08/15/entry-1>
 - 3.6 <https://th.wikipedia.org/wiki/>
 - 3.7 <http://topicstock.pantip.com/library/topicstock/2007/04/K5289170/K5289170.html>
 - 3.8 <http://oknation.nationtv.tv/blog/nitimada2/2016/10/10/entry-8>
 - 3.9 <http://www.memohall.chula.ac.th>
 - 3.10 <http://www.bangna.ru.ac.th>

การวัดและประเมินผลประจำบทเรียน

จุดประสงค์	วิธีการ	เครื่องมือในการวัด	การวัดและประเมินผล
1. อธิบายการศึกษาของไทยสมัยโบราณได้ 2. อธิบายการศึกษาของไทยสมัยปฏิรูปการศึกษาได้ 3. อธิบายการศึกษาของไทยสมัยการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญได้	การตอบคำถามท้ายบท	คำถามท้ายบท	ความถูกต้อง และความเข้าใจในการตอบคำถามท้ายบทได้ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80
4. มีความสามารถในการสื่อสาร การทำงาน และการนำเสนอผลงาน 5. มีทักษะในการสืบค้น 6. มีความรับผิดชอบต่อนตนเอง และการทำงานร่วมกับผู้อื่น	การสังเกต 1. พฤติกรรมการเรียน 2. พฤติกรรมการทำงาน กลุ่ม 3. ความสนใจในกิจกรรม การเรียนการสอน 4. การตอบคำถามระหว่าง การเรียนการสอน 5. การนำเสนอผลงาน	บันทึก การส่งงานและ การสังเกต	ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการสื่อสาร ทำงาน นำเสนอผลงาน มีทักษะในการสืบค้น มีความรับผิดชอบต่อนตนเอง และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

บทที่ 3 วิวัฒนาการของการศึกษาไทย

การจัดการศึกษาของไทยมีวิวัฒนาการมาโดยตลอด อาจจะเป็นเพราะมีปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศทำให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ปัจจัยภายในเกิดจากความต้องการพัฒนาสังคมให้มีความเจริญและทันสมัย ส่วนปัจจัยภายนอกเกิดจากกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ทั้งด้านเศรษฐกิจและการเมือง ตลอดจนการติดต่อสื่อสารกันทำให้ประเทศไทยต้องปรับตัวให้ทันสมัย เพื่อความอยู่รอดและประเทศได้เกิดการพัฒนาคู่เทียมกับนานาประเทศ ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาทำให้การจัดการศึกษาของไทยมีวิวัฒนาการเรื่อยมา ซึ่งเป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมความเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมืองของชาติให้มั่นคงและเจริญก้าวหน้า ซึ่งการจัดการศึกษาของประเทศไทยมีวิวัฒนาการมาตั้งแต่สมัยโบราณเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ด้วยความเชื่อที่ว่า การศึกษาช่วยกำหนดทิศทางของชาติ เพื่อพัฒนาคนไทยให้มีความพร้อมที่จะเป็นกำลังสำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ความเป็นมาของการศึกษาไทยมีประวัติที่น่าสนใจนำเสนอเป็นประเด็นดังนี้

1. การศึกษาของไทยสมัยโบราณ (พ.ศ. 1781 - พ.ศ. 2411)
2. การศึกษาของไทยสมัยปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2412 - พ.ศ. 2474)
3. การศึกษาของไทยสมัยการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ (พ.ศ. 2475 – ปัจจุบัน)
4. บทสรุป
5. คำถามท้ายบท
6. เอกสารอ้างอิง

การศึกษาของไทยสมัยโบราณ (พ.ศ. 1781 - พ.ศ. 2411)

การศึกษาสมัยนี้เป็นการศึกษาแบบสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีที่มีมาแต่เดิม จำเป็นที่คนไทยในสมัยนั้นต้องขวนขวายหาความรู้จากผู้รู้ในชุมชนต่างๆ ซึ่งการศึกษาในสมัยนี้มีบ้านและวัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษา เช่น บ้านเป็นสถานที่อบรมกล่อมเกลาจิตใจของสมาชิกภายในบ้าน โดย

มีพ่อและแม่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดอาชีพและอบรมลูกๆ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) วังเป็นสถานที่รวมเอานักปราชญ์สาขาต่างๆ มาเป็นขุนนางรับใช้เบื้องพระยุคลบาท โดยเฉพาะงานช่างศิลปหัตถกรรมเพื่อสร้างพระราชวังและประกอบพระราชพิธีต่างๆ ซึ่งเป็นสถานที่ที่ถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง (ยนต์ ชุ่มจิต, 2544) ส่วนวัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา พระจะทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนธรรมะแก่พุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะผู้ชายไทยมีโอกาสได้ศึกษาธรรมะและบวชเรียน ในสังคมไทยจึงนิยมให้ผู้ชายบวชเรียนก่อนแต่งงานทำให้มีคุณธรรมและจิตใจมั่นคงสามารถครองเรือนได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ผู้ที่มาบวชเรียนมาแสวงหาความรู้เรื่องธรรมะในวัดแล้ว ยังสามารถแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดความรู้ในด้านศิลปวิทยาการต่าง ๆ ที่เคยได้อบรมจาก ครอบครัวมา จะเห็นได้ว่าสถาบันทั้งสามนี้ล้วนแต่มี บทบาทในการศึกษาอบรมสำหรับคนไทยในสมัยนั้น ในการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง นอกจากนี้ในชุมชนต่าง ๆ ก็มีภูมิปัญญามากมายซึ่งมีปราชญ์แต่ละสาขาวิชา เช่น ด้านการก่อสร้าง หัตถกรรม ศิลปกรรม ประติมากรรม และแพทย์แผนโบราณเป็นต้น(วิไล ตั้งจิตสมคิด, 2539) ส่วนพระมหากษัตริย์ในสมัยนี้มีพระราชกรณียกิจอันเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาในสมัยนั้นและมีอิทธิพลต่อมา กล่าวคือ พ่อขุนรามคำแหงมหาราชและพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พระเจ้าลิไท) ซึ่งพระราชกรณียะกิจที่สำคัญ เช่น การประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นครั้งแรก โดยทรงดัดแปลงมาจากตัวหนังสือขอมและมอญ อันเป็นรากฐานด้านอักษรศาสตร์จนนำมาสู่การพัฒนาปรับปรุงเป็นอักษรไทยในปัจจุบัน (เจือจันทร์ จงสถิตอยู่, 2530) ศิลาจารึกหลักที่ 1 จึงเป็นศิลาจารึกที่จารึกเป็นอักษรไทยให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสุโขทัยในด้านประวัติศาสตร์ส่วนการบำรุงพุทธศาสนาในรัชกาลพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พระเจ้าลิไท) ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมากในสมัยนี้ ด้วยเหตุผลที่ว่าพระองค์ทรงสละราชย์สมบัติออกบวชเป็นพระภิกษุชั้วระยะหนึ่ง นับเป็นแบบอย่างของการบวชเรียนในสมัยต่อมา การที่พระองค์ทรงจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์โดยกำหนดให้การปกครองสงฆ์ออกเป็นสองคณะ กล่าวคือ คณะอรัญวาสีและคณะคามวาสี และการที่พระองค์ทรงพระนิพนธ์หนังสือไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการสอนศีลธรรมให้ราษฎรประพฤติแต่สิ่งที่ดีงามละเว้นความชั่ว ผู้ประพฤติดีจะได้ขึ้นสวรรค์ผู้ประพฤติชั่วจะต้องตกนรก ซึ่งพระองค์ทรงบรรยายไว้อันน่าสะพรึงกลัวนับเป็น วรรณคดีร้อยแก้วที่มีความสำคัญที่สุดในสมัยสุโขทัย โดยกล่าวถึงโลกมนุษย์ สวรรค์และนรกเป็นวรรณคดีที่ได้รับการกล่าวอ้างถึงในวรรณกรรมต่างๆ และเป็น วรรณคดีที่มีความสำคัญต่อคำสอนในพุทธศาสนามาจนถึงปัจจุบันนี้ (สมบุญ พรหมนภาพ, 2539)

1. การศึกษาในสมัยสุโขทัย (พ.ศ. 1781 พ.ศ. 1921) มีลักษณะการจัด ดังนี้
(กระทรวงศึกษาธิการ, 2546; ยนต์ ชุ่มจิต, 2544)

1.1 รูปแบบการจัดการศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ

ฝ่ายอาณาจักรแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่หนึ่งเป็นการจัดการศึกษาสำหรับผู้ชายที่เป็นทหาร เช่น มวย กระบี่ กระบองและอาวุธต่างๆ ตลอดจนวิธีการบังคับม้า ช้าง ตำราพิชัยยุทธ์ซึ่งเป็นวิชาชั้นสูงของผู้ที่จะเป็นแม่ทัพนายกอง และส่วนที่สอง พลเรือน เป็นการจัดการศึกษาให้แก่พลเรือนผู้ชายเรียนคัมภีร์ไตรเวทโหราศาสตร์ เวชกรรม ฯลฯ ส่วนพลเรือนผู้หญิงให้เรียนวิชาช่างสตรี การปัก การย้อม การเย็บ การถักทอ นอกจากนั้นมีการอบรมปมนิสัย กิริยามารยาท การทำอาหารการกินเพื่อเตรียมตัวเป็นแม่บ้านแม่เรือนที่ดีต่อไป

ฝ่ายศาสนาจักร เป็นการศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาการจัดการศึกษาในสมัยสุโขทัย จึงเป็นการจัดการศึกษาที่เน้นพระพุทธศาสนาและศิลปศาสตร์ สมัยนี้พ่อขุนรามคำแหงได้นำช่างชาวจีนเข้ามาเผยแพร่การทำด้วยขามสังคโลกให้แก่คนไทย และหลังจากที่ทรงคิดประดิษฐ์อักษรไทยแล้วงานด้านอักษรศาสตร์เจริญขึ้น มีการสอนภาษาไทยในพระบรมมหาราชวัง มีวรรณคดีที่สำคัญ คือ หนังสือไตรภูมิพระร่วงและตำรับทำวสุสุชาติลักษณะ

1.2 สถานศึกษา สำหรับสถานศึกษาในสมัยนี้ ประกอบด้วย

1.2.1 บ้าน เป็นสถาบันสังคมพื้นฐานที่ช่วยทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ด้านอาชีพตามบรรพบุรุษ การก่อสร้างบ้านเรือนศิลปการป้องกันตัวสำหรับลูกผู้ชายและการบ้านการเรือน เช่น การจับพลู การทำอาหารและการทอผ้าสำหรับลูกผู้หญิง เป็นต้น

1.2.2 สำนักสงฆ์ เป็นสถานศึกษาที่สำคัญของราษฎรทั่วไป เพื่อหน้าที่ขัดเกลาจิตใจ และแสวงหาธรรมะต่างๆ

1.2.3 สำนักราชบัณฑิต เป็นบ้านของบุคคลที่ประชาชนยกย่องว่ามีความรู้สูง บางคนก็เป็นขุนนางมียศบรรดาศักดิ์ บางคนก็เคยบวชเรียนแล้วจึงมีความรู้ แดกฉานในแขนงต่างๆ

1.2.4 พระราชสำนัก เป็นสถานศึกษาของพระราชวงศ์และบุตรหลานของขุนนางในราชสำนักมีพรหมณ์หรือรชบัณฑิตเป็นครูสอน

1.3 วิชาที่สอน ไม่ได้กำหนดตายตัว พอแบ่งออกได้ดังนี้

1.3.1 วิชาความรู้สามัญ สันนิษฐานว่าในช่วงต้นสุโขทัยใช้ภาษาบาลี และสันสกฤตในการศึกษา ต่อมาในสมัยหลังจากที่พ่อขุนรามคำแหงได้ทรงประดิษฐ์อักษรลายสือไทย (แสดงในภาพที่ 27) ขึ้นใช้เมื่อ พ.ศ. 1826 จึงมีการเรียนภาษาไทยกัน

1.3.2 **วิชาชีพ** เรียนกันตามแบบอย่างบรรพบุรุษ ตระกูลใดมีความชำนาญ ด้านใดลูกหลานจะมีความถนัดและประกอบอาชีพตามแบบอย่างกันมา เช่น ตระกูลใดเป็นแพทย์ก็จะ สอนบุตรหลานให้เป็นแพทย์

1.3.3 **วิชาจริยศึกษา** สอนให้เคารพนับถือบรรพบุรุษ การรู้จักกตัญญูรู้คุณ การรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม และการรู้จักทำบุญให้ทาน ถือศีลในระหว่างเข้าพรรษา เป็นต้น

1.3.4 **วิชาศิลปะป้องกันตัว** เป็นการสอนให้รู้จักการใช้อาวุธ การบังคับสัตว์ที่ใช้ เป็นพาหนะในการออกศึกและตำราพิชัยยุทธ

ด	ด	ด	ด	ด	ด	ด	ด	ด
ข	ข	-	ข	ข	ข	ข	-	-
ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค
จ	จ	จ	จ	จ	จ	จ	จ	จ
ฉ	ฉ	ฉ	ฉ	ฉ	ฉ	ฉ	ฉ	ฉ
ช	ช	ช	ช	ช	ช	ช	ช	ช
ฌ	ฌ	ฌ	ฌ	ฌ	ฌ	ฌ	ฌ	ฌ
ฎ	ฎ	ฎ	ฎ	ฎ	ฎ	ฎ	ฎ	ฎ
ฏ	ฏ	ฏ	ฏ	ฏ	ฏ	ฏ	ฏ	ฏ
ฐ	ฐ	ฐ	ฐ	ฐ	ฐ	ฐ	ฐ	ฐ
ฑ	ฑ	ฑ	ฑ	ฑ	ฑ	ฑ	ฑ	ฑ
ฒ	ฒ	ฒ	ฒ	ฒ	ฒ	ฒ	ฒ	ฒ
ณ	ณ	ณ	ณ	ณ	ณ	ณ	ณ	ณ
ด	ด	ด	ด	ด	ด	ด	ด	ด
ข	ข	ข	ข	ข	ข	ข	ข	ข
ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค
จ	จ	จ	จ	จ	จ	จ	จ	จ
ฉ	ฉ	ฉ	ฉ	ฉ	ฉ	ฉ	ฉ	ฉ
ช	ช	ช	ช	ช	ช	ช	ช	ช
ฌ	ฌ	ฌ	ฌ	ฌ	ฌ	ฌ	ฌ	ฌ
ฎ	ฎ	ฎ	ฎ	ฎ	ฎ	ฎ	ฎ	ฎ
ฏ	ฏ	ฏ	ฏ	ฏ	ฏ	ฏ	ฏ	ฏ
ฐ	ฐ	ฐ	ฐ	ฐ	ฐ	ฐ	ฐ	ฐ
ฑ	ฑ	ฑ	ฑ	ฑ	ฑ	ฑ	ฑ	ฑ
ฒ	ฒ	ฒ	ฒ	ฒ	ฒ	ฒ	ฒ	ฒ
ณ	ณ	ณ	ณ	ณ	ณ	ณ	ณ	ณ

ภาพที่ 27 อักษรลายสือไทย พยัญชนะ 39 ตัว

(ที่มา: <http://numkhingzz.exteen.com/20120514/entry>)

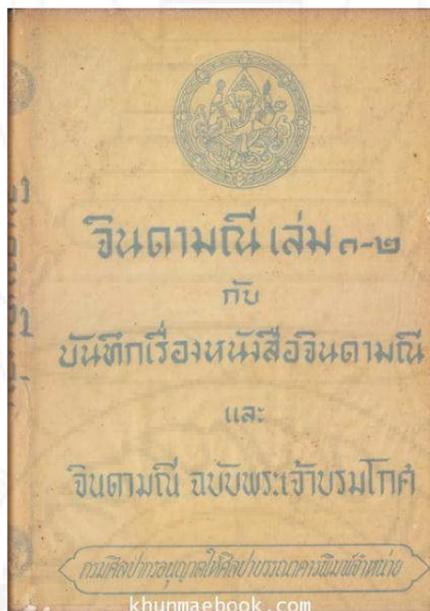
2. การศึกษาในสมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 1893 - พ.ศ. 2310)

กรุงศรีอยุธยาซึ่งเป็นราชธานีอันยาวนาน 417 ปี ซึ่งมีความเจริญทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้เกิดจากมีชนชาติต่าง ๆ ในเอเชียเข้ามาติดต่อค้าขายและเข้ามาเพื่อตั้งหลักแหล่งหากินในดินแดนไทย เช่น จีน มอญ ญวน เขมร อินเดียและ

อาหรับ และตั้งแต่รัชสมัยพระรามาธิบดีที่ 2 ได้มีชาติตะวันตกได้เริ่มเข้ามาติดต่อค้าขาย เช่น ชาติโปรตุเกสเข้ามาเป็นชาติแรก และมีชนชาติอื่น ๆ ติดตามมา เช่น ฮอลันดา ฝรั่งเศส อังกฤษ เป็นต้น มีผลให้การศึกษาไทยมีความเจริญขึ้น โดยเฉพาะใน รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองและสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ลักษณะการจัดการศึกษาสมัยกรุงศรีอยุธยา มีดังนี้ (วิไล ตั้งจิตสมคิด, 2539; สมบูรณ์ พรรณนาภ, 2539)

2.1 รูปแบบการจัดการศึกษา มีดังนี้

2.1.1 การศึกษาวิชาสามัญ เน้นการอ่าน เขียน เรียนเลข อันเป็นวิชาพื้นฐาน สำหรับการประกอบสัมมาอาชีพของคนไทย พระโหราธิบดีได้แต่งแบบเรียนภาษาไทย ชื่อ จินตามณี (แสดงในภาพที่ 28) ถวายสมเด็จพระนารายณ์มหาราชซึ่งใช้เป็นแบบเรียนสืบมาเป็นเวลานาน (พระโหราธิบดี, 2555)

ภาพที่ 28 แบบเรียนจินตามณี

(ที่มา: http://khunmaebook.tarad.com/product.detail_646347_th_6736814)

2.1.2 การศึกษาทางด้านศาสนา วัดยังมีบทบาทมากในสมัยสมเด็จพระ

เจ้าอยู่หัวบรมโกศ พระองค์ทรงส่งเสริมพุทธศาสนาโดยทรงวางกฎเกณฑ์ไว้ว่าประชาชนคนใดไม่เคยบวชเรียนเขียนอ่านมาก่อน จะไม่ทรงแต่งตั้งให้เป็นข้าราชการและในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นต้นมา มีนักสอนศาสนาหรือมิชชันนารีได้จัดตั้งโรงเรียนสอนหนังสือและวิชาอื่น ๆ ขึ้น เรียกโรงเรียนมิชชันนารีนี้ว่า โรงเรียนสามเณร เพื่อชักจูงให้ชาวไทยหันไปนับถือศาสนาคริสต์

2.1.3 การศึกษาทางด้านภาษาศาสตร์และวรรณคดี ปรากฏว่ามีการสอน

ทั้งภาษาไทยบาลี สันสกฤต ฝรั่งเศส เขมร พม่า มอญ และภาษาจีน ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมีวรรณคดีหลายเล่ม เช่น เสือโคคำฉันท์ สมุทรโฆษคำฉันท์ อนิรุทธ์คำฉันท์ และกำสรวลศรีปราชญ์ เป็นต้น

2.1.4 การศึกษาของผู้หญิง มีการเรียนวิชาชีพ การเรือนการครัว ทอผ้า

ตลอดจนกิริยามารยาท เพื่อป้องกันไม่ให้เขียนเพลงยาวโต้ตอบกับผู้ชาย แต่ผู้หญิงที่อยู่ใน ราชตระกูลเริ่มเรียนภาษาไทยตลอดทั้งการประพันธ์ด้วย ในสมัยนี้โปรตุเกสเป็นชาติแรกที่นำวิธีการทำขนมหวานที่ใช้ไข่มาเป็นส่วนผสม เช่น ทองหยิบ ฝอยทอง มาเผยแพร่จนขนมเหล่านี้เป็นเอกลักษณ์ขนมหวานของไทยในปัจจุบัน

2.1.5 การศึกษาวิชาการด้านทหาร มีการจัดระเบียบการปกครองในแผ่นดิน

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงแยกราชการฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือนออกจากกัน หัวหน้าฝ่ายทหารเรียกว่า สมุหกลาโหม ฝ่ายพลเรือนเรียกว่า สมุหนายก ในรัชสมัยพระรามาธิบดีที่ 2 ทรงจัดวางระเบียบทางการทหาร มีการทำบัญชี คือ การเกณฑ์คนเข้ารับราชการทหาร ผู้ชายอายุตั้งแต่ 13 ปีขึ้นไปถึง 60 ปี เรียกว่าไพร่หลวง เชื่อว่าต้องมีการศึกษาวิชาการทหาร เป็นการศึกษาด้านพลศึกษาสำหรับผู้ชาย ฝึกระเบียบวินัยเพื่อฝึกอบรมให้เป็นกำลังสำคัญของชาติ

2.2 สถานศึกษา ในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่ยังคงเหมือนกับสมัยสุโขทัยที่ต่างออกไป คือ

มีโรงเรียนมิชชันนารี เป็นโรงเรียนที่ชาวตะวันตกได้เข้ามาสร้างเพื่อเผยแพร่ศาสนาและขณะเดียวกันก็สอนวิชาสามัญด้วย

2.3 เนื้อหาวิชาที่สอน มีสอนทั้งวิชาชีพและวิชาสามัญ กล่าวคือ

2.3.1 วิชาสามัญ มีการเรียนวิชาการอ่าน เขียน เลข ใช้แบบเรียนภาษาไทย

จินตามณี

2.3.2 วิชาชีพ เรียนรู้กันในวงศ์ตระกูล สำหรับเด็กผู้ชายได้เรียนวิชาวาดเขียน แกะสลัก และช่างฝีมือต่าง ๆ ที่พระสงฆ์เป็นผู้สอนให้ ส่วนเด็กผู้หญิงเรียนรู้การบ้านการเรือนจากพ่อแม่สมัยต่อมาหลังชาติตะวันตกเข้ามาแล้วมีการเรียนวิชาชีพขั้นสูงด้วย เช่น ดาราศาสตร์ การทำน้ำประปา การทำปืน การพาณิชย์ แพทยศาสตร์ ตำรายา การก่อสร้าง ตำราอาหาร เป็นต้น

2.3.3 ด้านอักษรศาสตร์ มีการศึกษาด้านอักษรศาสตร์ มีวรรณคดีหลายเล่มที่เกิดขึ้น เช่น สมุทรโฆษคำฉันท์ และกำศรวลศรีปราชญ์ เป็นต้น อีกทั้งมีการสอนภาษาไทย บาลี สันสกฤต ฝรั่งเศส เขมร พม่า มอญ และจีน

2.3.4 วิชาจริยศึกษา เน้นการศึกษาด้านพระพุทธศาสนามากขึ้น เช่นในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทรงกวัดขันในเรื่องการศึกษาหลักธรรมของพระพุทธศาสนา มีการกำหนดให้ผู้ชายที่เข้ารับราชการทุกคนจะต้องเคยบวชเรียนมาแล้ว เกิดประเพณีการอุปสมบทเมื่ออายุครบ 20 ปี นอกจากนี้ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ทรงให้เสรีภาพไม่กีดกันศาสนา ทรงอุปถัมภ์พวกสอนศาสนา เพราะทรงเห็นว่าศาสนาทุกศาสนาต่างสอนให้คนเป็นคนดี

2.3.5 วิชาพลศึกษา ยังคงเหมือนสมัยสุโขทัย

3. การศึกษาในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2311 พ.ศ. 2411)

การศึกษาในสมัยนี้เช่นเดียวกับสมัยอยุธยา บ้านและวัดยังคงมีบทบาทเหมือนเดิม การจัดการศึกษาในช่วงนี้ มีดังนี้ (ยนต์ ชุ่มจิต, 2544; สมบูรณ์ พรรณนาภพ, 2539)

3.1 สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี เป็นระยะเก็บรวบรวมสรรพตำราจากแหล่งต่าง ๆ ที่รอดพ้นจากการทำลายของพม่า เน้นการทำนุบำรุงตำราทางศาสนา ศิลปะและวรรณคดี

3.2 สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงฟื้นฟูการศึกษาด้านอักษรศาสตร์ วรรณคดี มีการแต่งรามเกียรติ์ได้เค้าโครงเรื่องมาจากอินเดียเรื่อง รามายณะ ศิลปะ กฎหมาย เช่น กฎหมายตรา 3 ดวง (แสดงในภาพที่ 29) และหลักธรรมทางศาสนา มีการสังคายนาพระไตรปิฎก

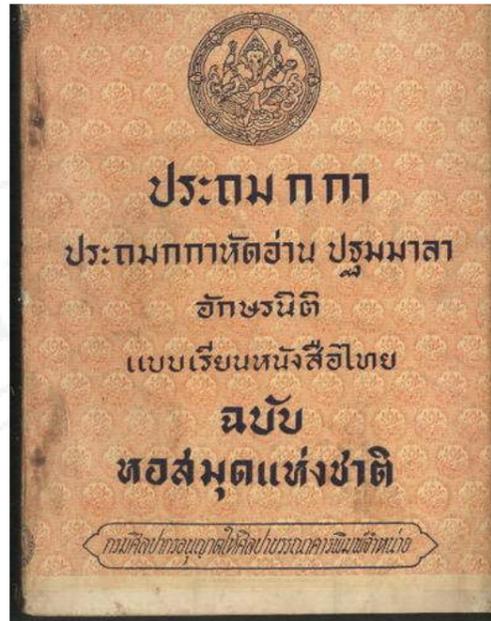

ภาพที่ 29 กฎหมายตราสามดวง

(ที่มา: <http://fairylegal.blogspot.com/2012/03/three-emblems-law.html>)

3.3 สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เริ่มมีชาวยุโรปเช่น ชาวโปรตุเกสเข้ามาติดต่อทางการค้ากับไทยใหม่ หลังจากเลิกราไปเมื่อประมาณปลายสมัยอยุธยา และชาติอื่น ๆ ตามเข้ามาอีกมากมาย เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส ฮอลันดา เป็นต้น เนื่องจากยุโรปมีการปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้เปลี่ยนระบบการผลิตจากการใช้มือมาใช้เครื่องจักร พลังงานจากไอน้ำสามารถผลิตสินค้าได้มากขึ้นจึงต้องหาแหล่งระบายสินค้า ในสมัยนี้ได้ส่งเสริมการศึกษาทั้งวิชาสามัญ โหราศาสตร์ ดาราศาสตร์ จริยศาสตร์ มีการตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวังเป็นที่ให้การศึกษา

3.4 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงส่งเสริมการศึกษาด้านศาสนาเป็นพิเศษ มีการจารึกวิชาความรู้สามัญและวิชาศิลปในแผ่นศิลาประดับไว้ตามระเบียงวัดพระเชตุพนจนมีผู้กล่าวว่า เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของไทย มีการใช้หนังสือไทยชื่อ ประถม ก กา และประถมมาลา (แสดงในภาพที่ 30) นับเป็นแบบเรียนเล่มที่ 2 และ 3 ต่อจากจินตามณีของพระโหราธิบดี ต่อมานายแพทย์ ดี บี บรัดเลย์ได้นำกิจการแพทย์สมัยใหม่ เช่น การผ่าตัดเข้ามารักษาคนไข้และการตั้งโรงพิมพ์หนังสือไทยเป็นครั้งแรกในปี.ศ. 2379 โดยรับจ้างพิมพ์เอกสารทางราชการ เรื่องห้ามสูบบุหรี่ จำนวน 9,000 ฉบับ เมื่อปีพ.ศ. 2382

ภาพที่ 30 แบบเรียนประตม ก กา

(ที่มา: <http://www.tarad.com/product/645657>)

3.5 สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในสมัยนี้ชาวยุโรป และอเมริกัน เริ่มเข้ามาติดต่อค้าขายและสอนศาสนา มีการนำวิทยาการสมัยใหม่ ๆ เข้ามาปรับใช้ในเมืองไทย เพิ่มขึ้น และพระองค์ทรงเห็นความสำคัญของการศึกษาจึงทรงจ้างนางแอนนา เอช เลียวโนเวนส์ (แสดงในภาพที่ 31) มาสอนสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เมื่อ พ.ศ. 2405 จนรอบรู้ภาษาอังกฤษเป็นอย่างดี ลักษณะการจัดการศึกษาเป็นแบบเดิมทั้งวัดและบ้าน ในส่วนวิชาซีพและวิชาสามัญ มีอักษรศาสตร์ ธรรมชาติวิทยาหรือวิทยาศาสตร์การศึกษาของไทยสมัยโบราณ (พ.ศ. 1780 - พ.ศ. 2411) ยังเน้นการจัดการศึกษาที่วัดและบ้าน โดยมีหลักสูตรเกี่ยวกับการอ่านและเขียนภาษาไทยทั้งในด้านโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน โหราศาสตร์ และไสยศาสตร์จากอาศัยคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา มาจนกระทั่งใน สมัยพระนารายณ์มหาราชเริ่มใช้หนังสือจินตามณีเล่มแรก ต่อมา มีประตม ก กา และประตมมาลา ส่วนครูผู้สอนได้แก่ พระภิกษุ นักปราชญ์ราชบัณฑิต พ่อแม่ ช่างวิชาซีพต่างๆ สำหรับการวัดผลไม่มีแบบแผนแต่จะเน้นความจำและความสามารถในการประกอบอาชีพจึงจะได้รับการยกย่องและได้รับราชการ

ภาพที่ 31 นางแอนนา เอช เลียวโนเวนส์

(ที่มา: <http://oknation.nationtv.tv/blog/bongbongstory/2009/08/15/entry-1>)

การศึกษาของไทยสมัยปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2412 - พ.ศ. 2474)

การศึกษาในสมัยนี้มุ่งให้คนเข้ารับราชการและมีความรู้ทัตเทียมฝรั่งแต่ไม่ใช่ฝรั่ง แบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546; วิไล ตั้งจิตสมคิด, 2539)

1. การศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังจากที่พระองค์ได้ครองราชย์แล้ว ก็ได้ทรงปรับปรุงประเทศให้เจริญรุ่งเรืองในทุกๆ ด้าน ทั้งในด้านการปกครอง การศาล การคมนาคมและสาธารณสุข เป็นต้น โดยเฉพาะด้านการศึกษานั้นพระองค์ได้ทรงตระหนักเพื่อปรับปรุงคนในประเทศให้มีความรู้ความสามารถจะช่วยให้ ประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าในทุกๆ ด้าน ดังพระราชดำรัสที่ว่า “...วิชาหนังสือเป็นวิชาที่น่านับถือและเป็นที่น่าสรรเสริญมาแต่โบราณว่า เป็นวิชาอย่างประเสริฐซึ่งผู้ยิ่งใหญ่ นับแต่ พระมหากษัตริย์เป็นต้นมา ตลอดจนราษฎรพลเมืองสมควรและจำเป็นจะต้องรู้เพราะเป็นวิชาที่อาจทำให้การทั้งปวงสำเร็จในทุกอย่าง...”

การที่พระองค์ทรงเห็นความสำคัญของการศึกษา จึงได้มีการจัดการศึกษาอย่างมีระเบียบแบบแผน (Formal Education) มีโครงการศึกษาชาติ มีโรงเรียนเกิดขึ้นในวังและในวัด มีการกำหนดวิชาที่เรียน มีการเรียนการสอนสอบไล่ และมีทุนเล่าเรียนหลวงให้ไปศึกษาวิชา ณ ต่างประเทศ ซึ่งปัจจัยที่มีผลในการปฏิรูปการศึกษาในครั้งนี้มีหลายปัจจัย เช่น

1.1 แนวคิดและวิทยาการต่างๆ ของชาติตะวันตก ซึ่งคณะมิชชันนารีได้นำวิทยาการเข้ามาเผยแพร่ในด้านการแพทย์ การพิมพ์หนังสือและระบบโรงเรียนของพวกสอนศาสนา ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสืบเนื่องมาถึงในสมัยนี้ เป็นเหตุให้ไทยต้องรับและปรับปรุงแนวคิดในการจัดการศึกษาขึ้นเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ

1.2 ภัยจากการคุกคามของประเทศมหาอำนาจในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 หรือปลายพุทธศตวรรษที่ 24 ลัทธิจักรพรรดินิยมกำลังแผ่ขยายมายังประเทศต่างๆ ในเอเชียซึ่งประเทศเพื่อนบ้าน เช่น พม่า ญวน เขมรและมลายูเป็นต้น ต่างตกอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศมหาอำนาจ ส่วนประเทศไทยมีจุดอ่อนทั้งในเรื่องความล้าหลัง ระบบการปกครองและการกำหนดเขตแดนที่ชัดเจนพระองค์จึงทรงห่วงใยบ้านเมือง จึงดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบประนีประนอมและเร่งปรับปรุงประเทศ โดยเน้นการศึกษาของชาติ

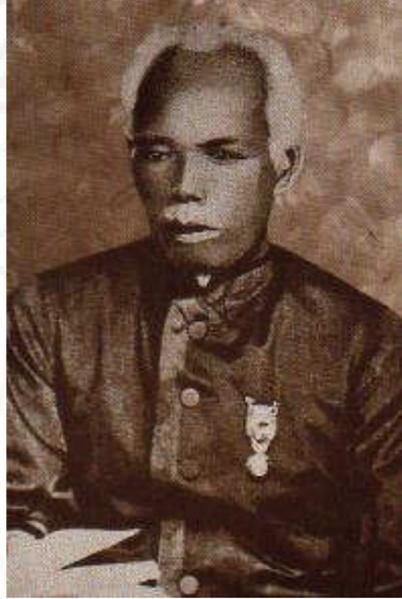
1.3 ความต้องการบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ เข้ามารับราชการเนื่องจากพระองค์ทรงปรับปรุงและขยายงานในส่วนราชการต่างๆ จึงจำเป็นต้องจัดตั้งโรงเรียนเพื่อสอนคนให้เข้ามารับราชการ

1.4 โครงสร้างของสังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลง โดยได้มีการเลิกทาสขึ้นและมีการติดต่อกับต่างประเทศมากขึ้น วัฒนธรรมแบบอย่างตะวันตกได้แพร่หลายจึงจำเป็นต้องการปรับปรุงการศึกษา เพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้น

1.5 การที่พระองค์ได้เสด็จต่างประเทศทั้งในเอเชียและยุโรป ทำให้ได้แนวความคิดเพื่อนำมาปฏิรูปการศึกษาและใช้เป็นแนวทางพัฒนาบ้านเมืองดังนี้

1.5.1 การจัดตั้งสถานศึกษาปี พ.ศ. 2414 จัดตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง เพื่อฝึกคนให้เข้ามารับราชการ มีพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารียงกูร) (แสดงในภาพที่ 32) ในขณะนั้นเป็นหลวงสารประเสริฐเป็นอาจารย์ใหญ่ โดยมีการสอนหนังสือไทย การคิดเลข และขนบธรรมเนียมราชการ นอกจากนี้มีการจัดตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับสอนภาษาอังกฤษ ในพระบรมมหาราชวัง เกิดจากแรงผลักดันทางการเมืองที่ส่งผลให้ไทยต้องเรียนรู้ภาษาอังกฤษ เพื่อ

จะได้เจรจากับมหาอำนาจตะวันตก และมีการส่งนักเรียนไทยไปศึกษาวิชาครูที่ประเทศอังกฤษปี พ.ศ. 2423 จัดตั้งโรงเรียนสุนันทาลัยในพระบรมมหาราชวังเป็นโรงเรียนสตรี

ภาพที่ 32 พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารียงกูร)
(ที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/>)

ปี พ.ศ. 2424 ปรับปรุงโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบให้เป็นโรงเรียนนายทหารมหาดเล็ก ต่อมาได้กลายเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนในปี พ.ศ. 2453 และปี พ.ศ. 2459 ได้ตั้งเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยปี พ.ศ. 2425 จัดตั้งโรงเรียนแผนที่และในปี พ.ศ. 2427 จัดตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรขึ้นตามวัดในกรุงเทพมหานครหลายแห่ง และแห่งแรก คือโรงเรียนมหรณพาราม ปี พ.ศ. 2432 ตั้งโรงเรียนแพทย์ขึ้น เรียกว่า โรงเรียนแพทยากร ตั้งอยู่ที่ริมแม่น้ำหน้าโรงพยาบาลศิริราช ใช้เป็นที่สอนวิชาแพทย์แผนปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2435 จัดตั้งโรงเรียนมูลศึกษาขึ้นในวัดทั่วไปทั้งในกรุงเทพมหานครและหัวเมือง โดยประสงค์จะขยายการศึกษาเล่าเรียนหนังสือไทยให้แพร่หลายเป็นแบบแผนยิ่งขึ้น และตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูเป็นแห่งแรกที่ตำบลโรงเลี้ยวเด็ก ต่อมาย้ายไปอยู่ที่วัดเทพศิรินทราวาส ปี พ.ศ. 2437 นักเรียนฝึกหัดครูชุดแรก 3 คนสำเร็จการศึกษาได้รับประกาศนียบัตรเป็นครูสอนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ปี พ.ศ. 2449 ย้ายโรงเรียน

ฝึกหัดครู ซึ่งตั้งอยู่ที่วัดเทพศิรินทราวาส ไป รวมกับโรงเรียนฝึกหัดครูฝั่งตะวันตก (บ้านสมเด็จเจ้าพระยา) ปรับปรุงหลักสูตรให้สูงขึ้นเป็น โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์สอนหลักสูตร 2 ปี รับนักเรียนที่สำเร็จมัธยมศึกษา ปี พ.ศ. 2456 ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูหญิงขึ้นเป็นครั้งแรกที่โรงเรียนเบญจมราชาลัย

1.5.2 การบริหารการศึกษาเมื่อจำนวนโรงเรียนเพิ่มมากขึ้นจึงจำเป็นต้องมี

หน่วยงานรับผิดชอบ การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งต่างหาก เช่น ปี พ.ศ. 2430 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมศึกษาธิการโดยโอนโรงเรียนที่สังกัดกรมทหารมหาดเล็กมาทั้งหมด ให้กรมหมื่นดำรงราชานุภาพเป็นผู้บัญชาการอีกตำแหน่งหนึ่ง ปี พ.ศ. 2432 รวมกรมศึกษาธิการเข้าไปอยู่ในบังคับบัญชาของกรมธรรมการ และ ปีพ.ศ. 2435 ประกาศตั้งกระทรวงธรรมการ มีเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) (แสดงในภาพที่ 33) เป็นเสนาบดี มีหน้าที่ในการจัดการศึกษา การพยาบาล พิพิธภัณฑสถานและศาสนา

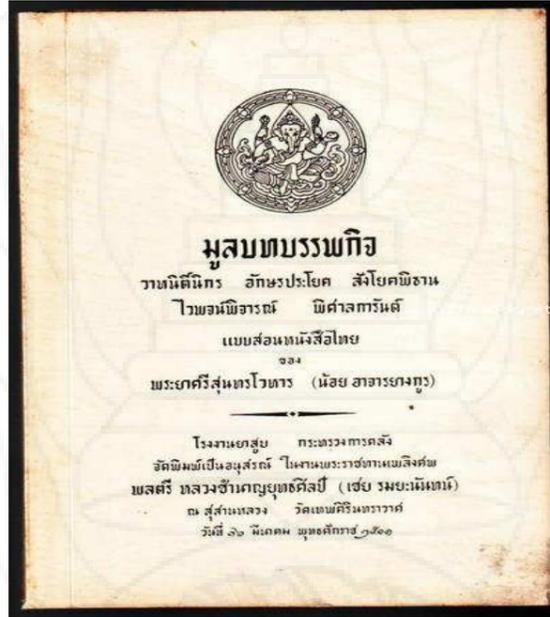
ภาพที่ 33 เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค)

(ที่มา: <http://topicstock.pantip.com/library/topicstock/2007/04/K5289170/K5289170.html>)

1.5.3 การจัดแบบเรียนหลักสูตรและการสอบไล่ปี พ.ศ. 2414 ทรง พระกรุณา

โปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีสุนทรโวหาร(น้อย อาจารย์บางกุก) เรียบเรียงแบบเรียนหลวงขึ้น 1 เล่ม ชุดมูลบรรพกิจ (แสดงในภาพที่ 34) เพื่อใช้เป็นบทหลักสูตรวิชาชั้นต้นปี พ.ศ. 2427 กำหนดหลักสูตรชั้นประโยคหนึ่ง โดยอนุโลมตามแบบเรียนหลวงหกเล่ม นับเป็นปีแรกที่จัดให้มีการสอบไล่วิชาสามัญ

และมีการกำหนดหลักสูตรชั้นประโยคสอง ซึ่งเป็นหลักสูตรที่เกี่ยวกับวิชาสามัญศึกษา หมายถึง ความรู้ต่าง ๆ ที่ต้องการใช้สำหรับเสมียนในราชการพลเรือนตามกระทรวงต่าง ๆ ปี พ.ศ. 2431 กรมศึกษาธิการ จัดทำแบบเรียนเร็วใช้แทนแบบเรียนหลวงชุดเดิม ผู้แต่งคือ พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ) 1 ชุด มี 3 เล่มปี พ.ศ. 2433 ประกาศใช้พระราชบัญญัติวิชา พ.ศ. 2433 มีผลทำให้หลักสูตรภาษาไทยแบ่งออกเป็น 3 ประโยค หลักสูตรภาษาอังกฤษแบ่งออกเป็น 6 ชั้น ปี พ.ศ. 2434 ได้แก้ไขการสอบไล่จากเดิมปีละครั้งเป็นปีละ 2 ครั้งเพื่อไม่ให้นักเรียนเสียเวลานานเกินไป

ภาพที่ 34 แบบเรียนมุลบทรพทิก

(ที่มา: <http://oknation.nationtv.tv/blog/nitimada2/2016/10/10/entry-8>)

2. การศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

2.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษา มีดังนี้

2.1.1 พระบรมราชโองบายในการปกครองประเทศ เพื่อให้ประเทศมีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาประเทศ โดยการส่งทหารไปร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตรใน

สงครามโลกครั้งที่ 1 นอกจากนี้พระองค์ทรงสร้างความรู้สึกชาตินิยมในหมู่ประชาชนชาวไทยโดยมีสาระสำคัญของอุดมการณ์ชาตินิยม คือ ความรักชาติ ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และความยึดมั่นในพุทธศาสนา

2.1.2 พระองค์ทรงศึกษาวิชาการจากต่างประเทศ และเมื่อเสด็จกลับมาแล้วพระองค์ได้ทรงนำเอาแบบอย่างและวิธีการที่เป็นประโยชน์มาใช้เป็นหลักในการปรับปรุงการศึกษา เช่น ทรงนำเอาแบบอย่างและวิธีการที่เป็นประโยชน์มาใช้เป็นหลักในการปรับปรุงการศึกษา เช่น ทรงนำเอาวิชาลูกเสือจากประเทศอังกฤษเข้ามาจัดตั้งกองเสือป่า พระองค์ทรงเป็นนักปราชญ์โดยทรงแปลวรรณคดีต่างประเทศเป็นภาษาไทยและทรงนิพนธ์วรรณคดีไว้หลายเรื่อง

2.1.3 ผลอันเนื่องจากการจัดการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อคนส่วนมากที่ได้รับการศึกษา มีความรู้และแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองประเทศในระบอบรัฐธรรมนูญในระบบรัฐสภา จึงมีความปรารถนาจะเปลี่ยนแปลงการปกครองไปเป็นระบอบประชาธิปไตย และปัญหาอันเกิดจากคนล้นงานและคนละทิ้งอาชีพและ ถิ่นฐานเดิม มุ่งที่จะหันเข้าสู่อาชีพราชการมากเกินไป

2.2 **วิวัฒนาการในการจัดการศึกษา** มีดังนี้ ปี พ.ศ. 2453 ประกาศตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือนเพื่อฝึกคนเข้ารับราชการตามกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ และต่อมาปี พ.ศ. 2459 ได้ประกาศยกฐานะโรงเรียนข้าราชการพลเรือนนี้ ขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นับเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทย (แสดงในภาพที่ 35) ปี พ.ศ. 2454 ตั้งกองลูกเสือหรือเสือป่าขึ้นเป็นครั้งแรกโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 และฉบับแก้ไข พ.ศ. 2458 โดยมุ่งให้ประชาชนมีความรู้ทางด้านการทำงานหาเลี้ยงชีพตามอัธยาศัยของตน พยายามที่จะเปลี่ยนค่านิยมของประชาชนไม่ให้มุ่งที่จะเข้ารับราชการอย่างเดียว ปี พ.ศ. 2459 จัดตั้งกองลูกเสือหญิงและอนุชาตโรงเรียนกุลสตรีวังหลัง และได้จัดตั้งกองลูกเสือหญิงขึ้น เรียกว่า เนตรนารี ปี พ.ศ. 2461 มีการปรับปรุงและขยายฝึกหัดครูขึ้นโดยโอนกลับมาขึ้นกับกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเดิมเป็นแผนกหนึ่งของโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ปี พ.ศ. 2461 ประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ และ ปี พ.ศ. 2464 ปรับปรุงโครงการศึกษาชาติ โดยวางโครงการศึกษาขึ้นใหม่เพื่อส่งเสริมให้ทำมาหาเลี้ยงชีพ นอกเหนือจากทำราชการ ปี พ.ศ. 2464 ใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาบังคับให้เด็กทุกคนที่มีอายุ 7 ปี บริบูรณ์หรืออย่างช้าปีที่ 8 ให้เรียนอยู่ในโรงเรียนจนถึงอายุ 14 ปีบริบูรณ์หรืออย่างช้าปีที่ 15 โดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน และมีการเรียกเก็บเงินศึกษาพลีจากประชาชนคนละ 1- 3 บาทเพื่อนำไปใช้จ่ายในการจัดดำเนินการประถมศึกษา

ภาพที่ 35 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแห่งแรก
(ที่มา: <http://www.memohall.chula.ac.th>)

3. การจัดการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

3.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาในสมัยนี้มีดังนี้

- 3.1.1 ปัญหาการเมืองที่เกิดขึ้นภายในประเทศ มีกลุ่มผู้ตื่นตัวทางการเมืองในกรุงเทพมหานคร เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง มีการวิพากษ์วิจารณ์ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช
- 3.1.2 ปัญหาสืบเนื่องจากอิทธิพลจักรวรรดินิยมตะวันตก ซึ่งตกค้างมาตั้งแต่รัชกาลก่อน ๆ
- 3.1.3 ปัญหาสืบเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ในระหว่าง พ.ศ.2463 - พ.ศ. 2474 เศรษฐกิจของประเทศตกต่ำ จนเป็นเหตุให้รัฐบาลต้องตัดทอนรายจ่ายลง มีการยุบหน่วยงานและปลดข้าราชการออก สร้างความไม่พอใจให้กับรัฐบาลระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์
- 3.1.4 ปัญหาสืบเนื่องจากการประกาศใช้กฎหมายการศึกษา คือพระราชบัญญัติประถมศึกษา ทำให้การศึกษาแพร่หลายออกไป แต่ขาดความพร้อมทางด้านงบประมาณการศึกษา

3.2 วิวัฒนาการการจัดการศึกษาในสมัยนี้ มีดังนี้

- 3.2.1 ปี พ.ศ. 2469 เปลี่ยนชื่อกระทรวงธรรมการอย่างเดิม
- 3.2.2 ปี พ.ศ. 2473 ยกเลิกการเก็บเงินศึกษาพลีคนละ 1-3 บาท จากผู้ชายทุกคนที่มีอายุระหว่าง 16 - 60 ปี โดยใช้เงินจากกระทรวงพระคลังมหาสมบัติอุดหนุนการศึกษาแทน

3.2.3 ปี พ.ศ. 2474 ปรับปรุงกระทรวงธรรมการเพื่อให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำของประเทศ โดยยุบกรมสามัญศึกษาในตอนนั้น กระทรวงธรรมการจึงมีหน่วยงานเพียง 3 หน่วยคือ กองบัญชาการ กองตรวจการศึกษากรุงเทพ ฯ และกองสุขาภิบาลโรงเรียน

3.2.4 ยกเลิกระเบียบว่าด้วยการควบคุมแบบเรียน

การศึกษาสมัยการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ (พ.ศ. 2475 – ปัจจุบัน)

การจัดการศึกษาของไทยมีวิวัฒนาการมาโดยตลอด อาจจะเป็นเพราะมีปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศทำให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ปัจจัยภายในเกิดจากความต้องการพัฒนาสังคมให้มีความเจริญและทันสมัย ส่วนปัจจัยภายนอกเกิดจากกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ทั้งด้านเศรษฐกิจและการเมือง ตลอดจนการติดต่อสื่อสารกันทำให้ประเทศไทยต้องปรับตัวให้ทันสมัย เพื่อความอยู่รอดและประเทศได้เกิดการพัฒนาให้ทัดเทียมกับนานาประเทศ ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาทำให้การจัดการศึกษาของไทยมีวิวัฒนาการเรื่อยมา ซึ่งเป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมความเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมืองของชาติให้มั่นคงและเจริญก้าวหน้า (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546; ยนต์ ชุ่มจิต, 2544)

1. ปัจจัย ของไทยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษา

1.1 นโยบายการจัดการศึกษาของคณะราษฎร ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คณะราษฎรซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้วางเป้าหมายสำคัญหรืออุดมการณ์ของคณะราษฎร มีปรากฏอยู่ในหลัก 6 ประการ ข้อที่ 6 จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎร เพราะคณะราษฎรมีความเห็นว่าการที่จะให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเรื่อง การปกครองระบอบประชาธิปไตย จำเป็นต้องจัดการศึกษาให้กับประชาชนอย่างทั่วถึง เมื่อประชาชนมีการศึกษาดี้อย่างจะทำให้ประเทศชาติเจริญขึ้นด้วย ดังจะเห็นได้จากคำแถลงนโยบายของรัฐบาลพระยามโนปกรณ์นิติธาดา พ.ศ. 2475 กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาเพื่อจะให้พลเมืองได้มีการศึกษาโดยแพร่หลาย ก็จะต้องอนุโลมตามระเบียบการปกครองที่ให้เข้าลักษณะเกี่ยวกับแผนเศรษฐกิจแห่งชาติ หลักสูตรของโรงเรียนและมหาวิทยาลัยจะต้องขยายให้สูงขึ้นเท่าเทียมอารยประเทศ ใน การนี้จะต้องเทียบหลักสูตรของนานาประเทศ หลักสูตรใดสูงก็ถือตามหลักสูตรนั้น” รัฐบาลชุดต่อๆ มา ก็ได้พยายามที่จะได้จัดการศึกษาให้ทั่วถึงในหมู่ประชาชนทั่วไป ถ้าวิเคราะห์ดูจากคำแถลงนโยบาย

ของรัฐบาลพบว่า ได้ตั้งความหวังเรื่องการศึกษาไว้สูงเกินไปจะทำให้เท่าเทียมอารยประเทศ ซึ่งสถานการณ์ในประเทศขณะนั้นยังไม่มีความพร้อม โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของประเทศในขณะนั้น เป็นผลให้เกิดปัญหาในการจัดการศึกษานับแต่นั้นเป็นต้นมา

1.2 การเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง พ.ศ. 2484 – พ.ศ. 2488 ประเทศไทยตกอยู่ในภาวะสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งมีผลกระทบกระเทือนต่อประเทศไทยอย่างรุนแรงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศไทยได้รับความเสียหาย อันสืบเนื่องมาจากสงครามโลกครั้งที่สอง จึงจำเป็นต้องกู้เงินจากธนาคารโลกเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศและประเทศไทยสมัครเป็นสมาชิกองค์การศึกษาระดับนานาชาติและวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ทำให้ประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ตลอดจนแนวคิดใหม่ ๆ มาใช้ในการพัฒนาประเทศ ทำให้แนวคิดทางการศึกษาของไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงจากเดิมเป็นอย่างมาก

2. วิวัฒนาการการจัดการศึกษา มีดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

2.1 มีการประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้ว โดยจัดตั้งคณะกรรมการการศึกษาและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งสภาการศึกษา พ.ศ. 2475 ประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ ต่อมา มีการปรับปรุงการจัดการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปี เหลือ 4 ปี และประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479

2.2 การมอบให้ท้องถิ่นจัดการศึกษา พ.ศ. 2476 และยกฐานะท้องถิ่นขึ้นเป็นเทศบาลตราพระราชบัญญัติเทศบาลขึ้น และเทศบาลได้จัดการศึกษาอย่างแท้จริงใน พ.ศ. 2478

2.3 การปรับปรุงหน่วยงานที่มีส่วนรับผิดชอบในการจัดการศึกษาและเหตุการณ์สำคัญทางการศึกษา ดังเช่น ปี พ.ศ. 2476 มีการปรับปรุงส่วนราชการในกระทรวงธรรมการและประกาศตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ปี พ.ศ. 2477 โอนคณะนิติศาสตร์ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไปสมทบกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ปี พ.ศ. 2478 ประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาทั่วประเทศ ปี พ.ศ. 2488 ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติครูพุทธศักราช 2488 ปี พ.ศ. 2494 มีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ปีพ.ศ.2503 ประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่2 ปีพ.ศ.2520 ประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่3 และปัจจุบันกำลังใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ฉบับที่ 4 และ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 การปฏิวัติเมื่อเดือนตุลาคม 2501 ได้มีการจัดทำและนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมมาใช้ ซึ่งต่อมาได้ยุบเลิกและจัดตั้งสภาการศึกษาขึ้นมาแทน สภานี้ได้พิจารณาเสนอแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 ขึ้นมา เป็นผลทำให้การศึกษาในระยะหลังๆ ได้เปลี่ยนไปอย่างมาก การศึกษาได้ขยายตัวขึ้นทุกระดับ เพราะประเทศกำลังอยู่ในระหว่างการพัฒนา จึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้พลเมืองได้รับการศึกษาที่ดีขึ้น เพื่อจะได้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพสามารถเพิ่มรายได้ของตน และช่วย

ยกฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศให้สูงขึ้น ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงได้ให้สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – พ.ศ. 2509)

ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510 – พ.ศ. 2514)

ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 – พ.ศ. 2519)

ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 – พ.ศ. 2524)

ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – พ.ศ. 2529)

ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – พ.ศ. 2534)

ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – พ.ศ. 2539)

ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – พ.ศ. 2544)

และ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 พ.ศ. 2549)

ซึ่งการจัดการศึกษาในปัจจุบันได้มียึดแนวนโยบายที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545- พ.ศ. 2549) ได้จัดแผนการศึกษาระยะ เวลา 15 ปีเพื่อวางแนวทางในการพัฒนาการอย่างบูรณาการคุณภาพชีวิตในทุก ๆ ด้านและสอดคล้องกับวิสัยทัศน์แนวนโยบาย มาตรการและกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมไทย ส่วนการจัดการศึกษาของประเทศไทยในสมัยการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญมีการขยายสถานศึกษาทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคโดยเฉพาะในส่วน ภูมิภาค เช่น ปีพ.ศ. 2503เริ่มก่อสร้างและจัดตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และรับนิสิตในปี พ.ศ. 2507 ปี พ.ศ. 2509 เริ่มก่อสร้างมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในภาคใต้ เป็นต้น เนื่องจากมีผู้สนใจศึกษาในระดับอุดมศึกษามากขึ้นในปี พ.ศ. 2514 มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยรามคำแหงเป็นมหาวิทยาลัยเปิดแห่งแรก (แสดงในภาพที่ 36) และ ปี พ.ศ. 2521 ตั้งมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชเป็นมหาวิทยาลัยเปิดแห่งที่สอง ความเคลื่อนไหวในทางการศึกษาได้นำไปสู่แนวคิดการพัฒนาระบบการบริหารและการจัดการศึกษาให้สามารถพัฒนาทรัพยากรบุคคลในชาติตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีผลทำให้โครงสร้าง การบริหารงานและการจัดการศึกษาได้ปรับเปลี่ยน ทั้งการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญการเปิดสอนในสาขาวิชาการและวิชาชีพมุ่งพัฒนาให้ผู้รอบรู้เป็นคนเก่ง คนดีและใช้ชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข การปรับโครงสร้างการบริหารการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการใหม่แบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ สภาการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาและสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (ประเวศ วสี, 2538)

ภาพที่ 36 มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยเปิดแห่งแรกของไทย
(ที่มา: <http://www.bangna.ru.ac.th>)

เมื่อกล่าวถึงการศึกษา คงไม่สามารถที่จะพูดถึงเฉพาะเรื่องของการศึกษาเท่านั้น เพราะ ประชากร สังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องอยู่กับการศึกษาอย่างแยกไม่ออก ดังเช่นเมื่อพิจารณากระบวนการจัดการศึกษาของประเทศไทยบางยุคบางสมัย การศึกษาเป็นผลมาจากทางด้านการเมืองการปกครองบางสมัย การจัดการศึกษาก็เพื่อส่งผลไปสู่ด้านเศรษฐกิจหรือสังคม เพื่อทำความเข้าใจในเรื่องการศึกษาไทยมากยิ่งขึ้น ควรได้ทราบถึงประวัติความเป็นมาตลอดถึงการเปลี่ยนแปลงที่มีจากอดีตจวบจนปัจจุบัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540)

ประเทศไทยเรามีประวัติการศึกษาควบคู่กับประวัติศาสตร์ เช่น ชาตินี้ ๆ คือ ตั้งแต่สมัยล้านนา นโยบายการจัดการศึกษาต้องการให้คนไทยรู้จักตัวหนังสือให้อ่านเขียนหนังสือได้ เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาพระไตรปิฎก นอกจากนี้ยังมีความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การต่อสู้ป้องกันตัว การเรียนการสอนใช้วัดเป็นส่วนใหญ่ ตัวอักษรที่ใช้ในสมัยนั้นเป็นตัวอักษรไทยพวน หนังสือขอมและหนังสือฝักขาม เข้าสู่ยุคไทยมีอักษรใช้คือสมัยสุโขทัย จุดมุ่งหมายของการศึกษาก็เพื่อที่จะศึกษาพระไตรปิฎก เพราะเชื่อกันว่าพระไตรปิฎกคือประมวลวิชาการที่ไม่ได้มีความรู้อย่างเดียว แต่ยังสร้างวิทยาคุณแก่ผู้เรียนและผู้ปฏิบัติตามด้วย ผู้ศึกษาจบพระไตรปิฎก จะได้รับการยกย่องนับถือเหมือนผู้ศึกษาจบไตรเวทศาสนาพราหมณ์ และ ถือเป็นผู้ที่บริสุทธิ์ เป็นมงคลบุคคล เมื่อถึงสมัยอยุธยา ลักษณะการปกครองของไทย ได้เปลี่ยนแปลงไปจากพ่อปกครองลูกเข้าสู่ระบบศักดินา การศึกษาจึงถูกจัดให้เป็นเครื่องมือในการสร้างฐานอำนาจ หรือรักษาอำนาจของตน ดังจะเห็นได้จากวรรณคดีที่แต่งในยุคนี้จะเทิดทูนฐานันดรศักดิ์ และความมีอำนาจเหนือมนุษย์ของตัวพระตัวนางในบทวรรณกรรม และใช้สาระทางบาปบุญ นรก สวรรค์ เป็นแนวทางการ สั่งสอนให้มนุษย์เกรงกลัวต่อบาป ไม่ละเมิดระบบศักดินาของชนชั้นดังเช่นเรื่อง สมุทโฆษคำฉันท์ นันโทปนันทสูตร

เป็นต้น ต่อมากรุงศรีอยุธยาได้มีการติดต่อกับชาวต่างประเทศ จึงได้รับวิทยาการใหม่ ๆ ของชาวตะวันตกเพื่อการพัฒนาประเทศ มีการเปิดสำนักสอนวิชาเฉพาะขึ้นอย่างกว้างขวาง กำหนดคุณสมบัติของผู้จะเข้ารับราชการ นำการสอนแบบ 3RS มาใช้ในไทย โดยเฉพาะสมัยแผ่นดินพระนารายณ์มหาราช นับเป็นยุคทองของไทยได้เปิดโรงเรียนสามเณร ซึ่งเป็นโรงเรียนที่บาทหลวงฝรั่งเศสตั้งขึ้นเริ่มการสอนภาษาต่างประเทศจนเกิดการเกรงกลัวต่อวัฒนธรรมตะวันตก นักปราชญ์ของไทยจึงได้แต่งแบบเรียนภาษาไทยเล่มแรกชื่อว่า จินตามณีนขึ้นมา เข้าสู่สมัยรัตนโกสินทร์ยุคต้น การศึกษามีได้แตกต่างไปจากยุคก่อนมากนักมีการจัดตั้งโรงงานในรัชกาลที่ 2 เพื่อเลี้ยงอาหารและสอนวิชาการ (พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์, 2549)

จะเห็นได้ว่าการศึกษาของไทยเราเท่าที่ผ่านมา มองการศึกษาว่าเป็นเครื่องมือที่จะพาให้หลุดพ้นจากกิเลสตัณหา ความดับชั้วนิรันดรคือนิพาน เชื่อในผลบุญในชาติปางก่อนที่ส่งผลมาสู่ชาติภพนี้ และบุญกรรมชาตินี้จะส่งผลสู่ภพหน้า การที่เรายากไร้ลำบากในชาตินี้ก็เพราะบุญกรรมที่ทำแต่ชาติปางก่อน ไม่มีทางที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงไปได้ ดังนั้นในชาตินี้ควรที่จะประกอบบุญให้มากไว้เพื่อชาติหน้าจะได้สบาย อิทธิพลความคิดความเชื่อที่คนคิดเช่นนี้ยังติดตัวคนไทยมาจนถึงยุคปัจจุบัน

สมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาอย่างมากมาย เนื่องจากเหตุผลทางการเมืองเห็นได้จากนโยบายการจัดการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีว่า (ประมวล รุจเสรี, 2548)

1. จัดการศึกษาเพื่อผลิตคนเข้ารับราชการ
2. จัดการศึกษาเพื่อผลิตคนให้มีความรู้ความสามารถแบบตะวันตก
3. เพื่อเปลี่ยนแปลงฐานของคนไทย

การที่พระองค์ทรงมีนโยบายจัดการศึกษา พัฒนาคนไทยให้มีความรู้แบบคนตะวันตกเพื่อเข้ารับราชการ ก็เพื่อไม่ให้ชาวตะวันตกดูแคลนคนไทยและประเทศไทย อีกทั้งสะดวกในการติดต่อกับชาวตะวันตก สามารถที่จะรู้ความคิดความอ่าน และรู้เท่าทันชาวตะวันตก เพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของไทยโดยรวม มิให้เหมือนกับนานาประเทศเพื่อนบ้านที่ต้องเป็นเมืองขึ้นของประเทศตะวันตกสมัยนี้มีการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนอย่างจริงจังได้ตั้งกระทรวงธรรมการเพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบด้านการศึกษามีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติในรูปแบบโครงการการศึกษาปี พ.ศ. 2441, 2445, และ 2456

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้มีแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 และแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2503 ซึ่งแผนการศึกษา

ดังกล่าวระบุแนวทางการจัดการศึกษา ปรัชญาและจุดมุ่งหมายของการศึกษาแต่ละระดับโดยส่วนรวม กำหนดโครงสร้างของการศึกษา คือ กำหนดระดับการศึกษา กำหนดรายอายุผู้ที่จะเข้าเรียนในระดับต่างๆ กำหนดชั้นเรียนและกำหนดความเกี่ยวเนื่องระหว่างระดับการศึกษา โดยทั่วๆ ไปมีระดับการศึกษาภาคบังคับหรือระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา หรือที่เรียกว่าระดับ 2 และระดับอุดมศึกษาเป็นการศึกษาระดับที่ 3 หลักสูตรการจัดการเรียนการสอน ทฤษฎีที่ใช้ในการเรียนการสอนของไทยยังนำเอาความรู้วิชาการ การจัดการเรียนการสอนตลอดถึงรูปแบบของการจัดการศึกษามาจากประเทศตะวันตกจวบจนถึงปัจจุบัน แม้จะมีการปรับปรุงหลักสูตรก็ครั้งก็ตาม (ไพพรรณ เกียรติโชติชัย, 2545)

บทสรุป

การศึกษาไทยในยุคโบราณเป็นแบบสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีหาความรู้จากผู้รู้ในชุมชนต่างๆ มีบ้านและวัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษา วังเป็นสถานที่รวมเอานักปราชญ์สาขาต่างๆ โดยเฉพาะงานช่างศิลป์หัตถกรรมจึงเป็นสถานที่ที่ถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ส่วนวัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา พระเจ้าทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอน โดยเฉพาะผู้ชายไทยมีโอกาสได้ศึกษาธรรมะและบวชเรียน จะเห็นได้ว่าสถาบันทั้งสามนี้มี บทบาทในการศึกษาอบรมสำหรับคนไทยในสมัยแรกเริ่มในการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

การศึกษาไทยมีวิวัฒนาการมาโดยตลอด เกิดจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ ทำให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งปัจจัยภายในเกิดจากความต้องการพัฒนาสังคมให้มีความเจริญและทันสมัย ส่วนปัจจัยภายนอกเกิดจากกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ทั้งด้านเศรษฐกิจและการเมือง ตลอดจนการติดต่อสื่อสารกันทำให้ประเทศไทยต้องปรับตัวให้ทันสมัย เพื่อความอยู่รอดเกิดการพัฒนาให้ทัดเทียมกับนานาประเทศ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมืองของชาติให้มั่นคงและเจริญก้าวหน้า

คำถามท้ายบท

คำชี้แจง โปรดตอบคำถามต่อไปนี้เพื่อแสดงความรู้ความเข้าใจของตนเองเกี่ยวกับ
วิวัฒนาการของการศึกษาไทย

1. รูปแบบการจัดการศึกษาในสมัยสุโขทัยแบ่งออกเป็นกี่ฝ่าย อะไรบ้าง
2. สถานศึกษาในสมัยสุโขทัยมีที่ใดบ้าง
3. ในสมัยสุโขทัยมีการสอนวิชาอะไรบ้าง
4. รูปแบบการจัดการศึกษาในสมัยอยุธยาเป็นอย่างไร
5. เนื้อหาวิชาที่สอนในสมัยอยุธยามีอะไรบ้าง
6. การศึกษาในสมัยธนบุรีเป็นอย่างไร
7. การศึกษาไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเป็นอย่างไร
8. การศึกษาไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเป็นอย่างไร
9. การศึกษาไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นอย่างไร
10. การศึกษาไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นอย่างไร
11. การศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นอย่างไร
12. การศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นอย่างไร
13. การจัดการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นอย่างไร
14. ปัจจัย ของไทยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาระบบการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ (พ.ศ. 2475 - ปัจจุบัน)มีอะไรบ้าง
15. หน่วยงานใดเป็นผู้จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). 111 ปี กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ: CURSUS PUBLISHING.
- เจือจันทร์ จงสถิตอยู่. (2530). **แนวคิดและวิธีการวางแผนการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: กองนโยบายวางแผนการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
- ประมวณ รุจเสรี. (2548). **พระราชอำนาจ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มปท.

ประเวศ วสี. (2538). **ยุทธศาสตร์ทางปัญญาของชาติ**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิปัญญา.

พระโหราธิบดี. (2555). **จินตมณี ฉบับพระโหราธิบดี**. กรุงเทพฯ : เพชรกะรัต.

พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์. (2549). พัฒนาการของการศึกษาไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2489-ปัจจุบัน.

วารสารรามคำแหง. 23(1), 87-94.

ไพพรรณ เกียรติโชติชัย. (2545). **กระบวนทัศน์ใหม่แห่งการศึกษาในศตวรรษที่ 21**.

กรุงเทพฯ : บริษัทการศึกษาจำกัด.

ยนต์ ชุ่มจิต. (2544). **การศึกษาและความเป็นครูไทย**. กรุงเทพฯ: โอ เอส พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

วิไล ตั้งจิตสมคิด. (2539). **การศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ: โอ เอส พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

สมบูรณ์ พรรณนาภพ. (2539). **ประวัติและปรัชญาการศึกษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:

วัฒนาพานิช.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2540). **ในหลวงกับการศึกษาไทย: ห้าทศวรรษ**

สิริราชสมบัติ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พับลิชชิง.

<http://witayakornclub.wordpress.com/>

<http://eduweb.kpru.ac.th/wbi/index.php/menu-elementary1>

http://jakreenoi.blogspot.com/2013/07/blog-post_15.html

<http://www.youtube.com/watch?v=PhFZh3VZhkA>

<http://www.studyinaustralia.gov.au/thailand/why-australia/world-class-education>

<http://numkhingzz.exteen.com/20120514/entry>

http://khunmaebook.tarad.com/product.detail_646347_th_6736814

<http://fairylegal.blogspot.com/2012/03/three-emblems-law.html>

<http://www.tarad.com/product/645657>

<http://oknation.nationtv.tv/blog/bongbongstory/2009/08/15/entry-1>

<https://th.wikipedia.org/wiki/>

<http://topicstock.pantip.com/library/topicstock/2007/04/K5289170/K5289170.html>

<http://oknation.nationtv.tv/blog/nitimada2/2016/10/10/entry-8>

<http://www.memohall.chula.ac.th>

<http://www.bangna.ru.ac.th>

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 4 รูปแบบของการจัดการศึกษา

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

หลังจากที่ได้ศึกษาบทเรียนนี้แล้ว ผู้เรียนสามารถ

1. อธิบายความหมาย ความจำเป็น และวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาได้
2. บอกเป้าหมายของการจัดการศึกษาได้
3. อธิบายองค์ประกอบของการจัดการศึกษาได้
4. บอกตัวชี้วัดและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษาได้
5. อธิบายบทบาทผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาในรัฐธรรมนูญได้
6. อธิบายการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้
7. อธิบายหลักการในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้
8. บอกสิทธิและหน้าที่ของรัฐในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา

แห่งชาติได้

9. บอกสิทธิและหน้าที่ของประชาชนในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา

แห่งชาติได้

10. อธิบายรูปแบบของการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้
11. บอกระดับการจัดการศึกษาได้
12. อธิบายบทบาทของผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา

แห่งชาติได้

13. มีความสามารถในการสื่อสาร การทำงาน และการนำเสนอผลงาน
14. มีทักษะในการสืบค้น
15. มีความรับผิดชอบต่องานของตนเอง และการทำงานร่วมกับผู้อื่น

เนื้อหาสาระการเรียนรู้

เนื้อหาสาระในบทนี้ประกอบด้วย

1. ความหมาย ความจำเป็น และวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา
2. เป้าหมายของการจัดการศึกษา
3. องค์ประกอบของการจัดการศึกษา

4. ตัวชี้วัดและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษา
5. บทบัญญัติว่าด้วยศึกษาในรัฐธรรมนูญ
6. การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

กิจกรรมการเรียนรู้

1. บรรยายนำและสรุปเนื้อหาสาระสำคัญประกอบการนำเสนอด้วย Microsoft PowerPoint เรื่อง รูปแบบของการจัดการศึกษา
2. แบ่งกลุ่มผู้เรียน กำหนดคำสำคัญ บทบาท และประเด็นให้ศึกษาเกี่ยวกับความหมาย ความจำเป็น และวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา เป้าหมายของการจัดการศึกษา องค์ประกอบของการจัดการศึกษา ตัวชี้วัดและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษา บทบัญญัติว่าด้วยการศึกษาในรัฐธรรมนูญ การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ หลักการในการจัดการศึกษา สิทธิและหน้าที่ของรัฐในการจัดการศึกษา สิทธิและหน้าที่ของประชาชน ในการจัดการศึกษา รูปแบบของการจัดการศึกษา ระดับการจัดการศึกษา และบทบาทของผู้เกี่ยวข้อง ในการจัดการศึกษา
3. ผู้เรียนนำเสนอผลการศึกษิตตามประเด็นที่ได้รับมอบหมาย
4. อภิปราย และสรุปการเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับความเป็นมาของการศึกษา

สื่อการเรียนรู้

1. เอกสารประกอบการสอน บทที่ 4 รูปแบบของการจัดการศึกษา
2. การนำเสนอด้วย Microsoft PowerPoint เรื่อง รูปแบบของการจัดการศึกษา
3. ป้ายชื่อเพื่อกำหนดบทบาท ให้อธิบายสิทธิและหน้าที่ในการจัดการศึกษาของตนเอง
4. เอกสารตำรา หนังสือ ตำรา ตามเอกสารอ้างอิงท้ายบทที่ 4

แหล่งเรียนรู้

1. สำนักวิทยบริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี และห้องสมุดต่างๆ
2. เครือข่ายอินเทอร์เน็ตของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี และเว็บไซต์ต่างๆ ได้แก่

2.1 <http://learners.ln.th/blog/jintana-eti-5301/246139>

2.2 <http://witayakornclub.wordpress.com/>

2.3 <http://www2.moj.go.th/pr3/Jhismoj.php>

2.4 <http://www.mod.go.th/opsd/jagweb/data/mjpcontent.htm>

2.5 http://www.schq.mi.th/mil_court.doc

การวัดและประเมินผลประจำบทเรียน

จุดประสงค์	วิธีการ	เครื่องมือในการวัด	การวัดและประเมินผล
1. อธิบายความหมาย ความจำเป็น และวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาได้ 2. บอกเป้าหมายของการจัดการศึกษาได้ 3. อธิบายองค์ประกอบของการจัดการศึกษาได้ 4. บอกตัวชี้วัดและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษาได้ 5. อธิบายการจัดการศึกษาในรัฐธรรมนูญได้ 6. อธิบายการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้ 7. อธิบายหลักการในการจัดการศึกษาได้ 8. บอกสิทธิและหน้าที่ของรัฐในการจัดการศึกษาได้ 9. บอกสิทธิและหน้าที่ของประชาชนในการจัดการศึกษาได้ 10. อธิบายรูปแบบของการจัดการศึกษาได้	การตอบคำถามท้ายบท	คำถามท้ายบท	ความถูกต้อง และความเข้าใจในการตอบคำถามท้ายบทได้ ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 80

จุดประสงค์	วิธีการ	เครื่องมือในการวัด	การวัดและประเมินผล
11. บอกระดับการจัดการศึกษาได้ 12. อธิบายบทบาทของผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาได้			
13. มีความสามารถในการสื่อสาร การทำงาน และการนำเสนอผลงาน 14. มีทักษะในการสืบค้น 15. มีความรับผิดชอบต่อนตนเอง และการทำงานร่วมกับผู้อื่น	การสังเกต 1. พฤติกรรมการเรียน 2. พฤติกรรมการทำงาน กลุ่ม 3. ความสนใจในกิจกรรมการเรียน การสอน 4. การตอบคำถาม ระหว่างการเรียน การสอน 5. การนำเสนอผลงาน	บันทึก การส่งงานและ การสังเกต	ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการสื่อสาร ทำงาน นำเสนอ ผลงาน มีทักษะในการสืบค้น มีความรับผิดชอบต่อนตนเอง และ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

บทที่ 4 รูปแบบของการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษาในแต่ละประเทศย่อมแตกต่างกันไป ส่วนใหญ่ยึดแนวทางมาตรฐานเดียวกันคือเพื่อประโยชน์ในการเทียบเคียงระหว่างกันได้ ยิ่งสังคมโลกพัฒนาไปมากเท่าใด ความใกล้ชิดที่เกิดขึ้นจากพัฒนาการของเทคโนโลยีสารสนเทศและระบบโทรคมนาคม ก็ยิ่งทำให้แต่ละประเทศมีระบบการศึกษาใกล้เคียงกันมากเท่านั้น ดังนั้นจึงนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษา ตามสาระต่อไปนี้

1. ความหมาย ความจำเป็น และวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา
2. เป้าหมายของการจัดการศึกษา
3. องค์ประกอบของการจัดการศึกษา
4. ตัวชี้วัดและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษา
5. บทบัญญัติว่าด้วยศึกษาในรัฐธรรมนูญ
6. การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
7. บทสรุป
8. คำถามท้ายบท
9. เอกสารอ้างอิง

ความหมาย ความจำเป็น และวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการที่มีองค์ประกอบหลายประการ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่พึงปรารถนาในการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ การจัดการศึกษาจึงเป็นความจำเป็นที่ทุกประเทศต้องดำเนินการ เพื่อยกระดับคุณภาพประชากรและเพิ่มขีดความสามารถของประเทศในการแข่งขันระหว่างประเทศ(สมาน อัครภูมิ, 2551; ยนต์ ชุมจิต, 2544; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544)

1. ความหมายของการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายชัดเจน คือการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม ค่านิยม ความคิด การประพฤติปฏิบัติ ฯลฯ โดยคาดหวังว่า คนที่มีคุณภาพนี้จะทำให้สังคมมีความมั่นคง สงบสุข เจริญก้าวหน้าทันโลก แข่งขันกับสังคมอื่นในเวทีระหว่างประเทศได้ คนในสังคมมีความสุข มีความสามารถประกอบอาชีพการงานอย่างมีประสิทธิภาพ และอยู่ร่วมกันได้อย่างสมานฉันท์

การจัดการศึกษามีหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการศึกษาในสถานศึกษา นอกสถานศึกษา ตาม อรรถศาสตร์ ย่อมขึ้นกับความเหมาะสมสำหรับกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มที่แตกต่างกันไป เนื่องจากการจัดการศึกษาเป็นกระบวนการที่เป็นระบบ ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง มีบุคคลและหน่วยงานที่รับผิดชอบเข้าร่วมดำเนินการ มีรูปแบบ ขั้นตอน กติกาและวิธีการดำเนินการ มีทรัพยากรต่างๆสนับสนุน และต้องมีกระบวนการประเมินผลการจัดการศึกษาที่เที่ยงตรงและเชื่อถือได้ด้วย ทั้งนี้ ผลผลิตของการจัดการศึกษาได้แก่ผู้ที่ได้รับการศึกษา ส่วนผลลัพธ์หรือผลสะท้อนสุดท้ายคือ การมีพลเมืองที่มีคุณภาพ และสังคมมีสภาพที่พึงประสงค์

2. ความจำเป็นในการจัดการศึกษา

การศึกษาเป็นเรื่องที่ต้องมีการจัดการ ไม่ใช่เรื่องที่จะให้ผู้ได้รับไปทำโดยไม่มีเป้าหมาย ไม่มีมาตรฐาน ไม่ได้คุณภาพ เพราะยอมทำให้การศึกษาไม่มีทิศทาง ไม่เป็นระบบ ไม่คุ้มค่า และหากจัดผิดพลาดก็ยากที่จะแก้ไข เพราะกระบวนการศึกษา เช่น ค่านิยมต่างๆ ได้ซึมซับเข้าไปในใจของผู้เรียนเสียแล้วการจัดการศึกษาเป็นเรื่องของการลงทุนที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์แต่ละคน และเป็นการลงทุนเพื่อการอยู่รอดและพัฒนาของสังคม ทั้งนี้ เพราะการศึกษาส่งผลกระทบต่อและมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม วิทยาการและเทคโนโลยีที่จำเป็นในการทำงานและการใช้ชีวิต ยิ่งการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ในโลกเป็นไปอย่างรวดเร็วอันเป็นผลจากพัฒนาการทางเทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีด้านการสื่อสารใหม่ๆพัฒนาการเหล่านี้ย่อมท้าทายต่อการจัดการศึกษา เพราะได้เปิดโอกาสและให้ช่องทางการเรียนรู้แก่บุคคลจำนวนมาก โดยให้รับรู้มากขึ้นและมีเส้นขีดคั่นด้านระยะทางน้อยลงกว่าเดิมมาก การจัดการศึกษาจึงเป็นเรื่องจำเป็น เพราะต้องการทรัพยากร (คน เงิน วัสดุอุปกรณ์เทคโนโลยี) สนับสนุนจำนวนมาก ต้องมุ่งไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ร่วมกันของสังคม ต้องนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพของมนุษย์อย่างแท้จริง (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2542) ในแง่นี้ การจัดการศึกษาจึงต้องมีการกำหนดเพื่อประกันว่ามนุษย์ได้รับการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ ตรงตามเป้าประสงค์ร่วมกัน รวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพการจัดการศึกษายังมีความจำเป็น เพราะต้องการคนที่ได้รับการฝึกฝนเฉพาะด้าน ที่มีความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญมาดูแลรับผิดชอบ ไม่ว่าจะเป็นการรับผิดชอบด้านการสอน การบริหาร หรือการสนับสนุน ตัวอย่าง เช่น ครูที่ดีต้องได้รับการศึกษาอบรมมาอย่างดี มีความรู้ ความชำนาญ และมีคุณลักษณะเหมาะสมกับการเป็นครู การเป็นครูจึงเป็นที่ยอมรับว่าเป็นวิชาชีพชั้นสูงเนื่องจากสังคมเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การจัดการศึกษาจำต้องได้รับการปรับเปลี่ยนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เหมาะสมกับความจำเป็นของแต่ละยุคสมัย การจัดการศึกษาที่อยู่กับที่ย่อมหมายถึงความล้าสมัย ไม่เหมาะสม ไม่คุ้มประโยชน์ (ไพพรรณ เกียรติโชติชัย, 2545) ปัจจุบัน โลกก้าวเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ หรือเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจที่เรียกว่าเศรษฐกิจฐานความรู้ความรู้จึงเป็นเครื่องมือจำเป็นที่ขาดไม่ได้ ในสังคมสมัยใหม่นี้ความรู้ที่ทันสมัยที่เหมาะสมกับสภาพการณ์จะช่วยให้แก้ปัญหาได้ และนำไปสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นพลังสำคัญสำหรับการอยู่รอดและการพัฒนา ทั้งสำหรับบุคคลแต่ละคนและสำหรับสังคมประเทศชาติโดยรวม

3. วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา

ในขณะที่การจัดการศึกษามุ่งเป้าหมายระยะยาวสำหรับการพัฒนาของแต่ละบุคคล และการพัฒนาสังคม แต่การจัดการศึกษาโดยทั่วไปย่อมมีวัตถุประสงค์ที่มุ่งบรรลุหลายประการ ได้แก่ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543)

3.1 ให้บริการทางการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ โดยถ่ายทอดหรือปลูกฝังเนื้อหาความรู้ความเข้าใจที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้ได้รับการศึกษาวางตัวได้เหมาะสมในสังคม และมีความสามารถประกอบอาชีพตามความถนัด ความสนใจ หรือตามโอกาสของแต่ละคนได้ สถานศึกษาส่วนใหญ่ที่เรียกว่า โรงเรียน มหาวิทยาลัย ศูนย์การเรียน สถานศึกษาปฐมวัย ทำหน้าที่เป็นผู้ให้บริการทางการศึกษา

3.2 เตรียมเด็กก่อนวัยเรียนให้มีความพร้อมในการเรียนรู้ และจัดให้เด็กในวัยเรียนได้รับการศึกษาเพื่อการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองต่อเนื่อง โดยส่งเสริมเกื้อหนุนให้เด็กก่อนวัยเรียนขั้นพื้นฐานได้มีพัฒนาการทั้งทางร่างกาย เขาวนปัญญา ความสนใจ ที่เหมาะสม มีความพร้อมในการศึกษาระดับสูงขึ้นไป การจัดการส่วนนี้ โดยทั่วไปเป็นความร่วมมือระหว่างพ่อแม่ผู้ปกครอง สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นต้น ส่วนเด็กในวัยเรียนทุกระดับจะได้รับการศึกษาเพื่อเป็นประโยชน์สำหรับการเตรียมตัวระดับพื้นฐาน และเพื่อมีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพการงานต่อไป

3.3 ให้โอกาสทางการศึกษา โดยเข้าถึงผู้รับบริการที่ไม่สามารถเข้ารับการศึกษาดังตามปกติที่มีอยู่หลากหลาย การจัดการศึกษาลักษณะนี้มุ่งไปที่ผู้ด้อยโอกาสต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มีฐานะยากจน ผู้ที่พลาดโอกาสได้รับการศึกษาในบางช่วงของชีวิต ผู้ที่มีปัญหาทางร่างกาย จิตใจ หรือสติปัญญา การจัดการศึกษาเช่นนี้มักดำเนินการโดยสถานศึกษาเฉพาะด้าน เช่น โรงเรียนสอนคนตาบอด โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์หรือโดยวิธีการอื่นนอกกระบวนและตามอัธยาศัย เช่น ศูนย์การเรียนรู้การศึกษาในระบบทางไกล เป็นต้น

3.4 ตอบสนองความต้องการทางการศึกษาระดับสูงในเชิงคุณภาพ วัตถุประสงค์นี้มุ่งส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสได้พัฒนาความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน เพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพซึ่งอาจดำเนินการโดยสถาบันอุดมศึกษาที่เน้นการวิเคราะห์วิจัยระดับสูง มุ่งคิดค้นเนื้อหาสาระที่แปลกใหม่จากเดิม นอกจากนี้ยังรวมถึงการฝึกอบรมเฉพาะทาง เช่น ด้านการเกษตร การอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์สุขภาพ เป็นต้น มักดำเนินการในรูปแบบการประชุมสัมมนา การฝึกอบรม การดูงาน การฝึกปฏิบัติเฉพาะ ฯลฯ

3.5 พัฒนาศักยภาพของแต่ละบุคคลให้เต็มตามความสามารถ และตอบสนองวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศ วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาข้อนี้เน้นการพัฒนามนุษย์ในลักษณะบูรณาการ คือให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนทุกด้าน ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา คุณธรรม ความคิด ความสำนึก ความรับผิดชอบ ฯลฯ ซึ่งตามปกติควรเป็นหน้าที่ของสถานศึกษา แต่หากสถานศึกษาไม่สามารถดูแลให้ครบถ้วนได้ ก็ต้องจัดส่วนเสริมเติมในลักษณะการฝึกอบรมเฉพาะ การแทรกใน

กิจกรรมการเรียนการสอนปกติ หรือการใช้สื่อต่างๆจะช่วยเสริมสร้าง วัตถุประสงค์ส่วนนี้ยังรวมไปถึง การพัฒนาทักษะและคุณภาพของผู้ที่ทำงานแล้วหรือผู้ที่ผ่านการศึกษาตามกระบวนการปกติ ให้สามารถติดตามความรู้ใหม่ๆและวิทยาการที่มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างต่อเนื่อง วัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้นนี้เป็นตัววัดความสามารถในการจัดการของผู้บริหาร จึงเป็นเรื่องจำเป็นที่ผู้บริหารต้องกำหนดเกณฑ์จากวัตถุประสงค์ที่ระบุ และผู้บริหารก็ต้องได้รับการประเมินจากเป้าหมาย และ วัตถุประสงค์ที่กำหนดด้วย

เป้าหมายของการจัดการศึกษา

เป้าหมายของการจัดการศึกษาในภาพรวมคือสมาชิกทุกคนในสังคม แต่เนื่องจากมวลชนเหล่านี้มีจำนวนมากมายเกินกว่าจะมืองค์กรใดสามารถจัดการศึกษาให้ครบถ้วนครอบคลุมได้ จึงต้องมีการแบ่งกลุ่มประเภทของเป้าหมายออกตามความเหมาะสมในการจัด เช่น แบ่งตามอายุ แบ่งตามสาระเนื้อหา แบ่งตามลักษณะของบุคคล เป็นต้น

เป้าหมายของการจัดการศึกษาอาจแบ่งเป็นกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้ (วิจิตร ศรีสอาน, 2543; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543; อุทัย บุญประเสริฐ, 2543)

1. **เด็กก่อนวัยเรียน** เมื่อทารกคลอดออกจากครรภ์ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ปู่ย่าตายาย ญาติ หรือคนเลี้ยงดูเป็นกลุ่มบุคคลเริ่มแรกที่ทำหน้าที่ดูแลเลี้ยงดู และขณะเดียวกันก็ให้การศึกษาอบรมด้วย การให้การศึกษาลักษณะนี้ โดยทั่วไปยังไม่เป็นระบบ แต่เป็นธรรมชาติ จึงยังไม่ถือว่าเป็นการจัดการศึกษาเมื่อทารกเติบโตขึ้นพอช่วยตนเองได้แล้ว พ่อแม่ซึ่งต้องมีภาระประกอบอาชีพเพื่อหาเลี้ยงลูก ไม่อาจดูแลบุตรได้ ก็ปล่อยให้อยู่ในการดูแลของบุคคลอื่น เช่น บุคคลในกลุ่มเครือญาติ หรือ มิฉะนั้นก็ต้องจ้างคนดูแลทางเลือกอีกประการหนึ่งคือการส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษาในศูนย์การเรียนปฐมวัย ศูนย์รับเลี้ยงเด็กหรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งถือเป็นสถานศึกษาเบื้องต้นที่มีการจัดการศึกษา โดยมีผู้ดูแลที่ได้รับการศึกษาอบรมมาพอสมควรเป็นผู้ดูแลเมื่ออายุถึงวัยประมาณสามขวบ สถานศึกษาสำหรับเด็กกลุ่มนี้มีการจัดการศึกษาที่เป็นระบบและมีรูปแบบมากขึ้น ซึ่งการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กวัยนี้เป็นการจัดกิจกรรมในลักษณะการเตรียมความพร้อมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ได้แก่ กิจกรรมการเคลื่อนไหวตามจังหวะ กิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมกลางแจ้ง กิจกรรมเสริมประสบการณ์ กิจกรรมเกมการศึกษา เป็นต้น

2. **บุคคลในวัยเรียน** ผู้ที่อยู่ในวัยเรียนโดยทั่วไปหมายถึง ผู้ซึ่งรัฐกำหนดให้ผู้ปกครองต้องนำไปเข้าเรียน คืออยู่ในข่ายการศึกษาภาคบังคับ โดยแต่ละประเทศกำหนดอายุไว้แตกต่างกันไปตามที่เห็นว่าเหมาะสมสำหรับประเทศไทยกำหนดให้การศึกษาาระดับประถมถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่สามเป็นการศึกษาภาคบังคับและหากผู้ปกครองมีความพร้อมก็ส่งเสียให้บุตรหลานของตนได้เรียนต่อสูงขึ้นไปอีกตามกำลังความสามารถระดับการศึกษาของกลุ่มเป้าหมายเหล่านี้ อาจแบ่งได้หลายระดับ ได้แก่

2.1 การศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยทั่วไป เป็นการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลในวัยเรียนในระบบการเรียนในโรงเรียน ในครอบครัว หรือในสถานศึกษารูปแบบอื่น ในประเทศไทย การศึกษาขั้นพื้นฐานไล่เรียงกันไปตั้งแต่ระดับประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่หนึ่งถึงชั้นประถมศึกษาปีที่หก) ไปจนถึงชั้นมัธยมศึกษา (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่หนึ่งถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่หก) การศึกษาขั้นพื้นฐานนั้นมักใช้เวลาประมาณสิบสองปีเป็นส่วนใหญ่ ในช่วงปลายของการศึกษาระดับนี้เยาวชนที่สนใจศึกษาสายอาชีพแทนที่จะศึกษาสายสามัญ ก็อาจเลือกเข้าเรียนในสถานศึกษาสายอาชีพ ซึ่งได้แก่ โรงเรียนอาชีวศึกษาระดับต้นต่างๆ ได้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2 การศึกษาระดับอุดมศึกษา เมื่อสำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้เรียนที่มุ่งศึกษาต่อก็อาจเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา (ซึ่งรวมสถาบันอุดมศึกษาสายอาชีพต่ำกว่าปริญญาด้วย) ในกรณีที่ศึกษาระดับปริญญา ก็อาจศึกษาต่อเนื่องไปตั้งแต่ระดับปริญญาตรี โท เอก หรือศึกษาเฉพาะด้านหลังจากสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี โท เอก

3. ผู้ด้อยโอกาส หรือบุคคลลักษณะพิเศษ กลุ่มเป้าหมายนี้เป็นคนกลุ่มพิเศษที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างไปจากบุคคลปกติทั่วไป สิ่งที่ทำให้แตกต่างนั้นอาจเกิดจากฐานะทางเศรษฐกิจคือคนจนที่ด้อยโอกาสในการเล่าเรียนตามปกติ เช่น เด็กที่ผู้ปกครองไม่ส่งเสริมให้ศึกษาเล่าเรียน เด็กไร้ผู้อุปการะ หรือความแตกต่างอาจเกิดจากลักษณะทางร่างกายจิตใจและสมอง เช่น เด็กพิการ เด็กปัญญาอ่อน เด็กที่มีปัญหาทางจิตใจและอารมณ์ เด็กอัจฉริยะ เป็นต้น ผู้ด้อยโอกาสหรือบุคคลลักษณะพิเศษเฉพาะเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษเพื่อให้มีโอกาสได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพเช่นเดียวกับเด็กอื่น แต่การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายนี้จำเป็นต้องจัดให้ตามรูปแบบที่เหมาะสมกับลักษณะและความจำเป็นสำหรับกลุ่มด้วย โดยอาจต้องมีครูที่ได้รับการอบรมมาเป็นการเฉพาะ ในกรณีและผู้ด้อยโอกาสร่วมเรียนในชั้นเรียนปกติ ครู จำเป็นต้องให้ความสนใจผู้เรียนกลุ่มนี้เป็นพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องใช้ความอดทน ความเมตตา ความเข้าใจ และความละเอียดละไมในการปฏิบัติต่อพวกเขา สำหรับผู้บริหารที่จัดการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาสต้องมีความเข้าใจ มีทักษะและได้รับการอบรมมาโดยเฉพาะอย่างพอเพียงในการปฏิบัติหน้าที่ของตน

4. ผู้มีงานทำ ผู้ที่ประกอบอาชีพการงานแล้วเป็นกลุ่มเป้าหมายอีกกลุ่มหนึ่ง บุคคลเหล่านี้ได้รับการศึกษามาแตกต่างกันไป และมุ่งศึกษาเพิ่มเติมโดยมีเหตุผลต่างกันไป ส่วนหนึ่งเข้าศึกษาระดับสูงขึ้นไปในสถาบันการศึกษาปกติหรือเข้ารับการศึกษาดำเนินโครงการพิเศษ (เช่น โครงการศึกษาเฉพาะที่มีผู้จัดบริการให้ในสถานที่ทำงาน โครงการศึกษาอบรมเฉพาะด้าน เป็นต้น) นอกจากนี้หน่วยงานทางการศึกษาอาจจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยในรูปแบบต่างๆ กัน เช่น การศึกษาสัญจรที่ผู้สอนตระเวนให้ความรู้การศึกษาผ่านสื่อโทรคมนาคม การศึกษาโดยเอกสารหรือสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองต่างๆ การจัดการศึกษาเช่นนี้ อาจมีการรับรองวุฒิให้หรืออาจไม่เทียบวุฒิต่างกันเป็นทางการก็ได้ การจัดการอบรมสำหรับผู้มีงานทำนั้น รวมถึงครูซึ่งจะต้องมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องด้วย ครูจึงควรสนใจติดตามรับการอบรมตามหลักสูตรต่างๆ ที่จะช่วยส่งเสริมความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพของตนกลุ่มเป้าหมายนี้ นับวันจะยิ่งมีความสำคัญมากขึ้น

เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงวิทยาการและเทคโนโลยีต่างๆ เกิดขึ้นรวดเร็ว จึงจำเป็นที่ผู้ทำงานแล้วควรได้รับสาระเนื้อหาใหม่ๆ เพื่อยกระดับความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพของตนตลอดเวลา

5. **ประชาชนทั่วไป** ประชาชนโดยทั่วไปถือเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษาด้วย ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกของสังคมได้มีโอกาสเรียนรู้สิ่งแปลกใหม่ที่เป็นประโยชน์สำหรับการเป็นพลเมืองที่ดีและการเพิ่มพูนความคิดความอ่านของตนอย่างต่อเนื่อง การจัดการศึกษาลักษณะนี้ถือเป็นส่วนเสริมจากการที่ประชาชนได้เรียนรู้จากสื่อมวลชน จากกลุ่มคนใกล้ชิด การจัดการศึกษาเพื่อปวงชนอาจทำได้ผ่านสื่อต่างๆ ได้หลากหลาย แต่ย่อมเป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณภาพของประชากรให้รู้เท่าทันสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป และปรับตนเองกับความเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายกลุ่มนี้มักเป็นการจัดการศึกษาเสริมในรูปการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นหลัก เนื่องจากเป้าหมายของการศึกษามีหลากหลาย ผู้นำชุมชนและท้องถิ่นพึงมีบทบาทในการสำรวจกลุ่มเป้าหมาย กำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมาย และร่วมสนับสนุนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถจัดบริการการศึกษาแก่กลุ่มเป้าหมายให้ครบถ้วนและเกิดประโยชน์ได้จริง

องค์ประกอบของการจัดการศึกษา

องค์ประกอบสำคัญของการจัดการศึกษามี 8 องค์ประกอบ ได้แก่ (ธีระ รุญเจริญ, 2546)

1. **สาระเนื้อหาในการศึกษา** ในกรณีที่มีการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ ผู้จัดการศึกษามักจัดทำหลักสูตรเป็นตัวกำหนดเนื้อหาสาระ หลักสูตรเหล่านี้อาจเป็นหลักสูตรกลางที่ใช้สำหรับการศึกษาแต่ละระดับ แต่ขณะเดียวกันก็ควรเปิดโอกาสให้สถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถจัดเนื้อหาสาระที่เหมาะสมกับท้องถิ่นได้ด้วย เนื้อหาสาระในการศึกษานั้นควรทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา ทั้งนี้ครูต้องทบทวนเนื้อหาสาระที่ตนสอนเพื่อปรับแก้ไขให้ถูกต้องทันสมัย และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน หากเห็นว่าเนื้อหาผิดพลาดหรือล้าสมัย ควรแจ้งผู้บริหารให้ทราบ

2. **ครู ผู้สอน หรือผู้ให้การเรียนรู้** ผู้ถ่ายทอดเนื้อหาสาระได้แก่ครูและอาจารย์ ซึ่งถือเป็นผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูง บุคคลเหล่านี้ต้องได้รับการศึกษาอบรมมาทั้งในด้านเนื้อหาและวิธีการถ่ายทอด เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้และสาระวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เจื่อนไขสำคัญประการหนึ่งสำหรับครูและอาจารย์คือต้องมีความตื่นตัวอยู่เสมอในการติดตามเรียนรู้เนื้อหาวิชาการวิชาชีพใหม่ๆ และวิทยาการด้านการเรียนการสอน ตลอดเวลา บางกรณีต้องมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ ด้วย อนึ่ง ครูและอาจารย์ต้องพัฒนาความสามารถในการประยุกต์สาระเนื้อหาและองค์ความรู้ใหม่ให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละกลุ่ม

3. **สื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา** สื่อและอุปกรณ์ต่างๆ เช่น อาคาร สถานที่ โต๊ะ เก้าอี้ กระดาน เขียน หนังสือ แบบเรียน สมุด ดินสอ ตลอดถึงอุปกรณ์ที่ทันสมัยที่มีราคาแพงทั้งหลาย เช่น อุปกรณ์ในห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เหล่านี้ สื่อและอุปกรณ์เหล่านี้เป็นส่วนประกอบที่จำเป็นสำหรับการจัดการศึกษา ครูและผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลให้สิ่งเหล่านี้มีอย่างเพียงพอ อยู่ในสภาพใช้งานได้ และใช้สื่อเหล่านี้เป็นส่วนช่วยให้เกิดการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ครูที่มีคุณภาพต้องสามารถผลิตและพัฒนาสื่อและอุปกรณ์การศึกษาสำหรับการสอนของตนด้วย

4. **รูปแบบวิธีการเรียนการสอน** การศึกษายุคใหม่นั้นมีความแตกต่างไปจากการศึกษายุคก่อนซึ่งเน้นที่ตัวครู ระบบการศึกษายุคใหม่เน้นความสำคัญที่ตัวผู้เรียน ดังนั้น รูปแบบวิธีการเรียนการสอนใหม่จึงแตกต่างไปจากเดิม จึงเกิดคำว่า “ปฏิรูปการเรียนรู้” ซึ่งนำไปสู่กระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลาย เช่น การระดมความคิด การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การนำชมนอกสถานที่เรียน การใช้อุปกรณ์เครื่องมือประกอบ รูปแบบวิธีการเรียนการสอนใหม่นี้ ผู้สอนพึงระมัดระวังเลือกใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนแต่ละกลุ่ม และจำเป็นต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ ประกอบกับการทำความเข้าใจธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียนของตน

5. **ผู้บริหารและบุคลากรที่ทำหน้าที่สนับสนุนการศึกษา** ในการจัดการศึกษา ยังมีผู้ที่รับผิดชอบที่อาจไม่ได้เป็นผู้ถ่ายทอดโดยตรงอีกหลากหลาย ได้แก่ ผู้บริหารซึ่งมีหน้าที่จัดการศึกษาที่ตนรับผิดชอบให้เป็นไปโดยเรียบร้อย นำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ และยังคงจำเป็นต้องมีบุคลากรทางการศึกษาอื่นร่วมด้วย เช่น เจ้าหน้าที่ธุรการ งานทะเบียน งานโภชนาการและสุขอนามัย รวมทั้งฝ่ายสนับสนุนอื่นๆ

6. **เงินทุนสนับสนุน** การจัดการศึกษาเป็นเรื่องของการลงทุน ซึ่งผู้ลงทุนอาจเป็นรัฐบาล ในฐานะผู้รับผิดชอบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผู้ปกครอง ผู้เรียน ชุมชน เป็นต้น เงินทุนเหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้การจัดการศึกษาเกิดผลตามเป้าหมาย

7. **สถานที่ศึกษาและบรรยากาศแวดล้อม** การจัดการศึกษาในระบบที่ยังต้องอาศัยชั้นเรียนยังเป็นสิ่งจำเป็น ดังนั้นอาคารสถานที่ ห้องเรียน และบรรยากาศแวดล้อมที่ใช้ในการจัดการศึกษาจึงเป็นส่วนที่ขาดไม่ได้ ถึงแม้จะมีการจัดการศึกษาโดยใช้สื่อทางไกลก็ตาม ก็ยังต้องมีสถานที่สำหรับการบริหารจัดการ การผลิตและถ่ายทอดสื่อ หรือการทำงานของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ในกรณีที่ยังต้องใช้อาคารเป็นสถานที่สำหรับจัดการเรียนการสอน สิ่งที่ผู้บริหารและผู้จัดการศึกษาต้องสนใจดูแลคือความเพียงพอ เหมาะสม ปลอดภัยและการมีบรรยากาศแวดล้อมที่เอื้อการเรียนรู้ ส่วนครูก็ต้องรับผิดชอบในการจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสม หากจำเป็นต้องใช้งบประมาณปรับปรุงก็ควรแจ้งผู้บริหารให้ช่วยดำเนินการ

8. **ผู้เรียน** ผู้เรียนหรือผู้ศึกษาถือเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นที่สุดของการจัดการศึกษา เพราะผู้เรียนคือผู้รับการศึกษา และเป็นเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษา การปรับเปลี่ยนความรู้ และพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นดัชนีชี้วัดผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาจึง

ครอบคลุมขั้นตอนที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียน ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมสำหรับการเรียนรู้ การให้การศึกษาอบรม การประเมิน และการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้เป้าหมาย การจัดการศึกษาในภาพรวมจึงมีได้จำกัดวงแคบเฉพาะในสถานที่ แต่มุ่งที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีปรัชญาพื้นฐานสำคัญคือ “ทุกคนต้องเป็นส่วนสำคัญของการจัดการศึกษา และการศึกษาต้องจัด สำหรับคนทุกคน”

ตัวชี้วัดและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษา

ผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษานั้น เน้นที่คุณภาพของผลผลิตของกระบวนการศึกษาเป็นหลัก ส่วนปริมาณเป็นปัจจัยรอง กล่าวคือ การจัดการศึกษาต้องมุ่งถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ในเชิงคุณภาพ เป็นเกณฑ์ โดยมีตัวชี้วัดบางประการ ดังต่อไปนี้ (ธีระ รุญเจริญ, 2546; อุทัย บุญประเสริฐ; ถวิล มาตรเอี่ยม, 2544)

1. **คุณภาพของผู้เรียน** คุณภาพของผู้เรียนถือว่าเป็นผลที่เกิดจากการจัดการศึกษา คำว่า "คุณภาพของผู้เรียน" มีความหมายครอบคลุมหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม ทักษะและพฤติกรรม ดัชนีชี้วัดคุณภาพของผู้เรียนซึ่งจะใช้วัดผลการจัดการศึกษา ต้องเป็นผลทางตรงหรือทางอ้อมที่มาจากจัดการศึกษา ไม่ใช่ผลบังเอิญหรือผลที่ไม่เกี่ยวเนื่องกัน เช่น สถานศึกษาอาจสอนไม่ดี แต่นักเรียนทำคะแนนผลสอบได้ดีเพราะไปรับการสอนพิเศษ หรือ ผู้ปกครองกวัดขังดูแลและสั่งสอนเพิ่มเติม ในแง่คุณภาพของผู้เรียน ครูควรกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม (วัตถุประสงค์ที่วัดได้จริง) ที่มุ่งให้เกิดขึ้น อันเป็นผลจากการจัดการเรียนการสอนของครู และประเมินวัตถุประสงค์ดังกล่าวเพื่อวัดประสิทธิภาพของวิธีการสอนของตน

2. **คุณภาพของการจัดการเรียนการสอน** คุณภาพของการจัดการเรียนการสอนขึ้นกับ ปัจจัยหลายประการซึ่งเป็นปัจจัยชี้วัดในระบบประกันคุณภาพการศึกษา เช่น คุณภาพของครู สภาพแวดล้อม รูปแบบและระบบการเรียนการสอน สื่อและเทคโนโลยี กระบวนการเรียนรู้ เป็นต้น ปัจจัยเหล่านี้ถือเป็นส่วนหนึ่งที่น่ามากำหนดเป็นดัชนีชี้วัดคุณภาพของการจัดการศึกษาได้ ครูต้อง ถือว่าการพัฒนาคุณภาพของการสอนนั้นเป็นความท้าทายของอาชีพครูและต้องไม่หยุดยั้งใน การปรับปรุงคุณภาพดังกล่าวทั้งโดยการค้นคิดเองหรือการเข้ารับการอบรมเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อ ศิษย์ของตน

3. **ความคุ้มค่าในการจัดการศึกษา** เนื่องจากการจัดการศึกษาต้องใช้จ่าย ความคุ้มค่าจึง ถือเป็นดัชนีชี้วัดการจัดการศึกษาด้วย คำว่าความคุ้มค่านี้มีได้หมายถึงการประหยัดด้านงบประมาณ แต่เพียงอย่างเดียว แต่หมายความว่า ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาให้ผลคุ้มค่ากับการลงทุนหรือไม่ บ่อยครั้งเราพบว่า ค่าใช้จ่ายการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนอาจสูงกว่าการจัดการศึกษานอกระบบ แต่ต้องถือว่าคุ้มค่า เพราะผู้เรียนมีโอกาสได้ร่วมในสังคม มีเพื่อน มีผู้ให้คำแนะนำปรึกษาต่างๆ แต่ในทางตรงกันข้าม หากพบว่าการจัดการศึกษาในชั้นเรียนนำไปสู่การติดยาเสพติด การมั่วสุมทาง

เพศ ความเสื่อมทางศีลธรรม หรือความไม่ปลอดภัยต่อสุขภาพและชีวิต ก็ต้องถือว่าการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่สร้างผลดังกล่าวไม่คุ้มค่า และหากการศึกษาของทั้งระบบโรงเรียนนำไปสู่สถานะอันไม่พึงปรารถนานานัปประการ ก็จำเป็นที่ผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษาหรือผู้สนับสนุนค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาต้องทบทวนแก้ไขโดยเร็ว

4. ผลลัพธ์ของการจัดการศึกษา ผลลัพธ์หรือผลสะท้อนหมายถึงผลต่อเนื่องที่เกิดจากการจัดการศึกษา เช่น นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนประจำจังหวัดแห่งหนึ่งได้คะแนนระดับดี ถือเป็นส่วนหนึ่งของคุณภาพผู้เรียน ส่วนนักเรียนจากโรงเรียนนี้สามารถสอบเข้ามหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงได้เป็นจำนวนมาก ถือเป็นผลลัพธ์ของการจัดการศึกษาของโรงเรียนนี้ และการที่ศิษย์เก่าของโรงเรียนไปประสบความสำเร็จในอาชีพการงาน ก็ถือเป็นผลต่อเนื่องกันไป ส่วนผลลัพธ์ของการจัดการศึกษาในภาพรวมของประเทศหนึ่ง ก็พิจารณาได้จากความเจริญของประเทศ สภาพปัญหาภายในประเทศ หรือความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ซึ่งเป็นผลลัพธ์ส่วนหนึ่งอันเกิดจากคุณภาพของประชากรที่ได้รับการศึกษาของประเทศ เป็นต้น

ตัวชี้วัดข้างต้นนี้เป็นเพียงตัวบ่งชี้กว้างๆ ที่ผู้บริหารต้องไปแจกแจงรายละเอียดเพื่อวัดสัมฤทธิ์ผลของการบริหาร ครุณาไปกำหนดเป้าหมายผลการสอนของตน ส่วนผู้แทนชุมชนและท้องถิ่นหรือผู้ปกครองอาจเลือกประยุกต์เพื่อประเมินความสำเร็จของการเรียนการสอนหรือการจัดการศึกษา ทั้งนี้ การกำหนดตัวชี้วัดผลสัมฤทธิ์ดังกล่าวมิได้มุ่งเพียงประเมินความดีความชอบหรือฐานะตำแหน่งของบุคคล แต่ควรนำไปใช้เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาได้ทราบสถานภาพของตนเอง เปรียบเสมือนกระจกส่องตัวเอง อันจะเป็นประโยชน์สำหรับการปรับปรุงพัฒนาหรือแสวงหาการช่วยเหลือสนับสนุนต่อไป

บทบัญญัติว่าด้วยการศึกษาในรัฐธรรมนูญ

จากสาระโดยสรุปของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และพ.ศ.2550 ในส่วนเกี่ยวกับข้อและเป็นแม่บทของกฎหมายการศึกษาปัจจุบัน ก็พบสาระสำคัญดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2550)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นกฎหมายสูงสุดว่าด้วยการจัดระเบียบการปกครองประเทศไทยที่เป็นลายลักษณ์อักษร ฉบับที่ 16 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2540 ปัจจุบันรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้สิ้นสุดลงแล้ว ด้วยการรัฐประหาร เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 เกิดขึ้นในสมัยที่นายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นนายกรัฐมนตรี โดยได้แต่งตั้งคณะกรรมการปฏิรูปการเมืองเข้ามาดำเนินการและได้ตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมา และมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ จำนวน 99 คน โดย 76

คนเป็นตัวแทนของแต่ละจังหวัด และอีก 23 คนมาจากผู้เชี่ยวชาญหรือผู้มีประสบการณ์ ซึ่งถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่มาจาก การเลือกตั้งฉบับเดียวของประเทศไทย โดยก่อนหน้านี้ 15 ฉบับมาจาก คณะรัฐมนตรีที่ส่วนใหญ่มาจากการแต่งตั้งหรือโดยรัฐบาลทหาร

เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ก็คือการปฏิรูปการเมืองโดยมีเป้าหมาย 3 ประการ คือ (นรนิตี เศรษฐบุตร, 2550)

1. ขยายสิทธิ เสรีภาพ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบบการเมือง
2. การเพิ่มการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐโดยประชาชน เพื่อให้เกิดความสุจริตและ โปร่งใส ในระบบการเมือง
3. การทำให้ระบบการเมืองมีเสถียรภาพและประสิทธิภาพมากขึ้น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับที่ 18 ซึ่งจัดร่างโดยสภาร่างรัฐธรรมนูญ (สสร.) ในระหว่าง พ.ศ. 2549-2550 ภายหลังก การรัฐประหารในประเทศโดย คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข (คปค.) เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อคณะเป็น "คณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ" (คมช.) เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม ปีเดียวกัน โดยร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงลงพระปรมาภิไธยเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2550 ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน กรุงเทพมหานคร นายมีชัย ฤชุพันธุ์ ประธานสภานิติบัญญัติ แห่งชาติ (สนช.) เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม 124 ตอนที่ 47 ก หน้า 1 ในวันเดียวกันนั้น และมีผลใช้บังคับเป็นกฎหมายทันที แทนที่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549

เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 สภาร่างรัฐธรรมนูญ ได้วางแนวทางการร่าง รัฐธรรมนูญฉบับนี้ โดยยึดตามแนวทางและแก้ไขจุดอ่อนของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากรัฐธรรมนูญนี้ 4 ประการ คือ

1. ค้ำครอง ส่งเสริม ขยายสิทธิและเสรีภาพ ของประชาชน
2. ลดการผูกขาดอำนาจรัฐ และเพิ่มอำนาจประชาชน
3. การเมืองมีความโปร่งใส มีคุณธรรม และจริยธรรม
4. ทำให้องค์กรตรวจสอบมีความอิสระ เข้มแข็ง และทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 แตกต่างจากฉบับ พ.ศ. 2540 อยู่หลายประการ ดังจะเห็นว่ามี การถอดรื้อโครงสร้าง เช่น สิทธิเสรีภาพ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ที่มาของ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ องค์กรอิสระ อำนาจ ตุลาการ การเงินการคลังงบประมาณ ฯลฯ

รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามีมาตราที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยตรง 2 มาตรา คือ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2550)

มาตรา 43 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน ทั้งนี้ ตามที่ กฎหมายบัญญัติ การจัดการศึกษาอบรมขององค์การวิชาชีพและเอกชนภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 81 รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุน ให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้อง กับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้ และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุน การค้นคว้าวิจัยในศิลปะวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา ประเทศ

จะเห็นได้ว่า มีรัฐธรรมนูญฉบับนี้ฉบับเดียวที่ระบุให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ (มาตรา 81) ซึ่งมีผลทำให้เกิด พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และกฎหมายการศึกษา อื่นอีกหลายฉบับ ซึ่งถือเป็นประวัติศาสตร์ของการปฏิรูปการศึกษารั้งสำคัญของเมืองไทยยุคหนึ่ง รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 ก็มีสาระที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ระบุเอาไว้ส่วนที่ 8 สิทธิและ เสรีภาพในการศึกษา มี 2 มาตรา คือ

มาตรา 49 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือ ผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคล อื่น การจัดการศึกษาอบรมขององค์การวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับการคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสม จากรัฐ

มาตรา 50 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการ การศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการย่อมได้รับการคุ้มครอง ทั้งนี้ เท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ ของพลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

นอกจากนี้ยังมีสาระที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาแทรกอยู่ในส่วนต่างๆอีกหลายส่วน และใน ส่วนของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มีมาตราที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ดังตารางที่ 2 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

ตารางที่ 2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตราที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

ลำดับที่	มาตรา	เนื้อหา	ประเด็นที่เกี่ยวข้อง	หมายเหตุ
1	30	<p>บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน</p> <p>ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน</p> <p>การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่ง ความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้</p> <p>มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม</p>	<p>1. การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องการศึกษา อบรม จะกระทำมิได้</p>	
2	47	<p>คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ</p> <p>ให้มืองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระองค์กรหนึ่งทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่งและกำกับ การประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ</p>	<p>2. องค์กรของรัฐที่มีหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ในด้านการศึกษา และวัฒนธรรมด้วย</p>	

ตารางที่ 2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตราที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
(ต่อ)

ลำดับที่	มาตรา	เนื้อหา	ประเด็นที่เกี่ยวข้อง	หมายเหตุ
		<p>การดำเนินการตามวรรคสองต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ ประโยชน์สาธารณะอื่น และการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม รวมทั้งต้องจัดให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการสื่อมวลชนสาธารณะ</p> <p>การกำกับการประกอบกิจการตามวรรคสองต้องมีมาตรการเพื่อป้องกันมิให้มีการรวบรวมการครองสิทธิข้ามสื่อหรือการครอบงำ ระหว่างสื่อมวลชนด้วยกันเองหรือโดยบุคคลอื่นใด ซึ่งจะมีผลเป็นการขัดขวางเสรีภาพในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารหรือปิดกั้นการได้รับข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายของประชาชน</p>		
3	49	<p>บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย</p> <p>ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่ง และ การสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น</p>	<p>3. ประชาชนได้เรียนฟรี 12 ปี (ป.1-ม.6)</p> <p>4. การศึกษาทางเลือกการเรียนรู้ด้วยตนเอง และตลอดชีวิต ย่อมได้รับ การคุ้มครองและส่งเสริมจากรัฐ</p>	

ตารางที่ 2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตราที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
(ต่อ)

ลำดับที่	มาตรา	เนื้อหา	ประเด็นที่เกี่ยวข้อง	หมายเหตุ
		การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ		
4	50	บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการ การศึกษาอบรม การเรียน การสอน การวิจัย และการเผยแพร่ งานวิจัยตามหลักวิชาการ ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ เท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน	5. บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่ งานวิจัยตามหลักวิชาการ	
5	52	เด็กและเยาวชน มีสิทธิในการอยู่รอดและได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญา ตามศักยภาพในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ เด็ก เยาวชน สตรี และบุคคลในครอบครัว มีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากรัฐ ให้ปราศจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม ทั้งมีสิทธิได้รับการบำบัดฟื้นฟูในกรณีที่มีเหตุดังกล่าว การแทรกแซงและการจำกัดสิทธิของเด็ก เยาวชน และบุคคลใน	6. เด็กและเยาวชนซึ่งไม่มีผู้ดูแลมีสิทธิได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษาอบรมที่เหมาะสมจากรัฐ	

ตารางที่ 2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตราที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
(ต่อ)

ลำดับที่	มาตรา	เนื้อหา	ประเด็นที่เกี่ยวข้อง	หมายเหตุ
		ครอบครัว จะกระทำมิได้เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อสงวนและรักษาไว้ซึ่งสถานะของครอบครัวหรือประโยชน์สูงสุดของบุคคลนั้น เด็กและเยาวชนซึ่งไม่มีผู้ดูแลมีสิทธิได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษาอบรมที่เหมาะสมจากรัฐ		
6	67	สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครองส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตราย ต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและ	7. การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง จะต้องศึกษาและประเมินผลกระทบต่อประชาชนในชุมชน โดยให้มีผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาร่วมให้ความเห็นประกอบ ก่อนที่จะมีการดำเนินการ	

ตารางที่ 2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตราที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
(ต่อ)

ลำดับที่	มาตรา	เนื้อหา	ประเด็นที่เกี่ยวข้อง	หมายเหตุ
		<p>ประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชนและจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพและผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพให้ความเห็นประกอบก่อนมี การดำเนินการดังกล่าว</p> <p>สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่นหรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัตินี้ ย่อมได้รับความคุ้มครอง</p>		
7	73	<p>บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหาร ช่วยเหลือในการป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติสาธารณะ เสียภาษีอากร ช่วยเหลือราชการ รับการศึกษาอบรม พักผ่อน ปกป้อง และสืบสาน ศิลปวัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ</p>	8. บุคคลมีหน้าที่เข้ารับการศึกษาอบรมตามที่กฎหมายบัญญัติ	

ตารางที่ 2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตราที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
(ต่อ)

ลำดับที่	มาตรา	เนื้อหา	ประเด็นที่เกี่ยวข้อง	หมายเหตุ
8	80	<p>รัฐต้องดำเนินการตามนโยบายด้านสังคมการสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้</p> <p>(1) ค้ำครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน สนับสนุนการอบรมเลี้ยงดู และให้การศึกษাপฐมวัย ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของสถาบันครอบครัวและชุมชน รวมทั้งต้องสงเคราะห์และจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพและผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และพึ่งพาตนเองได้</p> <p>(2) ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาระบบสุขภาพที่เน้นการสร้างเสริมสุขภาพอันนำไปสู่สุขภาพที่ยั่งยืนของประชาชน รวมทั้งจัดและส่งเสริมให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณสุขที่มีมาตรฐานอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้เอกชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสุขภาพและการจัดบริการสาธารณสุข โดยผู้มีหน้าที่ให้บริการดังกล่าวซึ่งได้ปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณ ย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย</p> <p>(3) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐาน</p>	<p>9. รัฐต้องสนับสนุนการอบรมเลี้ยงดู และให้การศึกษাপฐมวัยแก่เด็กและเยาวชน</p> <p>10. รัฐต้องพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบ</p> <p>11. รัฐต้องจัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติกฎหมาย เพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ</p> <p>12. รัฐต้องจัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา</p> <p>13. รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์การทางศาสนา และเอกชน จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา</p>	

ตารางที่ 2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตราที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
(ต่อ)

ลำดับที่	มาตรา	เนื้อหา	ประเด็นที่เกี่ยวข้อง	หมายเหตุ
8	80	<p>การจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย ค่านิยมถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข</p> <p>(4) ส่งเสริมและสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นชุมชน องค์กรทางศาสนา และเอกชน จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามาตรฐานคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมและสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ</p> <p>(5) ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาวิจัยในศิลปวิทยาการแขนงต่าง ๆ และเผยแพร่ข้อมูลผล การศึกษาวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนการศึกษาวิจัยจากรัฐ</p> <p>(6) ส่งเสริมและสนับสนุนความรู้รักสามัคคีและการเรียนรู้ปลูกจิตสำนึก</p>	14. รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาวิจัยในศิลปวิทยาการแขนงต่างๆ และเผยแพร่ข้อมูลผล การศึกษาวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนการศึกษาวิจัยจากรัฐ	

ตารางที่ 2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตราที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
(ต่อ)

ลำดับที่	มาตรา	เนื้อหา	ประเด็นที่เกี่ยวข้อง	หมายเหตุ
		และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดีงามและ ภูมิปัญญาท้องถิ่น		
9	86	รัฐต้องดำเนินการตาม แนวนโยบายด้านวิทยาศาสตร์ ทรัพย์สินทางปัญญา และ พลังงาน ดังต่อไปนี้ (1) ส่งเสริมให้มีการพัฒนาด้าน วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และ นวัตกรรมด้านต่าง ๆ โดยจัดให้มี กฎหมายเฉพาะเพื่อการนี้ จัด งบประมาณสนับสนุนการศึกษา ค้นคว้า วิจัยและให้มีสถาบันการศึกษา และพัฒนา จัดให้มีการใช้ประโยชน์ จากผลการศึกษาและพัฒนา การถ่ายทอดเทคโนโลยีที่มี ประสิทธิภาพ และการพัฒนาบุคลากร ที่เหมาะสม รวมทั้งเผยแพร่ความรู้ด้าน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ และสนับสนุนให้ประชาชนใช้หลักด้าน วิทยาศาสตร์ในการดำรงชีวิต (2) ส่งเสริมการประดิษฐ์หรือ การค้นคิดเพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ รักษา และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นและ ภูมิปัญญาไทย รวมทั้งให้ความคุ้มครอง ทรัพย์สินทางปัญญา (3) ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย	15. รัฐต้องส่งเสริม ให้มีการพัฒนาด้าน วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และ นวัตกรรมด้าน ต่างๆ โดยจัดให้มี กฎหมายเฉพาะ เพื่อการนี้ 16. รัฐต้องส่งเสริม การประดิษฐ์หรือ การค้นคิดเพื่อ ให้เกิดความรู้ใหม่ รักษาและพัฒนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย รวมทั้งให้ ความคุ้มครอง ทรัพย์สินทาง ปัญญา 17. รัฐต้องส่งเสริม และสนับสนุน การวิจัยพัฒนา และใช้ประโยชน์ จากพลังงาน	

ตารางที่ 2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตราที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
(ต่อ)

ลำดับที่	มาตรา	เนื้อหา	ประเด็นที่เกี่ยวข้อง	หมายเหตุ
		พัฒนา และใช้ประโยชน์จากพลังงาน ทดแทนซึ่งได้จากธรรมชาติและเป็น คุณต่อสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องและ เป็นระบบ	ทดแทนซึ่งได้จาก ธรรมชาติและเป็น คุณต่อสิ่งแวดล้อม อย่างต่อเนื่องและ เป็นระบบ	
10	87	รัฐต้องดำเนินการตาม แนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของ ประชาชน ดังต่อไปนี้ (1) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการกำหนดนโยบายและวางแผน พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งใน ระดับชาติและระดับท้องถิ่น (2) ส่งเสริมและสนับสนุนการมี ส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ ทางการเมืองการวางแผนพัฒนาทาง เศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการจัดทำ บริการสาธารณะ (3) ส่งเสริมและสนับสนุนการมี ส่วนร่วมของประชาชนใน การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุก ระดับ ในรูปแบบองค์กรทางวิชาชีพ หรือตามสาขาอาชีพที่หลากหลาย หรือ รูปแบบอื่น	18. รัฐต้องส่งเสริม และให้การศึกษ แก่ประชาชน เกี่ยวกับการพัฒนา การเมืองและ การปกครอง ระบอบ ประชาธิปไตย อันมี พระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข	
11	115	บุคคลผู้มีคุณสมบัติและไม่มี ลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้เป็นผู้มีสิทธิ สมัครรับเลือกตั้งหรือได้รับการเสนอ ชื่อเพื่อเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิก วุฒิสภา	19. ส.ว.จะต้อง สำเร็จการศึกษา ไม่ต่ำกว่า ปริญญาตรี	

ตารางที่ 2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตราที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
(ต่อ)

ลำดับที่	มาตรา	เนื้อหา	ประเด็นที่เกี่ยวข้อง	หมายเหตุ
		(3) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า		
12	174	รัฐมนตรีต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้ (3) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	20. รมต.จะต้องสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี	
13	190	พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการทำหนังสือสัญญาสันติภาพ สัญญาสงบศึก และสัญญาอื่น กับนานาประเทศหรือกับองค์การระหว่างประเทศ วรรคห้า ให้มีกฎหมายว่าด้วยการกำหนดขั้นตอนและวิธีการจัดทำหนังสือสัญญาที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือสังคมของประเทศอย่างกว้างขวาง หรือมีผลผูกพันด้านการค้า หรือการลงทุนอย่างมีนัยสำคัญ รวมทั้งการแก้ไขหรือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากการปฏิบัติตามหนังสือสัญญาดังกล่าวโดยคำนึงถึงความเป็นธรรมระหว่างผู้ที่ได้ประโยชน์กับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการปฏิบัติตามหนังสือสัญญานั้นและประชาชนทั่วไป	21. กฎหมายตามวรรคห้านี้อย่างน้อยต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการดำเนินการจัดทำหนังสือสัญญาที่มีการตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างคณะรัฐมนตรีและรัฐสภา มีความโปร่งใส มีประสิทธิภาพ และให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ฯลฯ	ดูมาตรา 303 ประกอบด้วย
14	230	กรรมการการเลือกตั้งต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้ (2) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	22. กกต.จะต้องสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี	

ตารางที่ 2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตราที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
(ต่อ)

ลำดับที่	มาตรา	เนื้อหา	ประเด็นที่เกี่ยวข้อง	หมายเหตุ
15	236	คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้ (8) ส่งเสริมและสนับสนุนหรือประสานงานกับหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือสนับสนุนองค์การเอกชน ในการให้การศึกษแก่ประชาชนเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน	23. กต.มีอำนาจหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนหรือประสานงานกับหน่วยงานราชการ ในการให้การศึกษแก่ประชาชน เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข	
16	257	คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้ (6) ส่งเสริมการศึกษา การวิจัย และการเผยแพร่ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน	24. กสม.มีอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริม การศึกษา การวิจัย และการเผยแพร่ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน	
17	289	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรม และ การฝึกอาชีพตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น และ	25. อบท.ย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรม และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรม ของรัฐ ให้สอดคล้องกับ	

ตารางที่ 2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตราที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
(ต่อ)

ลำดับที่	มาตรา	เนื้อหา	ประเด็นที่เกี่ยวข้อง	หมายเหตุ
		เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา อบรมของรัฐ โดยคำนึงถึง ความสอดคล้องกับมาตรฐานและ ระบบการศึกษาของชาติ การจัดการศึกษาอบรมภายใน ท้องถิ่นตามวรรคสอง องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นต้องคำนึงถึงการบำรุง รักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญา ท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของ ท้องถิ่นด้วย	มาตรฐานและ ระบบการศึกษา ของชาติและต้อง คำนึงถึงการบำรุง รักษาศิลปะจารีต ประเพณีภูมิปัญญา ท้องถิ่น และ วัฒนธรรมอันดีของ ท้องถิ่นด้วย	
18	303	ในวาระเริ่มแรก ให้คณะรัฐมนตรีที่ เข้าบริหารราชการแผ่นดินภายใน หลังจากการเลือกตั้งทั่วไปเป็นครั้งแรก ตามรัฐธรรมนูญนี้ ดำเนินการจัดทำ หรือปรับปรุงกฎหมายในเรื่อง ดังต่อไปนี้ ให้แล้วเสร็จภายในเวลาที่ กำหนด (1) กฎหมายที่เกี่ยวกับการกำหนด รายละเอียดเพื่อส่งเสริมและคุ้มครอง การใช้สิทธิและเสรีภาพตามมาตรา 40 มาตรา 44 บทบัญญัติในส่วนที่ 7 เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของ บุคคลและสื่อมวลชน ส่วนที่ 8 สิทธิ และเสรีภาพในการศึกษา ส่วนที่ 9 สิทธิในการได้รับบริการสาธารณสุข และสวัสดิการจากรัฐ ส่วนที่ 10 สิทธิ ในข้อมูลข่าวสารและการร้องเรียน รวมทั้งกฎหมายว่าด้วยข้อมูล	26. ครม.ชุดแรก หลังการเลือกตั้ง ตามรัฐธรรมนูญ 2550 ต้องจัดทำ หรือปรับปรุง กฎหมายเกี่ยวกับ การศึกษาให้ แล้วเสร็จภายใน เวลาที่กำหนด [ส่วนที่ 8 ม.49 และ 50, ม.80,190 ภายใน 1 ปี และ ม.86 (1) ภายใน 2 ปี	

ตารางที่ 2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตราที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
(ต่อ)

ลำดับที่	มาตรา	เนื้อหา	ประเด็นที่เกี่ยวข้อง	หมายเหตุ
		<p>ส่วนบุคคลตามมาตรา 56 ส่วนที่ 12 สิทธิชุมชนกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งองค์การเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคที่เป็นอิสระตามมาตรา 61 วรรคสอง กฎหมายว่าด้วยสภาพพัฒนาการเมืองตามมาตรา 78 (7) กฎหมายเพื่อจัดตั้งองค์การเพื่อการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมตามมาตรา 81 (4) กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสภาเกษตรกรตามมาตรา 84 (8) กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งกองทุนพัฒนาเมืองภาคพลเมืองตามมาตรา 87 (4) และกฎหมายว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตามมาตรา 256 ภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่แถลงนโยบายต่อรัฐสภาตามมาตรา 176</p> <p>(2) กฎหมายเพื่อการพัฒนาการศึกษาของชาติตามมาตรา 80 โดยส่งเสริมการศึกษาในระบบการศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาตามอัธยาศัย การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ตลอดชีวิต วิทยาลัยชุมชนหรือรูปแบบอื่น รวมทั้งปรับปรุงกฎหมายเพื่อกำหนดหน่วยงานรับผิดชอบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับระบบการศึกษาทุกระดับของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่แถลงนโยบายต่อรัฐสภาตาม</p>		

ตารางที่ 2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตราที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
(ต่อ)

ลำดับที่	มาตรา	เนื้อหา	ประเด็นที่เกี่ยวข้อง	หมายเหตุ
		<p>มาตรา 176</p> <p>(3) กฎหมายตามมาตรา 190 วรรคห้า โดยอย่างน้อยต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการดำเนินการจัดทำหนังสือสัญญาที่มีการตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างคณะรัฐมนตรีและรัฐสภา มีความโปร่งใส มีประสิทธิภาพ และให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง รวมทั้งรายละเอียดเกี่ยวกับการศึกษาวิจัยที่มีความเป็นอิสระซึ่งดำเนินการก่อนการเจรจาทำหนังสือสัญญา โดยไม่มีการขัดกันระหว่างประโยชน์ของรัฐกับผลประโยชน์ของผู้ศึกษาวิจัยไม่ว่าในระยะเวลาใดของการบังคับใช้หนังสือสัญญาภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่แถลงนโยบายต่อรัฐสภาตามมาตรา 176</p> <p>(4) กฎหมายตามมาตรา 86 (1) และมาตรา 167 วรรคสาม ภายในสองปีนับแต่วันที่แถลงนโยบายต่อรัฐสภาตามมาตรา 176</p> <p>(5) กฎหมายว่าด้วยการกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กฎหมายรายได้ท้องถิ่น กฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น</p>		

ที่ผ่านมารัฐธรรมนูญของไทยรับรองสิทธิการศึกษาฟรี 12 ปี ป.1-ม.6 ร่างฉบับใหม่คงสิทธิ 12 ปีไว้เท่าเดิมแต่ให้เริ่มเร็วขึ้นตั้งแต่ก่อนวัยเรียน จึงจบเรียนฟรีที่ม.3 และให้มีกองทุนช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ แนวทางจัดการศึกษามุ่งให้เป็นคนดีมีวินัย ภูมิใจในชาติ ในประเด็นการศึกษาภาคบังคับรัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2540 และ 2550 กำหนดไว้เหมือนกันให้เป็น "สิทธิ" ของทุกคน คือ ให้มีสิทธิเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับ 12 ปี ที่รัฐจัดให้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

รัฐธรรมนูญปี 2540 มาตรา 43 เขียนไว้ชัดเจนว่า บุคคลมีสิทธิเสมอกันในการรับ "การศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี" ที่รัฐจะต้องจัดให้โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ซึ่งตามพ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ก็กำหนดไว้ชัดเจนว่า "การศึกษาขั้นพื้นฐาน" หมายความว่า การศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษา ดังนั้นตามรัฐธรรมนูญปี 2550 ทุกคนจึงมีสิทธิเรียนฟรีตั้งแต่ ป.1-ม.6 และหากรัฐบาลใดจะจัดการศึกษาฟรีให้มากกว่านั้นก็ได้อีก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

รัฐธรรมนูญปี 2550 มาตรา 49 กำหนดว่า บุคคลมีสิทธิเสมอกันในการรับ "การศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปี" ที่รัฐจะต้องจัดโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ซึ่งรัฐธรรมนูญปี 2550 ตัดคำว่า "ขั้นพื้นฐาน" ออก เปิดช่องให้ตีความเพิ่มได้ว่า การศึกษาสิบสองปีนั้นเริ่มจากเมื่อใดถึงเมื่อใดบ้าง

ส่วนร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับลงประชามติ ปรับเปลี่ยนจากเดิมที่กำหนดให้การศึกษาเป็น "สิทธิ" ของประชาชน ย้ายไปไว้ในหมวดหน้าที่ของรัฐ ให้รัฐมี "หน้าที่" จัดการศึกษาให้ประชาชน ตามมาตรา 54 (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2550)

"มาตรา 54 รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย รัฐต้องดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนา ก่อนเข้ารับการศึกษาตามวรรคหนึ่ง เพื่อพัฒนา ร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้สมกับวัย โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย"

จากมาตรา 54 นี้ จะเห็นว่าระยะเวลาที่กำหนดให้รัฐจัดการศึกษาฟรียังเป็น 12 ปี เช่นเดิม แต่เปลี่ยนเป็นให้เริ่มตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับ ซึ่ง พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ มาตรา 17 กำหนดว่า ให้มีการศึกษาภาคบังคับจำนวนเก้าปีให้เด็กซึ่งมีอายุย่างเข้าปีที่เจ็ดจนอายุย่างเข้าปีที่สิบหก จึงพอเข้าใจได้ว่า การศึกษาภาคบังคับหมายถึง การศึกษาชั้น ป.1-ม.3 ดังนั้นร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ จึงกำหนดหน้าที่ให้รัฐจัดการศึกษาฟรี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียน คือ ในชั้นอนุบาลจนถึง ม.3 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2548)

สำหรับแนวทางจัดการศึกษา เปลี่ยนจากความรู้คู่คุณธรรม เป็น ความรับผิดชอบต่อประเทศชาติรัฐธรรมนูญปี 2540 ในหมวดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ กำหนดให้รัฐจัดการศึกษาให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม และให้ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม และสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาในสาขาต่างๆ โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทั้งยังส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปวัฒนธรรมของชาติอีกด้วย ส่วนรัฐธรรมนูญปี 2550 ในหมวดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ได้เพิ่มเรื่องการปลูกฝังให้มีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม เข้ามาในรัฐธรรมนูญด้วย ซึ่งแนวทางการจัดการศึกษาที่รัฐธรรมนูญทั้งปี 2540 และมี 2550 วางไว้เหมือนกันคือ การส่งเสริมและสนับสนุนให้เสริมสร้างความรู้และปลูกจิตสำนึกให้ยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งร่างรัฐธรรมนูญปี 2559 มาตรา 54 วรรคสี่ กำหนดไว้ว่า "การศึกษาทั้งปวงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ตามความถนัดของตน และมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ" (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

จะเห็นได้ว่า แนวทางการจัดการศึกษาตามร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2559 ไม่ได้ระบุเรื่องการปรับปรุงการศึกษา การวิจัยและพัฒนาสาขาวิชาต่างๆ ไม่ได้กำหนดเรื่องการปลูกจิตสำนึกและเสริมความรู้เรื่องการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข แต่สิ่งที่เพิ่มขึ้นมาจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ คือ การมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ตามความถนัดของผู้เรียน และมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ เป็นการวางกรอบการศึกษาแบบที่ไม่เคยมีมาก่อนในรัฐธรรมนูญปี 2540 หรือปี 2550

มาตรฐานการศึกษาที่เรียนตามมาตรฐานสากลเพื่อระบบการทำงานในรัฐธรรมนูญ ปี 2540 หรือ 2550 ไม่ได้เขียนไว้ว่า ให้รัฐดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการของระบบต่างๆ และให้รัฐร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนโดยมีรัฐกำกับส่งเสริมและสนับสนุนให้การจัดการศึกษามีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล ซึ่งเป็นหลักการใหม่ที่ปรากฏอยู่ในมาตรา 54 ของร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับลงประชามติ เมื่อพิจารณาจากความเป็นจริงการจัดการศึกษาของแต่ละพื้นที่ก็แตกต่างกันไป เช่น หมู่บ้านคะเนจือคี อำเภอมวกก่อ จังหวัดเชียงใหม่ ครูยนต์ครูคนเดียวของโรงเรียนศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านคะเนจือคี เล่าว่า ตนจำเป็นต้องสอนเฉพาะคณิตศาสตร์และภาษาไทยเท่านั้น และเวลาที่เหลือจะเน้นสอนการทำเกษตรกรรมและการใช้ชีวิตในอนาคตเพราะโรงเรียนกับชุมชนต้องอยู่คู่กันเราจึงจำเป็นต้องสอนวิถีชุมชนเข้าไปเพิ่มในหลักสูตรอีกด้วย แม้ว่ากระทรวงจะมีหลักสูตรมาให้สอนมากมายแต่มีปัญหาตรงที่ทั้งโรงเรียนมีครูอยู่คนเดียว สาเหตุที่โรงเรียนบางแห่งมีปริมาณครูไม่พอ นอกจากจะเพราะการขาดแคลนครูที่จะไปทำงานในพื้นที่ห่างไกลแล้วยังมีอุปสรรคเรื่องภาระเบียดในการจัดสรรงบประมาณตามจำนวนนักเรียนด้วย จากตัวอย่างจะ

เห็นได้ว่าโรงเรียนของหมู่บ้านอาจจะจัดการศึกษาไม่ได้ "มาตรฐานสากล" ตามที่ร่างรัฐธรรมนูญต้องการ แต่ก็ยังสอดคล้องกับความต้องการของคนในท้องถิ่นนั้นๆ และช่วยทำให้เด็กมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาด้วย เพราะหลักสูตรเช่นนี้จะทำให้ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการศึกษามากขึ้น

อีกประเด็นหนึ่งที่เพิ่มขึ้นมาจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ คือ การจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา เพื่อช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์และเพื่อสร้างเสริมพัฒนาครู โดยกองทุนนี้จะตั้งขึ้นตามที่กฎหมายบัญญัติภายหลัง ซึ่งยังไม่แน่ชัดว่าการทำงานของกองทุนจะเป็นอย่างไร และปัจจุบันมีกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา หรือ กยศ. ที่ตั้งขึ้นตามพ.ร.บ.กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาอยู่แล้ว ซึ่งร่างรัฐธรรมนูญอาจถูกตีความว่ามี กยศ. อยู่แล้วจึงไม่ต้องตั้งกองทุนขึ้นใหม่ หรืออาจต้องแก้ไขกฎระเบียบของกยศ.เดิม หรืออาจต้องตั้งกองทุนขึ้นใหม่ต่างหากเลยก็ได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

การจัดการศึกษาตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาไว้หลายประการ และได้เสนอประเด็นที่เน้นการเปลี่ยนแปลงไปสู่การจัดการศึกษาแนวใหม่ที่มีลักษณะเป็นการปฏิรูปการศึกษา โดยกล่าวถึงความมุ่งหมายและหลักการ สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา ระบบการศึกษาแนวการจัดการศึกษา การบริหารและการจัดการศึกษา มาตรฐาน และการประกันคุณภาพการศึกษา ครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา รวมทั้งเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาประเด็นที่กฎหมายระบุนี้ถือได้ว่าครอบคลุมสาระเนื้อหาที่จำเป็นในการจัดการศึกษามากอยู่แล้วและผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษามีภาระในการขยายความ หรือลงรายละเอียดภาคปฏิบัติเพื่อนำไปดำเนินการให้เกิดผลในหัวเรื่องนี้ จะกล่าวถึงสาระของการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยสังเขป ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544; 2543; 2542)

1. ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6 ของกฎหมายระบุว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข”ตามความข้างต้น เป้าหมายของการจัดการศึกษาจึงอยู่ที่คนไทยโดยทั่วไป ซึ่งต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นคนดี มีประโยชน์ มีความครบถ้วนทุกด้าน คือ

1.1 ทางกาย คือมีสุขภาพดี สมบูรณ์ แข็งแรง หมายความว่าจัดการศึกษาต้องครอบคลุมถึงกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพอนามัย เช่น ส่งเสริมการออกกำลังกาย ส่งเสริมกีฬา ส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการ รวมทั้งจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาที่ให้อากาศบริสุทธิ์ ปลอดภัย

ภาวะมลพิษ ปลอดภัยจากยาเสพติด และปลอดภัยจากภัยทั้งหลายที่อาจกระทบกระเทือนต่อสุขภาพอนามัยของผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นภัยจากมนุษย์ (อุบัติเหตุ การประทุษร้าย) หรือธรรมชาติ (น้ำท่วม ไฟไหม้ พายุ โรคภัยไข้เจ็บ) นอกเหนือจากหน้าที่ในการส่งเสริมสุขภาพแล้ว ผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาต้องคาดการณ์และเตรียมการป้องกันไว้ล่วงหน้าเพื่อผ่อนคลายหรือแก้ไขปัญหาได้ทันการณ์

1.2 **ทางจิตใจ** คือมีจิตใจที่อดทนเข้มแข็ง สามารถเผชิญกับปัญหาหลากหลายที่เกิดขึ้นได้อย่างมีสติ มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัยในตัวเอง สามารถอดทนอดกลั้นต่อแรงกดดันต่างๆ

1.3 **ทางสติปัญญา** คือการใช้ความคิดและเหตุผล

1.4 **ความรู้** คือการมุ่งให้ผู้เรียนได้รับความรู้ที่เหมาะสมกับสภาพความต้องการของสังคมปัจจุบันได้แก่ความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ความรู้และทักษะด้านภาษา คณิตศาสตร์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย การประยุกต์ภูมิปัญญาไทย ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

1.5 **คุณธรรมและจริยธรรม** แสดงออกในรูปของพฤติกรรมที่พึงประสงค์ รักษาดี ศาสนาพระมหากษัตริย์ มีความละเอียดต่อการประพฤติตนในทางเสื่อมเสียหรือก่อให้เกิดผลเสียหายต่อผู้อื่นและสังคม

1.6 **มีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต** รักวัฒนธรรมไทย มีเอกลักษณ์ไทย มีมรรยาทและการวางตนในสังคม รู้จักประมาณตนเอง

1.7 **อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข** ผู้ได้รับการศึกษาจะเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ประนีประนอม มีความเมตตากรุณา มีสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น และดำเนินบทบาทของตนเองได้อย่างเหมาะสมคุณลักษณะที่กล่าวข้างต้น อันเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษานี้ เริ่มต้นที่ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาซึ่งจะเป็นผู้ปลูกฝังถ่ายทอดอบรม หมายความว่า ครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาต้องเป็นตัวอย่างที่ดี คือรักษาหรือพัฒนาคุณลักษณะที่ดีไว้เป็นแบบอย่างคุณลักษณะที่ดีอันเป็นที่พึงประสงค์นี้ถือเป็นมาตรฐานหรือดัชนีชี้วัดครู ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษา โดยผู้นำชุมชน และประชาชนต้องช่วยกันส่งเสริมสนับสนุน ยกย่องและตั้งความคาดหวังให้แม่แบบสำหรับลูกหลานตนให้สอดคล้องกับมาตรฐานคุณลักษณะดังกล่าว เพราะหากแม่แบบไม่ดี เยาวชนก็จะยึดถือเป็นแบบอย่างการประพฤติปฏิบัติของพวกเขาตามไปด้วย

2. **หลักการในการจัดการศึกษา** พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดหลักการการศึกษาไว้ และใช้หลักการดังกล่าวเป็นตัวกำหนดสาระเนื้อหาของกฎหมายว่าด้วยการศึกษาหลักสำคัญในการจัดการศึกษา (ตามมาตรา 8) กำหนดไว้ 3 ประการ คือการศึกษาตลอดชีวิต การมีส่วนร่วม และการพัฒนาต่อเนื่อง ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544; 2543; 2542)

2.1 การศึกษาตลอดชีวิต ถือว่าการจัดการศึกษานั้นเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชนหลักการ คือคนทุกคนจะต้องได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การศึกษานี้จะต้องให้ครอบคลุมทุกด้าน มิใช่เฉพาะชีวิตการทำงานเท่านั้น เพราะไม่เพียงบุคคลต้องพัฒนาตนเองและความสามารถในการประกอบอาชีพของตน คนแต่ละคนต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาชุมชนและประเทศโดยรวม ทั้งด้านเศรษฐกิจ ชีวิตความเป็นอยู่ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและวัฒนธรรมด้วย ทั้งนี้ เพราะสังคม เศรษฐกิจสภาพแวดล้อม และพัฒนาการทางเทคโนโลยีเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงจำเป็นต้องศึกษาความเป็นไปรอบตัวเพื่อให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม

2.2 การมีส่วนร่วม สังคมต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมนั้นแสดงออกได้หลายลักษณะ เช่น ร่วมเป็นกรรมการ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมสนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษา ร่วมสนับสนุนทรัพยากร ร่วมติดตามประเมิน ส่งเสริมให้กำลังใจและปกป้องผู้ปฏิบัติงานที่มุ่งประโยชน์ต่อส่วนรวม หลักการนี้ถือว่าอนาคตของประเทศและความเจริญรุ่งเรืองของสังคมไทยเป็นความรับผิดชอบของคนไทยทุกคนมิใช่ถูกจำกัดโดยตรงในการจัดการศึกษา ดังนั้นจึงเป็นทั้งสิทธิและหน้าที่ของคนไทยทุกคนที่จะเข้ามีส่วนร่วมในลักษณะต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ามีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ เพื่อแก้ไขปัญหา อุปสรรคของการจัดการศึกษา ช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาและช่วยดูแลการจัดการศึกษาเป็นไปอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

2.3 การพัฒนาต่อเนื่อง การศึกษาเป็นเรื่องที่ต้องปรับเปลี่ยนตลอดเวลาให้ทันกับความรู้ที่ก้าวหน้าไปไม่หยุดยั้ง ดังนั้น การจัดการศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การพัฒนานี้มีทั้งการค้นคิดสาระและกระบวนการเรียนรู้ใหม่ๆ การประยุกต์ปรับปรุงเนื้อหาสาระที่มีอยู่ และการติดตามเรียนรู้เนื้อหาสาระที่มีผู้ประดิษฐ์คิดค้นมาแล้ว ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายไม่ว่าครูผู้บริหาร บุคลากรทางการศึกษา ต้องถือเป็นภาระหน้าที่สำคัญ ในการปรับปรุงตนเองให้ทันโลก และทันสมัย แต่ขณะเดียวกันก็ต้องทำความเข้าใจสภาพแวดล้อม เพื่อประยุกต์ความรู้ได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้การรับความรู้มาถ่ายทอดโดยปราศจากดุลยพินิจอาจก่อความเสียหายโดยไม่คาดคิด จึงเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่จะช่วยกันดูแลให้ความรู้ใหม่ๆ เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนและสังคมอย่างแท้จริงนอกจากนี้กฎหมายยังได้ระบุหลักในการจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษาไว้ด้วย(มาตรา 9) ได้แก่

2.3.1 หลักเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ หมายความว่าจัดการศึกษาจะเน้นนโยบาย หลักการ และเป้าประสงค์ร่วมกัน แต่เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้ใช้ดุลยพินิจเลือกเส้นทางและวิธีการปฏิบัติให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในการทำงานของตน

2.3.2 หลักการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการบริหารที่ให้สถานศึกษาบริหารจัดการได้เอง (School-based Management) ตามหลักการนี้ จำเป็นต้องแยกภาระงานด้านนโยบายเกณฑ์และมาตรฐานออกจากงานด้านปฏิบัติหรืองานบริการ ทั้งนี้ หน่วยงานส่วนกลางทำหน้าที่กำหนดนโยบาย

เกณฑ์และมาตรฐาน ส่วนเขตพื้นที่การศึกษาสถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีหน้าที่ดำเนินการให้เกิดผลในทางปฏิบัติ จึงจำเป็นต้องกระจายอำนาจให้หน่วยปฏิบัติดูแลและรับผิดชอบ การตัดสินใจด้วยตนเองโดยหน่วยงานส่วนกลางทำหน้าที่ติดตาม ประเมิน ตรวจสอบ ส่งเสริม สนับสนุนให้หน่วยปฏิบัติที่ได้รับมอบอำนาจสามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3.3 การกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษา ทุกระดับและประเภทการศึกษา ตามหลักการนี้ ในเมื่อหน่วยปฏิบัติได้รับมอบอำนาจให้ดำเนินการได้ อย่างคล่องตัวพอควรแล้ว ก็จำเป็นต้องกำหนดมาตรฐานการศึกษาให้หน่วยปฏิบัติรับผิดชอบ เพราะ การมอบอำนาจโดยไม่มีกติกาก็เท่ากับมอบให้ทำงานโดยไม่มีเป้าหมาย ซึ่งไม่สามารถประเมินได้ ใน เมื่อรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ทรัพยากรสนับสนุนแก่สถานศึกษา และหน่วยงานการศึกษา ซึ่งอาจเปรียบเสมือนการซื้อสินค้าหรือบริการก็ต้องมีสิทธิกำหนดคุณค่าและลักษณะของสิ่งที่ต้องการ ซื้อ โดยยึดเป้าหมายผลการจัดการศึกษาเป็นหลัก ได้แก่ มาตรฐานการศึกษา รวมทั้งหน่วยปฏิบัติเอง ก็ต้องวางระบบประกันคุณภาพเพื่อสร้างความมั่นใจแก่ผู้ซื้อสินค้าและบริการของตน จากนั้น จำเป็นต้องมีการประเมินผลการจัดการศึกษาโดยพิจารณาจากมาตรฐานและระบบประกันคุณภาพ อันจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย อย่างน้อยผลการประเมินจะส่งเสริมให้ผู้จัดการศึกษาแต่ละระดับได้ ตระหนักว่าผลการดำเนินการของตนเป็นอย่างไร เมื่อเทียบกับมาตรฐานการศึกษาและเกณฑ์ชี้วัดของ ระบบประกันคุณภาพ และต้องหาทางปรับปรุงผลการจัดการศึกษาให้ได้ตามมาตรฐานและรักษา ระดับการประกันคุณภาพของตนให้คงได้ รวมทั้งยกระดับการจัดการศึกษาให้สูงขึ้นด้วย

2.3.4 การส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และ การพัฒนาต่อเนื่อง โดยกำหนดมาตรการต่างๆ เช่น การกำหนดให้มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ การกำหนดมาตรฐานวิชาชีพ การส่งเสริมให้มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตามหลักสูตรการอบรม มาตรฐานต่างๆ ทั้งนี้ โดยมีเจตนาเพื่อรักษาคุณภาพของผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้อยู่ใน ระดับที่พึงประสงค์ และกระตุ้นส่งเสริมให้พัฒนาปรับปรุงตลอดเวลา อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ได้รับ การศึกษาโดยตรง

2.3.5 การระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆมาใช้ในการจัดการศึกษา ทรัพยากร ต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับการจัดการศึกษา ได้แก่ ทรัพยากรการเงิน วัสดุอุปกรณ์ ทรัพยากรบุคคลที่มี ความรู้ความชำนาญในการเรียนการสอน ภูมิปัญญาท้องถิ่น สื่อและเทคโนโลยีต่างๆ ล้วนเป็น ทรัพยากรจำเป็นแต่รัฐไม่สามารถจัดหาสนับสนุนได้อย่างเพียงพอ จึงถือเป็นภาระหน้าที่ของผู้ที่มี ส่วนได้ ส่วนเสียทุกคนในการจัดการศึกษาจะเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุน เพื่อยกระดับคุณภาพ การศึกษาของหน่วยงานการศึกษาในแต่ละท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น ครูอาจเชิญผู้เฒ่าในหมู่บ้านที่มี ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านมาช่วยสาธิตหรือสอนวิชาที่เกี่ยวข้องได้

2.3.6 การมีส่วนร่วม การให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบัน ศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นในการจัดการศึกษา โดยบุคคล กลุ่มบุคคล หรือ องค์กรต่างๆ จะได้รับการส่งเสริมให้เข้าร่วมเสนอแนะ กำกับติดตาม และสนับสนุนการจัดการศึกษา เพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวม

3. สิทธิและหน้าที่ของรัฐในการจัดการศึกษา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดให้รัฐมีสิทธิและหน้าที่ในการจัดการศึกษาดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ, 2544; 2543; 2542)

3.1 การประกันสิทธิการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งยวดสำหรับการยกระดับคุณภาพประชากร ถือเป็นการลงทุนสำคัญ อย่างน้อยรัฐต้องมีหน้าที่จัดการศึกษาให้ บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันโดยการรองรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บ ค่าใช้จ่ายเหตุผลสำคัญก็คือนุญต์แต่ละคนมิได้มีความเสมอภาคเท่าเทียม กันในสังคม ยังมีความแตกต่างหลายประการ (เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจ ข้อจำกัดทางสุขภาพร่างกาย) ที่ทำให้ไม่สามารถรับการศึกษาที่มีคุณภาพได้ทั่วถึง กฎหมายจึงกำหนดให้รัฐต้องประกันความเสมอ ภาคนี้อย่างเท่าเทียมกันของบุคคลในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานสิบสองปี การประกาศสิทธิเช่นนี้จึงเป็น การรับรองความเสมอภาคพื้นฐานของบุคคลในการเตรียมตัวเพื่อการใช้สิทธิสำหรับอนาคต และหาก ประเทศไทยมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น รัฐบาลก็อาจประกันโอกาสในการศึกษาโดยไม่ให้เป็นภาระ ของผู้ปกครองได้สูงขึ้นต่อไป

3.2 การจัดแหล่งเรียนรู้ นอกจากการประกันสิทธิรับการศึกษาขั้นพื้นฐานแล้ว รัฐยังมี หน้าที่ต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยาน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่น อย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ (มาตรา 25) ทั้งนี้เป็นไปตามหลักที่ว่า การศึกษาต้องครอบคลุม กลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่มในฐานะที่เป็นประชาชนคนไทย และการศึกษาต้องเป็นเรื่องที่ประชาชนคนไทย สามารถแสวงหาได้โดยสะดวก การจัดแหล่งเรียนรู้เช่นนี้ ถือเป็นภาระจำเป็นที่ประเทศอารยะ ทั้งหลายต้องส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดผล

3.3 การจัดการศึกษาโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เมื่อกล่าวถึงคำว่า “รัฐ” แล้ว ต้องคำนึงถึงองค์กรของรัฐอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งรัฐกระจายอำนาจให้ประชาชนดูแลกันเอง ภายใต้ การกำกับของรัฐ นั่นคือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเองมีสิทธิจัด การศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการ ภายในท้องถิ่นที่เป็นอยู่ปัจจุบัน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีการจัดการศึกษาอยู่แล้ว โดยเฉพาะ อย่างยิ่งการศึกษาในระบบขั้นพื้นฐาน ต่อไปองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะขยายบริการด้านอื่นมาก ขึ้น เช่น การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (เช่น การจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ลักษณะต่างๆ การจัดการศึกษาปฐมวัย การศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นต้น) ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามความเหมาะสมและ ตามความต้องการของท้องถิ่นด้วย

4. สิทธิและหน้าที่ของประชาชนในการจัดการศึกษา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดทั้งสิทธิและหน้าที่ของประชาชนในการจัดการศึกษาไว้กว้างขวางกว่าที่เคยเป็นมาในอดีตมาก ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544; 2543; 2542)

4.1 สิทธิที่ได้รับจากการจัดการศึกษาของรัฐ บุคคลต้องมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีรัฐต้องจัดการศึกษาให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย สิทธิส่วนนี้ได้รับการประกันไว้ไม่เพียงในกฎหมายการศึกษาเท่านั้น แต่ถูกกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญด้วยสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ รวมทั้งบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาสรัฐต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ เช่น อาจจัดสถานศึกษาพิเศษ จัดระบบการศึกษาพิเศษ ให้ทุนหรืองบประมาณพิเศษเพื่อดูแล เป็นต้น นอกจากนี้ บุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษ รัฐต้องจัดรูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้นด้วย (มาตรา 10) เหตุผลสำคัญคือบุคคลที่มีความสามารถพิเศษเป็นทรัพยากรสำคัญของประเทศ หากจัดการศึกษาปกติอาจทำให้ไม่สามารถพัฒนาบุคคลดังกล่าวให้มีความรู้ความสามารถตามศักยภาพของเขาได้ รัฐจึงมีหน้าที่ลงทุนพิเศษสำหรับบุคคลเหล่านี้ และถือเป็นสิทธิของบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษที่จะได้รับบริการทางการศึกษาซึ่งเหมาะสมสำหรับการพัฒนาศักยภาพของตน

4.2 หน้าที่ในการจัดการศึกษา กฎหมายกำหนดหน้าที่ในการจัดการศึกษาของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง มีหน้าที่จัดให้บุคคลในความดูแลได้รับการศึกษาภาคบังคับ ตลอดจนต้องจัดให้ได้รับการศึกษานอกเหนือจากการศึกษาภาคบังคับตามความพร้อมของครอบครัว (มาตรา 11) ตามความข้อนี้ ประชาชนทุกคนซึ่งมีบุตรหลานหรือผู้อุปการะต้องมีภาระตามกำลังความสามารถ สองระดับ

ภาระขั้นแรก คือการส่งบุตรหลานหรือผู้ใต้ปกครองของตนเข้ารับการศึกษภาคบังคับ (เทียบได้ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาไปจนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่สาม) ภาระส่วนนี้เป็นภาระบังคับซึ่งพ่อแม่ผู้ปกครองที่ละเลยอาจได้รับโทษได้ หากละเลยหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย เมื่อเยาวชนได้รับการศึกษภาคบังคับซึ่งเป็นพื้นฐานต่ำสุดแล้ว หากครอบครัวมีความพร้อมก็พึงรับ

ภาระขั้นที่สอง ได้แก่ การส่งเสริมให้ได้เล่าเรียนสูงขึ้นไปตามกำลังความสามารถ เช่น เรียนจนถึงชั้นอุดมศึกษา เป็นต้น หน้าที่ในการสนับสนุนการศึกษาส่วนนี้ถือเป็นการเข้าร่วมจัดการศึกษาทั้งโดยบังคับ และโดยกำลังความสามารถของประชาชน

4.3 สิทธิในการจัดการศึกษา บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งต้องเป็นไปตามกฎกระทรวง (มาตรา 12) ด้วยเหตุผลที่ว่า การศึกษาเป็นเรื่องของประชาชนทุกหมู่เหล่า เริ่มตั้งแต่ครอบครัวเป็นต้นไป ดังนั้นไม่เพียงประชาชนจะต้องมีหน้าที่สนับสนุนการศึกษาแก่บุตรหลานของตนเท่านั้น แต่ยังมีสิทธิจัดการศึกษาได้ด้วย คือต้องถือว่ารัฐไม่มีอำนาจ

ผูกขาดในการจัดการศึกษา หากประชาชนสามารถจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพได้มาตรฐาน ก็ต้องยอมให้ประชาชนมีสิทธิจัดการศึกษาดังนั้น ตามกฎหมายฉบับนี้ ประชาชนอาจจัดการศึกษาได้หลากหลาย เช่น ครอบครัวอาจจัดการศึกษาได้เอง คือพ่อแม่เป็นผู้สอนเอง หรือหลายครอบครัวอาจร่วมกันจัดการศึกษาแก่บุตรหลานของตนในทำนองเดียวกัน องค์กรประชาชนระดับต่าง ๆ ก็อาจจัดการศึกษาได้เอง เช่น สถานประกอบการที่มีพนักงานจำนวนมากอาจตั้งสถานศึกษาได้เอง หรือสถาบันศาสนาและสถาบันสังคมอื่นก็มีสิทธิจัดการศึกษาได้ ทั้งนี้ เพื่อประกันว่าประชาชนจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพได้มาตรฐาน รัฐก็ย่อมมีส่วนกำหนดกฎเกณฑ์ในการประเมินและเทียบโอนระดับการศึกษาของเยาวชน เพื่อให้สามารถเข้าศึกษาต่อได้โดยไม่เสียโอกาส

4.4 สิทธิประโยชน์จากการจัดการศึกษา เมื่อจัดการศึกษาแล้วประชาชนก็ย่อมมีสิทธิประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งจากรัฐ ดังนี้ (มาตรา 13 และ 14)

4.4.1 การสนับสนุนจากรัฐ เพื่อให้ประชาชนสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพได้มาตรฐานรัฐต้องเข้ามามีส่วนช่วยเหลือสนับสนุนด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนหรือผู้จัดการศึกษาภาคประชาชนมีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและการให้การศึกษาแก่บุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแลรับผิดชอบ เช่น อาจช่วยเหลือทางวิชาการ การแนะนำให้คำปรึกษา การเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ การสนับสนุนให้ใช้เวลาบางส่วนเข้าเรียนร่วมกับนักเรียนในชั้นเรียนปกติของรัฐ เป็นต้น

4.4.2 เงินอุดหนุนจากรัฐ เนื่องจากการจัดการศึกษาต้องมีค่าใช้จ่ายเพราะเป็นการลงทุนอย่างหนึ่งดังนั้นเมื่อรัฐต้องจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายอยู่แล้ว รัฐก็พึงจัดสรรเงินอุดหนุนสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ครอบครัวหรือกลุ่มประชาชนด้วย ส่วนจะมากน้อยเพียงใดและจัดสรรอย่างไรก็เป็นเรื่องที่รัฐจะกำหนด โดยให้ออกเป็นกฎหมาย

4.4.3 การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษา สิ่งที่รัฐจะสนับสนุนนอกจากเงินอุดหนุนแล้ว ก็คือการสนับสนุนด้านภาษี คือลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีในกรณีที่ประชาชนต้องเสียค่าใช้จ่ายการศึกษา แต่ทั้งนี้ต้องให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

5. รูปแบบของการจัดการศึกษา รูปแบบการศึกษาที่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดนั้นแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบใหญ่ๆ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544; 2543; 2542)

5.1 การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน การศึกษาในระบบเช่นนี้ หมายถึงการศึกษาที่จัดรูปแบบไว้แน่นอนเป็นเกณฑ์มาตรฐานเดียวกัน ส่วนใหญ่จัดในโรงเรียน วิทยาลัยมหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเรียกอย่างอื่น ซึ่งเรารู้จักคุ้นเคยกันดีอยู่แล้ว การศึกษาในระบบอาจจัดในชั้นเรียนหรือเป็นการศึกษาทางไกลก็ได้

5.2 การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษาโดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่มตัวอย่างของการศึกษานอกระบบ ได้แก่ การศึกษานอกโรงเรียน การฝึกอบรมหลักสูตรต่างๆ เป็นต้น

5.3 การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่นๆ การศึกษารูปแบบนี้มีความยืดหยุ่นสูง เปิดโอกาสให้ผู้สนใจเรียนรู้อาจเลือกเนื้อหาที่สนใจเป็นประโยชน์กับตนได้ และสามารถใช้เวลาที่ปลอดจากการกิจการงานอื่นศึกษาเล่าเรียนได้ จึงเรียกว่าเป็นการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งนี้รูปแบบของการศึกษาตามอัธยาศัยมีหลากหลาย เช่น การฟังบรรยายพิเศษ การศึกษาจากเอกสาร การเยี่ยมชม การชมการสาธิต การรับฟังรายการวิทยุกระจายเสียง รายการวิทยุโทรทัศน์ การสืบค้นเนื้อหาสาระจากอินเทอร์เน็ตหรือแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เป็นต้น เนื่องจากรัฐมีหน้าที่ร่วมกับชุมชนจัดแหล่งเรียนรู้ผู้บริหารและครูควรเข้ามามีส่วนใกล้ชิดร่วมมือกับประชาชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยรูปแบบวิธีการต่าง ๆ

6. ระดับการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาอาจแบ่งออกได้หลายระดับแล้วแต่วัตถุประสงค์ของผู้จัด เช่น แบ่งออกเป็นศึกษาระดับปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา เป็นต้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ การศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับการศึกษาระดับอุดมศึกษาแบ่งเป็นสองระดับ คือระดับต่ำกว่าปริญญา และระดับปริญญา(กระทรวงศึกษาธิการ, 2546; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544; 2543; 2542)

การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับบุคคลเพื่อการดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพในสังคม แต่อาจไม่เพียงพอในการประกอบอาชีพ ยกเว้นอาชีพที่ได้รับการอบรมฝึกฝนมาจากครอบครัว หรือจากสภาพแวดล้อมวัยเยาว์ การศึกษาระดับขั้นพื้นฐานเป็นเงื่อนไขจำเป็นที่รัฐต้องดูแลจัดหาให้ หรือส่งเสริมให้เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือประชาชนร่วมจัดให้มีขึ้น และถือว่าประชาชนทุกคนควรต้องผ่านการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานหากมองสภาพตามความเป็นจริง ประชาชนยังได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่ครบถ้วน รัฐก็ต้องกำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับเป็นขั้นต่ำไว้ก่อนสำหรับประเทศไทยได้กำหนดการศึกษาภาคบังคับระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้เก้าปี ซึ่งรัฐต้องกำกับดูแลให้เกิดผลให้ได้มากที่สุด หลังจากนั้นก็ควรยกระดับการศึกษาภาคบังคับให้สูงขึ้นในโอกาสต่อไปให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้การศึกษาขั้นพื้นฐาน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดว่าประกอบด้วย การศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อนระดับอุดมศึกษา การแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง (มาตรา 16) (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2545)

ตามมาตรา 18 กำหนดให้การจัดการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐานให้จัดในสถานศึกษา คำว่า สถานศึกษานั้นมีความหมาย 3 ประการ คือ

6.1 สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ของสถาบันศาสนา ศูนย์บริการช่วยเหลือแรกเริ่มของเด็กพิการและเด็กที่มีความต้องการพิเศษ หรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่ออย่างอื่น

6.2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนที่สังกัดสถาบันพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่น

6.3 ศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษานอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัวชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์ และสถาบันทางสังคมอื่นเป็นผู้จัดการจัดการสถานศึกษานั้น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้มีคณะกรรมการและผู้บริหารเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบโดยแต่ละโรงเรียนต้องมีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา กรรมการประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ(มาตรา 40) โดยผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการสำหรับโรงเรียนเอกชนซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้เป็นนิติบุคคลก็ต้องมีคณะกรรมการบริหารด้วยเช่นกัน ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน ผู้รับใบอนุญาต ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนครู ผู้แทนศิษย์เก่า และผู้ทรงคุณวุฒิการจัดการสถานศึกษาที่มีคณะกรรมการและผู้บริหารเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบนั้น โดยทั่วไปผู้อำนวยการสถานศึกษาจะทำหน้าที่เป็นเลขานุการของคณะกรรมการ สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจร่วมกันคือ การแยกบทบาทระหว่างคณะกรรมการกับผู้บริหาร คณะกรรมการมีส่วนร่วมตัดสินใจกำหนดนโยบายทิศทาง ให้ความเห็นชอบการตัดสินใจสำคัญของสถานศึกษา และกำกับให้ผู้บริหารปฏิบัติตามนโยบายหลักเกณฑ์ หรือระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ของสถานศึกษา แต่ผู้บริหารมีหน้าที่บริหารและต้องรับผิดชอบในการตัดสินใจดำเนินการของตน ความรับผิดชอบนี้ไม่อาจปัดเลียงไปให้คณะกรรมการ

7. บทบาทของผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ผู้เกี่ยวข้องตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในการจัดการศึกษาครอบคลุมทั่วประเทศ แต่อาจแบ่งบทบาทของกลุ่มประเภทที่ร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษาได้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544; 2543; 2542)

7.1 บทบาทของรัฐในการจัดการศึกษา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 กำหนดว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 10 ได้ระบุไว้เช่นกันรัฐจะต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรมปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทาง

เศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปะวิทยาการต่างๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ (มาตรา 81 รัฐธรรมนูญ)

นอกจากนี้ รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ พอเพียงและมีประสิทธิภาพ (มาตรา 25 พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542) การดำเนินการเช่นนี้ ครูอาจถือเป็นโอกาสในการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เยี่ยมชมหรือใช้ศึกษาเนื้อหาวิชาที่ครูสอน แทนที่จะตรึงผู้เรียนไว้แต่ในชั้นเรียนเท่านั้น

7.2 บทบาทของสถานศึกษาในการจัดการศึกษา บทบาทที่สำคัญโดยทั่วไปของสถานศึกษาในการจัดการศึกษาคือการวางแผน จัดทำหลักสูตร และจัดกิจกรรมการเรียนการสอน รวมทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของนักเรียน จัดและบริหารชั้นเรียน จัดและดูแลรักษาอุปกรณ์ ตลอดจนอาคารสถานที่ บริหารงานวิชาการ การเงิน บริหารงานบุคคล ดูแลสุขภาพอนามัยของผู้เรียน สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ได้กำหนดบทบาทสำคัญไว้ดังนี้

7.2.1 จัดการเรียนการสอน โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมในการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน หมายความว่า ผู้สอนต้องถือว่าผู้เรียนเป็นคนที่สำคัญที่สุด เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน การจัดการเรียนการสอนก็ต้องคำนึงถึงความแตกต่างดังกล่าว เช่น จัดให้คนเรียนช้าทำกิจกรรมที่ช่วยเน้นให้เข้าใจอย่างค่อยเป็นค่อยไป ส่วนคนเรียนเร็วที่เข้าใจแล้วได้รับกิจกรรมเสริมอย่างอื่นแต่อย่างน้อย ผู้เรียนที่ต่างก็ควรได้รับความรู้ความเข้าใจเนื้อหาวิชาใกล้เคียงกัน

7.2.2 ฝึกทักษะและวิถีคิด สถานศึกษามีหน้าที่ฝึกฝนผู้เรียนให้รู้จักคิด เพิ่มพูนทักษะในการจัดการฝึกฝนการเผชิญสถานการณ์และปัญหาต่างๆ และสามารถประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหาหมายความว่า การเรียนการสอนที่ดีไม่ใช่นั่งที่การท่องจำสาระในหนังสืออย่างเดียว แต่ต้องเตรียมตัวผู้เรียนให้รู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา เช่น อาจสมมติสถานการณ์ให้คิดแก้ปัญหา และถามเหตุผล ข้อดีข้อเสียเพื่อให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเผชิญชีวิตได้

7.2.3 จัดให้เรียนรู้จากประสบการณ์ การเรียนรู้ที่ดีต้องมาจากการฝึกฝนปฏิบัติจริงของผู้เรียนโดยครูและสถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เยี่ยมชมสถานที่ และเรียนรู้จากประสบการณ์ในชีวิตจริง เช่น พาชมโรงงาน เยี่ยมหมู่บ้านหัตถกรรม และจัดกิจกรรมฝึกปฏิบัติให้สามารถทำได้จริง (ฝึกทอผ้า ฝึกเขียนภาพฝึกปั้นดินเหนียว ฯลฯ) ฝึกให้รู้จักคิดเป็น และส่งเสริมบรรยากาศให้ผู้เรียนรักการอ่านเพื่อจะได้สนใจใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง เนื้อหาสาระที่สถานศึกษาจัดให้นั้น

ไม่ควรทุ่มเน้นด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ แต่สถานศึกษาต้องจัดให้มีสัดส่วนผสมผสานอย่างเหมาะสม ทั้งในเรื่องเนื้อหาสาระและวิธีการเรียนรู้ ทั้งในเรื่องความรู้ ความเข้าใจ การประพฤติปฏิบัติ การมีซึ่งคุณธรรม ค่านิยมที่ดี การมีสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น โดยอาจแทรกสาระ กิจกรรมการฝึกฝนปฏิบัติ การคิด การปลูกฝังค่านิยมไว้ในทุกวิชา นอกจากนี้สถานศึกษายังมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมสื่อการเรียน และส่งเสริมการเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ และขณะเดียวกัน สถานศึกษาก็ควรส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในทุกเวลาทุกสถานที่ โดยร่วมมือกับทุกฝ่าย คือบิดามารดา ผู้ปกครอง และคนในชุมชน เพื่อ ส่งเสริมให้มีการพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ในทุกโอกาส

7.3 บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษา รัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจในการจัดกิจกรรมสาธารณะ ซึ่งรวมทั้งด้านการศึกษาแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการจัดการศึกษาอยู่แล้ว และมีแนวโน้มที่จะได้รับบทบาทนี้มากขึ้น ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาหนึ่งเพื่อส่งเสริมให้เกิดความพร้อมกว่าที่เป็นอยู่ในการจัดการศึกษาของท้องถิ่น กระทรวงการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมยังมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนหลายประการ ดังนี้

7.3.1 กำหนดหลักเกณฑ์ โดยรัฐมีหน้าที่กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อมในการจัดการศึกษาของท้องถิ่น ซึ่งเป็นการดูแลเชิงมาตรฐาน ในกรณีที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดที่ยังไม่ได้จัดการศึกษาต้องการจัดการศึกษาขึ้น เช่น ต้องการตั้งโรงเรียนในเขตพื้นที่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบ รัฐก็ต้องดูแลว่าการจัดการศึกษานี้สอดคล้องกับความต้องการของคนในท้องถิ่นหรือไม่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความพร้อมเพียงใด ทั้งนี้เพื่อประกันว่าเมื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดการศึกษาแล้ว ประชาชนจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพได้มาตรฐานอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

7.3.2 การสนับสนุน รัฐมีหน้าที่ประสานส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถจัดการศึกษาได้สอดคล้องกับนโยบายและได้มาตรฐาน เป็นบทบาทช่วยเหลือส่งเสริม แต่รัฐจะไม่เข้าไปแทรกแซงและบังคับบัญชา ในแง่นี้รัฐมีหน้าที่ให้ข้อมูล ให้แนวทาง และให้คำแนะนำ เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยกระดับการจัดการศึกษาของตน

7.3.3 เสนอแนะงบประมาณ กระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีหน้าที่เสนอแนะการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งต้องคำนวณค่าใช้จ่ายต่อหัว ผู้เรียนและเสนอแนะให้หน่วยจัดสรรงบประมาณพิจารณา แต่กระทรวงไม่ได้มีหน้าที่จัดสรรงบประมาณการศึกษาให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ถึงแม้เป็นสิทธิหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีงบประมาณของท้องถิ่นสนับสนุน แต่ก็ต้องเป็นไปตามเกณฑ์และมาตรฐานที่รัฐกำหนด ต้องเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายการศึกษา ต้องมีระบบประกันคุณภาพ ครูและผู้บริหารการศึกษาต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ และต้องได้รับการประเมินคุณภาพจากภายนอกด้วย ซึ่งก็หมายความว่า องค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้ดูแลสถานศึกษาก็ต้องรับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพได้มาตรฐานด้วย

7.4 บทบาทของเอกชนในการจัดการศึกษา เอกชนมีบทบาทในการจัดการศึกษามานานแล้ว และรัฐส่งเสริมให้เอกชนสามารถจัดการศึกษาได้ทุกระดับและทุกประเภท โดยรัฐต้องคำนึงถึงการจัดการศึกษาของเอกชนเพื่อมิให้การจัดการศึกษาของรัฐส่งผลกระทบต่อการศึกษาของเอกชน เช่น ไม่จัดสถานศึกษาแข่งขันในพื้นที่เดียวกันจนทำให้เอกชนไม่สามารถประกอบกิจการต่อไปได้ ในกรณีเช่นนี้ รัฐควรเข้าไปส่งเสริมสนับสนุนให้เอกชนยกระดับคุณภาพมากกว่าในกรณีที่เอกชนจัดการศึกษาในโรงเรียน โรงเรียนต้องเป็นนิติบุคคล กฎหมายการศึกษายอมรับบทบาทของเอกชนในการจัดการศึกษา และใช้หลักการเดียวกันกับสถานศึกษาอื่น คือ หลักการกระจายอำนาจ กล่าวคือรัฐจะไม่เข้ายุ่งเกี่ยวควบคุมการจัดการศึกษาของเอกชนจนเกินความจำเป็น โดยการบริหารและการจัดการศึกษาของเอกชนให้มีความเป็นอิสระ แต่เอกชนก็ต้องจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ได้มาตรฐานรัฐจะเข้ามากำกับ ติดตาม และประเมินคุณภาพและมาตรฐานของสถานศึกษาเอกชน เช่นเดียวกับสถานศึกษาของรัฐ

เพื่อสนับสนุนการศึกษาของเอกชน รัฐมีหน้าที่ให้การสนับสนุนด้านต่างๆ เช่น เงินอุดหนุน การลดหย่อนหรือการยกเว้นภาษี และจัดสิทธิประโยชน์อื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ทางการศึกษาแก่สถานศึกษาเอกชนตามความเหมาะสม ซึ่งเป็นหลักการเดียวกันกับการสนับสนุนครอบครัว กลุ่มบุคคล องค์กรประชาชน และองค์กรสังคมอื่นๆ นอกจากนี้ รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนด้านวิชาการ เพื่อให้สถานศึกษาเอกชนมีมาตรฐานและสามารถพึ่งตนเองได้

7.5 บทบาทของบุคคล ครอบครัว และสถาบันสังคมในการจัดการศึกษา ผู้ปกครอง ครอบครัว ประชาชน และสถาบันสังคมมีบทบาทเข้าร่วมในการจัดการศึกษาได้หลายประการ ทั้งในการจัดการศึกษาซึ่งต้องได้รับสิทธิประโยชน์ดังกล่าวแล้ว แต่ต้องเป็นไปอย่างมีคุณภาพได้มาตรฐาน นอกจากนี้ ยังมีบทบาทร่วมในการจัดการศึกษาที่เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐจัดให้แก่บุตรหลานของตนอีกหลายประการ คือ

7.5.1 ร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรหลานตน เช่น เลือกสถานศึกษาให้บุตรหลานร่วมตัดสินใจทิศทางการศึกษาของบุตรหลาน

7.5.2 ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตร พัฒนาการของบุตรหลานและการเรียนการสอนประจำวัน

7.5.3 ร่วมจัดทำหลักสูตรและติดตามผลการศึกษา เช่น ร่วมแสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนะการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ติดตามการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษาและครู ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา และให้ข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

7.5.4 ร่วมในบรรยากาศการเรียนการสอนของสถานศึกษา ผู้ปกครองอาจร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน หรือร่วมกิจกรรมอื่นที่สถานศึกษาจัด ซึ่งหากสถานศึกษามีแนวทางสนับสนุนที่ดีก็จะส่งผลดีต่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้นเอง ตัวอย่างเช่น บริษัทแห่งหนึ่งใน

ประเทศสหรัฐอเมริกายอมให้ผู้ปกครองไปเยี่ยมและรับประทานอาหารร่วมกับลูกหลานของตนซึ่งเรียนในโรงเรียนซึ่งตั้งอยู่ในอาณาบริเวณโรงงาน ปรากฏว่ามีผลดีหลายอย่าง เช่น อัตราการเข้าเรียนของนักเรียนสูง คะแนนการอ่านสูงกว่านักเรียนโรงเรียนอื่น และอัตราการออกจากงานในโรงงานก็น้อยกว่าที่อื่นด้วย นอกจากนี้ ครูยังมีความใกล้ชิดกับผู้ปกครองมากขึ้น ซึ่งส่งผลในการปรับปรุงการเรียนรู้ของนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

7.5.5. ร่วมสนับสนุนกิจการการศึกษา โดยสนับสนุนด้านความคิด การเป็นผู้นำ การเป็นกรรมการ การร่วมประชุม การให้คำปรึกษาแนะนำ การให้ข้อมูลความคิดเห็น การปกป้องดูแลการสนับสนุนทรัพยากรการเงิน วัสดุอุปกรณ์ การร่วมดำเนินโครงการ การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

นอกจากนี้ ครอบครัว ชุมชนและสถาบันสังคมอาจเป็นผู้จัดการศึกษาเองได้ด้วย โดยจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสามารถมีการเทียบโอนผลการศึกษาได้ การจัดการศึกษาโดยครอบครัวอาจเป็นไปในรูปศูนย์การเรียนครอบครัวเดี่ยวหรือกลุ่มครอบครัวก็ได้ ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดความแปลกแยกออกจากระบบการเรียนในสถานศึกษาปกติ ก็จำเป็นต้องมีการจดทะเบียนหรือประสานกับสถานศึกษาในระบบเพื่อประโยชน์ในการเทียบโอนผลการศึกษา และเพื่อการสนับสนุนจากรัฐ โดยมีระบบการเยี่ยมบ้าน นิเทศและการประกันคุณภาพประกอบด้วย ในส่วนนี้ต้องถือว่าครอบครัวและโรงเรียนมีส่วนเชื่อมต่อกัน โดยครูเข้าร่วมประเมินผู้เรียนของครอบครัว ให้คำปรึกษาผู้ปกครองในการสอน หรือให้การสนับสนุนสื่อและอุปกรณ์การสอนแก่ครอบครัว (ยุทธชัย เฉลิมชัย, อุทัยวรรณ เฉลิมชัย และกลุ่มบ้านเรียน ปัญญากร, 2543)

8. การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แนวทางในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ในมาตรา 42 ระบุว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้อันเป็นการส่งเสริมผู้เรียนให้เรียนรู้ด้วย สมอง ด้วยกาย และด้วยใจ สามารถสร้างองค์ความรู้ผ่านกระบวนการคิดด้วยตนเองมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน เน้นการปฏิบัติจริง สามารถทำงานเป็นทีมได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544; 2543; 2542)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 22 กำหนดไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความ สามารถในการจัดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ” และตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กำหนดหลักการ ข้อ 3 ซึ่งกำหนดไว้ว่า “ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตโดย ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ” จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 นี้เองทำให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาขึ้น และการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญก็เป็นประเด็นสำคัญ ประเด็นหนึ่งในการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (วิจิตร ศรีสอาน, 2543)

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ วิธีการสำคัญที่สามารถสร้างและพัฒนาผู้เรียน ให้เกิดคุณลักษณะต่างๆ ที่ต้องการในยุคโลกาภิวัตน์เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนในเรื่องที่สอดคล้องกับความสามารถและความต้องการของตนเองและได้พัฒนา ศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ ซึ่งแนวทางการ จัดการศึกษาเป็นแนวคิดที่มีรากฐานจากปรัชญาการศึกษาและทฤษฎีการเรียนรู้ ต่าง ๆ ที่ได้พัฒนามาอย่าง ต่อเนื่องยาวนาน และเป็นแนวทางที่ได้รับการพิสูจน์ว่าสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตาม ต้องการอย่างได้ผล (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2542)

8.1 หลักการพื้นฐานของแนวคิด "ผู้เรียนเป็นสำคัญ" ผู้เรียนจะได้รับการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบและมีส่วนร่วมต่อการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งแนวคิดแบบผู้เรียนเป็นสำคัญจะยึดการ ศึกษาแบบก้าวหน้าของผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนแต่ละคนมีคุณค่าสมควรได้รับการเชื่อถือไว้วางใจแนวทางนี้จึงเป็นแนว ทางที่จะ ผลักดันผู้เรียนไปสู่การบรรลุศักยภาพของตน โดยส่งเสริมความคิดของผู้เรียนและอำนวยความสะดวกให้เขาได้พัฒนาศักยภาพของตน เองอย่างเต็มที่ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเป็นการ จัดกระบวนการเรียนรู้แบบใหม่ที่มีลักษณะแตกต่างจากการจัดกระบวนการเรียนรู้ แบบดั้งเดิมทั่วไป คือ

8.1.1 ผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน ผู้เรียนเป็นผู้เรียนรู้ บทบาทของครูคือผู้สนับสนุน (Supporter) และเป็นแหล่งความรู้(Resource Person) ของ ผู้เรียน ผู้เรียนจะรับผิดชอบตั้งแต่เลือกและวางแผนสิ่งที่ตนจะเรียน หรือเข้าไปมีส่วนร่วมใน การเลือกและจะ เริ่มต้นการเรียนรู้ด้วยตนเองด้วยการศึกษาค้นคว้า รับผิดชอบการเรียนรู้ตลอดจนประเมินผล การเรียนรู้ด้วยตนเอง

8.1.2 เนื้อหา วิชามีความสำคัญและมีความหมายต่อการเรียนรู้ ในการออกแบบ กิจกรรม การเรียนรู้ปัจจัยสำคัญที่จะต้องนำมาพิจารณาประกอบด้วย ได้แก่ เนื้อหาวิชา ประสบการณ์เดิม และความต้องการของผู้เรียน การเรียนรู้ที่สำคัญและมีความหมายจึงขึ้นอยู่กับสิ่งที่ สอน (เนื้อหา) และวิธีที่ใช้สอน(เทคนิคการสอน)

8.1.3 การ เรียนรู้จะประสบผลสำเร็จหากผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม การเรียน การสอน ผู้เรียนจะได้รับความสนุกสนานจากการเรียน หากได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ได้ทำงาน ร่วมกันกับเพื่อนๆ ได้ค้นพบข้อ คำถามและคำตอบใหม่ๆ สิ่งใหม่ๆ ประเด็นที่ท้าทายและความสามารถ ในเรื่องใหม่ๆที่เกิดขึ้น รวมทั้งการบรรลุผลสำเร็จของงานที่พวกเขาเริ่มด้วยตนเอง

8.1.4 สัมพันธภาพประกอบดีระหว่างผู้เรียน การมีสัมพันธภาพประกอบดีใน กลุ่มจะช่วยส่งเสริมความเจริญงอกงาม การพัฒนาความเป็นผู้ใหญ่ การปรับปรุงการทำงาน และ การจัดการกับชีวิตของแต่ละบุคคล สัมพันธภาพประกอบเท่าเทียมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม จึงเป็น สิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันของ ผู้เรียน

8.1.5 ครู คือผู้อำนวยการความสะดวกและเป็นแหล่งความรู้ในการจัดการเรียน การสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูจะต้องมีความสามารถที่จะค้นพบความต้องการที่แท้จริงของ

ผู้เรียน เป็นแหล่งความรู้ที่ทรงคุณค่าของผู้เรียนและสามารถค้นคว้าหาสื่อวัสดุ อุปกรณ์ที่เหมาะสมกับผู้เรียน สิ่งที่สำคัญที่สุด คือความเต็มใจของครูที่จะช่วยเหลือโดยไม่มีเงื่อนไข ครูจะให้ทุกอย่างแก่ผู้เรียนไม่ว่าจะเป็นความเชี่ยวชาญ ความรู้ เจตคติ และการฝึกฝน โดยผู้เรียนมีอิสระที่จะรับหรือไม่รับ การให้นั้นก็

8.1.6 ผู้เรียนมีโอกาสเห็นตนเองในแง่มุมที่แตกต่างจากเดิม การจัดการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งให้ผู้เรียนมองเห็นตนเองในแง่มุมที่แตกต่างออกไป ผู้เรียนจะมีความมั่นใจในตนเองและควบคุมตนเองได้มากขึ้น สามารถเป็นในสิ่งที่อยากเป็น มีวุฒิภาวะสูงมากขึ้น ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ต่างๆ มากขึ้น

8.1.7 การศึกษาคือการพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนหลายๆ ด้าน พร้อมกันไปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นจุดเริ่มของการพัฒนาผู้เรียนหลายๆ ด้าน เช่น คุณลักษณะด้านความรู้ ความคิด ด้านการปฏิบัติและด้านอารมณ์ความรู้สึกจะได้รับการพัฒนาไปพร้อมๆ กันเมื่อรู้ว่าการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีดีและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้ดังนั้น พวกเราครูมีอาชีพก็ควรศึกษาและปฏิบัติให้ถูกต้อง ผลที่ได้คือ ผลผลิตที่นักเรียนมีความรู้ ดี เก่งและมีสุข ตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

8.1.8 ปัญหาหลักของกระบวนการเรียนการสอนในปัจจุบัน คือ การที่ครูใช้วิธีการสอนแบบ“ปูพรม” โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน ที่มีความสามารถในการรับรู้ที่แตกต่างกันการเรียนการสอนไม่ได้เอื้อต่อการพัฒนาคุณลักษณะ “มองกว้าง คิดไกล ใฝ่ดี”แต่เน้นการท่องจำเพื่อสอบมากกว่าที่จะสอนให้ คิดเป็น วิเคราะห์ที่สามารถหาความรู้ได้ด้วยตนเองทำให้ผู้เรียนมีลักษณะผู้เรียนรู้ ไม่เป็น ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นความล้มเหลวของการจัดการศึกษาที่ต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน

8.2 ความหมายของการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดการกิจกรรมโดยวิธีต่างๆอย่างหลากหลายที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ อย่างแท้จริงเกิดการพัฒนาตนและสังคมคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับการเป็นสมาชิก ที่ดีของสังคมของประเทศชาติต่อไปการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาผู้เรียน จึงต้องใช้เทคนิควิธีสอนวิธีการเรียนรู้รูปแบบการสอนหรือกระบวนการเรียนการสอนในหลากหลายวิธี ซึ่งจำแนกได้ดังนี้ (ทิตินา แชมมณี, 2545; 2544; เขียร พาณิช, 2544)

8.2.1 การ จัดการเรียนการสอนทางอ้อม ได้แก่ การเรียนรู้แบบสืบค้น แบบค้นพบ แบบแก้ปัญหาแบบ สร้างแผนผังความคิดแบบใช้กรณีศึกษา แบบตั้งคำถามแบบใช้การตัดสินใจ

8.2.2 เทคนิคการศึกษาเป็นรายบุคคล ได้แก่ วิธีการเรียนแบบศูนย์การเรียนรู้แบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง แบบชุดกิจกรรมการเรียนรู้ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน

8.2.3 เทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ประกอบการเรียน เช่น การใช้สิ่งพิมพ์ตำราเรียน และแบบฝึกหัดการใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ชุดการสอน คอมพิวเตอร์ช่วยสอน บทเรียนสำเร็จรูป

8.2.4 เทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นปฏิสัมพันธ์ประกอบด้วย การโต้วาทีกลุ่ม Buzz การอภิปราย การระดมพลังสมอง กลุ่มแก้ปัญหา กลุ่มติว การประชุมต่างๆ การแสดงบทบาทสมมติ กลุ่มสืบค้นคู่คิดการฝึกปฏิบัติ เป็นต้น

8.2.5 เทคนิค การจัดการเรียนการสอนแบบเน้นประสบการณ์เช่น การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เกม กรณีตัวอย่างสถานการณ์จำลองละคร กรณีตัวอย่างสถานการณ์จำลองละคร บทบาท สมมติ

8.2.6 เทคนิคการเรียนแบบร่วมมือ ได้แก่ ปริศนาความคิดร่วมมือแข่งขันหรือกลุ่มสืบค้นกลุ่มเรียนรู้ ร่วมกัน ร่วมกันคิด กลุ่มร่วมมือ

8.2.7 เทคนิคการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ได้แก่ การเรียนการสอนแบบใช้เส้นเล่าเรื่อง (Story Line) และการเรียนการสอนแบบแก้ปัญหา (Problem-solving)

เทคนิค วิธีการเหล่านี้ล้วนเป็นวิธีที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ได้คิดค้นคว้าศึกษาทดลอง ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้สอนจึงมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกในหลายๆ ลักษณะ ดังนี้ (ทิตินา แชมมณี, 2550)

1) เป็นผู้จัดการ (Manager) เป็น ผู้กำหนดบทบาทให้นักเรียนทุกคนได้มีส่วนร่วม เข้าร่วมทำกิจกรรมแบ่งกลุ่ม หรือจับคู่ เป็นผู้มอบหมายงานหน้าที่ความรับผิดชอบแก่ นักเรียนทุกคน จัดการให้ทุกคนได้ทำงานที่เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของตน

2) เป็นผู้ร่วมทำกิจกรรม (An Active Participant) เข้าร่วมทำกิจกรรมในกลุ่มจริงๆ พร้อมทั้งให้ความคิดและความเห็นหรือเชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนตัวของนักเรียนขณะทำกิจกรรม

3) เป็นผู้ช่วยเหลือและแหล่งวิทยาการ (Helper and Resource) คอยให้คำตอบเมื่อนักเรียนต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการ ตัวอย่าง เช่น คำศัพท์หรือไวยากรณ์การให้ข้อมูลหรือความรู้ในขณะที่นักเรียนต้องการ ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

4) เป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรง (Supporter and Encourager) ช่วยสนับสนุนด้านสื่ออุปกรณ์หรือให้คำแนะนำที่ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมหรือฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง

5) เป็นผู้ติดตามตรวจสอบ (Monitor) คอย ตรวจสอบงานที่นักเรียนผลิตขึ้นมากกว่าที่จะส่งต่อไปให้นักเรียนผลิตขึ้นมาก่อน ที่จะส่งต่อไปให้นักเรียนคนอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ด้านความถูกต้องของคำศัพท์ ไวยากรณ์ การแก้คำผิด อาจจะทำได้ทั้งก่อนทำกิจกรรม หรือบางกิจกรรมอาจจะแก้ในภายหลังได้

ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูสมัยใหม่กับครูสมัยเก่าก็จะเห็นความแตกต่าง ดังตารางที่ 3 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูสมัยใหม่กับครูสมัยเก่า

ครูสมัยใหม่	ครูสมัยเก่า
1. สอนนักเรียนโดยวิธีบูรณาการเนื้อหาวิชา	1. สอนแยกเนื้อหาวิชา
2. แสดงบทบาทในฐานะผู้แนะนำ (Guide) ประสพการณ์ทางการศึกษา	2. มีบทบาทในฐานะตัวแทนของเนื้อหาวิชา (Knowledge)
3. กระตือรือร้นในบทบาท ความรู้สึกของนักเรียน	3. ละเลยเฉยเมยต่อบทบาทของนักเรียน
4. ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนของหลักสูตร	4. นักเรียนไม่มีส่วนร่วมแม้แต่จะพูดเกี่ยวกับหลักสูตร
5. ใช้เทคนิคการค้นพบด้วยตนเองของ นักเรียน เป็นกิจกรรมหลัก	5. ใช้เทคนิคการเรียน โดยการท่องจำเป็นหลัก
6. มีการเสริมแรงหรือให้รางวัลมากกว่า การลงโทษมีการใช้แรงจูงใจภายใน	6. มุ่งเน้นการให้รางวัลภายนอก เช่น เกรด แรงจูงใจภายนอก
7. ไม่เคร่งครัดกับมาตรฐานทางวิชาการ จนเกินไป	7. เคร่งครัดกับมาตรฐานทางวิชาการมาก
8. มีการทดสอบเล็กน้อย	8. มีการทดสอบสม่ำเสมอเป็นระยะ ๆ
9. มุ่งเน้นการทำงานเป็นกลุ่มแบบร่วมมือ	9. มุ่งเน้นการแข่งขัน
10. สอนโดยไม่ยึดติดกับห้องเรียน	10. สอนในขอบเขตของห้องเรียน
11. มุ่งสร้างสรรค์ประสบการณ์ใหม่ให้นักเรียน	11. เน้นย้ำประสบการณ์ใหม่เพียงเล็กน้อย
12. มุ่งเน้นความรู้ทางวิชาการและทักษะด้าน จิตพิสัยเท่าเทียมกัน	12. มุ่งเน้นความรู้ทางวิชาการเป็นสำคัญ ละเลย

8.3 องค์ประกอบและตัวบ่งชี้การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง ดี และมีความสุข ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลายประการได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดการเรียนรู้ และด้านการเรียนรู้ของผู้เรียน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (ทิศนา แคมมณี, 2545; 2544; เสียร พาณิช, 2544)

8.3.1 การบริหารจัดการ การบริหารจัดการนับว่าเป็นองค์ประกอบที่สนับสนุนส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่สำคัญ โดยเฉพาะการบริหารจัดการของโรงเรียนที่เน้นการพัฒนาทั้งระบบของโรงเรียน

การพัฒนาทั้งระบบของโรงเรียน หมายถึง การดำเนินงานในทุกองค์ประกอบของโรงเรียนให้ไปสู่เป้าหมายเดียวกัน คือ คุณภาพของนักเรียนตามวิสัยทัศน์ที่โรงเรียนกำหนด ดังนั้นตัวบ่งชี้ที่แสดงถึงการพัฒนาระบบของโรงเรียนประกอบด้วย (อุทัย บุญประเสริฐ, 2543)

- 1) การกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาที่มีจุดเน้นการพัฒนาคุณภาพนักเรียนอย่างชัดเจน
- 2) การกำหนดแผนยุทธศาสตร์สอดคล้องกับเป้าหมาย
- 4) การกำหนดแผนการดำเนินงานในทุกองค์ประกอบของโรงเรียนสอดคล้องกับเป้าหมายและเป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์
- 5) การจัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายใน
- 6) การจัดทำรายงานประจำปีเพื่อรายงานผู้เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับแนวทางการประกันคุณภาพจากภายนอก

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานของโรงเรียนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เน้นถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของโรงเรียน ดังนั้น ในการดำเนินการของโรงเรียนจึงเปิดโอกาส ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ ร่วมในการกำหนดเป้าหมายและการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ ร่วมในการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ ร่วมในการประเมินผล เป็นต้น

8.3.2 การจัดการเรียนรู้ องค์ประกอบด้าน “การจัดการเรียนรู้” นับว่าเป็นองค์ประกอบหลักที่แสดงถึงการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรม ประกอบด้วย ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายที่แท้จริงของการเรียนรู้ บทบาทของครู และบทบาทของผู้เรียน

การจัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนเป็นสำคัญจะทำได้สำเร็จเมื่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ ครู และผู้เรียน มีความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับความหมายของการเรียนรู้ดังนี้ (เฮียร์ พาณิช, 2544)

- 1) การเรียนรู้เป็นงานเฉพาะบุคคล ทำแทนกันไม่ได้ ครูที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ต้องเปิดโอกาสให้เขาได้มีประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตัวเอง
- 2) การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสติปัญญาที่ต้องมีการใช้กระบวนการคิด สร้างความเข้าใจ ความหมายของสิ่งต่างๆ ดังนั้นครูจึงควรกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดทำความเข้าใจสิ่งต่างๆ
- 3) การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสังคม เพราะในเรื่องเดียวกัน อาจคิดได้หลายแง่ หลายมุมทำให้เกิดการขยาย เติมเต็มข้อความรู้ ตรวจสอบความถูกต้องของการเรียนรู้ตามที่สังคมยอมรับด้วย ดังนั้นครูที่ปรารถนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่นหรือแหล่งข้อมูลอื่นๆ

4) การเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่สนุกสนาน เป็นความรู้สึกเบิกบาน เพราะหลุดพ้นจากความไม่รู้ นำไปสู่ความใฝ่รู้ อยากรู้อีก เพราะเป็นเรื่องน่าสนุก ครูจึงควรสร้างภาวะที่กระตุ้นให้เกิดความอยากรู้อีกหรือคับข้องใจบ้าง ผู้เรียนจะหาคำตอบเพื่อให้หลุดพ้นจากความข้องใจ และเกิดความสุขขึ้นจากการได้เรียนรู้ เมื่อพบคำตอบด้วยตนเอง

5) การเรียนรู้เป็นงานต่อเนื่องตลอดชีวิต ขยายพรมแดนความรู้ได้ไม่มีที่สิ้นสุด ครูจึงควรสร้างกิจกรรมที่กระตุ้นให้เกิดการแสวงหาความรู้ไม่รู้จบ

8.3.3 การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลง เพราะได้รู้มากขึ้นทำให้เกิดการนำความรู้ไปใช้ในการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ เป็นการพัฒนาไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ครูควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับรู้ผลการพัฒนาของตัวเองด้วย (ทิสนา แคมมณี, 2550)

จากความหมายของการเรียนรู้ที่กล่าวมา ครูจึงต้องคำนึงถึงประเด็นต่างๆ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนี้ (เธียร พาณิช, 2544)

- 1) ความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
- 2) การเน้นความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก
- 3) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียน
- 4) การจัดกิจกรรมที่น่าสนใจ ไม่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกเบื่อหน่าย
- 5) ความเมตตากรุณาต่อผู้เรียน
- 6) การท้าทายให้ผู้เรียนอยากรู้
- 7) การตระหนักถึงเวลาที่เหมาะสมที่ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้
- 8) การสร้างบรรยากาศหรือสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดย

การปฏิบัติจริง

- 9) การสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้
- 10) การมีจุดมุ่งหมายของการสอน
- 11) ความเข้าใจผู้เรียน
- 12) ภูมิหลังของผู้เรียน
- 13) การไม่ยึดวิธีการใดวิธีการหนึ่งเท่านั้น
- 14) การเรียนการสอนที่ดีเป็นพลวัต (Dynamic) กล่าวคือ มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทั้งในด้านการจัดกิจกรรม การสร้างบรรยากาศ รูปแบบเนื้อหาสาระ เทคนิค วิธีการ
- 15) การสอนในสิ่งที่ไม่ไกลตัวผู้เรียนมากเกินไป
- 16) การวางแผนการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ

8.3.4 การเรียนรู้ของผู้เรียน องค์ประกอบสุดท้ายที่สำคัญและนับว่าเป็นเป้าหมายของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ องค์ประกอบด้านการเรียนรู้ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างจากเดิมที่เน้นเนื้อหาสาระเป็นสำคัญ และสอดคล้องกับองค์ประกอบด้านการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้เพราะการจัดการเรียนรู้ก็เพื่อเน้นให้มีผลต่อการเรียนรู้ ดังนั้น ตัวบ่งชี้ที่บอกถึงลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียน ประกอบด้วย (ทิตินา แคมมณี, 2544)

1) การเรียนรู้อย่างมีความสุข อันเนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล คำนึงถึงการทำงานของสมองที่ส่งผลต่อการเรียนรู้และพัฒนาการทางอารมณ์ของผู้เรียน ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องที่ต้องการเรียนรู้ในบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติ บรรยากาศของการเอื้ออาทรและเป็นมิตร ตลอดจนแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย นำผลการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้

2) การเรียนรู้จากการได้คิดและลงมือปฏิบัติจริง หรือกล่าวอีกลักษณะหนึ่งคือ “เรียนด้วยสมองและสองมือ” เป็นผลจากการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้คิด ไม่ว่าจะเกิดจากสถานการณ์หรือคำถามก็ตาม และได้ลงมือปฏิบัติจริงซึ่งเป็นการฝึกทักษะที่สำคัญคือ การแก้ปัญหาความมีเหตุผล

3) การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น เป้าหมายสำคัญด้านหนึ่งในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญคือ ผู้เรียนแสวงหาความรู้ที่หลากหลายทั้งในและนอกโรงเรียน ทั้งที่เป็นเอกสาร วัสดุ สถานที่ สถานประกอบการ บุคคลซึ่งประกอบด้วย เพื่อน กลุ่มเพื่อน วิทยากร หรือผู้เป็นภูมิปัญญาของชุมชน

4) การเรียนรู้แบบองค์รวมหรือบูรณาการ เป็นการเรียนรู้ที่ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ ได้สัดส่วนกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ความดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในทุกวิชาที่จัดให้เรียนรู้

5) การเรียนรู้ด้วยกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง เป็นผลสืบเนื่องมาจากความเข้าใจของผู้จัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็น สำคัญว่า ทุกคนเรียนรู้ได้และเป้าหมายที่สำคัญคือ พัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถที่จะแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง ผู้จัดการเรียนรู้จึงควรสังเกตและศึกษาธรรมชาติของการเรียนรู้ของผู้เรียน ว่าถนัดที่จะเรียนรู้แบบใดมากที่สุด ในขณะเดียวกัน กิจกรรมการเรียนรู้จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้วางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง (ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดอีกครั้งในการเรียนรู้โดยโครงการ) การสนับสนุนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง ผู้เรียนจะได้รับการฝึกด้านการจัดการแล้วยังฝึกด้านสมาธิ ความมีวินัยในตนเอง และการรู้จักตนเองมากขึ้น

เมื่อครูจัดการเรียนการสอนและการประเมินผลแล้ว และมีความประสงค์จะตรวจสอบว่าได้ดำเนินการถูกต้องตามหลักการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญหรือไม่ ครูสามารถตรวจสอบด้วยตนเอง โดยใช้เกณฑ์มาตรฐานด้านกระบวนการ มาตรฐานที่ 18 ซึ่งมีตัวบ่งชี้ดังต่อไปนี้ (เรียร พาณิช, 2544)

- 1) มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย เหมาะสมกับธรรมชาติและสนองความต้องการของผู้เรียน
- 2) มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ คิดแก้ปัญหาและตัดสินใจ
- 3) มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักศึกษาหาความรู้ แสวงหาคำตอบและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง
- 4) มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีและสื่อที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน
- 5) มีการจัดกิจกรรมเพื่อฝึกและส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของผู้เรียน
- 6) มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาสุนทรียภาพอย่างครบถ้วน ทั้งด้านดนตรี ศิลปะและกีฬา
- 7) ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย การทำงานร่วมกับผู้อื่นและความรับผิดชอบต่อกลุ่มร่วมกัน
- 8) มีการประเมินพัฒนาการของผู้เรียนด้วยวิธีการหลากหลายและต่อเนื่อง
- 9) มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรักสถานศึกษาของตนและมีความกระตือรือร้นในการไปเรียน

สรุปว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การจัดการให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่โดยผ่านกระบวนการคิดด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ เกิดความเข้าใจ และสามารถนำความรู้ไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวัน และมีคุณสมบัติตามกับเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่ต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข

8.4 เทคนิคการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีหลากหลายวิธีดังนี้ (ทิตนา ขัมมณี, 2545; 2544; เขียร พาณิช, 2544)

8.4.1 รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมใจ (Cooperative Learning) การเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมใจเป็นการจัดการเรียนการสอนที่แบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มเล็กๆ สมาชิกในกลุ่มมีความสามารถแตกต่างกันมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน และมีความรับผิดชอบร่วมกันทั้งในส่วนตน และส่วนรวม เพื่อให้กลุ่มได้รับความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด

8.4.1.1 แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ สเปนเซอร์ เคแกน (Spenser Kagan, 1994) นักการศึกษาชาวสหรัฐ ได้ทำการวิจัยและพัฒนาารูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมใจอย่างจริงจังมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1985 และได้เผยแพร่ผลงานอย่างกว้างขวางในสหรัฐอเมริกา รวมถึงหลายประเทศในเอเชีย แนวคิดหลักที่จะนำไปสู่การเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมใจอย่างมีประสิทธิภาพประกอบด้วย 6 ประการ ดังนี้

1) Teams หมายถึง การจัดกลุ่มของผู้เรียนที่จะทำงานร่วมกัน กลุ่มที่จะเรียนรู้ด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพ ควรเป็นดังนี้

1.1) กลุ่มละ 4 คน ประกอบด้วยเด็กที่มีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนสูง ปานกลาง ค่อนข้างต่ำ และหญิงชายเท่า ๆ กันในบางกรณีการจัดกลุ่มโดยวิธีอื่น เช่น ในการศึกษาเรื่องลึกเฉพาะ เช่น ทำโครงการวิทยาศาสตร์ ควรจัดกลุ่มเด็กที่มีความสนใจเหมือนกัน หรือจัดกลุ่มโดยวิธีสุ่ม เมื่อต้องการทบทวนความรู้

1.2) จัดให้เด็กอยู่ในกลุ่มเดียวกันประมาณ 6 สัปดาห์แล้ว เปลี่ยนจัดกลุ่มใหม่

2) Will หมายถึง ความมุ่งมั่นและอุดมการณ์ของเด็กที่จะทำงานกัน เด็กจะต้องมีความมุ่งมั่นที่จะเรียนรู้และมีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน สิ่งเหล่านี้ต้องสร้างให้เกิดขึ้นและให้คงไว้โดยให้ทำกิจกรรมหลากหลาย โดยวิธีการต่อไปนี้

2.1) Team Building การสร้างความมุ่งมั่นของทีมที่จะทำงานร่วมกัน

2.2) Class Building การสร้างความมุ่งมั่นของชั้นเรียนที่จะช่วยกัน

3) Management หมายถึง การจัดการเพื่อให้กลุ่มทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการจัดการของผู้สอนและการจัดการของผู้เรียนภายในกลุ่ม ผู้สอนจะต้องมีการจัดการที่ดี เพื่อให้การทำงานกลุ่มประสบผลสำเร็จ เช่น การควบคุมเวลา การกำหนดสัญญาณให้ผู้เรียนหยุดกิจกรรม ฯลฯ

4) Social Skills เป็นทักษะในการทำงานร่วมกัน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ให้ความช่วยเหลือกัน ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน รับฟังความคิดเห็นของกันและกัน

5) Four Basic Principles (PIES) เป็นหลักการพื้นฐานของ Cooperative Learning ซึ่งจะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ ได้แก่

P = Positive Interdependence ผู้เรียนต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีแนวคิดที่ว่าเมื่อเราได้รับประโยชน์จากเพื่อน เพื่อนก็จะได้รับประโยชน์จากเรา ความสำเร็จของกลุ่มคือความสำเร็จของแต่ละคน

I = Individual Accountability ยอมรับว่าแต่ละคนในกลุ่มต่าง ๆ มีความสามารถและมีความสำคัญต่อกัน แต่ละคนมีส่วนให้การทำงานในกลุ่มสำเร็จ

E = Equal Participation ทุกคนในกลุ่มต้องให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในงานของกลุ่มอย่างเท่าเทียมกัน

S = Simultaneous Interaction ทุกคนในกลุ่มต้องมีปฏิสัมพันธ์กันตลอดเวลาที่ทำงานในกลุ่ม

6) Structures หมายถึง รูปแบบของกิจกรรมในการทำงานกลุ่ม ซึ่งมีหลากหลายทั้งขึ้นอยู่กับปัญหาหรือสถานการณ์ที่จะศึกษา เคแกน(Kagan) ได้วิจัยและเสนอไว้หลายรูปแบบ ตัวอย่างเช่น

Time – Pair – Share เป็นกิจกรรมจับคู่สลับกันพูดในหัวข้อและในเวลาที่กำหนด เช่น คนละ 1 นาที เมื่อคนหนึ่งพูด อีกคนหนึ่งฟัง แล้วสลับกัน

Round Robin ผู้เรียนในกลุ่มทั้ง 4 คน ผลัดกันพูดแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งจนครบทุกคน

Round Table ผู้เรียนแต่ละคนในกลุ่มเขียนแสดงความคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งในกระดาษแผ่นเดียวกันแล้ววนไปเรื่อย ๆ จนผู้เรียนทุกคนเขียนทั้งหมด แล้วนำมาสรุป

Team – Pair – Solo เป็น กิจกรรมที่ให้แต่ละคนในกลุ่มคิดแก้ปัญหาใดปัญหาหนึ่งก่อน จากนั้นเปลี่ยนเป็นรวมกันคิดเป็นคู่ ซึ่งจะให้ผู้เรียนแต่ละคนเรียนรู้แบบการแก้ปัญหา ในที่สุดแต่ละคนสามารถแก้ปัญหาทำนองเดียวกันได้

นอกจากรูปแบบกิจกรรมของเคแกนแล้วก็ยังมีรูปแบบกิจกรรมของคนอื่น ๆ ที่น่าสนใจอีก เช่น เทคนิคจิ๊กซอว์ (Jigsaw) เป็น เทคนิคที่ใช้กับบทเรียนที่หัวข้อที่เรียน แบ่งเป็นหัวข้อย่อยได้ เช่น ประเภทของมลพิษ สามารถแบ่งเป็น มลพิษทางอากาศ มลพิษทางเสียง มลพิษทางน้ำ มลพิษของดิน เป็นต้น ควรเรียนแบ่งเป็นขั้นตอน ดังนี้

1) ผู้สอนแบ่งหัวข้อที่จะเรียนเป็นหัวข้อย่อย ๆ ให้เท่ากับจำนวนสมาชิกของแต่ละกลุ่ม

2) จัดกลุ่มผู้เรียน โดยให้มีความสามารถคล้ายกันภายในกลุ่ม เป็นกลุ่มบ้าน (Home Group) สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มอ่านเฉพาะหัวข้อย่อยที่ตนได้รับมอบหมายเท่านั้น โดยใช้เวลาตามที่ผู้สอนกำหนด

3) จากนั้นผู้เรียนที่อ่านหัวข้อย่อยเดียวกันมานั่งด้วยกัน เพื่อทำงาน ซักถาม และทำกิจกรรม ซึ่งเรียกว่ากลุ่มเชี่ยวชาญ (Expert Group) สมาชิกทุก ๆ คนร่วมมือกันอภิปรายหรือทำงานอย่างเท่าเทียมกันโดยใช้เวลาตามที่ผู้สอนกำหนด

4) ผู้เรียนแต่ละคนในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ กลับมายังกลุ่มบ้าน (Home Group) ของตน จากนั้นผลัดเปลี่ยนกันอธิบายให้เพื่อนสมาชิกในกลุ่มฟัง เริ่มจากหัวข้อย่อย 1,2,3 และ 4 เป็นต้น

5) ทำการทดสอบหัวข้อย่อย 1-4 กับผู้เรียนทั้งห้อง คะแนนของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มรวมเป็นคะแนนกลุ่ม กลุ่มที่ได้คะแนนสูงสุดจะได้รับการติดประกาศ

8.4.2 โมเดลชิปปา (CIPPA Model) รูปแบบการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง : โมเดลชิปปา (CIPPA Model) หรือ รูปแบบการประสานห้าแนวคิด ได้พัฒนาขึ้นโดย ทิศนา ขัมมณี รองศาสตราจารย์ประจำคณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งได้พัฒนา

รูปแบบจากประสบการณ์ในการสอนมากกว่า 30 ปี และพบว่าแนวคิดจำนวนหนึ่งสามารถใช้ได้ผลดีตลอดมา จึงได้นำแนวคิดเหล่านั้นมาประสานกันเกิดเป็นแบบแผนขึ้น แนวคิดดังกล่าวได้แก่ แนวคิดการสร้างความรู้ แนวคิดกระบวนการกลุ่มและการเรียนรู้แบบร่วมมือ แนวคิดเกี่ยวกับความพร้อมในการเรียนรู้ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้และแนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายโอนความรู้ เมื่อนำแนวคิดดังกล่าวมาจัดการเรียนการสอนพบว่าสามารถพัฒนาผู้เรียนได้ครบ ทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญาและสังคม โดยหลักการของโมเดลชิปปา ได้ยึดหลักการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในตัวหลักการคือการช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ให้มากที่สุด มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และได้เรียนรู้จากกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ ความคิดเห็นและประสบการณ์ ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการต่าง ๆ ร่วมกับการผลิตผลงานซึ่งมีความคิดสร้างสรรค์ที่หลากหลายและสามารถนำความรู้ ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ให้นักเรียนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองตามแนวคิด Constructivism (ทิตินา แชมมณี, 2545; 2544; เอียร์ พาณิช, 2544)

8.4.2.1 ความหมายของ CIPPA

C มาจากคำว่า Construct หมายถึง การสร้างความรู้ตามแนวคิดของ Constructivism กล่าว คือ เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง ทำความเข้าใจ เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายแก่ตนเอง และค้นพบความรู้ด้วยตนเอง เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสติปัญญา

I มาจากคำว่า Interaction หมายถึง การช่วยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับ บุคคล และแหล่งความรู้ที่หลากหลาย ได้รู้จักกันและกัน ได้แลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ ความคิด ประสบการณ์ แก่กันและกันให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสังคม P มาจากคำว่า Physical Participation หมายถึง การช่วยให้ผู้เรียนมีบทบาท มีส่วนร่วมทางด้านร่างกาย ให้ผู้เรียนมีโอกาสเคลื่อนไหวร่างกาย โดยการทำกิจกรรมในลักษณะต่างๆ ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางด้านร่างกาย

P มาจากคำว่า Process Learning หมายถึง การเรียนรู้กระบวนการ ต่างๆ ของกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการต่างๆ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต

A มาจากคำว่า Application การ นำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียน เป็นการช่วยผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งในสังคม และชีวิตประจำวัน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เพิ่มเติมขึ้นเรื่อยๆ จากแนวคิดในการ จัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของทิตินา แชมมณี (2542) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หลักของโมเดลชิปปา (CIPPA Model) ซึ่งได้รูปแบบการเรียนการสอนซึ่งสามารถประยุกต์ใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีขั้นตอนสำคัญดังนี้

- 1) **ขั้น ทบทวนความรู้เดิม** ขั้นนี้เป็นการดึงความรู้ของผู้เรียนในเรื่องที่เรียนเพื่อช่วยให้ผู้เรียน มีความพร้อมในการเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิมของตน
- 2) **ขั้น แสวงหาความรู้ใหม่** ขั้นนี้เป็นการแสวงหาข้อมูล ความรู้ใหม่ที่ผู้เรียนยังไม่มีจากแหล่งข้อมูลหรือแหล่งความรู้ต่างๆ ซึ่งครูอาจเตรียมมาให้ผู้เรียนหรือให้คำแนะนำเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนไปแสวงหาก็คได้
- 3) **ขั้น การศึกษาทำความเข้าใจข้อมูล/ความรู้ใหม่ และเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม** ขั้นนี้เป็นขั้นที่ผู้เรียนเผชิญปัญหา และทำความเข้าใจกับข้อมูล ผู้เรียนจะต้องสร้างความหมายของข้อมูล ประสบการณ์ใหม่ๆ โดยใช้กระบวนการต่างๆ ด้วยตนเอง เช่น ใช้กระบวนการคิด และกระบวนการกลุ่มในการอภิปรายและสรุปผลความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลนั้น ซึ่งอาจจำเป็นต้องอาศัยการเชื่อมโยงความรู้เดิม มีการตรวจสอบความเข้าใจต่อตนเองหรือกลุ่ม โดยครูใช้สื่อและย៉ามโนมตีในการเรียนรู้
- 4) **ขั้น การแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจกับกลุ่ม** ขั้นนี้เป็นขั้นที่ผู้เรียนอาศัยกลุ่มเป็นเครื่องมือ ในการตรวจสอบความรู้ความเข้าใจของตนเอง รวมทั้งขยายความรู้ความเข้าใจของตนให้กว้างขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้แบ่งปันความรู้ความเข้าใจของตนเองแก่ผู้อื่นและได้รับประโยชน์จากความรู้ ความเข้าใจของผู้อื่นไปพร้อมๆ กัน
- 5) **ขั้น การสรุปและจัดระเบียบความรู้** ขั้นนี้เป็นขั้นของการสรุปความรู้ที่ได้รับทั้งหมด ทั้งความรู้เดิมและความรู้ใหม่ และจัดสิ่งที่เรียนรู้ให้เป็นระบบระเบียบ เพื่อช่วยให้จดจำสิ่งที่เรียนรู้ได้ง่าย
- 6) **ขั้น การแสดงผลงาน** ขั้นนี้เป็นขั้นที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสได้แสดงผลงานการสร้างความรู้ ของตนเองให้ผู้อื่นรับรู้ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนตอกย้ำ หรือตรวจสอบ เพื่อช่วยให้จดจำสิ่งที่เรียนรู้ได้ง่าย
- 7) **ขั้น ประยุกต์ใช้ความรู้** ขั้นนี้เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการนำความรู้ ความเข้าใจของตนเองไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ที่หลากหลายเพื่อเพิ่มความชำนาญ ความเข้าใจ ความสามารถในการแก้ปัญหาและความจำในเรื่องนั้น ๆ

8.4.3 รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ แบบโฟร์แมทซิสเต็ม (4 MAT'S Learning) (เฮียร์ พาณิช, 2544)

8.4.3.1 แนวคิดทฤษฎีที่ใช้

แมคคาร์ธีย์ (Mc Carthy) ได้พัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเรียนรู้แบบวัฏจักรการเรียนรู้ 4 MAT นี้ โดยได้รับอิทธิพลแนวคิดจากทฤษฎีการเรียนรู้ของกอลบ์ (Kolb) ที่เสนอแนวความคิดเรื่องรูปแบบการเรียนรู้ว่า การเรียนรู้เกิดจากความสัมพันธ์ 2 มิติ คือ การรับรู้ (Perception) และกระบวนการจัดการข้อมูล (Processing) การรับรู้ของบุคคลอาจเป็นประสบการณ์ตรง อาจเป็นความคิดรวบยอดหรือมโนทัศน์ที่เป็นนามธรรม

ส่วน กระบวนการจัดกระทำกับข้อมูลคือการลงมือปฏิบัติ ในขณะที่บางคนเรียนรู้โดยผ่านการสังเกต และนำข้อมูลนั้นมาคิดอย่างไตร่ตรอง แมคคาร์ธีแบ่งผู้เรียนออกเป็น 4 แบบ คือ 1) ผู้เรียนที่ถนัดการเรียนรู้โดยจินตนาการ (Imaginative Learners) 2) ผู้เรียนที่ถนัดการรับรู้โน้ตที่ที่เป็นนามธรรม นำกระบวนการสังเกตอย่างไตร่ตรอง หรือเรียกว่าผู้เรียนที่ถนัดการวิเคราะห์ (Analytic Learners) 3) ผู้เรียนที่ถนัดการรับรู้โน้ตที่แล้วผ่านกระบวนการลงมือทำหรือที่เรียกว่าผู้เรียนที่ถนัดการใช้สามัญสำนึก (Commonsense Learners) และ 4) ผู้เรียนที่ถนัดการรับรู้จากประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมและนำสู่ ลักษณะการพัฒนาารูปแบบ นอกจากนี้แมคคาร์ธี และคณะได้นำแนวคิดของกอลด์ มาประกอบกับแนวคิดเกี่ยวกับการทำงานของสมองทั้ง 2 ซีก ทำให้เกิดเป็นแนวคิดทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้คำถามหลัก 4 คำถาม กับผู้เรียน 4 แบบ คือ

1) ผู้เรียนแบบที่ 1 (Imaginative Learners) คือ ผู้เรียนที่มีความถนัดในการรับรู้จากประสบการณ์รูปธรรม ผ่านกระบวนการจัดข้อมูลด้วยการสังเกตอย่างไตร่ตรอง เขาจะเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับประสบการณ์เดิมของตนเองได้อย่างดี การเรียนแบบร่วมมือ การอภิปรายและการทำงานกลุ่มจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนกลุ่มนี้ คำถามนำทางสำหรับผู้เรียนกลุ่มนี้คือ “ทำไม” (Why ?)

2) ผู้เรียนแบบที่ 2 (Analytic Learners) คือ ผู้เรียนที่มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์จะสามารถเรียนรู้ความคิดรวบยอดที่เป็นนามธรรมได้เป็นอย่างดี ผู้เรียนกลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับความรู้ที่เป็นทฤษฎี รูปแบบ และความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ การอ่าน การค้นคว้าข้อมูลจากตำราหรือเอกสารต่าง ๆ รวมทั้งการเรียนรู้แบบบรรยาย จะส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนเหล่านี้ คำถามนำทางสำหรับผู้เรียนในกลุ่มนี้คือ “อะไร” (What ?)

3) ผู้เรียนแบบที่ 3 (Commonsense Learners) คือ ผู้เรียนที่มีความสามารถ/มี ความถนัดในการรับรู้ความคิดรวบยอดที่เป็นนามธรรมแล้วนำสู่การลงมือปฏิบัติ เขาให้ความสำคัญกับการประยุกต์ใช้ความรู้ ความก้าวหน้า และการทดลองปฏิบัติ กิจกรรมที่เน้นการปฏิบัติและกิจกรรมการแก้ปัญหาจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ ของผู้เรียนในกลุ่มนี้ คำถามนำทางสำหรับผู้เรียนในกลุ่มนี้คือ “อย่างไร” (How ?)

4) ผู้เรียนแบบที่ 4 (Dynamic Learners) คือ ผู้เรียนที่มีความถนัดในการเรียนรู้ ประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมแล้วนำสู่การลงปฏิบัติ เขาให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่เป็นการสำรวจ ค้นคว้า การค้นพบด้วยตนเอง แล้วเชื่อมโยงความรู้เหล่านั้นไปสู่การทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง คำถามนำทางสำหรับผู้เรียนในกลุ่มนี้คือ “ถ้า” (If ?)

จากลักษณะของผู้เรียนทั้ง 4 แบบดังกล่าวข้างต้น มอร์ริส (Morris) และ แมคคาร์ธี (Mc Cathy) ได้ นำมาเป็นแนวคิดพื้นฐานที่ใช้ในการพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบ โฟร์แมทซิสเต็ม โดยจัดขั้นตอนการสอนให้ผู้เรียนสามารถใช้สมองทั้งซีกซ้ายและซีกขวาอย่างเต็ม ที่เป็นการพัฒนาหุ้ปัญหาทั้ง 8 ด้าน

8.4.4 การสอนโดยให้ฝึกและปฏิบัติ (Drill and Practice)

การสอนโดยให้ฝึกและปฏิบัติตามความหมายDrill คือการการทำซ้ำหรือแบบฝึกหัดเพื่อพัฒนาทักษะ (Skill) ส่วนPractice คือ การปฏิบัติจริงที่ได้เรียนมา ซึ่งการปฏิบัติย่อยๆก็จะเป็นการปฏิบัติซ้ำๆ โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้เห็นความสำคัญของการปฏิบัติงาน ให้ลงมือกระทำจริง และเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง (ทศนา แชมมณี, 2550)

บทบาทของครู

1) วิเคราะห์สิ่งที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเกิดทักษะในสิ่งนั้นว่าจะต้องฝึกทักษะส่วนไหนบ้างและต่อเนื่องกันอย่างไร

2) ทำการวัดพฤติกรรมก่อนการเรียนทักษะนั้นๆว่าผู้เรียนมีทักษะพื้นฐานเพียงพอหรือยัง

3) จัดขั้นตอนการฝึกทักษะให้เป็นไปตามลำดับขั้นจากง่ายไปหายากหรือพื้นฐานไปสู่สลับซับซ้อน

4) อธิบายและสาธิตการปฏิบัติงานในการฝึกทักษะต่างๆให้ผู้เรียนได้ดู

5) ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง โดยฝึกหัดอย่างต่อเนื่องพร้อมๆกับให้รู้ผลสำเร็จของการฝึกหัดด้วย

6) พยายามกระตุ้นและส่งเสริมให้กำลังใจในการฝึกปฏิบัติของผู้เรียนให้มากๆ

7) พยายามใช้กระบวนการกลุ่มของผู้เรียนให้มากๆ

8) จัดทำใบความรู้-ใบงานในเรื่องที่นักเรียนจะต้องฝึกและปฏิบัติ

9) จัดทำเครื่องมือวัดและประเมินผลการฝึกและการปฏิบัติงาน

ขั้นตอนในการสอน

1) ชี้นำให้เกิดความเข้าใจและแรงจูงใจ เป็นการให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนทางด้านทักษะนั้นๆ ครูเสนอแนะสิ่งที่จะต้องฝึกและปฏิบัติ อธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจในวิธีการฝึกและปฏิบัติจากใบความรู้

2) ฝึกและปฏิบัติ เป็นขั้นของการฝึกหัดเพื่อให้เกิดทักษะ หรือเพื่อลดความผิดพลาดในการทำงานให้น้อยลง จนกระทั่งหมดไปในที่สุด โดยฝึกและปฏิบัติจากใบความรู้ใบงาน

3) ชี้นำไปใช้ เป็นขั้นของการเกิดทักษะ ซึ่งสามารถทำสิ่งนั้นๆได้อย่างอัตโนมัติจากการฝึกและปฏิบัติมาแล้ว

4) ขั้นประเมินผล เป็นขั้นตอนที่ต้องการทราบความก้าวหน้าของการฝึกและปฏิบัติ ใบงานหรือทักษะนั้น ๆ ตลอดจนความรู้ทางวิชาการ เจตคติและคุณลักษณะส่วนตัวของผู้เรียน

ข้อดี

- 1) ผู้เรียนเห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียน
- 2) การเรียนรู้เกิดขึ้นจากการทำจริงและประสบการณ์ตรง
- 3) เรียนรู้และจดจำสิ่งที่เรียนได้ดี
- 4) สามารถถ่ายทอดการเรียนรู้ไปใช้สถานการณ์เช่นเดียวกันได้ดี
- 5) ดีมากสำหรับการพัฒนาด้านทักษะ
- 6) ผู้เรียนมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน
- 7) การทำกิจกรรมการเรียนรู้โดยการฝึกและปฏิบัติอาจดำเนินโดยผู้เรียนเป็นรายบุคคล หรือเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ก็ได้
- 8) ผู้สอนมีเวลาที่จะให้ความช่วยเหลือและการสอนแก่ผู้เรียนที่ต้องการความช่วยเหลือผู้เรียนอาจศึกษากิจกรรม วิธีปฏิบัติจากสื่อที่สามารถเรียนด้วยตนเองได้

ข้อจำกัด

- 1) ใช้เวลามาก
- 2) นำไปสู่ความน่าเบื่อ นอกจากจะมีแรงจูงใจสูงและมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน
- 3) ไม่ช่วยเหลือให้นักเรียนเข้าใจจุดมุ่งหมายใหม่ ๆ
- 4) ผู้เรียนบางคนเรียนเพียง Drill แต่ไม่เรียนรู้ถึงคุณค่า
- 5) การทำซ้ำๆอย่างไม่มีจุดหมาย อาจเป็นอุปสรรคที่จะทำให้เกิด
- 6) กรณีที่ให้ปฏิบัติงานเป็นกลุ่ม ๆ สมาชิกบางคนอาจหลีกเลี่ยง

ความเข้าใจ

การปฏิบัติงาน

8.4.5 แนวคิดของการสอนแบบพัฒนาความสามารถเฉพาะ (Talents Unlimited หรือ TU) การสอนแบบเป็นรูปแบบการสอนที่มุ่งเน้นพัฒนาความสามารถเฉพาะของผู้เรียนแต่ละคน ซึ่งมีความสามารถที่แตกต่างกันเฉพาะบุคคล เป็นวิธีสอนที่ช่วยดึงความสามารถเฉพาะของบุคคลนั้น ๆ ออกมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน มุ่งให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในทักษะที่ตนเองมีความถนัดและมีความสามารถในด้านนั้น ๆ การสอนแบบ TU มุ่งพัฒนาทักษะ 5 ประการ คือ (เจียร์ พาณิช, 2544)

1) การคิดอย่างมีผล (Productive Thinking) ทักษะการคิดเพื่อให้ได้ผล ออกมานั้นเป็นการฝึกให้ผู้เรียนเกิดความคิดที่หลากหลาย ใช้ความสามารถในการคิดอย่างเต็มที่ โดยไม่มีขีดจำกัด เช่น คิดหาคำนามให้มากที่สุด คิดหาสิ่งแปลกหรือผิดปกติตามแนวคิดของตนเองคิดหาวิธีแก้ปัญหา

2) การสื่อสาร (Communication) ทักษะการสื่อสารนี้ต้องการให้ผู้เรียนใช้ทักษะการฟัง การพูดแสดงความรู้สึก กิริยาท่าทาง เพื่อสื่อความหมายให้เกิดความเข้าใจได้

นอกเหนือจากสื่ออื่น ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ มุ่งให้ผู้เรียนสามารถอธิบายหรือแสดง ความรู้จักเปรียบเทียบ บ่งบอกค่านิยมที่บุคคลต่าง ๆ มีตามลักษณะบุคลิกเฉพาะบุคคลคนนั้น

3) การเดาเหตุการณ์หรือการพยากรณ์ (Forecasting) เป็นกระบวนการ ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนในการศึกษาสาเหตุและผลที่ควรเกิดขึ้น ทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดหลากหลาย และฝึกการใช้เหตุผลตามสถานการณ์ที่กำหนดให้

4) การวางแผน (Planning) เป็นการพัฒนาผู้เรียน ให้ผู้เรียนพิจารณาถึง รายละเอียดความจำเป็นต่าง ๆ ในการจัดทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ประสบผลสำเร็จ ฝึกการทำงานอย่างมี ระบบมีแบบแผนที่ดีก่อนจะมีการปฏิบัติจริง

5) การตัดสินใจ (Decision Making) เป็นอีกทักษะหนึ่งที่รูปแบบ TU มุ่ง พัฒนาผู้เรียนทางการตัดสินใจโดยใช้เหตุผล ให้ผู้เรียนสามารถลำดับความสำคัญ ความจำเป็น ของสิ่งต่าง ๆ ที่นำมาประกอบการตัดสินใจเพื่อให้การตัดสินใจนั้นดีที่สุด

บทบาทของครูในชั้นเรียนเมื่อใช้รูปแบบ TU การใช้การสอนแบบ TU ใน ชั้นเรียนนั้น ครูผู้สอนจะต้องมีทักษะพื้นฐานต่าง ๆ ดังนี้

1) ความรู้เรื่องจิตวิทยาพัฒนาการของเด็ก กล่าวคือ ครูผู้สอนต้องมีความรู้ ความเข้าใจในภาวะความเจริญเติบโตของเด็กในแต่ละช่วงอายุของเด็กที่ตนเองกำลังสอนอยู่

2) มีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอน

3) มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

4) มีการวางแผนที่ดี

5) มีความรู้ในการใช้สื่อการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

6) มีความรู้เรื่องการจัดการห้องเรียนให้เหมาะสมกับสภาพและเนื้อหา

ที่สอน

ลำดับขั้นการสอนแบบ TU

1) สร้างแรงจูงใจ (Motivation) ครูผู้สอนอาจจะทบทวนพฤติกรรม การสอนที่ตนเองต้องการจะสอน เช่น ทบทวนพฤติกรรมกรรมการสื่อสาร การตัดสินใจ การวางแผน ซึ่ง อาจถือว่าการนำเข้าสู่บทเรียนอีกวิธีหนึ่ง

2) ครูบรรยาย (Teacher Talk) ครูผู้สอนจะเป็นผู้บรรยายเพื่อกำหนด สถานการณ์ในชั้นนี้ว่าจุดประสงค์ของกิจกรรมคืออะไร วิธีการจะเป็นอย่างไร จะต้องทำอย่างไรบ้าง เพื่อให้เป็นไปตามเนื้อหาและจุดประสงค์ที่ต้องการจะสอน

3) การตอบสนองของเด็ก (Students Response) ครูผู้สอนต้องคาดหวัง ถึงการตอบสนองของเด็กว่าต้องการให้เด็กตอบสนองกิจกรรมในลักษณะใด เพื่อเตรียมอุปกรณ์ใน การรับการตอบสนองนั้น เช่น คาดหวังว่าเด็กจะตอบสนองเป็นคำต่าง ๆ ครูก็ควรเตรียมแผ่นชาร์ต เพื่อเขียนคำเหล่านั้น

4) ให้การเสริมแรง (Reinforcement) เมื่อนักเรียนตอบสนองกิจกรรมได้ตามความคาดหวัง ครูต้องให้กำลังใจ เช่น คำชมรางวัล หรือให้แลกเปลี่ยนงานซึ่งกันและกัน

5) การเชื่อมต่อ (Extension) ครูผู้สอนอาจให้นักเรียนทำกิจกรรมอื่นเพื่อเชื่อมต่อกิจกรรมที่เพิ่งทำเสร็จเมื่อเป็นการทบทวนหรือย้ำความคิดอีกครั้ง

8.5 เกณฑ์ในการพิจารณาเลือกวิธีสอน เนื่องจากวิธีสอนมีหลายวิธี ทุกวิธีมีประโยชน์ในการนำมาใช้สอนทั้งสิ้น ข้อสำคัญในการนำมาใช้ต้องเลือกให้เหมาะสมจึงจะได้ผล การเลือกวิธีสอนจึงเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการสอนผู้ใช้ควรพิจารณาอย่างรอบคอบ ซึ่งเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกใช้วิธีสอนมีดังนี้

8.5.1 วิธีสอนที่นำมาใช้ เหมาะสมกับความสามารถ ความรู้ในเนื้อหาวิชา และความสนใจของครู วิธีใดก็ตามถ้าครูเห็นว่านำมาใช้ได้ผล ครูมีความพอใจในการที่นำมาใช้ก็ควรใช้วิธีนั้นถ้าครูยังไม่มั่นใจ ไม่รู้สึกสนุก มองไม่เห็นแนวทางที่ดีพอ ก็ไม่ควรนำวิธีนั้นมาใช้สอน เพราะจะไม่เกิดผลดีทั้งนักเรียนและครู และจะทำให้นักเรียนเสื่อมศรัทธาในครูผู้สอนไปด้วย

8.5.2 วิธีสอนที่ครูพิจารณาเลือกมาใช้นั้นต้องเหมาะสมกับความสามารถของนักเรียน วิธีสอนบางวิธีเหมาะกับเด็กบางวัยเท่านั้น ครูจะต้องพิจารณาว่า วิธีสอนที่ครูพิจารณาเลือกมาใช้สอนเหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะของเด็กที่ครูจะสอนหรือไม่ เช่น วิธีสอนแบบบรรยายนาน ๆ ไม่เหมาะกับเด็กชั้นประถม เป็นต้น

8.5.3 วิธีสอนที่นำมาใช้ ต้องพิจารณาให้เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการสอนเช่น ครูกำหนดจุดประสงค์ให้นักเรียนสามารถทำงานเป็นกลุ่มได้ รู้จักแก้ปัญหาาร่วมกัน ครูควรใช้วิธีสอนแบบแก้ปัญหา ควรจะต้องพิจารณาลักษณะวิชา แต่ละตอนของเนื้อหาวิชา มุ่งให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ทางด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย หรือทักษะพิสัย ครูต้องพิจารณาเลือกวิธีสอนต่างๆ ให้เหมาะสม ในอันที่จะให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดควรจะทำจุดประสงค์ไว้ดีเลิศเพียงใดก็ตาม ถ้าครูไม่มีวิธีการที่ดีในการที่จะให้บรรลุจุดประสงค์ จุดประสงค์ก็ไม่ได้ผลเท่าที่ควร วิธีสอนจึงเป็นสิ่งสำคัญในอันที่จะให้บรรลุตามจุดประสงค์

8.5.4 วิธีสอนต้องพิจารณาเลือกให้เหมาะสมกับเนื้อหาวันเวลา และสถานที่ที่จะใช้สอนเช่นวิธีสอนที่ต้องใช้เวลามาก แต่ครูมีเวลาจำกัดก็ไม่เหมาะที่จะนำมาใช้ หรือควรจะใช้วิธีสอนแบบสาธิตแต่สถานที่สอนไม่เหมาะ นักเรียนไม่สามารถมองเห็นการสาธิตได้อย่างทั่วถึง วิธีสอนแบบสาธิต ไม่ เหมาะ

8.5.5 เลือกใช้วิธีสอนให้เหมาะสมกับอุปกรณ์และสภาพแวดล้อม นักเรียนจะเรียนได้ผลดีจากอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น หาได้ง่าย การสำรวจค้นหาอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโรงเรียน และชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญ ครูต้องพิจารณาเลือกใช้วิธีสอนให้เหมาะสมกับอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้เกิดผล การเรียนรู้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังเป็นการฝึกให้นักเรียนสนใจและสังเกตสิ่งแวดล้อมของตนยิ่งขึ้นด้วย

จะเห็นได้ว่าวิธีสอนแบบต่าง ๆ เป็นกระบวนการที่ครูจำเป็นต้องนำมาใช้สอนนักเรียนให้เกิดประสิทธิภาพ และถือเป็นภาระหน้าที่ของครูผู้สอนที่จักนำวิธีสอนทั้ง 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ วิธีสอนแบบครูเป็นศูนย์กลางและวิธีสอนแบบผู้เรียนเป็นสำคัญตลอดจนวิธีสอนแบบต่าง ๆ ที่เอื้อต่อหลักสูตรมาพิจารณาใช้ให้เหมาะสมกับสภาพการเรียนการสอนในแต่ละกลุ่มวิชาและสนองความต้องการของนักเรียนแต่ละวัย แต่ละระดับ

บทสรุป

การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายชัดเจน เป็นเรื่องที่ต้องมีการจัดการ ไม่ใช่เรื่องที่จะให้ผู้ใดรับไปทำโดยไม่มีเป้าหมาย ไม่มีมาตรฐาน ไม่ได้คุณภาพ เพราะยอมทำให้การศึกษาไม่มีทิศทาง ไม่เป็นระบบ ไม่คุ้มค่า และหากจัดผิดพลาดก็ยากที่จะแก้ไข เพราะกระบวนการศึกษา การจัดการศึกษามุ่งเป้าหมายระยะยาวสำหรับการพัฒนาของแต่ละบุคคล และการพัฒนาสังคม ดังนั้นการจัดการศึกษา เน้นที่คุณภาพของผลผลิตของกระบวนการศึกษาเป็นหลัก ส่วนปริมาณเป็นปัจจัยรอง กล่าวคือ การจัดการศึกษาต้องมุ่งถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ในเชิงคุณภาพเป็นเกณฑ์

รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ระบุให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ(มาตรา 81) มีผลทำให้เกิด พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และกฎหมายการศึกษาอื่นอีกหลายฉบับ และรูปแบบการศึกษาที่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดนั้นแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบใหญ่ๆ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

คำถามท้ายบท

คำชี้แจง โปรดตอบคำถามต่อไปนี้เพื่อแสดงความรู้ความเข้าใจของตนเองเกี่ยวกับรูปแบบของการจัดการศึกษา

1. การจัดการศึกษาคืออะไร
2. การจัดการศึกษามีความสำคัญอย่างไร
3. เป้าหมายของการจัดการศึกษาคืออะไร
4. องค์ประกอบของการจัดการศึกษามีอะไรบ้าง
5. ตัวชี้วัดของการจัดการศึกษามีอะไรบ้าง
6. การประเมินผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษาทำได้อย่างไร
7. การจัดการศึกษาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 เป็นอย่างไร
8. การจัดการศึกษาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 เป็นอย่างไร

9. การจัดการศึกษาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และพ.ศ.2550 มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร
10. การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติเป็นอย่างไร
11. ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติเป็นอย่างไร
12. หลักในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติเป็นอย่างไร
13. สิทธิและหน้าที่ของรัฐในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติมีอะไรบ้าง
14. สิทธิและหน้าที่ของประชาชนในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติมีอะไรบ้าง
15. รูปแบบของการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติมีอะไรบ้าง
16. บทบาทของรัฐในการจัดการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติมีอะไรบ้าง
17. บทบาทของสถานศึกษาในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติมีอะไรบ้าง
18. บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติมีอะไรบ้าง
19. บทบาทของเอกชนในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติมีอะไรบ้าง
20. บทบาทของบุคคล ครอบครัว และสถาบันสังคมในการจัดการศึกษา ผู้ปกครองตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติมีอะไรบ้าง
21. การเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีลักษณะอย่างไร
22. การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญทำอย่างไร
23. การจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือร่วมใจ (Cooperative Learning) มีลักษณะอย่างไร
24. การจัดการเรียนการสอนโดยใช้โมเดลชิปปา (CIIPA Model) มีลักษณะเป็นอย่างไร
25. การสอนโดยให้ฝึกและปฏิบัติ (Drill and Practice) มีลักษณะเป็นอย่างไร
26. แนวคิดของการสอนแบบพัฒนาความสามารถเฉพาะการสอนแบบ TU เป็นอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2548).แนวทางการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ.
กรุงเทพฯ: ร.ส.พ.,2548.
- _____. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่
2) พ.ศ.2545 พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องและพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ
พ.ศ.2545. กรุงเทพฯ: ร.ส.พ.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2542). ข้อเสนอยุทธศาสตร์เพื่อการปฏิรูปการศึกษา ในการสัมมนา
เรื่อง วิกฤตและโอกาสในการปฏิรูปการศึกษาและสังคมไทย โรงแรมสยามซิตี 21 จัดโดย
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กันยายน 2542.
- _____. (2543). แนวทางการดำเนินงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.
กรุงเทพฯ: ครูสภาลาดพร้าว.
- ทีศนา แชมมณี. (2550). ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มี
ประสิทธิภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2545). ศาสตร์การสอนเพื่อจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.
กรุงเทพฯ : ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2543). 14 วิธีสอนสำหรับครูมืออาชีพ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ถวิล มาตรเยี่ยม. (2544). การปฏิรูปการศึกษา โรงเรียนเป็นฐานการบริหารจัดการ
School-based Management : SBM. กรุงเทพฯ : เสมาธรรม.
- เอียร พาณิช. (2544). การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน.
กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.
- ธีระ รุญเจริญ. (2546). การบริหารโรงเรียนยุคปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ:
บริษัทแอล. ที. เพรส จำกัด.
- นรนิติ เศรษฐบุตร. (2550). รัฐธรรมนูญกับการเมืองไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2545). รายงานการวิจัย เรื่องการพัฒนาตัวบ่งชี้สำหรับการประเมิน
คุณภาพการบริหาร และการจัดการเขตพื้นที่การศึกษา. กรุงเทพฯ :
ธารอักษร จำกัด.
- ไพพรรณ เกียรติโชติชัย. (2545). กระบวนทัศน์ใหม่แห่งการศึกษาในศตวรรษที่ 21.
กรุงเทพฯ : บริษัทการศึกษาจำกัด.
- ยนต์ ชุมจิต. (2544). การศึกษาและความเป็นครูไทย. กรุงเทพฯ: โอ เอส พรินต์ติ้ง เฮ้าส์.

- ยุทธชัย เฉลิมชัย อุทัยวรรณ เฉลิมชัย และกลุ่มบ้านเรียน ปัญญากร. (2543). รายงานการวิจัย
รูปแบบและพัฒนากิจการศึกษาระบบครอบครัวในสังคมไทย กรุงเทพฯ : สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2542). กระบวนทัศน์ใหม่ : การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคคล.
กรุงเทพฯ : SR PRINTING LIMITED PARTNERSHIP.
- วิจิตร ศรีสอ้าน. (2543). แนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สมาน อัครภูมิ. (2551). การบริหารการศึกษายุคใหม่: แนวคิด ทฤษฎี และการปฏิบัติ.
พิมพ์ครั้งที่ 4. อุบลราชธานี: อุบลกิจออฟเซตการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2540). ในหลวงกับการศึกษาไทย: ห้าทศวรรษสิริ
ราชสมบัติ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พับลิชชิ่ง.
- _____. (2544). การปฏิรูปการศึกษา : วาระแห่งชาติจากพระราชบัญญัติการศึกษา
แห่งชาติ พ.ศ.2542 สู่การปฏิบัติ ยุทธศาสตร์ที่จะพาประเทศพ้นวิกฤติ. กรุงเทพฯ :
หจก.ภาพพิมพ์.
- _____. (2543). ความร่วมมือของภาคเอกชนในการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ : บริษัท
พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- _____. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: พริกหวาน
กราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.(2550). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช
2550. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2543). การวางแผนการศึกษา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2543). รายงานการวิจัย การศึกษาแนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาของ
สถานศึกษาในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน School-based
Management. กรุงเทพฯ : ศุภสภาลาดพร้าว.
- _____. (2546). หลักการบริหารแบบฐานโรงเรียน (S-B-M). กรุงเทพฯ : พระรามสี่
การพิมพ์.

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 5 การศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

หลังจากที่ได้ศึกษาบทเรียนนี้แล้ว ผู้เรียนสามารถ

1. อธิบายการศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืนได้
2. อธิบายสาระสำคัญของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้
3. นำเสนอกลยุทธ์การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนได้
4. วิเคราะห์อุปสรรค และความท้าทายของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้
5. นำเสนอแนวทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทยได้
6. มีความสามารถในการสื่อสาร การทำงาน และการนำเสนอผลงาน
7. มีทักษะในการสืบค้น
8. มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และการทำงานร่วมกับผู้อื่น

เนื้อหาสาระการเรียนรู้

เนื้อหาสาระในบทนี้ประกอบด้วย

1. การศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน
2. สาระสำคัญของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
3. ทศวรรษสหประชาชาติว่าด้วยการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคูณภาพการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ
5. กลยุทธ์การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน
6. อุปสรรค และความท้าทายของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
7. การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย

กิจกรรมการเรียนการสอน

1. บรรยายนำและสรุปเนื้อหาสาระสำคัญประกอบการนำเสนอด้วย Microsoft PowerPoint เรื่อง การศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. แบ่งกลุ่มผู้เรียน กำหนดประเด็นเพื่อวิเคราะห์การศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน
สาระสำคัญของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน กลยุทธ์การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน อุปสรรค และความท้าทายของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และการศึกษาเพื่อพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย

3. ผู้เรียนนำเสนอผลการวิเคราะห์ตามประเด็นที่ได้รับมอบหมาย
4. อภิปราย และสรุปการเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับความเป็นมาของการศึกษา

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอน บทที่ 5 การศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน
2. การนำเสนอด้วย Microsoft PowerPoint เรื่อง การศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน
3. ป้ายชื่อเพื่อกำหนดบทบาท ให้อธิบายสิทธิและหน้าที่ในการจัดการศึกษาของตนเอง
4. เอกสารตำรา หนังสือ ตำรา ตามเอกสารอ้างอิงท้ายบทที่ 5

แหล่งเรียนรู้

1. สำนักวิทยบริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี และห้องสมุดต่างๆ
2. เครือข่ายอินเทอร์เน็ตของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี และเว็บไซต์ต่างๆ
 - 2.1 <http://www.un.or.th/th/>
 - 2.2 <http://kkaow.blogspot.com/2014/09/united-nations.html#!/2014/09/united-nations.html>
 - 2.3 <http://en.unesco.org/>
 - 2.4 <https://en.wikipedia.org/wiki/UNESCO>
 - 2.5 <http://www.ais5.org/krusopit/civilian%20functions%20page/UN.html>

การวัดและประเมินผลประจำบทเรียน

จุดประสงค์	วิธีการ	เครื่องมือในการวัด	การวัดและประเมินผล
1. อธิบายการศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ 2. อธิบายสาระสำคัญของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ 3. นำเสนอแนวทางการดำเนินงานส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ 4. วิเคราะห์อุปสรรคและความท้าทายของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ 5. นำเสนอแนวทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทยได้	การตอบคำถามท้ายบท	คำถามท้ายบท	ความถูกต้อง และความเข้าใจในการตอบคำถามท้ายบทได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80
6. มีความสามารถในการสื่อสาร การทำงาน และการนำเสนอผลงาน 7. มีทักษะในการสืบค้น 8. มีความรับผิดชอบต่องาน และการทำงานร่วมกับผู้อื่น	การสังเกต 1. พฤติกรรมการเรียน 2. พฤติกรรมการทำงาน กลุ่ม 3. ความสนใจในกิจกรรมการเรียนการสอน 4. การตอบคำถามระหว่างการเรียนการสอน 5. การนำเสนอผลงาน	บันทึก การส่งงานและการสังเกต	ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการสื่อสาร ทำงาน นำเสนอผลงาน มีทักษะในการสืบค้น มีความรับผิดชอบต่องาน และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

บทที่ 5 การศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน

การศึกษาเป็นกลไกสำคัญสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน คำถามที่ผุดขึ้นมาในใจของทุกคน คือ สังคมที่ยั่งยืนเป็นอย่างไร มีกระบวนการขับเคลื่อนอะไรบ้าง และถ้าหากเรื่องนี้เชื่อมโยงกับการเรียนรู้ของคนในสังคมจริง ทำให้นักการศึกษาจึงยังไม่แสดงท่าทีให้ความสนใจหรือใส่ใจส่งเสริมการเรียนรู้ ซึ่งสามารถนำผู้เรียนไปสู่ความเป็นประชากรที่ดีของสังคมที่ยั่งยืนได้ โดยมีกรนำเสนอ ตามสาระดังนี้

1. การศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน
2. สาระสำคัญของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
3. ทศวรรษสหประชาชาติว่าด้วยการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคณาการศึกษาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ
5. กลยุทธ์การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน
6. อุปสรรค และความท้าทายของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
7. การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย
8. บทสรุป
9. คำถามท้ายบท
10. เอกสารอ้างอิง

การศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน

การศึกษาเป็นตัวแปรที่สำคัญของการพัฒนาในสังคมที่มุ่งสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน การศึกษามีผลกระทบโดยตรงต่อประเทศ ชุมชน และประชาชน ดังนี้ (อำไพพร หรรณารักษ์, 2550)

1. **การพัฒนาของประเทศ** ประเทศชาติจะมีการพัฒนาที่ยั่งยืนได้นั้น ประชากรในประเทศต้องได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของประเทศ จะสามารถครอบคลุมขอบเขตและสาระสำคัญมากน้อยแค่ไหน ขึ้นอยู่กับคุณภาพการศึกษาของคนในประเทศนั้นๆ ประเทศที่ประชากรได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพ จะมีทางเลือกในการพัฒนาประเทศมากกว่าเสมอ เนื่องจากมีทักษะในการบริหารจัดการทรัพยากรทุนที่มีอยู่ในประเทศ มีความเข้าใจถึงระดับความต้องการและศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ ตลอดจนมีความรอบรู้เกี่ยวกับปัจจัย หรือทางเลือกระหว่างปัจจัยหลายๆ ประเภท ที่มันเอื้อต่อการพัฒนาทำให้เกิดความยั่งยืน อาทิ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของประเทศ เป็นต้น ซึ่งหากประชากรของประเทศขาดความรู้และทักษะเหล่านี้แล้ว การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของ

ประเทศ มักจำเป็นต้องพึ่งพาระบบการผลิตขั้นพื้นฐาน และการส่งออกสินค้าประเภทวัตถุดิบมูลค่าต่ำ ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์โดยตรงจากแรงงาน และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด

2. การตัดสินใจของชุมชน ศักยภาพในการตัดสินใจของชุมชน ซึ่งมีผลต่อความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจ สังคม และสภาวะแวดล้อมของชุมชน มักขึ้นอยู่กับคุณภาพด้านการศึกษาของคนในชุมชน เนื่องจากการศึกษา ทำให้สมาชิกชุมชนทุกคน ทุกเพศ และทุกวัย มีความรอบรู้มากขึ้น และสามารถกำหนดทางเลือกในการพัฒนา หรือจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนมีพลังความรู้ที่เข้มแข็ง สามารถคิดวิเคราะห์ด้วยตนเองถึงข้อดี-ข้อเสียและผลกระทบจากแรงกดดันที่เกิดจากภายนอกชุมชน เพื่อการตัดสินใจที่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน

3. คุณภาพชีวิตของประชาชน การศึกษาสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้คนในชุมชน/สังคมได้ โดยทำให้สถานะทางเศรษฐกิจของตนเองและครอบครัวดีขึ้น ทำให้มีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่อุดมสมบูรณ์ ตลอดจนมีผลต่อการลดอัตราการตายของเด็กแรกเกิด และเพิ่มอัตราการเข้าโรงเรียนของเด็ก ซึ่งจะเป็นทรัพยากรของชาติต่อไปในอนาคต

กล่าวโดยสรุป การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มุ่งเน้นพัฒนาศักยภาพของคนในสังคมให้เกิดความรู้ ทักษะ มุมมอง และค่านิยม ซึ่งเป็นปัจจัยหลักชี้แนะและจูงใจให้บุคคล แสวงหาและดำเนินชีวิตของตนในแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากสภาวะการดำรงชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันมีความซับซ้อนมากขึ้น ความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการสร้างตัวและครอบครัวให้อยู่ดีมีสุข ในขณะที่สามารถช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมให้อยู่รอดได้ด้วยนั้น จึงครอบคลุมหัวข้อวิชาและประเด็นที่ต้องเรียนรู้มากมาย ทั้งที่เป็นความรู้และทักษะจำเป็นต่อการใช้ชีวิตในท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ และความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์โลก ด้วยเหตุนี้ กระบวนการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่สังคมที่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมีสาระเนื้อหาที่เหมาะสม และมีความต่อเนื่องตลอดชีวิต (จากครรภ์มารดาถึงวัยชรา)

สาระสำคัญของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

หัวใจสำคัญของ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าสำหรับทุกคน ซึ่งหมายถึง การพัฒนาที่ก่อให้เกิดดุลยภาพระหว่าง การกระตุ้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การสร้างความเข้มแข็งทางสังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ เพื่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนทุกคน ทั้งในยุคปัจจุบันและอนาคต โดยมีพื้นฐานความคิดว่า เศรษฐกิจที่ทำให้เกิดดุลยภาพของการพัฒนาได้นั้น จำเป็นต้องเป็นเศรษฐกิจในสังคมที่มีรากฐานมั่นคง มีความสามารถในการแข่งขัน และสามารถพึ่งตนเองได้ ในขณะเดียวกัน ประชาชนในสังคมสามารถพัฒนาระเบียบวิถีชีวิต ทั้งของตนเองและส่วนรวม ให้ดำรงอยู่ได้ โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ดังนั้น นโยบายสำคัญในการที่จะส่งเสริม

แนวคิดของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงเกี่ยวเนื่องกับการพัฒนาความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) มุมมอง (Perspectives) และค่านิยม (Values) ของคนในสังคม เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสู่สภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่สมดุลและยั่งยืน (อ่ำไพโร หรือคุณารักษ์, 2550)

1. ความรู้ (Knowledge) หลายคนมีคำถามว่า “คนในสังคมต้องรู้อะไรบ้าง จึงจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน?” จากการรวบรวมข้อมูลการศึกษาวิจัยในระยะเวลาที่ผ่านมา สรุปได้ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจอย่างน้อย 2 ด้าน คือ ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ ความรู้เกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

โจทย์ข้อต่อไปน่าจะเป็นคำถามว่า “ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนหมายถึงอะไร?” จากประสบการณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศต่างๆ ทั่วโลก ได้ชี้ให้เห็นถึงบทเรียนข้อหนึ่ง คือ ต้นทุนทางธรรมชาติที่เป็นฐานของการพัฒนาในระยะเวลาที่ผ่านมา มีขีดจำกัด โดยในห้วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ธรรมชาติเริ่มส่งสัญญาณให้เห็นอย่างชัดเจน อาทิ การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศโลก การเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติเพิ่มขึ้น การแพร่ขยายตัวของเชื้อโรคที่เป็นอันตรายต่อชีวิต และสภาวะขาดแคลนน้ำในหลายพื้นที่ทั่วโลก เป็นต้น ปรากฏการณ์ดังกล่าว ทำให้ประชาชาติส่วนใหญ่ยอมรับกันว่า หากมนุษย์ยังไม่ตระหนักถึงเงื่อนไขข้อจำกัดทางธรรมชาติ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบางอย่างให้สอดคล้องกับวิถีธรรมชาติ ชีวิตและสังคมโลก รวมถึงความมุ่งหวังในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างต่อเนื่องในอนาคต จะได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง1 บทเรียนดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึงการยอมรับว่า การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างไร้ขีดจำกัด ภายใต้เงื่อนไขข้อจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและ ความซับซ้อนของระบบนิเวศ เป็นเป้าหมายที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง โดยมีเหตุผลสนับสนุน ทั้งจากมุมมองของนักวิทยาศาสตร์และนักเศรษฐศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลักฐานจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มนุษย์สัมผัสได้ในปัจจุบัน

สำหรับความรู้เกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น นอกจากความรู้เบื้องต้นขั้นพื้นฐานที่ใช้สอนในโรงเรียน และความรู้ขั้นสูงเกี่ยวกับศาสตร์แขนงต่างๆ ที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพของบุคคล รวมทั้งช่วยสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศแล้ว ประชากรของสังคมที่มีพัฒนาอย่างยั่งยืน ยังต้องมีความรอบรู้เกี่ยวกับสถานการณ์และปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมโลก ที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ ตลอดจนประเด็นปัญหาที่อยู่ในความสนใจของชาวโลก เพื่อให้สามารถตัดสินใจและปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม มีความสอดคล้องกับแนวคิดและแนวทางที่คนส่วนใหญ่ยอมรับ

2. **ทักษะ (Skills)** นอกจากความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ ปัญหาและแนวทางแก้ไข ปัญหาในระดับโลกดังกล่าวแล้ว เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ประชากรของโลกทุกคน ยังต้องได้รับการเสริมทักษะ หรือความชำนาญ ที่จำเป็นต่อการดำรงตนในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามเงื่อนไขของสังคมหรือชุมชนที่ตนอยู่ร่วมอาศัย ตัวอย่างของกลุ่มทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมที่ยั่งยืน มีดังนี้

2.1. **ทักษะในการคิดอย่างเป็นระบบ** สามารถจัดระเบียบการคิดที่ละด้านอย่างเป็นระบบ มีการดึงเอาความรู้และประสบการณ์ของผู้คิดมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาและตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2. **ทักษะในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ** สามารถใช้การเขียน คำพูด และท่าทาง เพื่อแสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดของตนเอง ได้อย่างเหมาะสมกับวัฒนธรรมและสถานการณ์

2.3. **ทักษะในการวิเคราะห์และวางแผนล่วงหน้า** สามารถนำข้อมูลและความรู้ที่มีอยู่มาเปรียบเทียบ ประมวลผล แปลความหมาย และกำหนดเป้าหมายในอนาคตที่ต้องการ ตลอดจนวางกลยุทธ์ให้ไปถึงเป้าหมายที่วางไว้

2.4. **ทักษะในการคิดอย่างมีวิจารณญาณเกี่ยวกับค่านิยม (Values)** สามารถประเมินปัญหาหรือสถานการณ์ที่อยู่รอบตัว ซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิต โดยอาศัยความรู้ คุณธรรม และความเพียร ให้เกิดความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของการมีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ที่ถูกต้อง และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนในสังคมไทย เพื่อจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตได้อย่างมีระบบ

2.5. **ทักษะการสร้างสัมพันธ์ระหว่างบุคคล** สามารถสร้างและรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลรอบข้างไว้ได้ยืนยาว มีการค้นหา รู้จัก และเข้าใจตนเอง รวมทั้งเข้าใจถึงความเหมือนหรือความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถยอมรับบุคคลอื่นที่ต่างจากตนเอง มีการช่วยเหลือบุคคลอื่นที่ด้อยกว่า หรือได้รับความเดือดร้อน

2.6. **ทักษะการอยู่ร่วมในสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างปลอดภัย** อาทิ เข้าใจและตระหนักในการดูแลตนเองให้มีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม รู้วิธีป้องกันไม่ให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บ และสามารถแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ที่จะนำไปสู่โรคร้ายไข้เจ็บได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เข้าใจและตระหนักในภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน รู้วิธีป้องกันภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้น และสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากภัยอันตรายได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีจิตสำนึกในการร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม รู้วิธีใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า รู้วิธีป้องกันไม่ให้เกิดสภาพแวดล้อมเป็นพิษ และสามารถแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อมเป็นพิษในชุมชนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เป็นต้น

3. มุมมอง (Perspectives) การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เน้นการส่งเสริมให้บุคคลสามารถมองได้รอบด้าน ครอบคลุมทั้งที่เป็นประเด็นปัญหาในระดับโลก และความเชื่อมโยงหรือผลกระทบของปัญหาเหล่านั้นในระดับท้องถิ่น ทั้งนี้ เนื่องจากปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ มีสาเหตุจากการตัดสินใจและ/หรือการกระทำในอดีต และมีผลต่อเนื่องเป็นประเด็นข้อคิดสำหรับอนาคต ดังนั้น การเรียนรู้เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงจำเป็นต้องมองให้เข้าใจถึงรากฐานของปัญหา และสามารถมองคาดการณ์ออกไปให้เห็นถึงความน่าจะเป็นในอนาคต ซึ่งอาจมีทางเลือกสำหรับการตัดสินใจหรือแนวทางปฏิบัติได้หลายประการ ขึ้นอยู่กับข้อสมมติฐานหรือความต้องการของแต่ละคนในแต่ละสถานการณ์ ขณะเดียวกัน ต้องมองให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของแต่ละปัญหาในระดับโลกด้วย ทั้งนี้ การฝึกให้สามารถมองปัญหาในหลายๆ มุมที่แตกต่างกันออกไป จะช่วยให้บุคคลเข้าใจถึงเหตุและผลของสิ่งที่เกิดขึ้น เกิดความมีส่วนร่วม และสามารถคิดหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกับคนอื่นๆ ได้อย่างสร้างสรรค์ ศักยภาพดังกล่าวของคนในสังคมโลก ถือเป็นปัจจัยสำคัญสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีมุมมองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้แก่

3.1 ปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม มีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ทุกๆ ปัญหาที่มีที่มาและที่ไป

3.2 ปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของโลก ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน มีความเชื่อมโยงและเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน

3.3 มนุษย์ทุกคนมีคุณสมบัติที่คล้ายคลึงกัน เช่น มีความรักลูก

3.4 การมองให้เข้าใจถึงชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ รวมถึงมองออกไปให้เข้าใจถึงบริบทที่กว้างไกลออกไปจากชุมชนที่อาศัยอยู่ จะทำให้บุคคลเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาของท้องถิ่นในบริบทของโลก

3.5 ก่อนที่บุคคลจะทำการตัดสินใจ หรือชี้ขาดในเรื่องใดๆ จำเป็นต้องมองให้รอบด้าน และพยายามมองจากมุมที่แตกต่างกัน

3.6 เนื่องจากมนุษย์มีความสนใจและพื้นฐานที่แตกต่างกัน จึงมักมีความเห็นที่ไม่สอดคล้อง หรือมีการแข่งขันกันอยู่เสมอ ในประเด็นเกี่ยวกับคุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ ความเชื่อทางศาสนา และสังคม

3.7 วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ไม่สามารถแก้ไขปัญหาทุกเรื่องได้โดยลำพัง

3.8 นอกจากการเป็นประชากรของประเทศที่ตนอาศัยอยู่แล้ว คนทุกคนเป็นประชากรของโลก

3.9 การตัดสินใจเลือกบริโภคสินค้าประเภทใดประเภทหนึ่ง และพฤติกรรมอื่นๆ ที่แสดงออกโดยบุคคลในสถานที่หนึ่ง มี

3.10 การเลือกปฏิบัติตามหลักป้องกันไว้ก่อนเกิดความเสียหาย แม้จะยังไม่สามารถหาข้อมูลเหตุผล มายืนยันความแน่นอนของการเกิดปัญหา หรือสถานะเสียหายในอนาคตได้ก็ตาม

โดยการหลีกเลี่ยงการกระทำใดๆ ที่มีความเป็นไปได้ว่าจะก่อความเสียหายต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นมาตรการที่จำเป็นต่อการอยู่ดีมีสุขของชุมชนและโลกในระยะยาว

4. ค่านิยม (Values) องค์ประกอบที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การสร้างความเข้าใจให้ประชากรโลก เกี่ยวกับค่านิยมที่เหมาะสมสำหรับสังคมที่ยั่งยืน เพื่อให้คนได้ตระหนักถึงแนวความคิดหรือพฤติกรรม ที่ตนเลือกใช้เป็นแบบแผนในการใช้ชีวิตประจำวัน และทำความเข้าใจกับความคิดหรือพฤติกรรมที่คนอื่นใช้เป็นแบบแผนในชีวิตประจำวันเช่นกัน โดยผ่านกระบวนการพิจารณา ไตร่ตรอง และวิเคราะห์เป้าหมาย รูปแบบ และผลกระทบของความคิดและพฤติกรรม ที่สมาชิกของสังคมยอมรับ และใช้เป็นบรรทัดฐาน ในการกำหนดแบบแผนเชิงพฤติกรรมของตน ขณะเดียวกัน เปิดโอกาสให้คนในสังคมได้ร่วมกันสร้างค่านิยมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ปฏิญญาโลกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Earth Charter) เสนอแนะแนวทางที่มนุษยโลกควรยึดถือเป็นแบบแผนในการดำรงชีวิตรวม 16 ประการ ดังนี้ (สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ, 2543; United Nation Organization, 1981)

การให้ความเคารพและใส่ใจต่อประชาคมแห่งชีวิต

1. เคารพต่อโลกและทุกชีวิตในความหลากหลาย
2. ดูแลเอาใจใส่ประชาคมแห่งชีวิต ด้วยความเข้าใจ ความรัก และความเมตตาสงสาร
3. สร้างสรรค์สังคมประชาธิปไตยที่มีความยุติธรรม การมีส่วนร่วม ความยั่งยืน และสันติภาพ
4. ปกป้องความอุดมสมบูรณ์ และความงดงามของโลก เพื่อผู้คนในปัจจุบัน และในอนาคต

ความสมบูรณ์มั่งคั่งของระบบนิเวศ

5. คุ้มครองและฟื้นฟูความสมบูรณ์มั่งคั่งของระบบนิเวศโลก โดยใส่ใจอย่างจริงจังกับความหลากหลายทางชีวภาพ และกระบวนการทางธรรมชาติ ที่ค้ำจุนสรรพชีวิต
6. พิทักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยวิธีป้องกันให้พ้นจากอันตราย หากไม่รู้ชัดถึงอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้น ให้ใช้หลักป้องกันไว้ก่อน
7. ปฏิบัติตามรูปแบบการผลิตและการบริโภค ที่คุ้มครองศักยภาพของโลกในการผลิตขึ้นมาใหม่ สิทธิมนุษยชน และความเป็นอยู่ที่ดีของประชาคม
8. ส่งเสริมการศึกษาเกี่ยวกับความยั่งยืนของระบบนิเวศ ตลอดจนสนับสนุนการแลกเปลี่ยนและนำความรู้ไปใช้อย่างกว้างขวาง

ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและสังคม

9. ขจัดปัญหาความยากจน โดยถือเป็นการกีดกันที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะพิจารณาในแง่ของประเด็นทางจริยธรรม สังคม และสิ่งแวดล้อม
10. ทำให้เกิดความมั่นใจว่า กิจกรรมและสถาบันทางเศรษฐกิจในทุกระดับ มีส่วนสนับสนุนการพัฒนาคนอย่างเท่าเทียมและยั่งยืน

11. ให้การรับรองว่า ความเป็นธรรมและเสมอภาคทางเพศ เป็นรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งสร้างความมั่นใจให้ประชากรของโลกได้รับการศึกษา การบริการด้านสุขภาพ และโอกาสทางเศรษฐกิจ

12. คุ้มครองสิทธิของทุกคนที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม ซึ่งจำเป็นหรือหนุนเสริมศักดิ์ศรี สุขภาพทางร่างกาย และจิตใจที่ดีของมนุษย์ โดยปราศจากการแบ่งแยก พร้อมให้ความสนใจเป็นพิเศษต่อสิทธิของคนพื้นเมืองและชนกลุ่มน้อย

ประชาธิปไตย อหิงสา และสันติภาพ

13. เสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันเพื่อประชาธิปไตยในทุกระดับ ให้ความโปร่งใสและความรับผิดชอบเป็นส่วนหนึ่งของธรรมาภิบาล สนับสนุนการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และส่งเสริมการใช้กระบวนการยุติธรรม

14. บูรณาการความรู้ คุณค่า และทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน ไว้ในระบบการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

15. ปฏิบัติต่อชีวิตทั้งมวลด้วยความนับถือและให้เกียรติ

16. ส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งการอดกลั้น อหิงสา และสันติภาพ

ทศวรรษสหประชาชาติว่าด้วยการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ที่ประชุมสหประชาชาตินครนิวยอร์กได้ประกาศในปี ค.ศ.2005-2014 (พ.ศ.2548-2557) เป็นทศวรรษการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (UN Decade for Education for Sustainable Development) โดยยูเนสโก เป็นหน่วยงานหลักในการส่งเสริมทศวรรษดังกล่าว และให้ประเทศสมาชิกร่วมกันบูรณาการแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนเข้ากับนโยบายการศึกษา และการเรียนรู้ทุกรูปแบบโดยเฉพาะการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับท้องถิ่นเสริมให้การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทักษะ ความเข้าใจ ทศนคติ และแรงจูงใจของคนในสังคมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสู่สภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่สมดุลและยั่งยืน โดยมีเป้าหมายหลัก 4 ประการคือ (สมพงษ์ ชูมาก, 2533; สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ, 2543; United Nation Organization, 1981)

1. เพื่อสร้างเครือข่ายการศึกษาและการเรียนรู้
2. เพื่อเสริมสร้างคุณภาพการเรียนการสอน
3. เพื่อเปิดโอกาสให้ประเทศต่างๆมีส่วนร่วมในการปฏิรูปหรือจัดระบบการศึกษา
4. เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของประเทศต่างๆให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ

วิสัยทัศน์ด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การที่ทำให้ทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพและเรียนรู้ค่านิยม วิถีปฏิบัติและแนวการดำรงชีวิต ที่จำเป็นต่ออนาคตที่ยั่งยืน และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ดี

วัตถุประสงค์ของทศวรรษแห่งสหประชาชาติเพื่อการศึกษาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ได้แก่ (สำนักเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา สหประชาชาติ, 2523; UNESCO, 1978)

1. ให้ข้อมูลที่ทันสมัยแก่หน่วยงานหลักด้านการศึกษาและการเรียนรู้ ในทิศทางที่เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
2. อำนวยความสะดวกและจัดหาเครือข่ายงานเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
3. จัดหาช่วงเวลาและโอกาสในการพัฒนาและส่งเสริมวิสัยทัศน์ รวมทั้งสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยสร้างความตระหนักและการเรียนรู้แก่สาธารณชน
4. สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
5. พัฒนายุทธศาสตร์ในทุกระดับ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

นโยบายแห่งทศวรรษมุ่งเน้นการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกภูมิภาคทั่วโลก ตามมาตรฐานเดียวกันทั้งในประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา เนื่องจากประเด็นเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นประเด็นสาธารณะระดับโลก ทั้งนี้ นโยบายแห่งทศวรรษจะให้โอกาสแก่ประเทศกำลังพัฒนา ในการกำหนดวิธีการพัฒนาที่เหมาะสมตามความต้องการด้วยในอดีตที่ผ่านมา การพยายามบังคับให้มีการพัฒนาตามวิถีของประเทศพัฒนาแล้ว ไม่สามารถแก้ปัญหาในประเทศกำลังพัฒนาได้ และไม่ช่วยให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน

การริเริ่มนโยบายแห่งทศวรรษ จำเป็นต้องมีการกำหนดยุทธศาสตร์ที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับและทุกบริบท เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ เพื่อระยะเวลาสิบปี ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องนำหลักยุทธศาสตร์เหล่านี้ไปใช้ในกรอบการปฏิบัติงาน และเครือข่ายงานที่ปฏิบัติงานร่วมกัน ซึ่งยุทธศาสตร์เพื่อนโยบายแห่งทศวรรษแห่งสหประชาชาติเพื่อการศึกษาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน มีดังนี้ (สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ, 2543; UNESCO, 1981; United Nation Organization, 1981)

1. การสนับสนุนและส่งเสริมวิสัยทัศน์
2. การให้คำปรึกษาและการถือกรรมสิทธิ์
3. การเป็นหุ้นส่วนและเครือข่าย
4. การสร้างเสริมศักยภาพและการฝึกอบรม
5. การวิจัยและการสร้างนวัตกรรม
6. การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ
7. การควบคุมติดตามและการประเมินผล

นอกจากนี้แล้วยังมีการพัฒนาวิธีการและแนวคิดที่สอดคล้อง เพื่อเพิ่มการส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งเป็นการประกันว่า การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของสาธารณชนและแนวคิดทางการศึกษาจะดำเนินไปในทิศทางของ การพัฒนาที่ยั่งยืน องค์กรสหประชาชาติจึงต้องการให้พัฒนาประเทศตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ไม่ได้มีอยู่แต่ในระบบเท่านั้น แต่รวมถึงการศึกษานอกระบบ ด้วย เพราะการเรียนรู้ต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ให้เราเรียนรู้ที่จะคิดแบบองค์รวม มองปัญหาที่เป็น ระบบและจัดการปัญหาพื้นฐานมากกว่าจะจัดการปัญหาพร้อม ๆ กันทั้งหมด การศึกษาเพื่อ การพัฒนาอย่างยั่งยืน นำไปสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี และความสงบ สันติภาพ

การศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ไม่มีต้นแบบที่เป็นสากล อาจมีความแตกต่างกัน บ้างตามสิ่งแวดล้อมและท้องถิ่น แต่ละประเทศควรกำหนดลำดับความสำคัญและดำเนินการ เอง เป้าหมายและกระบวนการต้องให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น สภาพสังคมและ เศรษฐกิจที่เหมาะสม การศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงมีความสำคัญกับทั้งประเทศที่พัฒนา แล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา

ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

ยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 6 ด้าน ในช่วงพ.ศ.2551-2555 ของ กระทรวงศึกษาธิการ สามารถวิเคราะห์สำหรับการเรียนรู้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาได้ดังนี้ (อำไพ ทรคุณารักษ์, 2550)

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ.2551-2555) ในปลายปี 2550 กระทรวงศึกษาธิการได้เสนอนโยบายและยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคุณภาพ การศึกษา1 เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติในช่วงปี พ.ศ. 2551-2555 รวม 6 ด้าน คือ

- 1.1 การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน
- 1.2 การพัฒนาคุณภาพครู ศึกษานิเทศก์ และบุคลากรทางการศึกษา
- 1.3 การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา
- 1.4 การจัดระบบการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา
- 1.5 การสร้างความเข้มแข็งของสถานศึกษา
- 1.6 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของสังคม

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

เป้าหมาย : ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพและเหมาะสมในแต่ละช่วงวัย มีความพร้อมในการเรียนรู้ มีนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่เรียน มีความสามารถคิด วิเคราะห์ และแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มีทักษะพื้นฐานที่จำเป็น ทั้งทางวิชาการและวิชาชีพ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นในทุก ระดับ/ประเภทการศึกษา

ระดับปฐมวัย

กลยุทธ์ 1 : เตรียมความพร้อมให้เด็กปฐมวัย (อายุ 3-5 ปี) ทุกคนได้รับการพัฒนาตามวัยอย่างเหมาะสม

มาตรการ มีดังนี้

1. เด็กปฐมวัยทุกคนได้รับการเตรียมความพร้อมอย่างน้อย 1 ปี ก่อนเข้า ป. 1
2. ทุกกระทรวง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรชุมชน ร่วมกันส่งเสริม สนับสนุนการจัดบริการเตรียมความพร้อมที่มีคุณภาพให้แก่เด็กทุกคน เพื่อปูพื้นฐานความรู้ก่อนเข้าเรียนในระดับพื้นฐาน
3. จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองของเด็ก (Brain-based Learning) และรณรงค์ให้ความรู้แก่พ่อแม่ ผู้ปกครองให้เข้าใจเรื่องพัฒนาการทางสมอง

กลยุทธ์ 2 : ให้ความรู้พ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้เลี้ยงดูเด็กและครู ในการพัฒนาเด็กตามหลักจิตวิทยา และพัฒนาการของเด็กที่ถูกต้องเหมาะสมตามวัย

มาตรการ คือ จัดบริการเสริมความรู้ความเข้าใจให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้เลี้ยงดูเด็กและครู ให้ความรู้ความเข้าใจจิตวิทยาเด็กปฐมวัยและวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กทุกคนในสถานะต่างๆกันอย่างถูกต้อง เหมาะสมตามวัย โดยผ่านสื่อต่างๆและการฝึกอบรม

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กลยุทธ์ 1 : ปรับการเรียน เปลี่ยนการสอน การวัดประเมินผล เพื่อพัฒนาทักษะในการเรียนรู้ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และสร้างเสริมแรงจูงใจเพื่อประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้

มาตรการ มีดังนี้

1. ทบทวนเกณฑ์การวัดและประเมินผล รวมทั้งปรับปรุงวิธีการวัดและประเมินผลผู้เรียน โดยการใช้วิธีการที่หลากหลาย
2. ปรับหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน โดยลดสาระการเรียนรู้เนื้อหาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง ฝึกการคิด วิเคราะห์ และการแก้ปัญหาให้มากขึ้น
3. ปรับระบบการสอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาให้เชื่อมโยงกับการเรียนการสอนและการพัฒนาผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
4. ฝึกอบรมครูประจำการในการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ และทักษะกระบวนการคิด

กลยุทธ์ 2 : ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาสำหรับคนพิการ ผู้มีความสามารถพิเศษ และผู้ด้อยโอกาส

มาตรการ มีดังนี้

1. วิจัยและพัฒนารูปแบบวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับเด็กที่มีความต้องการเฉพาะ
2. ผลិតครู/ฝึกอบรมครูการจัดการศึกษาพิเศษ
3. ระดมความร่วมมือสนับสนุนปัจจัยพื้นฐานแก่เด็ก เช่น จัดสรรทุน สนับสนุนค่าใช้จ่ายที่จำเป็น จัดโครงการอาหารเช้า โครงการอาหารกลางวัน อุปกรณ์การศึกษา เป็นต้น

การอาชีวศึกษา

กลยุทธ์ 1 : สร้างภาพลักษณ์และเจตคติที่ดีในการเรียนอาชีวศึกษา

มาตรการ มีดังนี้

1. รมรณรงค์สร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนอาชีวศึกษา โดยประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ให้เห็นว่าความสามารถในการปฏิบัติได้/ทำจริงมีคุณค่า/สำคัญกว่าใบปริญญาที่แสดงเพียงคุณวุฒิ
2. จัดโครงการอาสาสมัครบำเพ็ญประโยชน์ ในรูปแบบหลากหลายให้เห็นว่าเป็นผู้ทำประโยชน์ให้กับสังคม
3. จัดให้มีระบบแนะแนวให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง และสาขาอาชีพต่างๆ เพื่อจะได้เลือกเรียนได้ตามความสนใจ ความถนัดและความต้องการ
4. จัดให้มีศูนย์ข้อมูลกำลังคนอาชีวศึกษาเพื่อการศึกษาและการทำงาน
5. พัฒนาความเชื่อมโยงกับการศึกษาระดับอื่น ได้แก่ มัธยมศึกษาตอนต้นและระดับการศึกษาอื่นๆ เช่น จัดให้มีการวัดแววความถนัดของผู้เรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

กลยุทธ์ 2 : พัฒนาระบบค่าตอบแทนควบคู่กับการยอมรับในสังคม

1. พัฒนาระบบค่าตอบแทนที่เน้นทักษะฝีมือ ทักษะปฏิบัติ สมรรถนะวิชาชีพ ไม่เน้นเฉพาะคุณวุฒิตามใบปริญญา
2. ยกย่องเชิดชูเกียรติศิษย์เก่าที่ประสบผลสำเร็จในอาชีพการงานให้ผู้เรียนเห็นโอกาสและความก้าวหน้าในอาชีพ
3. จัดประกวดสิ่งประดิษฐ์ของคนรุ่นใหม่และจัดแข่งขันทักษะวิชาชีพ เพื่อให้สังคมรับรู้และยอมรับมากขึ้น
4. จัดตั้งสถาบันเทียบคุณวุฒิวิชาชีพเป็นองค์การมหาชนในกำกับกระทรวงศึกษาธิการ และจัดทำคุณวุฒิวิชาชีพไทย (Thai Vocational Qualifications : TVQ) รวมทั้งส่งเสริมให้กลุ่มอาชีพจัดทำมาตรฐานอาชีพ และพัฒนาระบบเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ เพื่อสามารถเข้าศึกษาต่อและสร้างความก้าวหน้าในอาชีพ

5. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนอาชีวศึกษามีโอกาสศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น โดยเฉพาะในสายวิชาชีพ โดยจัดการศึกษาแบบบูรณาการระหว่างภาคปฏิบัติในภาคอุตสาหกรรมกับการศึกษาต่อ

กลยุทธ์ 3 : พัฒนาความร่วมมือระหว่างรัฐและภาคเอกชน สถานประกอบการและชุมชนในการจัดการศึกษา

มาตรการ มีดังนี้

1. สถาบันการอาชีวศึกษาประสานกับภาคธุรกิจและสถานประกอบการและเอกชนเป็นเครือข่าย เพื่อจัดการศึกษาให้ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน รวมทั้งประสานความร่วมมือด้านอื่นๆ ทั้งกำหนดหลักสูตร การฝึกอบรม รวมทั้งส่งเสริมการจัดศูนย์การเรียนรู้ในสถานประกอบการ เพื่อพัฒนากำลังแรงงานของประเทศ

2. จัดการอาชีวศึกษา สารพัดช่าง วิทยาลัยการอาชีพ และการฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นระยะยาว เพื่อผลิตและพัฒนากำลังแรงงาน และส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น

การศึกษาระดับอุดมศึกษา

กลยุทธ์ 1 : การเตรียมความพร้อมผู้เรียนให้มีความตระหนักในการศึกษาที่เชื่อมโยงกับการทำงาน

มาตรการ มีดังนี้

1. จัดให้มีระบบฐานข้อมูลสาธารณะอุดมศึกษา สำหรับผู้ที่จะเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาและเป็นข้อมูลในการทำงาน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการศึกษา ระดับอุดมศึกษากับการทำงาน และให้ความเข้าใจในลักษณะอาชีพเพื่อเลือกเรียนตามความถนัดสนใจของตน

2. เชื่อมโยงการศึกษาระดับอุดมศึกษากับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้ผู้เรียนมีความพร้อม เช่น ให้มีการทดลองฝึกเรียนในสาขาวิชาแพทย์ เป็นต้น

3. เตรียมความพร้อมและปรับพื้นฐานความรู้ที่จะเรียนในระดับอุดมศึกษา อาทิ จัดระบบวัดแวว แนะนำแนวในการศึกษาต่อที่เชื่อมโยงกับการอาชีพ

กลยุทธ์ 2 : ยกระดับการจัดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา

มาตรการ : รมรณรงค์ให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ เน้นความสำคัญของความรู้มากกว่าการเน้นปริญญา

1. ปรับปรุงหลักสูตร การเรียนการสอน การประเมินผล เพื่อสร้างนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน คิดวิเคราะห์เป็น แก้ปัญหาได้ และเสริมสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ให้กับผู้เรียนมากขึ้น

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

กลยุทธ์ 1 : สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

มาตรการ มีดังนี้

1. จัดการส่งเสริมการอ่านให้เป็นวาระแห่งชาติ เพื่อสร้างนิสัยใฝ่เรียนใฝ่รู้ นิยรักการอ่าน และทักษะในการแสวงหาความรู้
2. กระจายแหล่งเรียนรู้และสื่อต่างๆ เพื่อการเรียนรู้ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย ราคาถูก
3. จัดให้มีการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายและมีคุณภาพ เพื่อเป็นการศึกษาทางเลือกสำหรับเยาวชน และสามารถสนองตอบตามความต้องการที่หลากหลาย

ยุทธศาสตร์ที่ 2 : การพัฒนาคุณภาพครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา

เป้าหมาย : มีครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาพอเพียงตามเกณฑ์ และมีคุณภาพที่จะจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพมาตรฐาน รวมทั้งมีระบบการผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อมุ่งส่งเสริมคุณภาพและตอบสนองความต้องการในการพัฒนาการศึกษาโดยรวมของประเทศ

กลยุทธ์ 1 : เร่งแก้ปัญหาการขาดแคลนครูและบุคลากรทางการศึกษา

มาตรการ มีดังนี้

1. ขอคืนอัตราเกษียณ และเกษียณก่อนกำหนด (Early Retire) และวงเงินให้แก่กระทรวงศึกษาธิการ ในอัตราร้อยละ 100 ในเวลา 5 ปี
2. ยกเลิกระบบครูอัตราจ้าง และจัดให้มีระบบคัดสรรครูที่มีคุณภาพ เพื่อพิจารณาบรรจุเป็นข้าราชการครู
3. ปรับเกณฑ์กำหนดอัตราครู โดยกำหนดภาระงานครูให้ชัดเจนและจัดให้มีบุคลากรสายสนับสนุนให้เหมาะสมเพียงพอ และสนับสนุนให้มีอัตรากำลังครูตามเกณฑ์ที่กำหนด ไม่ให้มีสถาบันใดขาดครู และบุคลากรทางการศึกษา โดยแยกเกณฑ์ให้เหมาะสมตามระดับ/ประเภทการศึกษา
4. ขยายอายุเกษียณราชการให้แก่ครูที่มีความเป็นมืออาชีพ รวมทั้งครูสาขาวิชาหลัก สาขาขาดแคลนที่มีคุณภาพ ถึงอายุ 65 ปี
5. สนับสนุนให้สถาบันอาชีวศึกษาจ้างผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์จากสถานประกอบการเข้ามาเป็นอาจารย์มากขึ้น
6. เร่งผลิตและพัฒนาคณาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา โดยเฉพาะสาขาขาดแคลนและพัฒนาให้มีคุณวุฒิและตำแหน่งวิชาการตามเกณฑ์ โดยจัดสรรทุนพัฒนาอาจารย์ทั้งในและต่างประเทศ ขยายการจัดบัณฑิตศึกษาโดยส่งเสริมสถาบันวิจัยจัดบัณฑิตศึกษาร่วมกับสถาบันอุดมศึกษา

กลยุทธ์ 2 : ทบทวนระบบการผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อมุ่งเสริมสร้างคุณภาพและตอบสนองความต้องการ

มาตรการ : การผลิตครูใหม่

1. จัดให้มีสถาบันเฉพาะด้านการผลิตและพัฒนาครู เป็น National Institute of Education กระจายอยู่ทุกภูมิภาค ในลักษณะเครือข่าย ทำภารกิจด้านผลิตครูใหม่ พัฒนาครูประจำการ และวิจัยเพื่อความเป็นเลิศในด้านวิชาชีพครู โดยจัดการเรียนการสอนถึงระดับปริญญาเอก และมีสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับอย่างครบถ้วน ทั้งหอพัก สถานที่ฝึกอบรมที่ทันสมัย
2. ปรับและทบทวนหลักสูตรการผลิตครูให้สนองต่อการใช้งาน พัฒนาเทคนิคการสอนที่หลากหลายสอดคล้องต่อบริบทของสถานศึกษา เช่น การสอนคละชั้นในโรงเรียนขนาดเล็ก
3. สร้างแรงจูงใจให้คนดี คนเก่งเข้ามาเรียนครู โดยให้ทุนเรียนและประกันการมีงานทำ ทั้งในลักษณะทุนที่จัดสรรให้แก่แก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย และนักศึกษาปริญญาตรี สาขาวิชาอื่นเข้ามาเรียนครู โดยรื้อฟื้นโครงการครูทายาท และ สควค.
4. ส่งเสริมการผลิตครูตามโครงการครูสหกิจ เพื่อให้บัณฑิตนักศึกษาคูรมีประสบการณ์การสอนในสถานศึกษาเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี และเป็นส่วนหนึ่งของมาตรฐานวิชาชีพ
5. สนับสนุนการเปิดหลักสูตรปริญญาควบ (วิทย-การสอน) โดยรับผู้จบปริญญาตรีทุกสาขาเข้าเรียนวิชาครู 2 ปี รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สำเร็จการศึกษาสาขาอื่นที่มีใจรักในวิชาชีพครู มีโอกาสเข้ามาเป็นครู โดยเรียนวิชาครูเพิ่มเติมตามที่กำหนด

มาตรการ : การพัฒนาครูประจำการ

1. พัฒนาครูประจำการและบุคลากรทางการศึกษา โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based) ให้ทั่วถึงต่อเนื่อง และก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงและความต้องการในการพัฒนาการศึกษา
2. พัฒนาครูที่สอนไม่ตรงวุฒิให้ได้รับการพัฒนาเชิงวิชาการ โดยให้สถาบันผลิตครูที่อยู่ทั่วประเทศดำเนินการและให้ทุนค่าใช้จ่ายในการเรียนต่อหลักสูตรพิเศษ
3. พัฒนาหลักสูตรปริญญาโทที่เน้นการเรียนการสอน (Master of Teaching) หรือ ป.บัณฑิต ทางการสอน เพื่อให้ครูประจำการได้รับการพัฒนา
4. ใช้สื่อการเรียนการสอนทางไกลในการพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา
5. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาทุกระดับในการพัฒนาครูฯ รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนชมรม สมาคมครู ให้เป็นเครือข่ายเพื่อการพัฒนาครูฯ

กลยุทธ์ 3 : พัฒนาระบบบริหารบุคลากรที่เชื่อมโยงกับผลงานด้านคุณภาพและให้มีความก้าวหน้าในอาชีพ

มาตรการ มีดังนี้

1. สร้างระบบจูงใจให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดอายุงาน โดยจัดให้มีเงินวิทยพัฒนาสำหรับครูที่เข้ารับการพัฒนาตนเอง เพื่อเพิ่มพูนความรู้ในหลักสูตรที่ได้รับความเห็นชอบ เป็นต้น

2. พัฒนาระบบประเมินสมรรถนะวิชาชีพ โดยเน้นความสามารถในการจัดการเรียนการสอน
3. ปรับระบบการโยกย้าย แต่งตั้ง โดยเน้นการพิจารณาผลการปฏิบัติงาน ตลอดจนสร้างขวัญกำลังใจ ยกย่อง ให้อำนาจครูที่มีผลการปฏิบัติงานดีเด่น
4. ยกย่องมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ให้เป็นที่ยอมรับ และพัฒนาระบบเงินเดือน ค่าตอบแทน สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์ให้จูงใจ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 : การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา

เป้าหมาย : เพื่อให้มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือของครู เพื่อเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพการสอนและการจัดการศึกษา เป็นเครื่องมือของผู้เรียนในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้แก่ตนเอง นำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตและการแก้ปัญหาขาดแคลนครู คณาจารย์ ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ

กลยุทธ์ 1 : ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพการสอนของครู

มาตรการ มีดังนี้

1. กำหนดเป้าหมายสัดส่วนนักเรียน นักศึกษา : คอมพิวเตอร์ในทุกระดับ/ประเภทการศึกษา เพื่อจัดทำให้เพียงพอ
2. พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้สามารถใช้และพัฒนาบทเรียนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. ให้มีงานวิจัยรูปแบบการเรียนการสอนผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

กลยุทธ์ 2 : พัฒนาเครือข่ายสารสนเทศเพื่อการศึกษา

มาตรการ มีดังนี้

1. เชื่อมโยงเครือข่ายคอมพิวเตอร์ในลักษณะเครือข่ายการศึกษาแห่งชาติ (National Education Network) โดยเชื่อมโยงทั้ง MOE-Net, Uni Net และเชื่อมโยงไปสู่ ETV หรือโทรทัศน์วิทยุเพื่อการศึกษา
2. เร่งจัดตั้งสถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาและกองทุนเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้เป็นหน่วยงานกลาง ดูแลด้านนโยบาย แผน ส่งเสริม การพัฒนาและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รวมทั้งดูแลด้านการผลิตเนื้อหา (Content) และบทเรียนผ่านสื่อ (Courseware) ตลอดจนการเตรียมบุคลากรด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้และการขยายโอกาสทางการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

3. สนับสนุนหน่วยงานรัฐและเอกชนในการผลิตสื่อหนังสือเรียน ตำราเรียน ทุนจำลอง รวมทั้งสื่อสิ่งพิมพ์อื่น ๆ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อการเรียนรู้ รวมทั้งสนับสนุนการนำสื่อดังกล่าว รวมทั้งสื่อสารมวลชนทุกแขนงเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

กลยุทธ์ 3 : พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้

มาตรการ มีดังนี้

1. รัฐมีนโยบายให้การสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและจริงจัง
2. พัฒนาห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้ให้ได้มาตรฐาน โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามาใช้เพื่อการเรียนรู้
3. เน้นพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่เดิม ให้มีประสิทธิภาพและใช้ร่วมกันได้
4. ให้รัฐกำหนดอัตราพิเศษสำหรับค่าสาธารณูปโภคเพื่อการศึกษา และส่งเสริมการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เชื่อมโยงกันเพื่อลดค่าใช้จ่าย

ยุทธศาสตร์ที่ 4 : การจัดการระบบการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา

เป้าหมาย : พัฒนาระบบการจัดการศึกษาในทุกระดับ/ประเภทการศึกษาให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อันจะนำไปสู่ผลผลิตที่มีคุณภาพ

ระดับปฐมวัย

กลยุทธ์ 1 : ส่งเสริมการจัดการศึกษาปฐมวัยให้มีมาตรฐาน

มาตรการ มีดังนี้

1. ส่งเสริมสถานศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ให้พัฒนาศักยภาพในการจัดการเรียนการสอนเด็กปฐมวัยได้อย่างเข้มแข็งและมีมาตรฐาน ทั้งทางด้านวิชาการ และการสนับสนุนสื่อ และบุคลากรงบประมาณในการจัดการเรียนการสอนอย่างเพียงพอ
2. พัฒนabethาหน่วยงานรับผิดชอบ ดูแลการพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีการดำเนินงานในเชิงบูรณาการและประสานงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งระดับนโยบายและปฏิบัติ

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กลยุทธ์ 1 : พัฒนาระบบการจัดการเรียนการสอนและการประกันคุณภาพ

มาตรการ มีดังนี้

1. เร่งทบทวนเกณฑ์การจบหลักสูตรแต่ละช่วงชั้นและระบบการเรียนแบบหน่วยกิตรวมทั้งพิจารณาทบทวนระบบที่ไม่มีตกซ้ำชั้นที่ให้มีการสอนซ่อมเสริมแทน เพื่อพัฒนาคุณภาพมาตรฐานผู้เรียนเป็นสำคัญ

2. เสริมสร้างความเข้มแข็งของสถานศึกษาในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและ
การบริหารหลักสูตร
3. ปรับระบบการสอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาให้เชื่อมโยงกับการเรียน
การสอนและการพัฒนาผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
4. ปรับระบบการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษา กีฬา ศิลปะ
ฯลฯ
5. ส่งเสริมสถานศึกษา พัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน เพื่อนำผลมาใช้ในการ
การปรับปรุงคุณภาพการศึกษา โดยให้นำผลการทดสอบระดับชาติ (NT) และ O-NET มา
ประกอบด้วย
6. จัดระบบการเรียนการสอนให้ยืดหยุ่น หลากหลาย สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายทุก
กลุ่มรวมทั้งผู้ที่มีพื้นฐานที่แตกต่างกัน ผู้ด้อยโอกาส ผู้มีความสามารถพิเศษ ให้ได้รับการพัฒนาอย่าง
เหมาะสมตามศักยภาพ
7. จัดระบบการเรียนต่อยอดจากการศึกษาภาคบังคับ โดยพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้ผู้จบ
การศึกษามีทักษะ ความรู้ ด้านอาชีพเพื่อการทำงานตามความถนัดและความสามารถของตน หากไม่
ศึกษาต่อระดับสูงขึ้น

กลยุทธ์ 2 : สร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

มาตรการ มีดังนี้

1. ส่งเสริมให้โรงเรียนจัดกลุ่ม เพื่อร่วมมือพัฒนาการศึกษาในรูปแบบเครือข่ายทางวิชาการ
โดยมีสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่นเป็นแม่ข่ายและให้การส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการ

2. พัฒนาเครือข่ายผู้ปกครองให้เข้มแข็ง

กลยุทธ์ 3 : พัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก

มาตรการ มีดังนี้

1. พัฒนาระบบวางแผนและการบริหารจัดการ โดยพัฒนาระบบวางแผนการจัดตั้งและ
พัฒนาโรงเรียนในแต่ละสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา พัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหาร
จัดการโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร พัฒนาระบบบริหารจัดการสำหรับโรงเรียนขนาด
เล็กที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน และสร้างแรงจูงใจแก่ผู้บริหารและครูในโรงเรียนขนาดเล็ก

2. พัฒนาระบบการเรียนการสอนและการประกันคุณภาพการศึกษา โดยพัฒนาหลักสูตร
และการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก พัฒนาผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน

3. เสริมสร้างความพร้อมและความเข้มแข็งของโรงเรียน โดยจัดทำมาตรฐานโรงเรียน
ขนาดเล็ก ปรับปรุงและพัฒนาสถานที่เรียน สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

4. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา โดยพัฒนาคณะกรรมการ
สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สร้างและพัฒนาเครือข่ายผู้ปกครองให้เข้มแข็ง ส่งเสริมให้องค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่นเข้ามาช่วยพัฒนาโรงเรียน

การอาชีวศึกษา

กลยุทธ์ 1 : ส่งเสริมการจัดการอาชีวศึกษาที่หลากหลายทั้งในรูปแบบการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่สอดคล้องกับความต้องการการศึกษาและการประกอบอาชีพ

มาตรการ มีดังนี้

1. จัดให้มีโปรแกรมการศึกษาสายอาชีพที่หลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการ และเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาขั้นพื้นฐาน การอาชีวศึกษา และการศึกษาระดับอุดมศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบ
2. จัดระบบเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาร่วมมือกับสถานประกอบการหรือภาคเอกชนในการจัดการเรียนการสอน อาทิ การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ (Competency-based) การจัดการศึกษาระบบทวิภาคี โดยเน้นให้ผู้เรียนมีสมรรถนะและความรู้ความสามารถในการปฏิบัติจริง การจัดศูนย์การเรียนรู้ในสถานประกอบการ เพื่อพัฒนากำลังแรงงาน เป็นต้น

กลยุทธ์ 2 : แก้ปัญหาผู้จบอาชีวศึกษาไม่เข้าสู่ตลาดแรงงาน

มาตรการ มีดังนี้

1. กำหนดให้มีระบบการจ้างงาน ระบบค่าตอบแทนตามสมรรถนะวิชาชีพ และการจัดทำเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพ โดยให้สมาคมหรือสถาบันวิชาชีพ สำนักงาน ก.พ. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทและร่วมจัดทำดำเนินงาน
2. พัฒนาระบบเทียบโอนความรู้และประสบการณ์เพื่อสามารถเข้าศึกษาต่อและสร้างความก้าวหน้าในอาชีพการศึกษาระดับอุดมศึกษา

กลยุทธ์ 1: ปรับระบบการศึกษาอุดมศึกษาให้มีความหลากหลายเชื่อมโยงกับอาชีพและการทำงาน

มาตรการ ดังนี้

1. จัดอุดมศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายเพื่อสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่าง รวมทั้งหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น เพื่อพัฒนาผู้เรียนวัยแรงงานให้มีสมรรถนะในการทำงานมากขึ้น
2. เร่งแก้ปัญหาค่าใช้จ่ายในการจัดอุดมศึกษาเชิงพาณิชย์ การขยายเขตเข้าซ้อน โดยขาดจุดเน้นและทิศทาง โดยให้มีการวางแผนจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาในอนาคต และจัดกลุ่มสถาบันตามจุดเน้นการดำเนินงานตามภารกิจ เช่น กลุ่มสถาบันที่เน้นด้านศิลปศาสตร์ (Liberal Art College) กลุ่มที่เน้นวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น
3. พัฒนาระบบอาจารย์ที่ปรึกษา ระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน และการซ่อมเสริม เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของนักศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ
4. พัฒนาระบบการประเมินผลการเรียนการสอนโดยเน้นทักษะ ความสามารถในการปฏิบัติให้มากขึ้น รวมทั้งระบบประเมินการวิจัย

5. ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนโดยร่วมกับสถานประกอบการ อาทิ การจัดในลักษณะสหกิจศึกษาให้ครอบคลุมกว้างขวางขึ้น

กลยุทธ์ 2 : ปรับสัดส่วนการผลิตบัณฑิตที่สอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการกำลังคนในการพัฒนาประเทศ

มาตรการ ดังนี้

1. จัดทำแผนการผลิตบัณฑิตและเครื่องครัดในการปฏิบัติ โดยเพิ่มสัดส่วนการผลิตสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สาขาขาดแคลนให้สอดคล้องกับความต้องการและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ
2. กำหนดเกณฑ์การจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษา ทั้งของรัฐและเอกชนให้เข้มงวดขึ้น และกำกับดูแลการเปิดหลักสูตรให้มีคุณภาพและสอดคล้องกับความต้องการอย่างจริงจัง

กลยุทธ์ 3 : ส่งเสริมการวิจัย การสร้างองค์ความรู้ นวัตกรรม และทรัพย์สินทางปัญญาในสถาบันอุดมศึกษา

มาตรการ มีดังนี้

1. สร้างกลไกการวิจัยและการถ่ายทอดความรู้ระหว่างภาคธุรกิจเอกชนกับสถาบันอุดมศึกษา เพื่อเชื่อมโยงงานวิจัยและการนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ และการพัฒนาประเทศ โดยร่วมมือกับภาคธุรกิจอุตสาหกรรม
2. สร้างแรงจูงใจให้กับอาจารย์และบุคลากรในการทำวิจัย ทั้งการพัฒนาความรู้ความสามารถ การกำหนดภาระงาน ความก้าวหน้าทางวิชาการ ทุนสนับสนุน ส่งเสริม เป็นต้น
3. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการวิจัยและพัฒนา นวัตกรรม รวมทั้งให้นักวิจัยมีโอกาสเห็นความก้าวหน้าในเส้นทางอาชีพ

กลยุทธ์ 4 : พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานอุดมศึกษาสู่สากล

มาตรการ มีดังนี้

1. กำหนดเกณฑ์มาตรฐานอุดมศึกษา ได้แก่ เกณฑ์มาตรฐานผู้สำเร็จการศึกษา เกณฑ์มาตรฐานจัดตั้งสถาบัน เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร การรับรองวิทยฐานะ ฯลฯ
2. ส่งเสริมสมาคม สภาองค์กรวิชาชีพ วิชาการทางอุดมศึกษาให้เข้ามามีบทบาทในการรับรองมาตรฐาน
3. พัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถาบันอุดมศึกษาที่เชื่อมโยงกับการประเมินคุณภาพภายนอก ที่เน้นการประเมินตามพันธกิจของกลุ่มมหาวิทยาลัย
4. สร้างระบบการพัฒนาอุดมศึกษาร่วมกันระหว่างภูมิภาค/ประเทศ เพื่อความเป็นสากล การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

กลยุทธ์ 1 : ส่งเสริมจัดบริการการเรียนรู้ในรูปแบบหลากหลาย เพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย

มาตรการ มีดังนี้

1. พัฒนาห้องสมุด ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและจัดแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายกระจายอยู่ทุกที่ ให้เป็นกลไกในการแสวงหาความรู้ของประชาชน รวมทั้งให้แหล่งเรียนรู้ของภาคเอกชนเข้ามามีส่วนสนับสนุน
2. สนับสนุนให้สถานศึกษาทุกระดับ/ประเภท จัดการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย
3. จัดระบบคูปองเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้ด้อยโอกาส
4. ส่งเสริมการจัดบริการการศึกษานอกระบบที่เชื่อมโยงกับการประกอบอาชีพในชุมชน และเชื่อมโยงกับการศึกษาในระดับอื่น เช่น อาชีวศึกษา วิทยาลัยชุมชน การศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นต้น
5. นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดระบบการเรียนการสอน การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ รวมทั้งการขยายบริการ
6. ส่งเสริมการเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ ระหว่างการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย

กลยุทธ์ 2 : ยกย่องและขยายเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย

มาตรการ มีดังนี้

1. ขยายภาคีเครือข่ายและพัฒนาระดับความสัมพันธ์ที่ดี รวมทั้งยกระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของภาคีเครือข่ายอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง
2. พัฒนาระบบและกลไกการติดตามประเมินผลการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพขึ้น

ยุทธศาสตร์ที่ 5: การสร้างความเข้มแข็งของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ

เป้าหมาย : พัฒนาและสร้างความเข้มแข็งของสถานศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อพร้อมรับการกระจายอำนาจทั้งด้านการบริหารวิชาการ และบริหารงบประมาณ การบริหารบุคลากร และการบริหารทั่วไป

กลยุทธ์ 1 : พัฒนาสถานศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษาให้มีความเข้มแข็ง มีการบริหารจัดการอย่างคล่องตัวและมี ประสิทธิภาพ

มาตรการ มีดังนี้

1. กระจายอำนาจทั้งด้านบริหารวิชาการ บริหารบุคลากร บริหารงบประมาณ และบริหารทั่วไป และจัดระบบรองรับ โดยขยายโครงการนำร่อง อบรมผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อรองรับการกระจายอำนาจของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (สพฐ.) ให้เต็มรูปแบบ

2. ส่งเสริมสถานศึกษาที่มีความพร้อม ให้พัฒนาเป็นองค์กรมหาชน
3. เร่งพัฒนาสถานศึกษาให้ผ่านเกณฑ์การประเมินและได้รับรองคุณภาพมาตรฐานจาก สมศ. ในสัดส่วนที่สูงขึ้น
4. ส่งเสริมให้มีโรงเรียนเฉพาะกลุ่มสำหรับผู้เรียนกลุ่มที่ควรได้รับการดูแลเป็นพิเศษให้ พอเพียงกับความต้องการ
4. พัฒนาระบบนิเทศการศึกษาทั้งระบบ โดยใช้ผู้ตรวจราชการเป็นกลไกเชื่อมโยง
5. พัฒนาระบบบัญชีของสถานศึกษา รวมทั้งระบบการจัดการ การพัฒนาบุคลากร ระบบติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล เพื่อรับรองการกระจายอำนาจ

กลยุทธ์ 2 : สร้างระบบเครือข่ายการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพเพื่อพัฒนาคุณภาพ มาตรการ มีดังนี้

1. ส่งเสริมการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายการศึกษาในลักษณะต่าง ๆ เช่น ระบบโรงเรียน พี่ โรงเรียนน้อง กลุ่มโรงเรียนขนาดใหญ่ โรงเรียนขนาดเล็ก กลุ่มโรงเรียนประถม โรงเรียนมัธยม เป็นต้น
2. ส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน ในการส่งเสริม การกระจายอำนาจทางการศึกษาและสร้างความเข้มแข็งให้สถานศึกษา

กลยุทธ์ 3 : การสร้างความเข้มแข็งของสถาบันอาชีวศึกษา มาตรการ มีดังนี้

1. พัฒนาระบบการจัดการอาชีวศึกษาที่สามารถตอบสนองการพัฒนาของกลุ่มอาชีพ
2. ส่งเสริมให้สถาบันอาชีวศึกษามีความอิสระคล่องตัวในการบริหารจัดการ

กลยุทธ์ 4 : ส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันอุดมศึกษา มาตรการ มีดังนี้

1. ส่งเสริมธรรมาภิบาล (Good Governance) ในสถาบันอุดมศึกษา และการพัฒนา บทบาทนายกและกรรมการสภามหาวิทยาลัย ให้เข้ามามีบทบาทในการบริหารและจัดการศึกษาและ รับผิดชอบต่อสถาบันมากขึ้น โดยให้มีองค์กรขึ้นมารองรับการพัฒนาระบบต่าง ๆ ให้เข้มแข็ง
2. พัฒนาสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษาในกำกับ ตามศักยภาพ ความพร้อมเพื่อการสร้างความเป็นเลิศของอุดมศึกษาไทย และพัฒนาสถาบันที่มีศักยภาพสู่คุณภาพ มาตรฐานระดับโลก (World Class)
3. พัฒนาสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่นให้มีบทบาทในการพัฒนาบุคลากรองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น (อปท.) และพัฒนาความเข้มแข็งให้กับสถานศึกษาในระดับพื้นฐาน และอาชีวศึกษา

ยุทธศาสตร์ที่ 6 : การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม

เป้าหมาย : ให้มีการแบ่งภาระความรับผิดชอบการจัดการศึกษาระหว่างภาครัฐและ เอกชนให้ชัดเจน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นและภาคเอกชน รวมทั้งองค์กรสังคมอื่น ให้

เข้ามามีบทบาทร่วมจัดการศึกษาในทุกระดับประเภท และเข้ามามีส่วนร่วมให้การสนับสนุนการจัดการศึกษาและระดมทรัพยากรอย่างกว้างขวางในรูปแบบหลากหลายเพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

**กลยุทธ์ 1 : ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและสนับสนุนการจัดการศึกษา
มาตรการ มีดังนี้**

1. รัฐกำหนดนโยบายและเป้าหมายที่ชัดเจนในการสนับสนุนเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษา เช่น รัฐไม่จัดในสาขาที่เอกชนจัดได้มีคุณภาพดี
2. มีกลไกส่งเสริมสนับสนุนและสร้างแรงจูงใจ เช่น บทบาทการลดหย่อน ยกเว้นภาษีให้น่าสนใจมากขึ้น เพื่อให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษามากขึ้น และในรูปแบบหลากหลายชั้น อาทิ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสุขภาพอนามัยผู้เรียน การพัฒนาครู คณาจารย์ บุคลากร ให้ทุนการศึกษา ให้ใช้สถานที่ฝึกงาน ให้อาหารกลางวัน ฯลฯ
3. ส่งเสริมสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาในทุกระดับ/ประเภท เพื่อให้การจัดบริการการศึกษากระจายได้อย่างกว้างขวางทั่วถึง โดยเฉพาะในระดับการศึกษาภาคบังคับและเด็กเล็ก
4. ทบทวน ปรับแก้ไขกฎระเบียบเพื่อให้ อปท. สามารถเข้ามาสนับสนุนการจัดการศึกษาที่ไม่ได้จัดโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ได้
5. พัฒนา ทบทวนกลไกการมีส่วนร่วมบริหารจัดการโดยองค์คณะบุคคลในระดับประเภทต่าง ๆ ทั้งระดับชาติและระดับสถานศึกษา เพื่อมีบทบาทในการบริหารและการจัดการศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุด
6. ส่งเสริมบทบาทศิษย์เก่าและผู้ใช้กำลังคนให้เข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาอาชีวศึกษาและอุดมศึกษามากขึ้น ทั้งการเปิดหลักสูตรร่วมกัน (Joint Program) ระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการ การใช้ห้องทดลองปฏิบัติการเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นต้น

**กลยุทธ์ 2 : การระดมทรัพยากรเพื่อสนับสนุนการศึกษา และส่งเสริมความร่วมมือ
ระหว่างหน่วยงานที่ให้บริการการศึกษา**

มาตรการ มีดังนี้

1. ศธ. และหน่วยงานภาครัฐ ประมวลความต้องการ และมีกลไกสื่อสาร และรณรงค์เชิงรุกเพื่อให้ประชาชนทั่วไปรู้ถึงความต้องการ และมาบริจาคสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ฯลฯ ทางการศึกษา
2. ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างสถานศึกษา โดยกำหนดเป็นนโยบายของกระทรวงเพื่อให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติ

ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 6 ด้าน ที่กระทรวงศึกษาธิการเสนอล้วนเป็นประเด็นที่เคยกล่าวมาแล้วในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา คนในวงการศึกษาที่สนใจปัญหาส่วนใหญ่ พอรับรู้ปัญหาเหล่านี้อยู่แล้วคงเห็นด้วยว่าควรจะทำนั้นทำนี่ ปัญหาคือสิ่งที่เรียกว่ายุทธศาสตร์ กลยุทธ์และ

มาตรการของกระทรวงศึกษาธิการฉบับล่าสุดนี้ยังคงเป็นข้อเสนอแบบกว้าง ๆ ตามหลักการ หรือแนวทางที่ควรทำ เป็นการเสนอยุทธศาสตร์แบบราชการ ที่มีมุ่งการขอเพิ่มงบประมาณ เพิ่มโครงการพัฒนาด้านต่าง ๆ โดยคาดหวังว่าเมื่อได้งบประมาณเพิ่ม ได้โครงการต่างๆ เพิ่ม ได้ครูอาจารย์เพิ่มแล้ว การศึกษาจะมีคุณภาพเพิ่มขึ้นตามมา แม้ปัญหาด้านพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนส่วนหนึ่งเกิดจากสภาพแวดล้อมของการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เน้นทุนนิยมเพื่อการบริโภคที่พ่อแม่ผู้ปกครอง ผู้บริหารประเทศ นักธุรกิจเอกชน ฯลฯ ต้องรับผิดชอบด้วย แต่ครูอาจารย์ก็ต้องรับผิดชอบด้วยส่วนหนึ่ง ที่ยังไม่สามารถจัดการศึกษาเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อสภาพเลวร้ายของสังคมภายนอกให้กับเด็กและเยาวชนของเราได้มากพอ

ดังนั้นกล่าวโดยรวมแล้ว ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้ง 6 ด้าน อาจถือเป็นเพียงเข็มทิศหรือแผนพัฒนาแบบชี้แนะ มากกว่าจะเป็นยุทธศาสตร์ยุทธวิธีที่จะทำให้เกิดผลได้จริงๆ การจะปฏิรูปการศึกษาให้มีคุณภาพจริง ๆ คงจะต้องระดมสมองจากทุกฝ่ายที่อยู่นอกกระทรวงศึกษาฯ ด้วย มาช่วยกันวิเคราะห์ปัญหาความต่อคุณภาพของการศึกษาไทยอย่างวิพากษ์วิจารณ์ และหาทางแก้ไขปัญหาคอขวดต่าง ๆ ให้ถึงรากเหง้า และหาทางออกในเชิงปฏิรูปโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ปฏิรูปการผลิต การคัดเลือก การตอบแทนครู การปฏิรูปโครงสร้างการบริหารและการจัดสรรงบประมาณ การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้และการวัดผล อย่างถอนรากถอนโคน รวมทั้งต้องคำนึงเรื่องการทำให้คนทั้งประเทศโดยเฉพาะคนจนมีความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาอย่างมีคุณภาพใกล้เคียงกันเพิ่มขึ้นด้วย การเพิ่มความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนส่วนใหญ่ที่ยากจนนั้น สัมพันธ์กับคุณภาพการศึกษาโดยรวม เช่น ถ้ากระจายครูเก่งๆ งบประมาณ และการสนับสนุนด้านต่าง ๆ เช่นศึกษานิเทศก์/ระบบพี่เลี้ยงไปสู่โรงเรียนเล็ก ๆ ในชนบทและชุมชนแออัดเพิ่มขึ้น ทำให้นักเรียนได้เรียนในชนบทและชุมชนแออัดได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น จะเป็นการยกคุณภาพการจัดการศึกษาให้กับคนจนในชนบทและชุมชนแออัด อีกจำนวนมาก ทำให้เด็กที่ยากจน ห่างไกลมีโอกาสเรียนได้ดีขึ้น เรียนได้สูงขึ้น ทำให้ประเทศได้พัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ของประชาชนได้เพิ่มขึ้น ประเทศจะมีโอกาสได้คัดและได้พัฒนาคนเก่งๆ ทางด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี สังคมศาสตร์ และศาสตร์ด้านต่างๆ ได้เพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับระบบแพ็คต้อออกคัดเฉพาะคนรวยชั้นกลางส่วนน้อยให้ได้เรียนถึงระดับสูงอย่างที่ผ่านมาและยังคงเป็นอยู่ในปัจจุบัน

กลยุทธ์การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน

“กลยุทธ์” เป็นประเภทของแผน (Type of Plan) อันเป็นผล ที่ได้จากกระบวนการวางแผน (Planning) การวางแผนเป็นหน้าที่ทางการบริหาร (Managerial Functions) ความหมายของการวางแผนที่เข้าใจกันโดยทั่วไป หมายถึงกระบวนการในการกำหนดเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ ในอนาคตของ องค์การขึ้นเพื่อให้เป็นแนวทางในการหาวิธีดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย หรือ วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้การวางแผนประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่ 1) จะจะต้องเป็น

เรื่องเกี่ยวกับอนาคต 2) จะต้องเป็นการ กระทำ และ 3) จะ ต้อง เป็นการกระทำที่ต่อเนื่องจนสำเร็จตามเป้าหมาย กลยุทธ์ตรงกับคำว่า Strategy ซึ่งเป็นศัพท์ที่มาจากภาษากรีก Strategia และมี การใช้มาตั้งแต่ 400 ปีก่อนคริสต์ศักราช ในความหมายที่หมายถึง ศาสตร์และ ศิลป์ในทางการรบหรือการทำศึก แนวทางกลยุทธ์เป็นขั้นตอนพื้นฐานในทางการบริหารที่จะวางแผนกำหนดวัตถุประสงค์และวิธี ในการดำเนินการให้บรรลุ วัตถุประสงค์กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่ากลยุทธ์เป็นแนวทางการบริหารเพื่อให้บรรลุ เป้าหมายขององค์การ

การศึกษา” คือหัวใจสำคัญของทุกองคาพยพแห่งการพัฒนาประเทศ และเป็นกลไกหลักในการพัฒนาทรัพยากรของชาติให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงและสามารถยืนหยัดได้อย่างสง่างามในประชาคมโลก ดังนั้นการวางรากฐานของระบบการศึกษาและโครงสร้างพื้นฐานทางการศึกษาอย่างมีคุณภาพ มั่นคง ยั่งยืน จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการสร้างคนอนาคตที่มีคุณภาพ ให้มีความรู้มีความสามารถ มีภาระงานอาชีพที่มั่นคงด้วยสมรรถนะที่สามารถแข่งขันได้จริงในประชาคมโลก

การพัฒนาที่ยั่งยืน

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (อ่ำไพ หรคุณารักษ์, 2550; United Nations, 1990; UNESCO, 1993)

1. คุณภาพของปัจจัยนำเข้า (Inputs) ซึ่งได้แก่ หลักสูตร ครูและบุคลากรทางการศึกษา
2. คุณภาพของกระบวนการ (Process) ซึ่งได้แก่ กระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการการศึกษา
3. คุณภาพของผลผลิต (Outputs) ซึ่งได้แก่ คุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตร แนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ท่านได้ให้แนวทางเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าจะต้องเริ่มจากรากฐานความคิดใหม่ขึ้นมา ก่อน การฝึกฝนพัฒนาตนเองของมนุษย์เป็นหลักแกนกลางที่สำคัญที่สุด และเครื่องวัดการพัฒนาของมนุษย์ที่แท้จริง คือ การมีความสามารถยิ่งขึ้นไปในการทำให้ความเป็นอยู่ของมนุษย์และสิ่งทั้งหลายเกื้อกูลประโยชน์กันมากขึ้น เบียดเบียนกันน้อยลง ทำให้โลกอุดมสมบูรณ์ งดงาม เหมาะแก่การอยู่อาศัยอย่างผาสุกมากยิ่งขึ้น ดังนั้นเพื่อให้เกิดการพัฒนา มนุษย์จะต้องจัดให้มีการศึกษาเพราะการศึกษาหมายถึงการพัฒนาคน ซึ่งได้ยอมรับแล้วว่าเป็นแกนกลางของการพัฒนาที่ยั่งยืน

กลยุทธ์ในการดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในแต่ละด้าน ดังนี้ (อ่ำไพ หรคุณารักษ์, 2550; UNESCO, 1993)

1. การพัฒนาหลักสูตร
2. การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา
3. การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน
4. การปรับปรุงระบบบริหารการศึกษา

นอกจากนั้นแล้ว การสร้างความเข้มแข็งของภาคีต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร การศึกษา ดังเช่น ครู ผู้ปกครอง สถาบันศาสนา และชุมชน ให้มีการประสานงานกันเพื่อปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมให้แก่นักเรียน นักศึกษา ระดับต่างๆ พร้อมกันนั้นก็วางแผนจัดการเรียนการสอน โดยการบูรณาการความรู้ ทักษะ ในด้านคุณธรรมจริยธรรมเข้ามาในหลักสูตรการสอนอย่างผสม กลมกลืนโดยใช้กลยุทธ์ดังต่อไปนี้

การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่ความยั่งยืน มีแนวทางดังนี้

1. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษา ในทางการศึกษา ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนับเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงเนื่องจากการจัดการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ระบุจุดหมายที่จะพัฒนาเด็ก เยาวชน และพลเมืองของประเทศ ให้เป็นผู้ “มี คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยเป็นปฏิบัติตาม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” รวมทั้ง ได้ระบุคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่จำเป็นต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนในฐานะเป็นพลเมืองไทยและ พลโลกไว้ 9 ประการ ได้แก่ การมีความรัก ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์ สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง

2. ยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รับเป็นเจ้าภาพหลักในการพัฒนา โดยมีเป้าหมายเพื่อปลูกฝังให้เยาวชนและประชาชนมีวิถีชีวิตอยู่ อย่างพอเพียง ให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมเผยแพร่หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สร้างเครือข่าย สถานศึกษาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาทางการศึกษาทุก จังหวัด ไม่น้อยกว่า 350 แห่งทั่วประเทศ การพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยให้สามารถน้อมนำหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการคิด การทำงาน และการดำเนินชีวิต ที่ดำเนินมาเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง ด้วยความร่วมมือจากหลายฝ่ายดังกล่าวข้างต้น เป็นกระบวนการที่หวังว่าจะได้ช่วยเด็กๆ เยาวชนไทยและทุกๆฝ่ายได้เกิดการพัฒนาย่างสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงใดๆที่จะเกิดขึ้น ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

3. แนวทางการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การขับเคลื่อนของปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษามี 4 แนวทางหลัก คือ

3.1 การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริการสถานศึกษา

3.2 การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดการเรียนรู้แก่ผู้เรียน ซึ่งสามารถดำเนินการได้ใน 2 ลักษณะ คือ 1) การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปเป็นสาระการเรียนรู้ใน หลักสูตร และ 2) การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปบูรณาการกับสาระการเรียนรู้กลุ่มต่างๆ

3.3 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจ

3.4 การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในวิถีชีวิต

สหประชาชาติ ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติข้อที่ 36 ว่าด้วยการศึกษา ฝึกอบรม และความตระหนักของสาธารณชน ภายใต้แผนปฏิบัติการ 21 โดยได้ชี้แนะถึง “ภารกิจ” สำคัญของ

ประเทศ ในการส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ สรุปได้ดังนี้ (อำไพ หรคุณารักษ์, 2550; United Nation Organization, 1981)

1. การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในปี พ.ศ. 2533 ที่ประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการศึกษามีมติให้การศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นกระบวนการเรียนรู้สำหรับคนทุกเพศทุกวัย เพื่อให้มีโอกาสได้แสวงหาและสะสมความรู้ เครื่องมือ และทักษะทั่วไปที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต เพื่อปลูกฝังทัศนคติในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง รู้จักถาม สังเกต วิเคราะห์ปัญหา และคิดค้นวิธีแก้ไข ปัญหาอย่างรอบคอบ และเพื่อให้ตระหนักว่า ตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และผู้อื่น

ในขณะที่เงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาประเทศ ได้แก่ การเพิ่มจำนวนประชากรที่มีโอกาสเข้ารับการศึกษาขั้นพื้นฐาน หากรัฐมีเป้าหมายผลักดันให้สังคมมีการพัฒนาที่ยั่งยืน จำเป็นต้องคำนึงถึงคุณภาพของการศึกษาขั้นพื้นฐานด้วย โดยเน้นการเสริมสร้างทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ การเรียนรู้ถึงค่านิยมที่เหมาะสม และการสร้างเสริมมุมมองที่ยึดหลักเหตุและผล ทั้งนี้ ความรู้และทักษะดังกล่าวจะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และให้ความสำคัญ กับการแสดงบทบาทของตนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วม ในกิจกรรมและกระบวนการตัดสินใจของชุมชนในสังคม อย่างเหมาะสมและชาญฉลาด

2. การปรับระบบการศึกษาให้สอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืน การจัดโครงสร้างและแนวทางการศึกษาในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การกำหนดนโยบายและแผนการศึกษาแห่งชาติ การจัดการกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารการศึกษา ตลอดจนการวัดและประเมินผลการศึกษา ให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหา สารอันเป็นองค์ความรู้เฉพาะด้านที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ทักษะในการคิดอย่างเป็นระบบ ภูมิปัญญาจากการใช้เหตุผล และตระหนักรู้ถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์หรือค่านิยมที่เหมาะสม ซึ่งเป็นแนวทางสู่การดำเนินวิถีชีวิตที่ยั่งยืน ตลอดจนการใช้ทักษะอย่างเหมาะสมในการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ตนอาศัยอยู่ การจัดระบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนดังกล่าว ควรดำเนินการครอบคลุมทุกระดับของระบบการศึกษา ตั้งแต่การศึกษาระดับพื้นฐานไปจนถึงระดับอุดมศึกษา ขณะเดียวกัน การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมที่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องมีการมองย้อนหลังถึงความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งปลูกฝังคุณค่าความเป็นมนุษย์ รวมทั้งขนบธรรมเนียมในการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่น ที่สังคมชุมชนยึดถือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลายาวนาน

3. การเสริมสร้างความเข้าใจและความตระหนักของสาธารณชน สังคมจะเจริญเติบโตอย่างยั่งยืนได้ ต้องประกอบด้วยสมาชิก ที่มีความตระหนักถึงเป้าประสงค์ของการมุ่งสู่ความยั่งยืน รวมทั้งมีความรู้และทักษะที่เอื้อต่อการบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สังคมที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งประชาชนทุกคนมีหน้าที่สำคัญในการคัดเลือกผู้แทนของตน เพื่อเข้าไปร่วมบริหารจัดการประเทศ ดังนั้น หากคนส่วนใหญ่ในสังคมเรามีความรู้ความเข้าใจ และ

ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน คนเหล่านั้น จะมีส่วนช่วยผลักดันและกระตุ้นให้ผู้แทนของตน ชี้นำนโยบาย กำหนดมาตรการ และวางแผนดำเนินงานบริหารจัดการประเทศ ไปในแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ นอกจากนี้ เมื่อเรายอมรับกันว่า การบริโภคอย่างไม่เหมาะสม หรือฟุ่มเฟือยมีส่วนทำให้สังคมพัฒนาอย่างไม่ยั่งยืน คนในสังคมที่ต้องการผลักดันให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมบริโภคที่ยั่งยืน เพื่อให้สามารถปฏิบัติตามแนวทางการบริโภคที่ยั่งยืนได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนมีข้อมูลความรู้ที่เท่าทันสื่อและโฆษณาต่างๆ ซึ่งมักเชิญชวนให้สาธารณชนบริโภคเกินความจำเป็น ขณะเดียวกัน สื่อและโฆษณาทุกรูปแบบในสังคมควรให้ความร่วมมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภคของประชาชนด้วย

4. การพัฒนาศักยภาพบุคลากรและฝึกรอบรม ในสังคมที่มีการพัฒนาที่ยั่งยืน ประชากรควรได้รับการศึกษาอย่างเหมาะสมและต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการสร้างความเจริญและมั่นคงแก่สังคม ดังนั้น ทุกภาคส่วนของสังคม ได้แก่ ภาครัฐ ภาคธุรกิจอุตสาหกรรม องค์กรพัฒนา องค์กรชุมชน และชุมชนท้องถิ่น จึงควรส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องแก่สมาชิกของตนและส่วนรวม โดยจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพบุคคล และการฝึกรอบรม เกี่ยวกับหัวข้อเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน อาทิ การพัฒนาศักยภาพและความชำนาญของบุคคลให้สามารถประกอบวิชาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการกระตุ้นให้เกิดสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมและสภาพแวดล้อม ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก

อุปสรรค และความท้าทายของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ปัจจุบัน แนวคิดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายทั่วโลก นับตั้งแต่สหประชาชาติ ประกาศเริ่มต้นทศวรรษแห่งการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในปี 2548 เป็นต้นมา ได้มีประเทศต่างๆ นำแนวคิดและหลักการดังกล่าวข้างต้น ไปปรับใช้กับระบบการศึกษาของตนแล้ว ซึ่งจากการศึกษาประสบการณ์ของหลายประเทศในระยะเวลาที่ผ่านมา ทำให้ได้เรียนรู้ถึงอุปสรรคที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ รวมถึงข้อจำกัดที่เป็นปัญหาท้าทายความพยายามในการดำเนินงานของประชาคมโลก เพื่อผลักดันให้การศึกษาเป็นกระบวนการพื้นฐานนำสังคมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน บทเรียนที่ประเทศอื่นได้รับ จึงน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการริเริ่มกระบวนการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทของไทยต่อไป (อำไพ หรรณารักษ์, 2550)

ประเด็นท้าทายข้อที่ 1 การเสริมสร้างความตระหนัก ขั้นตอนแรกที่สำคัญของกระบวนการขับเคลื่อนการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การสร้างความตระหนักของผู้บริหาร บุคลากรด้านการศึกษา และบุคลากรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้กลุ่มบุคคลที่มีหน้าที่ส่งเสริมการศึกษาของชาติ ได้มีโอกาสเรียนรู้และทำความเข้าใจกับแนวความคิดพื้นฐาน ความเชื่อมโยงระหว่างการศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนเหตุผลที่จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างหรือรูปแบบ

การศึกษาของประเทศ ไปสู่แนวทางที่สอดคล้องกับกระแสโลก ขณะเดียวกัน มีความเหมาะสมกับความต้องการของท้องถิ่น

ประเด็นท้าทายข้อที่ 2 การบูรณาการหลักสูตร สำหรับการศึกษาในระบบ (Formal Education) นั้น กลยุทธ์ในการนำแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเข้าไปบูรณาการไว้ในหลักสูตรการศึกษา ตั้งแต่ขั้นพื้นฐานถึงระดับอุดมศึกษา นับเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องมีการพิจารณาอย่างรอบคอบจริงจัง ในการนี้ รัฐสามารถเลือกปฏิบัติได้อย่างน้อย 2 วิธี คือ วิธีที่หนึ่ง โดยการเพิ่มสาระวิชาใหม่ในหลักสูตรการเรียนการสอนที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน (เช่น รายวิชาการพัฒนาที่ยั่งยืน รายวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา หรือ รายวิชาจริยธรรมการพัฒนา เป็นต้น) หรือวิธีที่สอง โดยการพัฒนาหลักสูตรใหม่เพื่อให้มีโครงสร้าง แผนการศึกษา และรายวิชาที่มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินงานด้วยวิธีใด รูปแบบของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จำเป็นต้องเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ ค่านิยม และมุมมองที่สามารถสร้างความยั่งยืนแก่ชุมชนของตนเอง

ประเด็นท้าทายข้อที่ 3 การปฏิรูปการศึกษา เนื่องจากการศึกษาเป็นตัวแปรสำคัญของการพัฒนาประเทศ แนวคิดเรื่องเป้าหมายของการจัดการศึกษาจึงเป็นประเด็นสำคัญ หากรัฐมองเห็นความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน (ซึ่งอาจแตกต่างจากการพัฒนาขีดความสามารถการแข่งขันในระบบเศรษฐกิจตลาดโลก) และกำหนดเป็นกรอบเป้าหมายของการศึกษาในทุกกระดับ โครงสร้างและกระบวนการเรียนรู้ของประชากรในประเทศ จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับกรอบที่วางไว้ เพื่อให้คนทั้งประเทศมีความรู้ ทักษะ และจิตสำนึกร่วมกันแก้ไขปัญหาการขาดความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การปฏิรูปการศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการผลักดันประชากรของประเทศ สู่เป้าหมายที่รัฐต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ควรมองข้ามความสำคัญของการรณรงค์ให้ประชาชนเข้าใจถึงความสำคัญของปัญหา และตื่นตัวเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ประเด็นท้าทายข้อที่ 4 นิยามเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ในขณะที่ทั่วโลก ยอมรับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และมีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องมานานกว่าสองทศวรรษ เพื่อกำหนดเป้าหมายและแนวทางปฏิบัติสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ อย่างไรก็ตาม ข้อเท็จจริงประการหนึ่ง คือนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง ต่างมีนิยามเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนที่แตกต่างกันออกไป และมีการสร้างภาพของสังคมที่ยั่งยืนกันอย่างหลากหลาย ทั้งในระดับโลกและระดับท้องถิ่น ทำให้ไม่สามารถกำหนดความหมายที่ชัดเจนของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว การเรียนการสอนเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงเป็นเรื่องยุ่งยากและซับซ้อน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จำเป็นต้องมีวิธีปรับเนื้อหาสาระที่ใช้ในการเรียนการสอนให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น ซึ่งเป็นภารกิจที่ค่อนข้างหนักสำหรับครูและบุคลากรด้านการศึกษา

ประเด็นท้าทายข้อที่ 5 การมีส่วนร่วมของชุมชน ความซับซ้อนของกระบวนการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ยังรวมถึงความหลากหลายของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ และผู้ถ่ายทอด ความรู้ที่เกี่ยวข้อง อาทิ ครูในโรงเรียน วิทยากรจากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนา และผู้ฝึกสอน ความชำนาญเฉพาะด้านให้ชุมชน เป็นต้น บุคลากรด้านการศึกษาเหล่านี้ จำเป็นต้องได้รับกรอบแบบ แผนการดำเนินงานที่ชัดเจน เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่เดิมภายใต้บริบทใหม่ของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทำงานในระดับชุมชนและท้องถิ่น ซึ่งต้องคำนึงถึงความละเอียดอ่อนทาง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมมากขึ้น กลยุทธ์ข้อหนึ่งในการทำงานระดับท้องถิ่น ได้แก่ การกระตุ้นให้สมาชิกชุมชนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดกรอบการปฏิบัติงานด้านการ การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทของท้องถิ่น เพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียน และ เป็นการลดความกังวลเกี่ยวกับแผนการทำงานของผู้สอนอีกทางหนึ่งด้วย

ประเด็นท้าทายข้อที่ 6 การบูรณาการเนื้อหาสาระการเรียนรู้ ในการจัดทำหลักสูตร การเรียนการสอน ที่มีภาระเน้นเป้าหมายการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ผู้สอนจำเป็นต้องคำนึงถึง ความเชื่อมโยงของการเรียนรู้ทุกสาขาวิชา เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจถึงความคิด มุมมอง และคุณค่าของ การตัดสินใจ ตลอดจนพฤติกรรมต่างๆ ของเพื่อนร่วมโลก ซึ่งเป็นเรื่องที่ซับซ้อน เนื่องจากมีมิติของ ความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องหลายด้าน ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ขณะเดียวกัน การสอนแบบบูรณาการสามารถเลือกทำได้หลายรูปแบบ อาทิ เชื่อมโยงความรู้เกี่ยวกับ การพัฒนาที่ยั่งยืน กับเนื้อหาสาระของกลุ่มวิชาที่มีในหลักสูตร หรือจัดหัวข้อการสอนใหม่ โดยนำ เนื้อหาสาระในแต่ละกลุ่มวิชา ที่สามารถนำมาเชื่อมโยงกัน เพื่อเน้นความสำคัญของหลักการพัฒนาที่ ยั่งยืน เป็นต้น ผู้สอนจึงต้องมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีทักษะในการบูรณาการอย่างเหมาะสม

ประเด็นท้าทายข้อที่ 7 บทบาทของหน่วยงานที่รับผิดชอบ ปัจจุบันนี้ การพัฒนาที่ ยั่งยืนถือเป็นเป้าหมายของทุกองค์กร โดยเฉพาะหน่วยงานราชการ ที่รับผิดชอบด้านการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม อาทิ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงพลังงาน กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการพัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงวัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งถือได้ว่าหน่วยงาน เหล่านี้ มีบทบาทและหน้าที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงควรมีการหารือและ แลกเปลี่ยนความรู้หรือมุมมองร่วมกัน เพื่อกำหนดกรอบเป้าหมายและยุทธศาสตร์ ตลอดจนแผน การปฏิบัติงาน ที่สอดคล้องซึ่งกันและกัน

ประเด็นท้าทายข้อที่ 8 การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง ความสำเร็จ ของการส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขปัจจัยหลายประการ ปัจจัยหนึ่งที่มี ความสำคัญต่อการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ คือ ประสิทธิภาพของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง หรือผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในสังคม ซึ่งควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ สถานการณ์ของโลกและท้องถิ่นในปัจจุบัน สามารถพัฒนาทักษะในการสร้างเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญ

และผู้ปฏิบัติงานด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และมีความกระตือรือร้นที่จะแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้ การพัฒนาศักยภาพของผู้นำด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สามารถทำได้อย่างน้อย 2 รูปแบบ คือ การจัดการสอนหลักสูตรพิเศษในสถานศึกษา (มีเป้าหมายผลิตครูและบุคลากรด้านการศึกษารุ่นใหม่ ที่สามารถบูรณาการแนวคิดและหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนกับการเรียนการสอนในสาระวิชาที่ตนถนัด) และการฝึกอบรมวิทยากรครูต้นแบบ (มีเป้าหมายเสริมสร้างขีดความสามารถของครูและบุคลากรด้านการศึกษา ที่มีประสบการณ์ด้านการเรียนการสอนมาบ้างแล้ว ให้มีความรู้และทักษะในการบูรณาการเนื้อหาสาระการเรียนการสอน จากกลุ่มสาระต่างๆ ให้เกิดความเชื่อมโยงกับแนวคิดและหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน)

ประเด็นท้าทายข้อที่ 9 การจัดระบบงบประมาณและปัจจัยสนับสนุน ปัจจัยอีกส่วนหนึ่งที่จะเอื้อต่อความสำเร็จของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ก็คือ งบประมาณ สื่อการเรียนการสอน และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง รูปแบบ และกระบวนการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนและสถานศึกษา จำเป็นต้องใช้งบประมาณค่อนข้างมาก เพื่อสนับสนุนการจัดทำหลักสูตร การบริหารจัดการ และการฝึกอบรม ขณะเดียวกัน ครูและบุคลากรด้านการศึกษา จำเป็นต้องมีสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทการพัฒนาท้องถิ่น นอกจากนี้ ในยุคของสังคมที่เต็มไปด้วยข้อมูล ข่าวสาร และเป็นการติดต่อสื่อสารที่ไร้พรมแดน อุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนที่อาศัยเทคโนโลยีและการสื่อสารรูปแบบใหม่ อาทิ คอมพิวเตอร์ สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน และอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง กลายเป็นส่วนประกอบสำคัญของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นต้น

ประเด็นท้าทายข้อที่ 10 การกำหนดนโยบายส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน รัฐควรมีบทบาทโดยตรงในการส่งเสริมสนับสนุนบุคคล ครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน ด้วยวิธีส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ เพื่อเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้น ผู้มีอำนาจและหน้าที่ในการกำหนดนโยบายการศึกษา จึงควรผลักดันให้มีการวางแนวทางดำเนินงานของรัฐ ด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนดไว้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาประเทศอย่างมีประสิทธิภาพตามที่ต้องการ

การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้วางแนวทางการปรับปรุงคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ ให้มีความสมบูรณ์และสมดุลทางปัญญา ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต อันจะพัฒนาชาติให้เจริญก้าวหน้าทันต่อการเปลี่ยนแปลงในด้าน

ต่างๆ ของโลก7 โดยกำหนดให้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและองค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การจัดการศึกษา ซึ่งรวมถึงการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้เป็นคนที่มีทั้ง ความรู้และทักษะในการเรียนรู้ ที่จำเป็นในการพัฒนาตนเองอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ทั้งนี้ นับตั้งแต่ได้มีการริเริ่มปฏิรูปการศึกษาตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา โครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาของชาติได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบอย่าง กว้างขวาง อาทิ การจัดตั้งคณะกรรมการบริหารสถานศึกษา ตามองค์ประกอบที่กำหนดใน พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ การบริหารและจัดการศึกษาแบบ School-based Management การจัดทำ แผนพัฒนาสถานศึกษา การจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศ การจัดทำระบบการตรวจสอบและประเมิน ตนเอง การพัฒนาครูและบุคลากรด้านการศึกษา การจัดกระบวนการเรียนการสอน โดยเน้นให้ผู้เรียน มีความสำคัญที่สุด การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการจัดทำและ พัฒนาหลักสูตร และแผนการเรียนการสอนที่หลากหลาย เป็นต้น

การปฏิรูปการศึกษาตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงมี ความสอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และเปิดโอกาสให้ประเทศไทย ก้าวสู่ ความร่วมมือกับองค์การสหประชาชาติ ในการสานต่อแนวคิดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในทาง ปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2545 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ประชุม สหประชาชาติมีมติประกาศให้ปี 2548-2557 เป็นทศวรรษแห่งการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (United Nations Decade of Education for Sustainable Development –DESD) พร้อมกับ มอบหมายให้องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือองค์การยูเนสโก (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – UNESCO) เป็น หน่วยงานหลักประสานการดำเนินงานตลอดทศวรรษดังกล่าว ทั้งนี้ นายโคอิชิโร มัตสึระ (Koishiro Mutsura) ผู้อำนวยการใหญ่องค์การยูเนสโก ได้เป็นประธานในพิธีเปิดทศวรรษดังกล่าวอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2548 ณ สำนักงานใหญ่องค์การสหประชาชาติ นครนิวยอร์ก ประเทศ สหรัฐอเมริกา โดยเชิญชวนให้ประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติ ร่วมกันบูรณาการแนวคิด การพัฒนาอย่างยั่งยืนเข้ากับระบบการศึกษาของชาติ ตลอดจนจัดทำแผนปฏิบัติการทศวรรษแห่ง การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับนานาชาติ เพื่อเป็นกรอบแนวทางสำหรับความร่วมมือและ การมีส่วนร่วมของประเทศและองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ในการดำเนินงานให้บรรลุผลตามเป้าหมาย ของทศวรรษดังกล่าว

“ทศวรรษแห่งการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” มีเป้าหมายหลัก 4 ประการ ดังต่อไปนี้ (อาโไฟ หรคุณารักษ์, 2550; UNESCO, 1993)

1. เพื่อสร้างเครือข่ายการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน
2. เพื่อเสริมสร้างคุณภาพการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

3. เพื่อเปิดโอกาสให้ประเทศต่างๆ มีส่วนร่วมในการปฏิรูปหรือจัดระบบการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยใช้การเรียนรู้ทุกรูปแบบ และการสร้างจิตสำนึกของสาธารณชน ตลอดจนส่งเสริมค่านิยมที่เหมาะสม

4. เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของประเทศต่างๆ ให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals – MDGs)

ทั้งนี้ ในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายของทศวรรษแห่งการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนสหประชาชาติ มีความตระหนักถึงความสำคัญของการให้ร่วมมือและสนับสนุนอย่างจริงจังต่อเนื่อง จากทุกประเทศและทุกภาคส่วน จึงได้เสนอกยุทธ์หลัก 7 ประการ ดังนี้

1. การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) ที่ตรงกัน เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนการขับเคลื่อนการทำงานของทุกภาคส่วน ให้ไปในทางเดียวกัน ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังจากสื่อมวลชน

2. รัฐควรมีบทบาทริเริ่ม และกระตุ้นให้เกิดกระบวนการกำหนดวิสัยทัศน์ นโยบาย การวางแผน และการดำเนินงาน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้เกิดสำนึกความเป็นเจ้าของ

3. เนื่องจากการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มีลักษณะบูรณาการระหว่างสาขาความรู้ต่างๆ ดังนั้น การสร้างความเป็นหุ้นส่วนและเครือข่ายที่เป็นแนวร่วมในการทำงาน จึงถือเป็นปัจจัยสำคัญ เพื่อเผยแพร่ข้อมูลดำเนินงาน และกระตุ้นให้เกิดบรรยากาศการทำงานร่วมกันอย่างประสานสอดคล้องซึ่งกันและกัน

4. การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน จำเป็นต้องใช้ทักษะหลายๆ ด้าน ดังนั้น การดึงองค์ความรู้และทักษะที่มีอยู่มารวมไว้ในแหล่งเดียวกัน สามารถช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น ขณะเดียวกัน ควรสนับสนุนกระบวนการสร้างเสริมศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องด้วย

5. การศึกษาวิจัย และการนำผลงานวิจัย หรือนวัตกรรมที่ค้นพบจากการวิจัย มาใช้ในทางปฏิบัติ ถือเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยให้งานด้านส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนสามารถก้าวหน้าได้อย่างเป็นรูปธรรม รวดเร็วขึ้น และครอบคลุมขอบเขตกว้างไกลยิ่งขึ้น

6. เทคโนโลยีการสื่อสารและข้อมูล นับเป็นกลไกสนับสนุนที่สำคัญอีกประการหนึ่ง เนื่องจากทำให้เกิดการเชื่อมโยงกับผู้ที่เกี่ยวข้องในที่ห่างไกล รวมทั้งการจัดการระบบและเผยแพร่ความรู้ที่มีประสิทธิภาพ

7. การติดตามและประเมินผลความสำเร็จ ของการดำเนินงานตามเป้าหมายแห่งทศวรรษ ทั้งในระดับท้องถิ่น ประเทศ และนานาชาติ ขึ้นอยู่กับการกำหนดชุดมาตรฐานตัวชี้วัดที่เหมาะสมและได้รับการยอมรับทั่วไป

ในขณะที่ปัจจุบันนโยบายของรัฐด้านการศึกษา มุ่งการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของคนไทยเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทักษะ ความเข้าใจ ทศนคติ ระบบความเชื่อต่างๆ

ตลอดจนพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง และเอื้อต่อการดำรงชีวิตของประชากรไทยอย่างสงบสุข และสอดคล้องกับสถานการณ์ในสังคมโลกปัจจุบันและอนาคต อันเป็นเป้าหมายสำคัญของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้วยเหตุที่กระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีความซับซ้อนและยากต่อการทำความเข้าใจในระยะเริ่มแรกดำเนินการ การเผยแพร่แนวคิดของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนแนวทางการดำเนินงานด้านส่งเสริมสิ่งแวดล้อมศึกษาในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยอาศัยกลไกของการวิจัย พัฒนา และฝึกอบรม จึงน่าจะเป็นภารกิจเบื้องต้นที่สำคัญของทุกฝ่ายที่สนใจและเกี่ยวข้อง ทั้งนี้ เป้าหมายในการดำเนินงานดังกล่าว คือ การผลักดันให้สาธารณชนได้เข้าใจถึงความสำคัญของการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว กลุ่มกิจกรรมที่องค์กรและหน่วยงานต่างๆ ด้านพัฒนาการศึกษาและการพัฒนาที่ยั่งยืน ควรให้ความสำคัญในการพัฒนาการศึกษาและพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะ 5-10 ปีข้างหน้า มีดังนี้ (อาไพ ทรรศนารักษ์, 2550)

1. การศึกษาสถานการณ์ของประเทศไทย เพื่อวิเคราะห์ถึงโอกาสและทางเลือกในการขับเคลื่อนเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา ในบริบทของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
2. การเผยแพร่แนวคิดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนสู่ระดับนโยบาย โดยการจัดหลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการสำหรับผู้แทนจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง
3. การสร้างเครือข่ายพันธมิตร เพื่อกระตุ้นความร่วมมือระหว่างบุคคลและองค์กร ให้เกิดกระบวนการทำงาน ที่สามารถนำไปสู่เป้าหมายของการจัดระบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
4. การผลักดันให้มีการบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเข้าไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ
5. การจัดทำระบบข้อมูลและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการพัฒนาช่องทางหลักในการเผยแพร่ข้อมูลที่มีคุณภาพแก่สาธารณชน
6. การพัฒนาศักยภาพของครูประจำการและผู้นำชุมชน เพื่อทำหน้าที่เป็นสื่อกลางถ่ายทอดแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับท้องถิ่น
7. การผลิตคู่มือการเรียนรู้เกี่ยวกับแนวทางพัฒนาที่ยั่งยืน สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ (อาทิ นักบริหาร ครู นักเรียน นักธุรกิจ-อุตสาหกรรม เกษตรกร ผู้นำชุมชน) และผู้สนใจทั่วไป
8. การส่งเสริมสิ่งแวดล้อมศึกษาในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืน ในโรงเรียนและชุมชน ขณะเดียวกัน บูรณาการประเด็นเกี่ยวกับความสมดุลของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม เข้ากับการพัฒนาด้านสังคม และการสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจ

บทสรุป

การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มุ่งเน้นพัฒนาศักยภาพของคนในสังคมให้เกิดความรู้ ทักษะ มุมมอง และค่านิยม ซึ่งเป็นปัจจัยหลักชี้นำและจูงใจให้บุคคล แสวงหาและดำเนินชีวิตของตน ในแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากสภาวะการดำรงชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันมีความ ซับซ้อนมากขึ้น ความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการสร้างตัวและครอบครัวให้อยู่ดีมีสุข ในขณะที่ สามารถช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมให้อยู่รอดได้ด้วยนั้น จึงครอบคลุมหัวข้อวิชาและประเด็นที่ต้อง เรียนรู้มากมาย ทั้งที่เป็นความรู้และทักษะจำเป็นต่อการใช้ชีวิตในท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ และความรู้ เกี่ยวกับสถานการณ์โลก ด้วยเหตุนี้ กระบวนการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่สังคมที่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมีสาระเนื้อหาที่เหมาะสม และมีความต่อเนื่องตลอดชีวิต

การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ เป็นคนที่มีทั้งความรู้และทักษะในการเรียนรู้ ที่จำเป็นในการพัฒนาตนเองอย่างมีคุณภาพและ ประสิทธิภาพ ทั้งนี้ โครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาของชาติได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบอย่าง กว้างขวาง อาทิ การจัดตั้งคณะกรรมการบริหารสถานศึกษา ตามองค์ประกอบที่กำหนดใน พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ การบริหารและจัดการศึกษาแบบ School-based Management การจัดทำ แผนพัฒนาสถานศึกษา การจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศ การจัดทำระบบการตรวจสอบและประเมิน ตนเอง การพัฒนาครูและบุคลากรด้านการศึกษา การจัดกระบวนการเรียนการสอน โดยเน้นให้ผู้เรียน มีความสำคัญที่สุด การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการจัดทำและ พัฒนาหลักสูตร และแผนการเรียนการสอนที่หลากหลาย

คำถามท้ายบท

คำชี้แจง โปรดตอบคำถามต่อไปนี้เพื่อแสดงความรู้ความเข้าใจของตนเองเกี่ยวกับ การศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน

1. การจัดการศึกษาคืออะไร
2. การศึกษาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างไร
3. การศึกษาพัฒนาประเทศอย่างไร
4. การศึกษาเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของชุมชนอย่างไร
5. การศึกษาเกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างไร
6. หัวใจของการพัฒนาที่ยั่งยืนคืออะไร
7. ความรู้(Knowledge) เกี่ยวข้องกับแนวคิดของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

อย่างไร

8. ทักษะ(Skills) เกี่ยวข้องกับแนวคิดของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างไร
9. ทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมที่ยั่งยืนมีอะไรบ้าง
10. มุมมอง(Perspectives) เกี่ยวข้องกับแนวคิดของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

อย่างไร

11. ค่านิยม(Values) เกี่ยวข้องกับแนวคิดของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างไร
12. แนวทางการดำเนินงานส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนควรเป็นอย่างไร
13. อุปสรรคของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนมีอะไรบ้าง
14. ความท้าทายของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนมีอะไรบ้าง
15. การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทยควรเป็นอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ. (2543). **รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย**

ปี 2000. กรุงเทพฯ: สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP).

สำนักเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาฯ สหประชาชาติ. (2523) **รายงานการสัมมนา ระดับชาติ โครงการศึกษาเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ** ระหว่างวันที่ 24 – 27 พฤศจิกายน 2523 ณ วิทยาลัยครูสวนสุนันทา สำนักเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติ ว่าด้วยการศึกษาฯ องค์การสหประชาชาติ.

สมพงษ์ ชูมาก. (2533). **องค์การระหว่างประเทศ:สันนิบาตชาติสหประชาชาติ**. กรุงเทพฯ:

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อำไพ ทระคุณารักษ์. (2550). **ความรู้เพื่อประชาชน ชุด การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**.

นนทบุรี : สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย.

UNESCO. (1978). **Indicator of Environment Quality and Quality of life. Research and Social Science. No 38**. Paris: UNESCO.

_____. (1981). **Quality of life. An Orientation of Population Education**.

Bangkok: UNESCO.

_____. (1993). **Quality of life Improvement Programmes**. Bangkok: UNESCO

Regional Office.

United Nations. (1990). **Guidelines on Methodological Approaches to the Conduct of a Regional Survey of the Quality of life and Aspect of Human Resources**. New York: Development.

United Nation Organization. (1981). United Nation Department of International Economic and Social Affair. Popular Participation as a Strategy for Promoting Community Level Action and Nation Development.(Report of The Meeting for The Adhoc Group of Expert.). New York: United Nation.

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). 111 ปี กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ: ครูสภาลาดพร้าว.
- _____. (2548). แนวทางการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ. กรุงเทพฯ: ร.ส.พ., 2548.
- _____. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องและพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: ร.ส.พ.
- กิริติ บุญเจือ. (2528). แก่นปรัชญากรีก. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- _____. (2527). แก่นปรัชญายุคกลาง. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- _____. (2522). ปรัชญาลัทธิอติถิภาวนิยม. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2542). ข้อเสนอยุทธศาสตร์เพื่อการปฏิรูปการศึกษา ในการสัมมนา เรื่อง วิฤกตและโอกาสในการปฏิรูปการศึกษาและสังคมไทย โรงแรมสยามซิตี 21 จัดโดย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กันยายน 2542.
- _____. (2543). แนวทางการดำเนินงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ: ครูสภาลาดพร้าว.
- _____. (2545). การคิดเชิงสร้างสรรค์ = Creative thinking. กรุงเทพฯ: ชัคเชส มีเดีย.
- เกรียงศักดิ์ รอดเย็น. (2534). ปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสารัตถศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิตรกร ตั้งเกษมสุข. (2526). พุทธปรัชญากับการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: บางกอกการพิมพ์.
- จ่านงค์ ทองประเสริฐ. (2534). ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เจือจันทร์ จงสถิตอยู่. (2530). แนวคิดและวิธีการวางแผนการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: กองนโยบายวางแผนการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
- ชัยวัฒน์ อุตพัฒน์. (2522). ปรัชญาตะวันตกร่วมสมัย 1. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (ม.ป.ป.). รายงานการวิจัยระบบบริหารจัดการเพื่อการจัดสรรทรัพยากร สำหรับการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน 12 ปีที่สอดคล้องกับ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ม.ป.ป. (เอกสารอัดสำเนา)

- เดือน คำดี. (2530). **ปัญหาปรัชญา**. กรุงเทพฯ ฯ: โอเดียนสโตร์.
- _____ . (2534). **พุทธปรัชญา**. กรุงเทพฯ ฯ: โอเดียนสโตร์.
- ถวิล มาตรเอี่ยม. (2544). **การปฏิรูปการศึกษา โรงเรียนเป็นฐานการบริหารจัดการ School-based Management : SBM**. กรุงเทพฯ ฯ: เสมาธรรม.
- ทศนา แชมมณี. (2550). **ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ ฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____ . (2545). **ศาสตร์การสอนเพื่อจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. กรุงเทพฯ ฯ : ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____ . (2543). **14 วิธีสอนสำหรับครูมืออาชีพ**. กรุงเทพฯ ฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอียร พาณิช. (2544). **การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน**. กรุงเทพฯ ฯ : เคล็ดไทย.
- ธีระ รุญเจริญ. (2546). **การบริหารโรงเรียนยุคปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพฯ: บริษัทแอล. ที. เพรส จำกัด.
- ธีรยุทธ สุนทร. (2539). **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ธีรศักดิ์ อัครบวร. (2544) . **ความเป็นครูไทย**.พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ก.พลพิมพ์(1996).
- นรนิติ เศรษฐบุตร. (2550). **รัฐธรรมนูญกับการเมืองไทย**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2545). **รายงานการวิจัย เรื่องการพัฒนาตัวบ่งชี้สำหรับการประเมินคุณภาพการบริหาร และการจัดการเขตพื้นที่การศึกษา**. กรุงเทพฯ : ธารอักษร จำกัด.
- บุญมี แทนแก้ว. (2536). **ปรัชญา**. กรุงเทพฯ ฯ : โอเดียนสโตร์.
- บุญย์ นิลเกษ. (2526). **เมตาฟิสิกส์เบื้องต้น**. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย เชียงใหม่.
- บรรจบ บรรณรุจิ (2533). **จิต มโน ญาณ**. กรุงเทพฯ ฯ : ไร่เรือนสมาธิ.
- ประกอบ กรณ์กิจ, เนาวนิตย์ สงคราม และจินตวีร์ คล้ายสังข์. (2557). **รวมบทความ เรื่อง เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา : นวัตกรรมการเรียนรู้แบบผสมผสาน**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประมวล รุจเสรี. (2548). **พระราชอำนาจ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มปท.
- ประเวศ วสี. (2538). **ยุทธศาสตร์ทางปัญญาของชาติ**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิปัญญา.
- พนายุทธ เขยบาล. (2550) **การนำเสนอแบบจำลองการบริหารจัดการโรงเรียนทางเลือกในประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์. (2549). พัฒนาการของการศึกษาไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2489-ปัจจุบัน.

วารสารรามคำแหง. 23(1), 87-94.

พระโหราธิบดี. (2555). **จินตตามณี ฉบับพระโหราธิบดี**. กรุงเทพฯ : เพชรกะรัต.

ไพพรรณ เกียรติโชติชัย. (2545). **กระบวนทัศน์ใหม่แห่งการศึกษาในศตวรรษที่ 21**.

กรุงเทพฯ : บริษัทการศึกษาจำกัด.

ไพฑูรย์ สีนลรัตน์. (2529). **ปรัชญาการศึกษาเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 1.

กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2529). **ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย.

ยนต์ ชุมจิต. (2544). **การศึกษาและความเป็นครูไทย**. กรุงเทพฯ: โอ เอส พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

ยุทธชัย เฉลิมชัย อุทัยวรรณ เฉลิมชัย และกลุ่มบ้านเรียน ปัญญากร. (2543). **รายงานการวิจัย**

รูปแบบและพัฒนากิจการศึกษาระบบครอบครัวในสังคมไทย กรุงเทพฯ : สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525**. กรุงเทพฯ:

อักษรเจริญทัศน์ .

_____. (2532). **พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ - ไทย**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.

รัศมี ธีรธร. (2554). **จิตวิทยาเพื่อการสร้างสรรค์ทางบวก**. กรุงเทพฯ: บิสซิเนสเดย์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525**. กรุงเทพฯ:

อักษรเจริญทัศน์ .

_____. (2532). **พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ - ไทย**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.

รุ่ง แก้วแดง. (2546). **โรงเรียนนิติบุคคล**. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.

วรัญญู คุรุจิต. (2551). **คู่มือประชาสัมพันธ์ยุคดิจิทัล**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

วรรณช ตุนทกิจ. (2553). **ความหมายของการศึกษา**. สมุทรสาคร : สพท.

วิจิตร ศรีสอ้าน. (2542). **การปฏิรูปอุดมศึกษาไทย: ความสำเร็จและความล้มเหลว**. **วารสาร**

ครุศาสตร์, 28(2), 33-48.

_____. (2543). **แนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**

ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กรุงเทพฯ : สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2542). **กระบวนทัศน์ใหม่ : การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคคล**.

กรุงเทพฯ : SR PRINTING LIMITED PARTNERSHIP.

- วิธาน สุชีวงศ์. (2525). **อภิปราย**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิธาน สุชีวงศ์ และคณะ. (2532). **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิไล ตั้งจิตสมคิด. (2539). **การศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- _____. (2544). **การศึกษาและความเป็นครูไทย**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์
- สงัด อุทรานันท์. (2532). **พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- สมาน อัครภูมิ. (2551). **การบริหารการศึกษาสมัยใหม่: แนวคิด ทฤษฎี และการปฏิบัติ**.
- พิมพ์ครั้งที่ 4. อุบลราชธานี: อุบลกิจออฟเซตการพิมพ์
- สถิต วงศ์สุวรรณ. (2540). **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : อักษรพิทยา.
- สนิท สีสำแดง. (2538). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา**. กรุงเทพฯ : นีลนารการพิมพ์.
- _____. (2544). **ปรัชญาเถรวาท**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมชาย รัตนทองคำ. (2550). **ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา**.เอกสารประกอบ
การสอน475 759 การสอนทางกายภาพบำบัด :
- สมบูรณ์ พรรณนาภพ. (2539). **ประวัติและปรัชญาการศึกษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:
วัฒนาพานิช.
- สาโรช บัวศรี. (มปป). **วิธีสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ**. มสพ.
- สุจิตรา (อ่อนค้อม) ธรรัตน์. (2540). **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : ทิพย์วิสุทธิ.
- สุเมธ เมธาวิทยกุล. (2540). **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สุมิตร คุณานุกร. (2523). **หลักสูตรและการสอน**. กรุงเทพฯ: ศึกษิตสยาม.
- สุวิทย์ มูลคำ. (2547). **การจัดการเรียนรู้ตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ** : มสพ.
- สมชาย รัตนทองคำ. (2556). **เอกสารประกอบการสอน 475 788 การสอนทางกายภาพบำบัด
ภาคต้นปีการศึกษา 2556**. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544). **การปฏิรูปการศึกษา : วาระแห่งชาติจาก
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 สู่การปฏิบัติ ยุทธศาสตร์ที่จะพา
ประเทศพ้นวิกฤติ**. กรุงเทพฯ : หจก.ภาพพิมพ์.
- _____. (2542). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: พริกหวาน
กราฟฟิค.
- _____. (2543). **ความร่วมมือของภาคเอกชนในการปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพฯ :
พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- _____. (2540). **ในหลวงกับการศึกษาไทย: ห้าทศวรรษสิริราชสมบัติ**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์
พับลิชชิ่ง.

สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ. (2543). รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย

ปี 2000. กรุงเทพฯ: สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP).

สำนักเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาฯ สหประชาชาติ. (2523) รายงาน

การสัมมนา ระดับชาติ โครงการศึกษาเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ ระหว่างวันที่

24 – 27 พฤศจิกายน 2523 ณ วิทยาลัยครูสวนสุนันทา สำนักเลขาธิการคณะกรรมการ
แห่งชาติ ว่าด้วยการศึกษาฯ องค์การสหประชาชาติ.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.(2550). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช

2550. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สมพงษ์ ชุมาก. (2533). องค์การระหว่างประเทศ:สันนิบาตชาติสหประชาชาติ. กรุงเทพฯ:

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อดิศักดิ์ ทองบุญ. (2533). คู่มืออภิปราย. กรุงเทพฯ ฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

_____. (2536). ปรัชญาอินเดียร่วมสมัย. กรุงเทพฯ ฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

_____. (2532). ปรัชญาอินเดีย. กรุงเทพฯ ฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

อมร โสภณวิเชษฐวงศ์. (2520). ปรัชญาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ ฯ: ประสานมิตร.

อรวดี รุจิเกียรติติจร. (2535). ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น. ขอนแก่น. ขอนแก่นการพิมพ์.

อุดมศักดิ์ มีสุข. (มมป). ปรัชญาการศึกษา. กรุงเทพฯ ฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, สาขา

อาชีวศึกษา.

อุทัย บุญประเสริฐ. (2543). การวางแผนการศึกษา. กรุงเทพฯ ฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2543). รายงานการวิจัย การศึกษาแนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาของ
สถานศึกษาในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน School-based
Management. กรุงเทพฯ ฯ: ศุภสภาลาดพร้าว.

_____. (2546). หลักการบริหารแบบฐานโรงเรียน (S-B-M). กรุงเทพฯ ฯ: พระรามสี่
การพิมพ์.

อำไพ ทรวงนารักษ์. (2550). ความรู้เพื่อประชาชน ชุด การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”.

นนทบุรี : สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย.

Hessong, Robert F. and Thomas H. Weeks. (1987). Introduction to Education.

New York : Mcmilland Publishing.

Parkay, F.W. & Hall, G.N. (1992). Becoming a Principal the Challenges of

Beginning Leadership. Massachusetts : Allyn & Bacon.

Seyfarth, J. T. (1999). The Principal : New Leadership for New Challenges.

New Jersey : Prentice Hall, Inc.

- Ubben, G.C., Hughes, L.W., & Norris, C.J. (2001). **The Principal : Creative Leadership for Effective Schools**. 4th ed. Boston : Allyn & Bacon.
- UNESCO. (1978). **Indicator of Invironment Qaulity and Quality of life. Research and SocailScience. No 38**. Paris: UNESCO.
- _____. (1981). **Quality of life. An Orientation of Population Education**. Bangkok: UNESCO.
- _____. (1993). **Quality of life Improvement Programmes**. Bangkok: UNESCO Regional Office.
- United Nations. (1990). **Guidelines on Methodological Approaches to the Conduct of a Regional Survey of the Quality of life and Aspect of Human Resources**. New York: Development.
- United Nation Organization. (1981). **United Nation Department of Internation Economic and Social Affair. Popular Participation as a Strategy for Promoting Community Level Action and Nation Development.(Report of The Meeting for The Adhoc Group of Expert.)**. New York: United Nation.
- www.vajiravudh.ac.th
- www.baanjomyut.com
- www.km.skn.go.th
- <http://www.sualci.com/edward-thorndike.html>
- http://www.watnyanaves.net/th/book_detail/419
- https://en.wikipedia.org/wiki/John_Dewey
- <http://socialreconstruction.weebly.com/theodore-brameld.html>
- http://introductiontopilosophy.blogspot.com/2015/06/blog-post_19.html
- <http://amazing-aphrodite.weebly.com/thales-of-miletus.html>
- <http://www.history.com/topics/ancient-history/the-egyptian-pyramids>
- <http://worldcivil14.blogspot.com/2014/09/cuneiform.html>
- <https://en.wikipedia.org/wiki/Moses>
- http://psuarab.blogspot.com/2012_01_28_archive.html
- <https://my.dek-d.com/kunsawat-atrwb/writer/viewlongc.php?id=767358&chapter=1>
- <http://damansky-world.exteen.com/20110408/entry>

https://www.tripadvisor.co.uk/LocationPhotos-g189487-w2-Olympia_Elis_Region_West_Greece.html
<http://surftofind.com/sophists>
<http://rich.lyrics.im/2015/11/socrates-successful-secret.html>
<https://sites.google.com/a/web1.dara.ac.th/daraastro-astronomer/home/1995>
<http://quatr.us/egypt/people/university.htm>
<https://supawann096.wordpress.com>
<http://www.princecommercial.net>
<http://www.iep.utm.edu/locke/>
http://123ne.blogspot.com/2012/03/blog-post_29.html
<https://blog.hslu.ch/theoriensozialpaedagogik/pestalozzi/>
<https://plato.stanford.edu/entries/johann-herbart/>
http://ece.pkru.ac.th/early/web_std/Untitled-6.html
<http://witayakornclub.wordpress.com/>
<http://eduweb.kpru.ac.th/wbi/index.php/menu-elementary1>
http://jakreenoi.blogspot.com/2013/07/blog-post_15.html
<http://www.youtube.com/watch?v=PhFZh3VZhkA>
<http://www.studyinaustralia.gov.au/thailand/why-australia/world-class-education>
<http://numkhingzz.exteen.com/20120514/entry>
http://khunmaebook.tarad.com/product.detail_646347_th_6736814
<http://fairylegal.blogspot.com/2012/03/three-emblems-law.html>
<http://www.tarad.com/product/645657>
<http://oknation.nationtv.tv/blog/bongbongstory/2009/08/15/entry-1>
<https://th.wikipedia.org/wiki/>
<http://topicstock.pantip.com/library/topicstock/2007/04/K5289170/K5289170.html>
<http://oknation.nationtv.tv/blog/nitimada2/2016/10/10/entry-8>
<http://www.memohall.chula.ac.th>
<http://www.bangna.ru.ac.th>
<http://www.un.or.th/th/>
<http://kkaow.blogspot.com/2014/09/united-nations.html#/2014/09/united-nations.html>
<http://en.unesco.org/>
<https://en.wikipedia.org/wiki/UNESCO>
<http://www.ais5.org/krusopit/civilian%20functions%20page/UN.html>

<http://learners.ln.th/blog/jintana-eti-5301/246139>

<http://witayakornclub.wordpress.com/>

<http://www2.moj.go.th/pr3/Jhismoj.php>

<http://www.mod.go.th/opsd/jagweb/data/mjpcontent.htm>

http://www.schq.mi.th/mil_court.doc

ประวัติผู้สอน

ประวัติผู้สอน

1. ชื่อ-สกุล (ภาษาไทย) ดร.พนายุทธ เชยบาล
- ชื่อ-สกุล (ภาษาอังกฤษ) Dr.Panayuth Choeybal
2. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์
3. หน่วยงานที่อยู่
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
64 ถนนทหาร ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี 41000
โทรศัพท์ 0-4221-1040-59 หรือ 08-9148-4969 โทรสาร 0-4224-8680
Email: choeybal@gmail.com
4. ประวัติการศึกษา
กศ.ด.(การบริหารและพัฒนาการศึกษา)
ค.ม.(หลักสูตรและการสอน)
ค.บ.(วิทยาศาสตร์ทั่วไป)
5. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ
หลักการและปรัชญาการศึกษา
กฎหมายการศึกษาไทย
ความเป็นครู
การบริหารและการประกันคุณภาพการศึกษา
การบริหารและพัฒนาการศึกษา
หลักสูตรและการสอนวิทยาศาสตร์
โรงเรียนทางเลือก
การวิจัยเชิงปฏิบัติการ/การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
การวิจัยเชิงอนาคต
การประยุกต์เทคนิคเดลฟาย
การพัฒนางานองค์กร
การจัดการเรียนรู้
ฯลฯ

